

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ
บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

PROMOTION OF INNOVATION FOR CONSERVATION AND CONTINUATION
OF THE WISDOM OF MAKING RUAPHANOMPHRA ON ONLINE DIGITAL
DATABASE IN SURAT THANI PROVINCE

โดย

พระครูปริยัติดำรงคุณ (ดร.)

พระครูปริยัติคุณาวุธ

นายนิคม ปักซี่

ดร.โสภณ บัวจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

พ.ศ. ๒๕๖๗

รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800767047

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ
บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Promotion of Innovation for Conservation and Continuation of
the Wisdom of Making Ruaphanomphra on Online Digital
Database in Surat Thani Province

โดย

พระครูปริยัติธำรงคุณ (ดร.)

พระครูปริยัติคุณาวุธ

นายนิคม ปักซี่

ดร.โสภณ บัวจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800767047

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Promotion of Innovation for Conservation and Continuation
of the Wisdom of Making Ruaphanomphra on online
digital Database in Surat Thani Province

By

Phrakrupariyatthamrongkun (Dr.)
Phrakrupariyatkunawut
Mr.Nikhom Paksee
Dr.Sophon Buachan
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Suratthani Budddhist College
B.E.2567

Research Project Funded
by Thailand Science Research and Innovation Fund
MCU RS 800767047
(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ผู้วิจัย:	พระครูปริยัติธำรงคุณ (ดร.) และคณะ
ส่วนงาน:	วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) ส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาความ

ผลการศึกษาค้นพบว่า

๑) ภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ได้แก่ ๑) ความเชื่อในการทำเรือพนมพระ คือ (๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา (๒) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (๓) ความเชื่อเกี่ยวกับครูช่าง ๒) รูปแบบวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก (๑) รูปทรงเรือพระบก (๒) รูปทรงพญานาค (๓) รูปทรงครุฑ (๔) รูปทรงเรือสุพรรณหงส์ ๓) รูปแบบการตกแต่ง คือ (๑) งานเขียนภาพสี (๒) งานฉลุลายไม้ (๓) งานแกะสลักไม้ ๔) วัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพนมพระ คือ (๑) โครงสร้างประกอบด้วยโครงรถยนต์ (๒) วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบกโดยมากจะใช้ไม้เนื้อแข็ง (๓) วัสดุอุปกรณ์การตกแต่งเป็นงานฉลุลายไม้หรืองานภาพจะใช้ไม้กระดานอัด (๔) สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น (๕) อุปกรณ์เครื่องมือช่าง (ค้อน แม็กยิง ตะปู เลื่อย เลื่อยจิ๊กซอร์ เป็นต้น)

ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ เป็นศิลปะลวดลายบนเรือพนมพระที่นิยมใช้กัน ได้แก่ ลายประจำยาม ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก ตัวเรือ ลายกระจังตาอ้อย ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกระจังพันปลา ใช้กับส่วนหลังคาบุษบก ลายกระจังปฏิภาณ ใช้กับส่วนฐานของบุษบก บัวคว่ำ บัวหงาย ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก กาบพรหมศร ใช้กับเสาบุษบกทั้ง ๔ ด้าน ช่วงต่อระหว่างฐานกับเสาบุษบก ก้ามปู ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก และตัวเรือ ลายดอกจันทน์ ใช้กับบริเวณหลังคา เสา ฐาน หน้ากระดานของบุษบก กนกน่องสิงห์ ใช้กับส่วนหลังของนาค เสา หลังคาของบุษบก พุ่มข้าวบิณฑ์ ใช้กับฐานหลังคาบุษบก รวงผึ้ง ใช้กับคันทวยระหว่างเสากับหลังคาของบุษบก ค้างคาว ใช้กับส่วนมุมของบุษบก ช่วงเสากับช่วงหลังคา ลายเครือเถา ใช้กับหน้าซุ้มประตูของเรือพนมพระ และหน้าจั่วของหลังคาบุษบก ลายเปลวเพลิง ใช้กับการประดับหางนาค

๒) การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ คือ ๑) เมื่อใกล้วันงาน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มเตรียมงานนับแต่วันเช้าพรรษาทางวัดจะประชุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ๒) เมื่อได้ซื้อสรูปและได้ขนาดเรือพนมพระที่ต้องการแล้วจึงจัดทำแบบร่างและปรึกษาหาซื้อสรูปอีกครั้ง ๓) จัดหาอุปกรณ์โครงสร้างที่จะนำมาทำเรือพนมพระ ๔) เมื่อได้โครงสร้างจึงเริ่มงานโครงสร้างเรือพนมพระ ปัจจุบันมักใช้การขึ้นโครงเหล็กเชื่อมให้ได้ตามขนาดรูปแบบที่ต้องการ ๕) ตกแต่งเรือพนมพระและบุษบก ตามแต่ทักษะของช่างแต่ละวัดว่าจะเลือกใช้ ๖) ประกอบส่วนประกอบต่างๆ ของเรือพนมพระเข้าด้วยกันแล้วจึงเก็บสีตามต้องการ ๗) เมื่อเรือพนมพระเสร็จแล้วจึงเป็นงานของช่างไฟที่จะประดับไปตกแต่งเรือพนมพระ ๘) หลังจากนั้นจะเป็นงานตกแต่งผ้า ส่วนใหญ่จะเป็นงานของแม่บ้านชุมชนหรือผู้นำชุมชนฝ่ายหญิงมาช่วยกันผูกผ้าสีติดผ้าตกแต่ง ๙) ในกรณีที่ใช้เรือลำเก่าจากปีก่อน เมื่อถึงวันเช้าพรรษาก็ประชุมหารือเช่นกัน

๓) การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า แนวการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในอำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง (๒) ควรมีการพัฒนากระบวนการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระ (๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการประกาศยกย่องเกียรติคุณแก่ผู้ที่มีผลงานการอนุรักษ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระบงเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ (๕) ประชาชนในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบงเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการ (๖) ควรจัดเวทีภูมิปัญญาพื้นบ้านประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระและสร้างโอกาสในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย (๗) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระบงเพื่อการท่องเที่ยว (๘) ควรประชาสัมพันธ์และปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ (๙) การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงประเพณีชักแห่เรือพนมพระบงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต (๑๐) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระกับชุมชนอื่นๆ

๔) เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ คือ กลุ่มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดกลุ่มหลักใหญ่ๆ ไว้ ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ ๑) กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๑๒ วัด ๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร และ ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๗ กลุ่ม เช่น กลุ่มธุรกิจรายย่อย (ผู้ประกอบการร้านค้า-อาหาร) กลุ่มแม่บ้าน อบต. กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

องค์ความรู้จากการวิจัย ผลจากการวิเคราะห์สังเคราะห์และตีความได้องค์ความรู้ออกมาเป็น “ก้อยโมเดล- KOI: MODEL” อธิบายได้ว่า K: Knowladge; O: Organization; I: Innovation อธิบายได้ว่า K: Knowladge คือ ๑) ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ๒) พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ ๓) กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ๔) เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์; O: Organization องค์กร ๓ องค์ คือ ๑) องค์กณะสงฆ์สุราษฎร์ธานี ๒) องค์กรราชการ ๓) องค์กรเอกชน และ I: Innovation นวัตกรรม คือ ๑) นวัตกรรมกระบวนการ ๒) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ๓) นวัตกรรมระบบบริการ

Research Title: Promotion of innovation for conservation and continuation of the wisdom of making Ruaphanomphra on online digital database in Surat Thani Province

Researchers: Phrakrupariyattamrongkun (Dr.) and Other

Department: Surat Thani Buddhist College

Fiscal/Year: 2024

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation Fund

ABSTRACT

This research report aims to 1) study the wisdom and development of making Ruaphanomphras in Surat Thani Province, 2) develop activities to conserve and continue the wisdom of making Ruaphanomphras in Surat Thani Province, and 3) promote innovations to conserve and continue the wisdom of making Ruaphanomphras on the online digital database in Surat Thani Province. This is a qualitative field research using an interview form as a research tool. Key informants were interviewed according to the specified criteria. The data were analyzed for content and presented using a descriptive method.

The research results found that:-

1) Wisdom and development of the making of Ruaphanomphras in Surat Thani Province found that The wisdom that appears in the making of the Phanomphra includes: 1) Beliefs in the making of the Ruaphanomphra, namely (1) Beliefs about Buddhism (2) Beliefs about supernatural things (3) Beliefs about master craftsmen 2) Types of materials and equipment for making the Ruaphanomphra on land (1) Shape of the Ruaphanomphra (2) Shape of the Naga (3) Shape of the Garuda (4) Shape of the Suphannahong boat 3) Types of decoration, namely (1) Color painting (2) Woodcut work (3) Wood carving 4) Materials and equipment for making the Ruaphanomphra, namely (1) The structure consists of a car frame (2) Materials and equipment for making the Bupbhat mostly use hardwood (3) Materials and equipment for decorating in the form of woodcut work or paintings use plywood boards (4) The paints used are acrylic paint and powder paint (5) Tools and equipment (hammers, staplers, nails, saws, jigsaws, etc.)

The art that appears in the making of the Ruaphanomphra is the art of patterns on the royal boat that are popularly used, including: Prajamyam pattern,

used on the front part of the board such as pillars, ceiling, pavilion and hull; Lattik Jang Ta Oi pattern, used on the base of the pavilion and the roof of the pavilion; Lattik Pan Pla pattern, used on the roof of the pavilion; Lattik Patiphan pattern, used on the base of the pavilion; Bua Kham and Bua Hong, used on the base of the pavilion and the roof of the pavilion; Kab Phrom Son pattern, used on all four sides of the pavilion pillars, the space between the base and the pavilion pillars; Kap Mao pattern, used on the front part of the board such as pillars, ceiling, pavilion and hull of the boat; Dok Chan pattern, used on the roof, pillars, bases, and front part of the pavilion; Kanok Nong Singh pattern, used on the back of the naga, pillars, and roof of the pavilion; Phuk Khao Bin pattern, used on the base of the pavilion roof; Rueng Phet pattern, used on the support beams between the pillars and the roof of the pavilion; Bat pattern, used on the corners of the pavilion, the space between the pillars and the roof; Creeper pattern, used on the front arch of the royal boat. And the gable of the pavilion roof, flame pattern used with the Naga tail decoration.

2) The development of conservation activities and continuation of knowledge in making Ruaphanomphras in Surat Thani Province found that The development of the Phra Nom boat construction is as follows: 1) When the event date is near, most of the preparations will start from the Buddhist Lent day. The temple will hold a meeting with all relevant parties. 2) When the conclusion and the desired size of the royal boat are reached, a draft will be made and a conclusion will be discussed again. 3) Find the structural equipment to be used in the construction of the royal boat. 4) When the structure is obtained, the work on the royal boat structure will begin. Currently, steel frames are usually welded to the desired size and style. 5) Decorate the royal boat and the pavilion according to the skills of each temple's craftsmen. 6) Assemble the various components of the royal boat together and then paint them as desired. 7) When the royal boat is finished, it is the job of the electrician to decorate the royal boat. 8) After that, there will be the fabric decoration work. It is mostly the work of the community housewives or female community leaders who come together to tie colored cloth and decorate it. 9) In cases where old boats from the previous year are used, there will also be a meeting to discuss when the Buddhist Lent day arrives.

3) Promoting innovation in conservation and continuation of knowledge in making Phanomphras on the online digital database in Surat Thani Province found that:- Guidelines for conservation and continuation of wisdom in making Phanomphra processions in Mueang District, Kanchanadit District and Ban Na San District of Surat

Thani Province, 10 points are as follows: (1) Relevant agencies should set clear and continuous conservation policies. (2) There should be development of a system for providing correct knowledge and understanding about the local wisdom of the Phanomphra procession extensively and comprehensively. (3) Relevant agencies should set up an information network system for local wisdom of the Phanomphra procession. (4) Relevant agencies should organize an announcement of honor for those who have achieved results in the conservation of local wisdom of the Phanomphra procession on land to inspire and encourage them. (5) People in the community and local scholars should pass on knowledge about the local wisdom of the Phanomphra procession on land so that the next generation will be aware of every process. (6) There should be a local local wisdom forum. To create opportunities for people to conserve and pass on the local wisdom of the royal barge procession and to create opportunities to access diverse cultures (7) people should be encouraged to form groups and participate in determining the development guidelines for the local wisdom of the royal barge procession on land for tourism. (8) people in the local area should be publicized and aware of the value and importance of the local wisdom of the royal barge procession through organizing various activities. (9) development of creative initiatives and improvement of the tradition of the royal barge procession on land to be appropriate for the era and beneficial to life. (10) there should be promotion and support for the creation of a network of cooperation and exchange of knowledge on the local wisdom of the royal barge procession with other communities.

4) Conservation Network and Conservation Network Platform: The Surat Thani Province Phanomphra Conservation Network is divided into 3 main groups: 1) Surat Thani Province Sangha Network, consisting of 112 temples; 2) Government Network, consisting of 41 organizations; and 3) Private Network, consisting of no less than 7 groups, such as small business groups (shop-food entrepreneurs), Subdistrict Administrative Organization housewives groups, Surat Thani Women's Power Group, etc.

Knowledge from research The results of the analysis, synthesis and interpretation have produced knowledge as “KOI: MODEL” which can be explained as K: Knowledge; O: Organization; I: Innovation which can be explained as K: Knowledge is 1) wisdom and art that appears in the making of Phanomphras 2) development of Phanomphra making 3) activities to conserve and continue the wisdom in making Phanomphras 4) conservation network and conservation network platform; O: Organization is 1) Surat Thani Sangha Organization 2) government

organization 3) private organization and I: Innovation is 1) Process innovation 2) Product innovation 3) Service innovation.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์การสนับสนุนของหลายฝ่ายตั้งแต่ต้นจนเป็นฉบับสมบูรณ์

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ภายใต้การดำเนินงานของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่อำนวยความสะดวกทุกประการที่เกี่ยวข้องจนทำให้งานสำเร็จสมบูรณ์ไปได้ด้วยดี

ขอบคุณวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วส.สฎ.มจร) ตลอดถึงบุคลากรทุกฝ่ายที่ให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวก

ขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกกลุ่มที่ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ตลอดถึงเจ้าอาวาสทั้ง ๖ วัด ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และอนุญาตให้ใช้ภาพประกอบในการวิจัย พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้ความร่วมมือในทุกด้านด้วยดีเสมอมา

ขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่คำปรึกษาแนะนำดูแลงานวิจัย และคณาจารย์ทั้งสองวิทยาลัยที่ให้ความช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้งานสำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ไปได้ด้วยดี

พระครูปริยัติธำรงคุณ (ดร.) และคณะ

๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ณ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฐ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฒ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามวิจัย.....	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๙
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ.....	๑๑
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ.....	๑๑
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ.....	๒๕
๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเรือพนมพระ.....	๓๓
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของการทำเรือพนมพระ.....	๓๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ.....	๔๕
๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ.....	๔๕
๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ.....	๕๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมลากพระ (ชักพระ) ภาคใต้.....	๕๕
๒.๔.๑ ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๕๕
๒.๔.๒ คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๕๖
๒.๔.๓ กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๕๘
๒.๔.๔ วัฒนธรรมชุมชน.....	๖๑
๒.๔.๕ การสืบทอดทางวัฒนธรรม.....	๖๒

๒.๔.๖ กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม.....	๖๒
๒.๔.๗ การเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา.....	๖๒
๒.๔.๘ รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม.....	๖๓
๒.๔.๙ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเมืองสร้างสรรค์.....	๖๓
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีชักพระ.....	๖๔
๒.๕.๑ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๖๔
๒.๕.๒ ประเพณีชักพระ.....	๗๓
๒.๕.๓ ประเพณีชักพระในภาคใต้.....	๘๖
๒.๕.๔ ประเพณีชักพระและเรือพนมพระในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๙๓
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์.....	๙๓
๒.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์.....	๙๓
๒.๖.๒ แนวคิดเกี่ยวกับแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์.....	๑๐๕
๒.๗ พื้นที่การวิจัย.....	๑๐๘
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๒๕
๒.๘.๑ ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๑๒๕
๒.๘.๒ ชักพระ/ลากพระ และเรือพนมพระ.....	๑๓๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๔๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๔๑
๓.๒ การออกแบบการวิจัย.....	๑๔๒
๓.๓ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๔๓
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๔๗
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๕๔
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๕๖
๓.๗ การนำเสนอข้อมูลบนฐานดิจิทัลออนไลน์.....	๑๕๗
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๕๙
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย.....	๑๕๙
๔.๑.๑ ภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๑๕๙
๔.๑.๒ พัฒนาการกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา.....	๑๗๖
๔.๑.๓ กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ.....	๑๗๙
๔.๑.๔ ส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา.....	๑๘๒
๔.๒ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๘๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๒๐๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๐๒
๕.๑.๑ ภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๒๐๒
๕.๑.๒ พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา.....	๒๐๓

๕.๑.๓ ส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาฯ.....	๒๐๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๒๐๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๐๙
บรรณานุกรม.....	๒๑๑
ภาคผนวก.....	๒๒๑
ภาคผนวก ก. ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนองานวิจัย.....	๒๒๒
ภาคผนวก ข. รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย.....	๒๒๓
ภาคผนวก ค. กิจกรรมสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย.....	๒๒๗
ภาคผนวก ง. แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม.....	๒๓๐
ภาคผนวก จ. แบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม.....	๒๓๒
ภาคผนวก ฉ. แบบสัมภาษณ์.....	๒๓๔
ภาคผนวก ช. ประกาศองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๒๓๙
ภาคผนวก ฌ. หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ฯ	๒๔๐
ภาคผนวก ญ. องค์ความรู้เรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานฯ”	๒๔๑
ภาคผนวก ฎ. ภาพหลักฐานบุคคลผู้รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยฯ	๒๔๒
ภาคผนวก ฏ. หนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความวิจัย.....	๒๔๓
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๔๔

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑.๑	วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการ แหล่งข้อมูล และผลที่ได้	๕
๒.๑	สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๓๒
๒.๒	สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการชักพระ/ลากพระ และเรือพนมพระ	๑๓๙
๓.๑	แหล่งที่มาของข้อมูลเอกสารที่ค้นคว้า	๑๔๑
๓.๒	การออกแบบการวิจัย	๑๔๒
๓.๓	กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๔๓
๓.๔	ช่วงทำเรือพนมพระมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี	๑๔๔
๓.๕	ช่วงที่ไม่ได้เป็นผู้มีอาชีพช่าง (ผู้ช่วยช่าง)	๑๔๕
๓.๖	แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม	๑๔๔
๓.๗	แบบสังเกตการณ์ไม่มีส่วนร่วม	๑๕๑
๓.๘	การสำรวจการทำเรือพนมพระ	๑๕๓
๓.๙	การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ ๑	๑๕๔
๓.๑๐	การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ ๒	๑๕๕
๓.๑๑	การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ ๓	๑๕๕
๓.๑๒	การวิเคราะห์ข้อมูลรายงานการวิจัย	๑๕๖

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๑๐
๒.๑	การทำตะโพน.....	๓๑
๒.๒	ห่อต้มลูกโยน (แทงต้ม).....	๓๓
๒.๓	แผนที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี.....	๑๑๐
๒.๔	องค์ประกอบของเรือพนมพระ.....	๑๑๓
๒.๕	แผนที่อำเภอกาญจนดิษฐ์.....	๑๑๕
๒.๖	แผนที่อำเภอบ้านนาสาร.....	๑๒๒
๔.๑	เรือพนมพระวัดบุญบันเทิง	๑๖๐
๔.๒	เรือพนมพระวัดบ้านใหม่พัฒนา	๑๖๐
๔.๓	เรือพนมพระวัดแหลมทอง	๑๖๑
๔.๔	ช่างกำลังแกะสลักกลดลายเรือพนมพระ	๑๖๒
๔.๕	รูปทรงเรือพนมพระ	๑๖๒
๔.๖	เรือพนมพระรูปทรงพญานาค	๑๖๓
๔.๗	เรือพนมพระรูปครุฑ	๑๖๔
๔.๘	เรือพนมพระรูปหงส์	๑๖๕
๔.๙	ฉลุแกะสลักกลดลายเรือพนมพระ	๑๖๖
๔.๑๐	ขึ้นโครงสร้างค้ำหีเรือพนมพระ	๑๖๗
๔.๑๑	บุษบกเรือพนมพระ	๑๖๗
๔.๑๒	กลดลายโปร่งบนเรือพนมพระ	๑๖๘
๔.๑๓	ลงสีอะคริลิกและสีฝุ่น	๑๖๘
๔.๑๔	วัสดุและอุปกรณ์เครื่องมือช่าง	๑๖๙
๔.๑๕	กลดลายที่ปรากฏบนเรือพนมพระ	๑๗๐
๔.๑๖	ประชุมวางแผนเตรียมงาน	๑๗๑
๔.๑๗	องค์ประกอบสำคัญบนเรือพระ	๑๗๑
๔.๑๘	เครื่องมือช่างและค้ำหี	๑๗๒
๔.๑๙	โครงสร้างเรือพระ	๑๗๓
๔.๒๐	เรือพนมพระทั้ง ๖ วัด	๑๗๓
๔.๒๑	ประดับตกแต่งไฟ	๑๗๕
๔.๒๒	ผูกผ้าระบายรอบเรือพนมพระ	๑๗๖
๔.๒๓	เรือพนมพระทางน้ำ	๑๘๐
๔.๒๔	นครสุราษฎร์ธานีจัดแถลงข่าวงานประเพณีชักพระ	๑๘๒
๔.๒๕	แพลตฟอร์มฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์	๑๘๒

๔.๒๖	แพลตฟอร์มเครือข่ายฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์	๑๘๘
๔.๒๗	แพลตฟอร์มเครือข่ายวัดบุญบันเทิง	๑๘๙
๔.๒๘	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๘๙
๔.๒๙	เว็บไซต์เครือข่ายสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๙๐
๔.๓๐	เว็บไซต์เครือข่ายสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๙๐
๔.๓๑	เว็บไซต์เครือข่ายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสุราษฎร์ธานี	๑๙๑
๔.๓๒	เว็บไซต์เครือข่ายสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ม.ราชภัฏสุราษฎร์ธานี	๑๙๑
๔.๓๓	เว็บไซต์เครือข่ายพระสังฆาธิการ ภาค	๑๙๒
๔.๓๔	เว็บไซต์เครือข่ายพระสังฆาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๙๒
๔.๓๕	เว็บไซต์เครือข่ายวัดท่าไทร	๑๙๓
๔.๓๖	เว็บไซต์เครือข่ายที่ว่าการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี	๑๙๓
๔.๓๗	เว็บไซต์เครือข่ายที่ทำการปกครองอำเภอบ้านนาสาร	๑๙๔
๔.๓๘	เว็บไซต์เครือข่ายที่ว่าการ อำเภอกาญจนดิษฐ์	๑๙๔
๔.๓๙	เว็บไซต์เครือข่ายองค์กรสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๙๕
๔.๔๐	เว็บไซต์เครือข่ายเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี	๑๙๕
๔.๔๑	เว็บไซต์เครือข่ายสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๙๖
๔.๔๒	เว็บไซต์เครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี	๑๙๖
๔.๔๓	แถลงข่าวงานชักพระ	๑๙๗
๔.๔๔	ก้อยโมเดล- KOI: MODEL	๑๙๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในรายงานการวิจัยฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ โดยใช้อักษรย่อ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๑/๘๘ หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย) เล่ม ๒๕ ข้อ ๑๘๑ หน้า ๘๘ หรือ ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๙๙/๑๔๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาตชาดก (ภาษาไทย) เล่ม ๒๗ ข้อ ๙๙ หน้า ๑๔๒ ทั้งนี้โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระสุตตันตปิฎก		
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีชักพระหรือลากพระเป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวปักษ์ใต้ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคสมัยศรีวิชัย^๑ ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา ที่จะมีขึ้นหลังวันปวารณาหรือวันออกพรรษาแล้ว ๑ วัน คือตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยการที่พุทธศาสนิกชนได้พร้อมใจกัน อาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่วางอยู่บนพาหนะ เช่น เรือ รถ หรือล้อเลื่อน ที่เรียกว่า “พนมพระ หรือ นมพระ” แล้วพากันแห่แหนชักลากไปตามถนนหนทางหรือแม่น้ำลำคลอง โดยสันนิษฐานกันว่าได้เกิดมีขึ้นครั้งแรกในประเทศอินเดีย ทั้งนี้ได้สืบเนื่องมาจากการที่มีธรรมเนียมนิยมนำเอาเทวรูป เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ ออกมาแห่แหนในโอกาสต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลและอำนวยอวยพรให้ศาสนิกอยู่เย็นเป็นสุขตามความเชื่อทางศาสนา ต่อมาพุทธศาสนาได้นำเอาแนวคิดความเชื่อดังกล่าวมาปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับมิติแนวความเชื่อของพุทธศาสนา เมื่อกาลล่วงเลยผ่านมาพระพุทธรูปได้เผยแพร่ออกไปทั่วภาคใต้ของประเทศไทย จึงได้นำเอาประเพณีชักพระหรือลากพระติดเข้ามาด้วย ประเพณีชักพระหรือลากพระมีความเป็นมาตามที่เล่าขานกันเป็นเชิงพุทธตำนานว่า หลังจากพระพุทธองค์ทรงออกผนวชได้ ๗ พรรษา และในพรรษาที่ ๗ นั้น ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ปราบเดียรถีย์ ณ ป่ามะม่วง กรุงสาวัตถี^๒ แล้วได้เสด็จไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา ซึ่งขณะนั้นทรงจุติเป็นมหามายาเทพ สถิตอยู่ ณ ดุสิตเทพพิภพตลอดพรรษา พระพุทธองค์ทรงประกาศพระคุณของมารดาแก่เทวสมาคม และแสดงพระอิทธิธรรม ๗ คัมภีร์โปรดพุทธมารดา จนพระมหามายาเทพและเทพยดา ในเทวสมาคมบรรลุนิโรธอันทั้งหมด เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันสุดท้ายของพรรษา พระพุทธองค์ได้เสด็จกลับสู่มนุษยโลก วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันออกพรรษา^๓

ประเพณีชักพระหรือลากพระได้ถ่ายทอดแนวคิดนี้มาถึงประเทศไทยในบริเวณภาคใต้นับตั้งแต่ครั้งสมัยภิกษุชาวจีนชื่อ “อ้อจิง” ท่านได้จาริกผ่านคาบสมุทรมลายู เพื่อไปศึกษาพระพุทธ-

^๑ พระมหาฐิติพงศ์ ชูจิตต์, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษาประเพณีชักพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๓.

^๒ ชุ.ชา.เอก. (ไทย) ๒๗/๙๙/๑๐๓.

^๓ ประเพณีไทยดอทคอม, ประเพณีท้องถิ่นใต้-ลากพระหรือชักพระ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.openbase.in.th/node/7373> [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

ศาสนาในอินเดีย ประมาณปี พ.ศ. ๒๑๑๔-๑๒๓๘ ก็ได้เห็นประเพณีการลากพระของชาวเมือง “โฮลิ่ง” อันเป็นชื่อเดิมของเมืองนครศรีธรรมราช จึงได้บันทึกไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งมีคนแห่แหนนำมาจากวัด โดยได้ประดิษฐานไว้บนรถหรือบนแคร่มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่แวดล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีท้องถิ่นต่างๆ มีการถวายของหอมดอกไม้ และถือนางชนิดต่างๆ ที่ทอแสงในกลางแดด พระพุทธรูปเสด็จไปสู่หมู่บ้านด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ ภายใต้เพดานที่ประดับอย่างสวยงามกว้างขวาง” จากหลักฐานในจดหมายเหตุของภิกษุอู๋จิ้นนี้ ทำให้นักวิชาการบางคนเชื่อว่าประเพณีชักพระในภาคใต้ได้มีมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย และได้ถือปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นพุทธประเพณีสืบมาจนถึงปัจจุบัน ชาวปักษ์ใต้มีแนวความเชื่อว่าการชักพระจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลหรือเป็นประเพณีการขอฝนของชาวปักษ์ใต้ เพราะผู้ประกอบการพิธีส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม^๔ ประเพณีชักพระเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรมอื่นๆ ที่สืบเนื่องกันหลายอย่าง เช่น ประเพณีการแข่งขันเรือพาย การประชันโพนหรือแข่งโพน กีฬาซัดตัม การทำตัมย่าง การเล่นเพลงเรือ เป็นต้น นอกจากนั้นประเพณีชักพระยังก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำคุณงามความดี ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรมของหมู่คณะ นำความสุขสงบมาให้สังคม ประเพณีการชักพระเป็นบุญพิธีอย่างหนึ่งของชาวภาคปักษ์ใต้ ที่กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งมีหลายจังหวัดที่ให้ความสนใจมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ เช่น สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี เป็นต้น^๕

วัฒนธรรมไทย เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ เพราะประเทศจะเจริญหรือไม่ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการพัฒนาของคนในสังคม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่กล่าวถึงการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้น สังคมต้องมีคุณภาพจากการพัฒนาคนในสังคม^๖ ปรัชญาของการพัฒนาได้ดังนี้ ๑) เป็นสังคมคุณภาพ ๒) เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ๓) เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยได้ปลูกฝังให้คนไทยเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และมีค่านิยมที่ถูกต้อง พึ่งพาอาศัยกัน มีความรู้รักสามัคคี ภูมิใจในความเป็นไทย รักษาสถาบันที่สำคัญของสังคมไทยสืบไป^๗ ด้วยเหตุผลและความเป็นมาดังกล่าวเบื้องต้น การสืบทอดวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยอยู่หลายประการด้วยกัน คือ ๑) ทำให้มองเห็นวิถีความเป็นไทย มีความคิดสร้างสรรค์ทั้งด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ที่สั่งสมสืบทอดกันมา ๒) ทำให้คนไทยเป็นผู้มีความรับผิดชอบหน้าที่รู้จัก

^๔ พระมหาฐิตินงค์ ชูจิตต์, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษาประเพณีชักพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, อ้างแล้ว, หน้า ๑๒-๑๓.

^๕ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร, ประเพณีชักพระหรือลากพระ, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๓๖), หน้า ๕๓.

^๖ กระทรวงอุตสาหกรรม, โครงการสืบสานวิถีวัฒนธรรมไทยไปสู่การปฏิบัติ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลพบุรี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://jitiwat1234.blogspot.com/p/3.html> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

^๗ จิตวัฒน์, ชีวิตและวัฒนธรรมไทย: การสืบทอดวัฒนธรรมไทยกับความสำคัญในการพัฒนาสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://jitiwat1234.blogspot.com/p/3.html> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

รักษาระเบียบวินัย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รู้จักพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยสืบไป ๓) ทำให้คนไทยทั้งชุมชนเมืองและชนบทเกิดความร่วมมือร่วมใจส่งเสริมขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติให้เป็นที่รู้จักของชาวโลก ๔) ทำให้เกิดการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ไทยเพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบไป^๘

การศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เกือบทุกท้องที่ ปรากฏว่ามีการสร้างเรือพนมพระลดลงอย่างเห็นได้ชัด เช่น ในอำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเกาะสมุย อำเภอเกาะพะลวย เป็นต้น ซึ่งในอดีตเป็นอำเภอที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับการสร้างเรือพนมพระ บางชุมชนหยุดการสร้างเรือพนมพระไปเลยก็มี และไม่มีการสืบสานในกลุ่มเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิจิตรา อุตมะมุณี และคณะ ที่แสดงให้เห็นว่า “การทำเรือพนมพระ เมื่อถึงจุดอ้อมตัวก็จะเสื่อมถอยและหยุดการสร้างเรือพนมพระลง และการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณีชักพระก็สูญหายไปจากสังคม ส่งผลให้เยาวชนไม่มีความสามารถในการสร้างเรือพนมพระได้ และการสร้างเรือพนมพระก็จะสูญหายไปที่สุดในที่สุด ดังนั้น ชาวปักษ์ใต้จึงต้องอาศัยความมีน้ำใจของช่างรุ่นเก่าเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กรุ่นใหม่ ที่สนใจและมีจิตอาสาได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้และเข้าไปมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มการเมือง และกลุ่มที่มีความสำคัญมากที่สุดอีกกลุ่มหนึ่งคือคณะสงฆ์ ซึ่งจัดว่ามีความสำคัญมากที่สุดกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการจัดทำเรือพนมพระเพื่อเข้าร่วมประเพณีชักพระ แต่สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญคือกลุ่มเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมน้อยเพราะมีข้อจำกัดในด้านต่างๆ เช่น ด้านระยะเวลา หน้าที่ ตลอดจนกระแสโลกาภิวัตน์”^๙ และยังมีงานวิจัยของธวัชชัย กุลนรา ที่ชี้ให้เห็นว่า “การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนที่ต้องเดินทางไปศึกษาต่างถิ่นได้ทำให้การมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านภาระหน้าที่และเวลา”^{๑๐} นอกจากนี้การสืบสานอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ถูกให้ความสำคัญน้อยลงเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากสภาพทางด้านเศรษฐกิจสังคมการเมือง ทั้งนี้คนรุ่นใหม่ก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญและใส่ใจต่อการอนุรักษ์ และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงาม มีบทบาทแค่ได้เข้าร่วมงาน ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ในอนาคตภายภาคหน้ามรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้อาจสูญหายไปเลยทีเดียว” ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเจษฎ์พรหมวังษา ที่ได้ศึกษาการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนบ้านฝายมูลอำเภอนาทวี จังหวัดน่าน กลับพบว่า “สังคมไทยในปัจจุบันนี้ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ละเลยทอดทิ้งประเพณีและ

^๘ เรื่องเดียวกัน.

^๙ วิจิตรา อุตมะมุณี และคณะ, “กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาขบวนแห่เรือพระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา”, วารสารศิลปศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๕๔-๖๑.

^{๑๐} ธวัชชัย กุลนรา, “การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๖๖-๖๘.

ความเชื่อแบบดั้งเดิมได้หันมาร่วมมือและมีส่วนร่วมในงานประเพณีกำฟ้าลดน้อยลง เหลือไว้แต่คนสูงอายุที่ผูกพันกับวัฒนธรรมที่ยังคงปฏิบัติและมีส่วนร่วมในประเพณีกำฟ้าเท่านั้น ขณะที่คนรุ่นใหม่และหนุ่มสาวไม่ได้ใส่ใจและมีส่วนร่วม ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่มีผลทำให้กิจกรรมและงานประเพณีกำฟ้าถูกลดความสำคัญลงอย่างเห็นได้ชัดและมีแนวโน้มว่าจะสูญหายไปในที่สุดได้ และยังพบอีกว่าจำนวนผู้อาวุโสที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นหลังเข้ามาซึมซับในฐานะการเป็นตัวอย่างที่ดีน้อยลง”^{๑๑}

ดังนั้น ด้วยเหตุผลความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงตัดสินใจทำการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ของวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี และอีกหลายภาคีเครือข่ายที่ทำให้ประชาชนทุกชนชั้นได้เข้าถึงและซาบซึ้งในภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำเรือพนมพระตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามทั้งได้เข้าถึงข้อมูลการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีสืบต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ ภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะศึกษาอย่างไร?

๑.๒.๒ กิจการการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะพัฒนาอย่างไร?

๑.๓.๓ นวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะส่งเสริมอย่างไร?

๑.๓ วัตถุประสงค์

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓.๒ เพื่อพัฒนากิจการการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓.๓ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

^{๑๑} เจษฎ์ พรหมวังชา, “การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวน บ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๙๕.

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

รายงานการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีทั้งวิจัยเอกสาร (Research Documents) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ ๑ ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ ความสำคัญ ประเภท ภูมิปัญญา และพัฒนาการในการทำเรือพระทางน้ำและเรือพนมพระทางบก ในอำเภอเมือง อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ที่ ๒ พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระด้านพุทธศิลป์ (รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ ทักษะเชิงช่าง) การพัฒนากิจกรรมและการอนุรักษ์การสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดนตรีและการร้องเพลงประกอบ ตลอดถึงความเชื่อในการทำเรือพนมพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ที่ ๓ ส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ การสืบสาน การทำเรือพนมพระ ศึกษาความเปลี่ยนแปลง ปัญหาและอุปสรรคในการสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

ตารางที่ ๑.๑ วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการ แหล่งข้อมูล และผลที่ได้

ที่	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	วิธีการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้
๑	เพื่อศึกษา	ภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ศึกษาค้นคว้า - สัมภาษณ์ - สันทนากลุ่ม - สังเกตการณ์ - การมีส่วนร่วม	๑) พระไตรปิฎก ๒) เอกสารตำราวิชาการ ๓) บทความ ๔) งานวิจัย ๕) สื่อดิจิทัล	ภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑) ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ๒) พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ
๒	เพื่อพัฒนา	กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	พัฒนากิจกรรม - สัมภาษณ์ - สันทนากลุ่ม - สังเกตการณ์ - การมีส่วนร่วม	๑) เอกสารตำราวิชาการ ๒) บทความ ๓) งานวิจัย ๔) สื่อดิจิทัล ๕) ภาพถ่าย	กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา ๑) กิจกรรมด้านอนุรักษ์ (รักษา) ๒) กิจกรรมด้านการสืบสาน (ต่อยอด)
๓	เพื่อส่งเสริม	วัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ส่งเสริมวัฒนธรรม - สัมภาษณ์ - สันทนากลุ่ม - สังเกตการณ์ - การมีส่วนร่วม	๑) เอกสารตำราวิชาการ ๒) บทความ ๓) งานวิจัย ๔) สื่อดิจิทัล ๕) ภาพถ่าย	กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระ ๓ กลุ่ม ๑) กลุ่มเครือข่ายคนสงฆ์ ๑๑๒ วัด ๒) กลุ่มเครือข่ายข้าราชการ ๔๑ ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน ๘

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ จำนวน ๑๑๒ วัด กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ กลุ่มองค์กร

วัตถุประสงค์ที่ ๑ ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นายช่างทำเรือพนมพระ และอดีตนายช่างทำเรือพนมพระในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์

วัตถุประสงค์ที่ ๒ ศึกษาการพัฒนากิจกรรม การอนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น รวมถึงพระสงฆ์ เจ้าอาวาสวัดต่างๆ ที่มีการสืบทอดการทำเรือพระทางบกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายภาคคณะสงฆ์ จำนวน ๑๑๒ วัด กลุ่มเครือข่ายภาครัฐราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร กลุ่มเครือข่ายภาคเอกชน จำนวน ๘ องค์กร

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่

๑) พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการทำเรือพนมพระทางบก ที่มีความโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ ของ ๓ อำเภอ และได้รับรางวัลพระราชทาน คือ อำเภอเมือง ๒ วัด คือ สำนักสงฆ์วัดแหลมทองทราย (ชนะเลิศครองถ้วยพระราชทานหลายปี/เรือพนมพระขนาดใหญ่) จากนั้นก็มี วัดแหลมทอง (ชนะเลิศครองถ้วยพระราชทาน/รถพนมพระขนาดใหญ่ และเรือพนมพระทางน้ำ ก็ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานด้วยเช่นกัน) อำเภอบ้านนาสาร ๑ วัด คือ วัดควนสุบรรณ (ชนะเลิศครองถ้วยพระราชทาน/เป็นเรือพนมพระขนาดเล็ก) และอำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน ๓ วัด คือ วัดพุทธเจดีย์ วัดกงตาก และวัดเขาพระนัม รวม ๖ วัด ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด ที่ยังคงดำรงการทำเรือพนมพระบกของช่างท้องถิ่นไว้ตลอดมา

๒) พื้นที่จัดงานประเพณีชักพระทอดผ้าป่าของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้กำหนดพื้นที่จัดงานในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่บริเวณหน้าศาลาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถนนดอนนก ถนนชนเกษม ถนนริมแม่น้ำตาปี บริเวณสะพานนริศ ซึ่งเป็นจุดแสดงขบวนเรือพนมพระทุกลำของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นประจำทุกปี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา (ปีงบประมาณ ๒๕๖๗ รวม ๑๒ เดือน)

คณะผู้วิจัยได้แบ่งการจัดทำแผนการวิจัยรวมระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๒ เดือน โดยแบ่งระยะเวลาในการวิจัยเป็น ๓ ระยะ ได้แก่

ระยะที่ ๑ เพื่อศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาที่ปรากฏ ในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เดือนตุลาคม ๖๖-ธันวาคม ๒๕๖๗

ระยะที่ ๒ เพื่อศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เดือน มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๗

ระยะที่ ๓ เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เดือน เมษายน-กรกฎาคม ๒๕๖๗

ระยะที่ ๔ การดำเนินการปิดโครงการวิจัย เดือนสิงหาคม-กันยายน ๒๕๖๗

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ หมายถึง องค์ความรู้ในการสร้างเรือพนมพระพร้อมทั้งรูปแบบโครงสร้างหลักและลวดลายไทย รวมทั้งกลองโพนที่ใช้ตีเรียกว่าคุมพระ ประโคมฉลองเรือพนมพระอย่างสนุกสนาน เริ่มตั้งแต่ก่อนวันออกพรรษาประมาณหนึ่งสัปดาห์จนเสร็จสิ้นงานกิจกรรมชักพระได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันตลอดระยะเวลา

พัฒนาการการทำเรือพนมพระ หมายถึง ลำดับขั้นตอนวิวัฒนาการของการสร้างเรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่ขั้นต้น (เตรียมการ) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) และขั้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ขั้นต้น (เตรียมการ) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) ขั้นปลาย (สรุปผล)

๑) ขั้นต้น (เตรียมการ) ได้แก่ ๑) เจ้าอาวาสจัดประชุมชาวบ้าน ๒) ที่ประชุมสรุปว่าทำหรือไม่ทำ ๓) ที่ประชุมสรุปว่าทำแบบใด ๔) ที่ประชุมสรุปว่าทำกันเองหรือจ้าง ๕) ที่ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่าย กำหนดขั้นตอนวิธีการพร้อมผู้รับผิดชอบ ๖) ที่ประชุมสรุปงบประมาณได้มาอย่างไร ๗) สิ่งที่ต้องเตรียมมีอะไรบ้าง ๘) ประสานงานกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนอย่างไร? ๙) วางแผนส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างไร? ๑๐) จะสืบทอดกิจกรรมอย่างไร?

๒) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) ได้แก่ ๑) เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ทำ ๒) ติดต่อประสานงานตามที่ได้รับมอบหมาย ๓) แต่ละฝ่ายลงมือดำเนินการไปตามแผนที่ได้วางไว้ ๔) ทันเวลาเป็นไปตามแผนที่กำหนด ๕) ขนาดขนาดใหญ่/เล็ก เรือพนมพระบก/เรือพนมพระทางน้ำ ๖) ประเภทสวยงาม/ความคิด/สร้างสรรค์/วัสดุที่นำมาใช้ ๗) เตรียมคนสำหรับขบวนแห่ ๘) การแต่งกาย/เสื้อผ้า/หน้า/ผม ๙) ป้ายอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่กำหนดตามเกณฑ์มาตรฐานในขบวนแห่ ๑๐) ติดต่อกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมือง และเอกชนทุกระยะ ๙) กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ไปพร้อมกัน ๑๐) สืบทอดกิจกรรมไปพร้อมกันทุกขั้นตอนทุกกลุ่มวัยไปตามปกติทุกวันอย่างกลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ

๓) ขั้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ๑) ได้เข้าร่วมประเพณี ๒) มีเรือพนมพระตามแนวคิดที่วางไว้ ๓) มีนางรำประกอบขบวน ๔) มีกลองยาวดนตรีประกอบขบวน ๕) มีนางรำในการร่วมรื้อขบวน ๖) ร่วมสมโภชบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด ๗) เคลื่อนขบวนแห่มาจอด ณ ถนนริมน้ำสะพานนริศ ๘) ทำบุญใส่บาตรพระ ๑๐๐ วัด ๙) ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ จากทุกวัด ๑๐) รับสายด้ายมงคลผูกข้อมือ ๑๑) แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ นำเรือพนมพระกลับวัด

กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ หมายถึง กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและกิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี กระทำได้ด้วยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย โดยการปลูกจิตสำนึกและสร้างค่านิยมของคนไทยให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนการสืบทอดภูมิปัญญานั้น มีรูปแบบต่างๆ คือ การได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน การศึกษาเล่าเรียน การได้รับความรู้จากอภิติพลภายนอก และการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ด้วยการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย จัดให้มีศูนย์ภูมิปัญญาไทย มีการจัดตั้งสภาภูมิปัญญาไทย จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทย การคุ้มครองลิขสิทธิ์ของภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

ลำดับขั้นตอนกิจกรรมของการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๑๐ ประการ ได้แก่ ๑) กำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง ๒) พัฒนาระบบการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างกว้างขวางและทั่วถึง ๓) จัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระ ๔) จัดให้มีการประกาศยกย่องเกียรติคุณแก่ผู้ที่มีผลงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ ๕) ควรมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการ ๖) ควรจัดเวทีเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ๗) ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ๘) ประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ ๙) การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงประเพณีชักพระแห่เรือพนมพระบกให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต ๑๐) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพนมพระกับชุมชนอื่นๆ

เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ หมายถึง กลุ่มสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายภาคคณะสงฆ์ จำนวน ๑๑๒ วัด กลุ่มเครือข่ายภาคราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร กลุ่มเครือข่ายภาคเอกชน จำนวน ๘ องค์กร

กลุ่มเครือข่ายภาคคณะสงฆ์ จำนวน ๑๑๒ วัด คือ คณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น คณะสงฆ์ภาค ๑๖ คณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะสงฆ์อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คณะสงฆ์อำเภอกาญจนดิษฐ์ และคณะสงฆ์อำเภอบ้านนาสาร ตลอดถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ดังกล่าว เป็นต้น

กลุ่มเครือข่ายภาคราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร คือ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี ๔) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ๕) สำนักการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) อบท.ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบล เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน ๓๖ หน่วยงาน

กลุ่มเครือข่ายภาคเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ องค์กร อาทิ ๑) บริษัทโตโยต้า (toyota) ๒) โรงแรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยว ๓) ผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อย ร้านค้า ร้านอาหาร ๔) กลุ่มแม่บ้าน ๕) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี ๗) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๘) กลุ่มผู้สูงอายุสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๕.๑ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ๑ ชุด และชุดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการทำเรือพนมพระ ๑ ชุด

๑.๕.๒ ได้ผลผลิตเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ๒ กิจกรรม ใน ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านาสาร

๑.๕.๓ ได้ผลผลิตเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ ๑ แพลตฟอร์มบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

๑.๕.๔ นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา รวมทั้งการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นประเพณีชักพระ ให้สังคมรับรู้และได้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

รายงานวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดในพระไตรปิฎก เรื่อง “ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา”^{๑๒} แนวคิดเรื่อง “ภูมิปัญญาในการทำเรือพระ” ของพระปรีมินทร์ มัลลคนโธ (พรมการ)^{๑๓} แนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วม” ของพระมหาฐิติพงศ์ ชูจิตต์^{๑๔} และงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพระบกในอำเภอกาญจนดิษฐ์” ของอ่อนตา ยวนเกิด^{๑๕} มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

^{๑๒} พุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๙๙/๑๔๒.

^{๑๓} พระปรีมินทร์ มัลลคนโธ (พรมการ), “แนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีชักพระในเขตเทศบาลนครสงขลา”, *หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๓๘-๔๐.

^{๑๔} พระมหาฐิติพงศ์ ชูจิตต์, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษาประเพณีชักพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, *หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๓.

^{๑๕} อ่อนตา ยวนเกิด, “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพระบกในอำเภอกาญจนดิษฐ์”, *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๗๕.

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระ เพื่อศึกษาพัฒนาการของกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ และเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์มาวิเคราะห์สังเคราะห์และตีความพร้อมนำเสนอ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของการทำเรือพนมพระ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมลากพระ (ชักพระ) ภาคใต้
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีชักพระ
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์
- ๒.๗ พื้นที่การวิจัย
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

รายงานการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจในความหมาย ลักษณะ ประเพณีของภูมิปัญญา รวมไปถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์ลักษณะของภูมิปัญญาซึ่งมีความสำคัญในฐานะทรัพยากรวัฒนธรรม และหาแนวทางการอนุรักษ์ต่อไป โดยศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑) ความหมายของภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่ได้มีพัฒนาการสืบสานภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน อันเป็นผลของการใช้สติปัญญามาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ และได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆ จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่น ที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอามาปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ และภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก ตลอดจนภูมิปัญญาที่ผลิตขึ้นใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง^๑ ซึ่งสอดคล้องกับสายันต์ ไพเราะชาญจิตร ที่ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาว่า หมายถึง ระบบความรู้ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม หรือทักษะในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ทั้งในระดับปัจเจกกับปัจเจก ระดับกลุ่มกับระดับกลุ่ม ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกายภาพ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ให้อยู่ในสภาวะที่สมดุลเป็นปกติอยู่เสมอ^๒

ส่วน เอกรินทร์ พึ่งประชา ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของตนเองและชุมชนมาตลอด โดยเรียนรู้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม กลายมาเป็นรากฐานของชีวิตและสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน วัฒนธรรมของสังคมที่มีมาจากรากเหง้าของภูมิปัญญาในขณะเดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีลักษณะที่เป็นพลวัตซึ่งเกิดจากการปรับตัวภายใต้บริบททางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและสังคมนั้นๆ ชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความหลากหลายมิติ เช่น ความรู้ผ่านคำสอนทางศาสนาและความเชื่อต่างๆ เรื่องเล่าผ่านตำนานวิถีการดำรงชีวิตซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงของผู้คนนั่นเอง^๓

กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้จากการเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านท้องถิ่นต่างๆ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเป็นแนวทางหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

^๑ เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒-๑๓.

^๒ สายันต์ ไพเราะชาญจิตร, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๗๖.

^๓ เอกรินทร์ พึ่งประชา, “เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดระบบและความมั่นคงอาหารของชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย”, รายงานวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑.

ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์และธรรมชาติ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ซึ่งมี ๓ ลักษณะ คือ เป็นความรู้ที่เป็นคุณธรรม สอนให้เป็นคนดี สอนให้เด็กเคารพผู้ใหญ่ มีความกตัญญู มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจต่อผู้อื่น ความรู้ที่สอนให้เคารพธรรมชาติ รู้จักพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้ล่วงลับไปแล้ว และความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้^๔

เทิดชาย ช่วยบำรุง ก็ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในแง่ของความรู้ว่า หมายถึง ความรู้ของคนในท้องถิ่นซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความรู้เริ่มของคนในท้องถิ่นรวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นระหว่าง การสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลงพัฒนา สูญสลายหายไปบ้าง และเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามยุคสมัย หรืออาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการใช้ภูมิปัญญาหรือความรู้ในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ชุดใหม่^๕

ซึ่งสอดคล้องกับ **วีระศักดิ์ จุลดาลัย และคณะ** ที่ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง องค์ความรู้และความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นรับรู้เชื่อถือเข้าใจร่วมกันและเกิดจากประสบการณ์ด้วยตนเอง ประสานกับความรู้ใหม่ๆ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของแต่ละท้องถิ่นได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่พัฒนาขึ้นมาในบริบททางกายภาพ และวัฒนธรรมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศน์ชุดหนึ่ง การทำลายระบบนิเวศน์ชุดหนึ่ง เช่น การปรับเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ที่ทำกินหรือการอพยพชาวเขาลงจากดอย จึงอาจเป็นการทำลายองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีคุณค่ามหาศาลให้สูญหายไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาและสืบทอดกันมาบนพื้นฐานของสัมพันธภาพอันแนบแน่นระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้ หากถูกตัดขาดจากรากเหง้าทั้งในด้านของธรรมชาติและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นวางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า ความรู้มิได้เป็นสมบัติของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ความรู้เป็นของชุมชน^๖ และ **ยศ สันตสมบัติ** ก็ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่สั่งสมกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านความเชื่อพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาขึ้นมาโดยตลอดเวลา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตในขณะนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหลากหลายเนื่องจากสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป จึงไม่สามารถนำองค์ความรู้ได้อย่างเดียวกันที่ได้ไปใช้แก้ไขปัญหาได้ดี

^๔ กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, “ภูมิปัญญาท้องถิ่น: นวัตกรรมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน): กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๙.

^๕ เทิดชาย ช่วยบำรุง, **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์**, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘.

^๖ วีระศักดิ์ จุลดาลัย และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยใต้ อำเภอโพธาราม จังหวัดนครพนม”, **รายงานการวิจัย**, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๔๘.

เหมือนกันในทุกท้องถิ่น แต่สามารถดัดแปลงปรับประยุกต์มาใช้ได้เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ลักษณะภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละคนและสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นด้วย^๗

ดังนั้น ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ จึงหมายถึง ความรู้ความคิดความเชื่อความสามารถเกี่ยวกับการทำเรือพนมพระของชาวสุราษฎร์ธานี เป็นความรู้ที่ถูกสั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งได้จากการเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง ตลอดจนผู้มีความรู้ในหมู่บ้านท้องถิ่นต่างๆ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเรือพนมพระ ที่ได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นระหว่างการทำเรือพนมพระ มีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลงพัฒนา สูญสลายหายไปบ้างและเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามยุคสมัย กล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการใช้ภูมิปัญญาหรือความรู้ในท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นความรู้ชุดใหม่ ที่ชาวสุราษฎร์ธานีได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ ที่ได้มีพัฒนาการสืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้กับกลุ่มอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี กลุ่มอำเภอบ้านนาสาร และกลุ่มอำเภอกาญจนดิษฐ์ ตลอดจนจังหวัดใกล้เคียง (นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี พัทลุง ตรัง) ที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอามาปรับเปลี่ยนนำมาพัฒนาสร้างเรือพนมพระในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี สิ่งเหล่านี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต จนกลายมาเป็นวิถีชีวิตภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของชาวสุราษฎร์ธานีตลอดมา เป็นพลวัตซึ่งเกิดจากการปรับตัวภายใต้บริบททางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนและสังคมชาวสุราษฎร์ธานี

๒) ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญามีกระบวนการเกิดจากการสืบทอด หรือถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดภูมิปัญญาองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด^๘ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างเหมาะสมกับบริบทต่างๆ ของสังคมหรือชุมชนของตน ทำให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มชนมากกว่าต่อปัจเจกชน สามารถขยายผลอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง คนส่วนใหญ่สามารถรับเอาภูมิปัญญานั้นเข้าสู่วิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่าและสืบทอดกันยาวนานจะค่อยซึมซับเข้าสู่นิสัยการคิดและการกระทำจนกลายเป็นจริยวัตรปกติของคนรุ่นหลัง

ยศ สันตสมบัติ ได้แบ่งองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็น ๔ ลักษณะ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ ๑) องค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารและยา เป็นความรู้เชิงเทคนิค คือ องค์ความรู้ในเรื่องของ

^๗ ยศ สันตสมบัติ, ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕-๕๖.

^๘ พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม (จำปาทอง), พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

อาหารและยา ซึ่งมักจะได้รับการถ่ายทอดจากยายไปสู่แม่ แม่สู่ลูก หรือบุคคลพิเศษบางคน เช่น หมอสมุนไพร คนทรง ฯลฯ อาจมีความรู้พิเศษเกี่ยวกับคุณสมบัติและฤทธิ์ทางยาของพืชสมุนไพรบางชนิด รวมทั้งอาจมีความรู้ในเรื่องของเวทย์มนต์คาถาและเทคนิควิธีในการรักษาพยาบาล ซึ่งมีทั้งการใช้สมุนไพรและคาถาอาคมร่วมกัน ๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตและจัดการทรัพยากร องค์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้มีลักษณะซับซ้อนและพัฒนาขึ้นมาจากความรู้เชิงเทคนิคในด้านอาหารและยา เช่น การคัดเลือกและเก็บรักษาสายพันธุ์พืชสำคัญๆ และพืชอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างระบบการจัดการน้ำ องค์ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภทของที่ดินและผืนป่า เพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ เป็นต้น ๓) องค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรมจารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ การสร้างแบบแผน และบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชน มักแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ พิธีกรรมและการสร้างจารีตประเพณี เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ซึ่งการผสมผสานร่วมกันระหว่างหลักการที่เป็นเหตุผลการใช้ความเชื่อและพิธีกรรมมาเป็นมาตรการในการออกกฎระเบียบของชุมชน จึงพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จะมีกฎระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติ ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในลักษณะที่แตกต่างและหลากหลายกันออกไป ๔) องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีคิดความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน ผ่านกาลเวลาหลายชั่วอายุคน จนตกผลึกกลายเป็นวิถีคิดและแสดงออกในรูปของระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเคารพแก่ศักดิ์ศรี อัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกันไป

๓) ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เสรี พงศ์พิศ ได้แบ่งภูมิปัญญาออกเป็น ๒ ลักษณะ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอย่างอื่นอีกมากมาย ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน ๓ ลักษณะ ที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ทั้งสามลักษณะนี้คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้านสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน^๔ ในขณะเดียวกัน **สัญญา สัญญาวิวัฒน์** ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาว่า มีอยู่ ๕ ลักษณะด้วยกัน คือ ๑) ภูมิปัญญาเป็นความรู้เรื่องเกี่ยวกับเรื่องใดๆ หรือหน่วยงานใดๆ เป็นข้อมูลเป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิงผู้ชาย เป็นต้น ๒) ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องใดๆ ของสังคมนั้น ซึ่งเป็นความเชื่ออาจยังไม่มีข้อ

^๔ เสรี พงศ์พิศ, คีนสู่รากเหง้า: ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

พิสูจน์ ๓) ภูมิปัญญาที่เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาหรือป้องกันปัญหาในหน่วยสังคม ๔) ภูมิปัญญาทางวัตถุในสังคม เช่น เครื่องใช้สอยในครอบครัว ๕) ภูมิปัญญาทางพฤติกรรมในสังคม เช่น การปฏิบัติตนของคนในครอบครัว จนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้^{๑๐}

เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ **ประเวศ วะสี** ได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ ประการแรก มีความจำเพาะของท้องถิ่น สัมผัสจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ แต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือได้ไม่ดี ประการที่สอง มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง กล่าวคือเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นการเชื่อมโยงธรรมชาติกับจิตใจของคนเพื่อให้เกิดประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ให้แก่คนเคารพธรรมชาติ คนเรากล้าเคารพอะไร ย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น ประการที่สาม คือ มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพอาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า^{๑๑} และในขณะเดียวกัน **ยศ สันตสมบัติ** ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า มีความใกล้เคียงกับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ คือ ผ่านการพิสูจน์ทดลอง ผ่านกระบวนการคัดสรร ปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ แต่พบข้อแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ ใน ๒ ประการ คือ ประการแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะจำเพาะประจำท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช พลังตามธรรมชาติ ดวงวิญญาณ ที่ดิน แหล่งน้ำ และลักษณะภูมิประเทศเฉพาะพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากความเข้าใจอย่างชัดเจนในระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น สามารถปรับให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ข้อแตกต่างประการที่สอง คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะจำเพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวพันเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับสังคมและสิทธิของชุมชน กล่าวคือภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบขึ้นบนเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคน ครอบครัว เครือญาติ และชุมชนกับสิ่งมีชีวิตกลุ่มอื่น ที่ดำรงอยู่ร่วมกันภายในระบบนิเวศท้องถิ่นชุดนั้น ในขณะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นสากลทั่วไปมากกว่า อาจจะไม่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาและจัดการทรัพยากรภายในระบบนิเวศท้องถิ่นหนึ่งได้เสมอไป^{๑๒}

๔) ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นรากฐานของสังคมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาเป็นความรู้ที่อยู่กับตัวคนและแผ่นดิน สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านปัจจัยสี่ ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ

^{๑๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, “ภูมิปัญญาไทย”, วารสารพัฒนาชุมชน, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๓๕): ๗๗-๗๘.

^{๑๑} ประเวศ วะสี, การศึกษาของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗-๓๓.

^{๑๒} ยศ สันตสมบัติ, ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕.

ต่างๆ ซึ่งเกิดจากการปรับชีวิตให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ระบบวิธีคิดในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างชาญฉลาด^{๑๓}

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย รวมทั้งมีคุณประโยชน์ในการทำให้อาชีพและชุมชนผ่านพ้นวิกฤตและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนได้ จึงกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีคุณค่าเพียงต่อท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังเอื้อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์อีกด้วย^{๑๔}

๕) การถ่ายทอดและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของชาวบ้านรุ่นหนึ่งถ่ายทอดไปสู่ชาวบ้านอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผีสงต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ จึงนับได้ว่าพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ นับว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติของแต่ละชุมชน ขณะที่รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีหลากหลายเช่นกัน^{๑๕} การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น **สามารถ จันทรสุรีย์** ได้จำแนกไว้ ๒ วิธี คือ วิธีการแรก การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อนสนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำตามตัวอย่าง เป็นต้น เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพ ที่สังคมปรารถนา และมุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งควรทำและไม่ควรทำ วิธีการที่สอง คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น หรือการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ซึ่งมีการเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด^{๑๖}

เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ ก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้ ๘ ลักษณะด้วยกัน ดังนี้ ๑) การลองผิดลองถูก ในสมัยบรรพกาลมนุษย์เรียนรู้ที่

^{๑๓} เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, อ่างแล้ว, หน้า ๑-๒.

^{๑๔} เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, อ่างแล้ว, หน้า ๗๘.

^{๑๕} เอกรินทร์ พึ่งประชา และคณะ, อ่างแล้ว, หน้า ๓๐-๓๑.

^{๑๖} สามารถ จันทรสุรีย์, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ: พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๐-๑๕๑.

จะดำรงชีวิตให้อยู่รอดด้วยการลองผิดลองถูก จากประสบการณ์ของการลองผิดลองถูกสะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้ แล้วถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานของตน ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตจริง เมื่อปัจจัยเปลี่ยนไป สถานการณ์เปลี่ยนไป ก็ต้องใช้ปัญญาแก้ไข ปัญหาใหม่ๆ จดจำความคิดและวิธีปฏิบัตินั้นต่อไป มนุษย์จึงมีการสั่งสมภูมิปัญญาในการดำรงชีพไว้มากขึ้น **๒) การลงมือกระทำจริง** มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นหลานแบบค่อยเป็นค่อยไปกลายเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิธีปฏิบัติ **๓) การสาธิตวิธีการ** การสั่งสอนด้วยการบอกเล่าและการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้จากการทำจริง ส่งต่อถึงคนรุ่นหลังโดยไม่มีวิธีการแบบตายตัว จะปรับเปลี่ยนตามเหตุและปัจจัยที่มีอยู่ในการรับรู้ของผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม **๔) การเรียนรู้โดยพิธีกรรม** ในเชิงจิตวิทยาพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว โดยใช้ศรัทธาความขลังความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แม้จะมีภูมิปัญญาความรอบรู้อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมก็จะเป็นการเน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ **๕) ศาสนา** สถาบันศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของหมู่คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ศาสนาเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติสติปัญญาและอุดมการณ์ ถือเป็นการศึกษาที่เป็นองค์รวมและมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนทั้งนัับถือศาสนานั้น ทั้งทางตรงและทางอ้อมและเป็นกรอบในการพัฒนาสังคม **๖) การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์** การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับคนต่างวัฒนธรรมทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ผสมกลมกลืนบ้าง ขัดแย้งบ้าง ทำให้เกิดการเรียนรู้หลากหลาย การกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้ ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และมีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาทั้งเก่าใหม่ให้พิจารณามากมาย **๗) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม** ในการแก้ปัญหาทั้งทางสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคม มีผู้เลือกเฟ้นเอาความเชื่อธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิม จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทยที่มีทั้งได้ผลและไม่ได้ผล สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์ **๘) ครูพักลักจำ** เป็นการเรียนรู้ที่มีมาแต่เดิม ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง ฝ่าสังเกตแล้วรับมาเป็นของตน เป็นการเรียนรู้แบบธรรมชาตินิสัยมนุษย์ เป็นการหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพทางหนึ่ง^{๑๗}

๖) การศึกษาและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

สามารถ จันทรสุรีย์ ได้นำเสนอแนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า ได้แก่ การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยศึกษาหาความรู้ทำความเข้าใจ จากนั้นไปศึกษาดูงาน พบปะสนทนากับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อดำเนินการส่งเสริมพัฒนาฟื้นฟูสืบทอด เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญา โดยการสืบค้นสอบถามขอความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ จัดระบบสำหรับเผยแพร่ ค้นคว้าวิจัยเชิงลึกต่อไป การส่งเสริม

^{๑๗} เอกวิทย์ ณ ถกลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖-๔๙.

ให้มีการวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในรากเหง้าภูมิปัญญาแต่ละด้านของท้องถิ่นอย่างแท้จริง การส่งเสริมเผยแพร่โดยการรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสม แล้วเลือกสรรที่เหมาะสมในแต่ละประเด็น นำมาจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ตามโอกาสที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญาเหล่านั้นไปประยุกต์ให้ทันสมัย และเพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของปราชญ์ชาวบ้านไทย การสนับสนุนภูมิปัญญาให้ชาวบ้าน โดยยอมรับในความมีภูมิปัญญาชาวบ้าน ในศักยภาพ ให้มีอิสระในการตัดสินใจ ไม่บงการ ไม่ครอบงำชาวบ้าน ยกย่อง และให้กำลังใจสนับสนุนกิจกรรมที่ชาวบ้านทำด้วยความเคารพในความคิดของชาวบ้าน การประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้มีการร่วมมือในการศึกษาข้อมูล หาความรู้ด้านภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชาวบ้าน สร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดปรับประยุกต์ร่วมกำลังกันตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละด้าน แต่ละท้องถิ่น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง^{๑๘} การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น **เทิดชาย ช่วยบำรุง** ได้กล่าวถึงเทคนิคการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ ไว้ ๔ เทคนิค ได้แก่ การอนุรักษ์ คือ การรักษาสิ่งที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยให้คงอยู่สืบทอดไป การฟื้นฟู คือ การนำสิ่งที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาอีก การประยุกต์ คือ การนำสิ่งเดิมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย การสร้างใหม่ คือ การคิดค้นสิ่งใหม่จากฐานความรู้ดั้งเดิม กระบวนการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์โดยเน้นวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ดังนี้ ๑) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานซึ่งเป็นบริบทของพื้นที่ เช่น ประชากร รายได้ อาชีพ การศึกษา เป็นต้น ๒) วิเคราะห์ชุมชนในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา โดยวิเคราะห์หน่วยทางสังคมว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบมีสถานการณ์และบทบาทอย่างไร วิเคราะห์สถาบันทางสังคมว่าแต่ละหน่วยมีบทบาทและศักยภาพเพียงใด วิเคราะห์โครงสร้างทางสังคม เพื่อศึกษาความเกี่ยวพันของแต่ละภาคส่วนในพื้นที่ ๓) วิเคราะห์ภูมิปัญญาและสถานการณ์ภูมิปัญญาและสถานการณ์ท้องถิ่น ๔) วิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพพื้นที่ว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของ พื้นที่ ๕) วิเคราะห์โอกาสในพื้นที่ว่ามีโอกาสพัฒนาอย่างไร จะนำภูมิปัญญาตัวไหนมาใช้ ในการพัฒนา^{๑๙}

๗) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการในการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ประกอบด้วย การค้นคว้าวิจัย ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ในทุกระดับ เพื่อให้ทราบอดีตที่เป็นมาและสถานการณ์ในปัจจุบัน การอนุรักษ์โดยปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การฟื้นฟูภูมิปัญญาที่กำลังจะหายไป หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น การพัฒนาริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนในสังคมได้รับรู้ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่าง

^{๑๘} สามารถ จันทสุรย์, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, อ่างแล้ว, หน้า ๑๕๖-๑๕๙.

^{๑๙} เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, อ่างแล้ว, หน้า ๖๙-๗๐.

เหมาะสม ผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ และสนับสนุนจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านปราชญ์ท้องถิ่นแสดงศักยภาพและพัฒนาความรู้อย่างเต็มที่ รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณ และการเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ ระหว่างกลุ่มชนและท้องถิ่นต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งประเทศอื่นๆ ทั่วโลก^{๒๐}

๘) ภูมิปัญญาเชิงช่างในฐานะทรัพยากรวัฒนธรรม

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้กล่าวไว้ว่า ผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นในครั้งแรกนั้น ล้วนเป็นงานช่างทั้งสิ้น เพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นประการแรกไม่เน้นเรื่องความงาม มนุษย์สมัยแรกจึงมักจะสร้างผลงานขึ้นจากการสังเกตธรรมชาติแวดล้อม เช่น รู้ว่าดินเหนียวเมื่อถูกแดดได้รับความร้อนจะแข็ง หรือตามบริเวณที่ก่อไฟดินจะแข็งกว่าที่อื่น มนุษย์จึงนำเอาดินมาปั้นเป็นภาชนะเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยไม่ได้คำนึงถึงความงาม มุ่งหวังแต่ประโยชน์ใช้สอยเป็นประการสำคัญ ต่อมาเมื่อถึงสมัยกรีกนักคิดหลายท่านได้รวบรวมความคิดเห็นกำหนดทฤษฎีการช่างขึ้นเป็นครั้งแรก ทฤษฎีช่างนี้กล่าวว่า การที่ “บุคคลใดสามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ ประสบการณ์จากการแก้ปัญหา นั้นสามารถจะนำไปแก้ปัญหาลงต่อไปได้” ตามทฤษฎีดังกล่าว เป็นการกล่าวถึงขบวนการทำงานช่างเท่านั้น แต่ความงดงามทางศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้ล้วนเป็นผลงาน ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของช่างฝีมือที่มีความเชี่ยวชาญในการทำงานศิลปะแขนงต่างๆ^{๒๑}

คำว่า “ช่าง” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่าเป็นคำนาม หมายถึง ผู้ชำนาญในการฝีมือหรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๒๒} ส่วนศาสตราจารย์ **ดร.ศิลป์ พีระศรี** ได้ให้ความหมายของช่างฝีมือไว้ว่า ช่างฝีมือ (Artisan) หมายถึง ผู้ผลิตศิลปกรรมที่งามน่าดูน่าใช้สอย เครื่องประดับชีวิตของเราให้อยู่ดีกินดี ผลิตรกรรมหรือสิ่งที่ทำขึ้นเป็นอาชีพของช่างฝีมือนี้เรียกว่า ศิลปะ เป็นผลเกิดจากฝีมือความสามารถและความรู้ค่าของช่างฝีมือผู้นั้นเฉพาะตัวเป็นคนๆ ไป ไม่ใช่ผลิตรกรรมที่เกิดจากเครื่องจักร เช่น การสลักโลหะ การแกะสลักไม้ การทอผ้า วิชาชีพที่ว่าด้วยการช่าง เช่น ช่างทอง ช่างถม ช่างไม้ ช่างรัก ช่างประดับมุก ช่างประดับกระจก เป็นต้น ส่วนคำว่า ศิลปิน (Artist) นั้น หมายถึง ผู้สร้างศิลปกรรมที่เป็นวิจิตรศิลป์ ได้แก่ กวี นักดนตรี สถาปนิก จิตรกร และประติมากร เป็นผู้ที่มีประสาทความรู้สึกไว มีความคิดนึกคิดเห็นและมีฝีมือ สามารถสร้างศิลปกรรมที่ทำให้ผู้ดูผู้ฟังเกิดความรู้สึกสะเทือนใจได้^{๒๓}

^{๒๐} อ่างแล้ว, หน้า ๔๗-๔๘.

^{๒๑} พระยาอนุมานราชธน, ศิลปะสงเคราะห์, (กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๑๕), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕๗.

^{๒๓} ศิลป์ พีระศรี (ศาสตราจารย์), ความหมายของช่างฝีมือ: ศิลปะสงเคราะห์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.finearts.go.th/chantaburilibrary/view/19895-ศาสตราจารย์ศิลป์-พีระศรี-บิดาแห่งวงการศิลปะ> [๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๖].

ในประเด็นความแตกต่างระหว่างงานช่างและงานศิลปะ **อารี สุทธิพันธุ์** ได้วิเคราะห์ไว้ว่า (๑) งานที่ถือเป็นงานช่างนั้น ส่วนมากวิธีการทำงานและผลลัพธ์สอดคล้องกัน เพราะปกติแล้ววิธีการทำงานจะแบ่งไปตามลำดับขั้น จากง่ายไปจนถึงยาก ตามรูปของงานนั้น ซึ่งผิดกับศิลปะตรงที่เหตุผลและผลลัพธ์อาจจะไม่สอดคล้องกัน อาจสลับขั้นตอนของการทำงานไม่เป็นไปตามลำดับ ทั้งนี้เพราะศิลปินมีเสรีภาพในการที่จะสร้างสรรค์งานใหม่ได้ตามที่ตนคิดตามอารมณ์และความรู้สึก (๒) ในด้านของการทำงานช่างนั้น นายช่างในแขนงใดก็ตามจะคิดถึงแต่ว่างานเมื่อเสร็จแล้วจะมีประโยชน์แก่บุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด รูปร่างเป็นอย่างไร ซึ่งผิดกับศิลปะตรงที่ศิลปินผู้สร้างจะเริ่มแก้ปัญหาต่อเนื่องไปตามความรู้สึกของตนเอง และศิลปินไม่สามารถเดาได้ว่างานนั้นจะงามหรือไม่งามในสายตาคนอื่น และไม่คำนึงว่าจะใช้เวลานานเท่าไร (๓) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของวัตถุดิบและผลิตผลของงานช่างนั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันเป็นอันมาก ผลิตผลอย่างหนึ่งกลายเป็นวัตถุดิบของอีกช่างหนึ่ง และเป็นผลิตผลของอีกช่างหนึ่ง เช่น ช่างตัดไม้มีวัตถุดิบคือต้นไม้ เมื่อตัดแล้วเป็นผลของช่างตัดไม้ คือ ไม้ซุง และซุงกลายเป็นวัตถุดิบของช่างไม้สับต่อไป สำหรับศิลปินนั้นความสัมพันธ์ของวัตถุดิบและผลิตผล อาจจะไม่มีความสัมพันธ์กับงานของศิลปินคนอื่นเลย เมื่อเสร็จก็เป็นผลิตผลใช้ได้ (๔) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเวลาทำงานของงานช่างและศิลปะมีความแตกต่างกัน งานช่างมีกำหนดเวลาในการทำงานของงานช่างและศิลปะมีความแตกต่างกัน งานช่างมีกำหนดเวลาในการทำงานและมีจำนวนมาก ต้องผลิตตามความต้องการของคนส่วนรวม ส่วนงานศิลปะไม่มีเวลาในการทำงานแน่นอน ศิลปินทำตามอารมณ์และความต้องการส่วนตัว ผลงานจึงมีน้อยและราคาสูง ในประเด็นความมุ่งหมายที่ต่างกันของงานช่างและศิลปะต่างกัน คือ งานช่างนั้นเดิมมุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นประการแรก โดยผู้สร้างจะต้องคำนึงถึงตลาดและเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ งานใดที่ทำกันสืบต่อกันมาในท้องถิ่น พยายามที่จะนำเอาวัตถุในท้องถิ่นมาทำและใช้เครื่องมือธรรมดาเรียกว่างานช่างพื้นเมือง และถ้ามุ่งความงามหรือมุ่งเพื่อสนองความต้องการของสังคม ทางพิธีการทางศาสนา หรืออภินิหาร เรียกว่าศิลปะพื้นบ้าน สำหรับคำว่า **ช่าง** นั้น ส่วนใหญ่มักจะทำด้วยเครื่องมือธรรมดา ถ้าใช้เครื่องจักรเรียกชื่อต่างกันไป เช่น อุตสาหกรรมศิลป์ ศิลปะอุตสาหกรรม หัตถศึกษา และอาชีวศึกษา เป็นต้น^{๒๔}

๙) คุณลักษณะของช่าง

วิทย์ พินคณเงิน ได้กล่าวว่าผู้เป็นช่างต้องมึนสัสความชอบมาตั้งแต่เด็ก มีลักษณะประจำตนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมีสมาธิแน่วแน่ที่จะบูรณะตกแต่งและสร้างสรรค์ด้วยใจบริสุทธิ์ งานช่างเป็นงานที่หนักมากเพราะต้องใช้มือ ความคิด จิตใจ มีความประณีตบรรจง และกล้าตัดสินใจ งานช่างเป็นอาชีพที่ต้องใช้ฝีมือและความชำนาญเป็นพิเศษ ผู้ที่เป็นช่างต้องมีความมานะอดทนใจเย็นและมีความหวานละมุนละม่อม เพื่อสร้างเสน่ห์เข้ามดใจประชาชน ช่างมีแนวคิดกว้างไกลและมีอิสระเสรีของตนเอง สิ่งสำคัญที่สุดคือช่างเป็นผู้กำเอาวัฒนธรรมของชาติไว้ ช่างถือว่าตนเป็นคนของชาติสำนักอยู่เสมอว่า ต้องเป็นช่างทั้งการกระทำและจิตใจ ต้องสำรวมตนอยู่อย่างผู้มีศีลโดยถือหลัก ๓ ประการ คือ

^{๒๔} อารี สุทธิพันธุ์, ศิลปะกับมนุษย์, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙), หน้า ๖-๗.

ประการแรก คือ ครู อาจารย์ ได้แก่ ผู้ประสาทวิชาให้ โดยเฉพาะช่างไทยถือว่าพระวิษณุกรรมเป็นบรมครูแก่การช่าง การไหว้ครูและการครอบครูเป็นการระลึกถึงพระคุณครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ ประการที่สอง คือ ผู้ให้กำเนิดพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่รุ่นบุพการีและชาติ ช่างไทยจะหวงแหนและรักแผ่นดินเกิด สร้างสรรค์งานศิลปกรรมไทยเพื่อแสดงความรักชาติ ประการสุดท้าย คือ สิ่งสักการะ หมายถึง พระมหากษัตริย์และศาสนา ช่างไทยเคารพสักการะพระมหากษัตริย์เท่ากับผู้ครองโลกหรือสรวงสวรรค์อย่างพระอิศวร เห็นได้จากการประดับประดาทั้งในการก่อสร้าง การเขียน การปั้น และการแกะสลัก สำหรับสิ่งสักการะในทางศาสนา พระพุทธรูปศาสนาฝังแน่นอยู่ในสายเลือดงานศิลปกรรม ในทางศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของช่างไทย จากการศึกษาข้อมูลพบว่านักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงลักษณะเฉพาะของช่างฝีมือ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) ช่างแต่ละคนจะมีเครื่องมือซึ่งทำขึ้นตามถนัดมีอย่างที่ว่า “ของคู่มือ” ช่างแต่ละคนมักจะมีเครื่องมือที่ตนเองถนัดฝึกกัน เช่น คมสิ่ว บางคนชอบให้เผือกมาก บางคนเผื่อน้อย บางคนชอบสลักพื้นช่องวางลายจนทะลุออกแล้วแกะตัวลายให้โดดเด่นดูเป็นการโลดโผน แต่บางคนสลักอย่างพินๆ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามภูมิปัญญาและฝีมือของแต่ละคน ๒) คนเป็นช่างเมื่อพบเห็นอะไรมาแล้ว พยายามบอกให้คนอื่นรู้ โดยการระบายออกในการวางรูปหรือดัดแปลงปรุงแต่งแก้ไขตลอดจนนำมาปรับให้เข้ากับงาน เมื่องานเสร็จก็จะหาข้อตำหนิเพื่อแก้ไขเมื่องานเสร็จก็หางานใหม่อีกโดยไม่ซ้ำวิธีเดิม^{๒๕}

ประเภทของช่าง ในสังคมไทยมีช่างลักษณะต่างๆ อยู่จำนวนมาก ผู้รู้และนักวิชาการจึงมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องประเภทของช่าง เช่น **ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช** ได้แบ่งประเภทของช่างออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ช่างหลวงหรือช่างทางราชการ เป็นช่างที่สังกัดอยู่ตามกรมกองต่างๆ มีหน้าที่ก่อสร้างสถานที่ต่างๆ ที่ต้องอาศัยฝีมือช่างทุกชนิด เช่น พระเมรุ หรือพลับพลา ตลอดจนงานก่อสร้างที่ใช้เป็นการถาวร เช่น พระอารามหลวง ปราสาทราชวัง เป็นต้น ๒) ช่างศาสนา ได้แก่ ช่างที่อยู่ในสมณเพศ หากจะมีปรากฏชื่อเพียงนามของท่านที่มีชื่อเสียงจริงๆ เป็นที่จดจำในวัดที่ท่านสร้างศิลปกรรมไว้ เนื่องจากการสร้างศิลปกรรมของช่างพระนั้น ท่านสร้างเป็นพุทธรูปไม่มีการยึดติดในการลงชื่อไว้ในผลงาน ๓) ช่างเชลยศักดิ์ นั้น เป็นช่างที่ไม่ประสงค์จะเข้ารับราชการ ต้องการเข้ามาหาเงินเป็นอิสระ จึงมีการปิดบังชื่อเสียงฝีมือของตนเป็นความลับ หากคนทั่วไปรู้ว่าช่างเชลยศักดิ์ คนไหนฝีมือดี มีศิลปะชั้นสูง ช่างคนนั้นจะถูกเกณฑ์เข้ารับราชการในที่สุด ในขณะที่ **วิบูลย์ ลี้สุวรรณ** กล่าวถึงงานช่างเพิ่มเติมอีกประเภทหนึ่ง คือ ช่างพื้นบ้านพื้นเมือง ช่างเหล่านี้เป็นช่างที่มีความชำนาญในการช่างตามแบบพื้นบ้านพื้นเมืองของตน ช่างพื้นบ้านพื้นเมืองมักจะได้รับถ่ายทอดวิชาช่างมาจากบรรพบุรุษของตน และปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง^{๒๖}

ในขณะที่กรมศิลปากร ได้จำแนกประเภทของช่างไว้ ๒ ประเภทใหญ่ๆ ตามลักษณะผลิตรกรรม ได้แก่ (๑) ช่างประเภทช่างทำของใช้ โดยทั่วไปเรียกว่า “ช่างฝีมือ” หมายถึง ผู้มีฝีมือ มีความชำนาญในการสร้างทำสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ต้องการใช้สิ่งของนั้นๆ

^{๒๕} วิทย์ พิณคันเงิน, ศิลปกรรมและการช่างของไทยและโบราณสถานบางแห่งของไทย, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๓), หน้า ๗๗-๘๑.

^{๒๖} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, ศิลปะไทยนาฏ, (กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖.

การทำมีความสัมพันธ์กับการใช้สอยในชีวิตประจำวัน แบ่งย่อยออกเป็น ๒ พวก คือ **ช่างหัตถกรรม** คือ ผู้ที่ใช้ฝีมือทำการก่อสร้างสิ่งต่างๆ จำพวกเครื่องอุปโภคที่มีความสำคัญแก่ความต้องการใช้สำหรับความเป็นอยู่ การงานประจำวันและการทำอาชีพต่างๆ อาทิ ช่างปั้นหม้อ ช่างทำเกวียน ช่างจักสาน ช่างทอเสื่อ ช่างตีมีด เป็นต้น **ช่างหัตถศิลป์** คือ ผู้ที่ต้องใช้ฝีมือทำการสร้างสิ่งของต่างๆ ทั้งจำพวกเครื่องอุปโภคที่จะใช้สนองความต้องการเป็นพิเศษกว่าปกติ ใช้สำหรับพิธีกรรมหรือใช้ในโอกาสเทศกาลต่างๆ ที่มีความต้องการเป็นพิเศษกว่าปกติ ใช้สำหรับพิธีกรรมหรือใช้ในโอกาสเทศกาลต่างๆ ที่มีความต้องการความสวยงามเป็น “ศิลปลักษณะ” เป็นที่พึงตาต้องใจแก่ผู้เป็นเจ้าของและผู้ร่วมใช้พอสมควร อาทิ ช่างสลักกระดาด ช่างแทงหยวก ช่างทอผ้า ช่างเครื่องเงิน ช่างหล่อเต้าปูน เป็นต้น (๒) ช่างประเพณีช่างทำของชม ช่างประเพณีนี้มักได้รับการขนานนามว่า “ช่างศิลป์” หรือปัจจุบันเรียกว่า “ศิลปิน” เป็นช่างที่มีฝีมือในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้นอย่างมีศิลปะ สร้างให้เป็นสิ่งสวยงามควรเป็นของชมมากกว่าของใช้ อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ช่างประณีตศิลป์ คือ ผู้ที่ใช้ฝีมือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์สำหรับการตกแต่ง เพิ่มพูนความสวยงามให้มีขึ้นแก่เครื่องที่จะใช้ในโอกาสพิเศษ ใช้ในเทศกาล ใช้สำหรับพิธีกรรม อาทิ ช่างทำเครื่องสด ช่างทำดอกไม้ ช่างเย็บบายศรี ช่างเสด็จ ช่างรัก ช่างโลหะรูปพรรณ เป็นต้น (๒) ช่างวิจิตรศิลป์ คือ ผู้ที่ใช้ฝีมือทำการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงออกซึ่งความงามทางศิลปะโดยมิได้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย อาทิ ช่างเขียนจิตรกรรม ช่างปั้น ช่างสลักไม้ เป็นต้น หากกล่าวถึงงานช่างฝีมือแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ คุณสมบัติของวัสดุแต่ละชนิดอาจขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศแต่ละภาค วัสดุบางประเภทอาจเหมาะสมที่จะใช้ทำสิ่งของประเภทหนึ่งเท่านั้น งานฝีมือในแต่ละท้องถิ่นจึงแตกต่างกันไป ประเภทของงานช่างจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ผลิตเป็นสิ่งสำคัญ งานช่างฝีมือก็มีหลายประเภทไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนช่างผู้ผลิต หุ่น เครื่องมือ การขนส่ง และตลาดควบคู่ไปด้วย^{๒๗}

ความหมายของภูมิปัญญาเชิงช่าง ปัจจุบันมีการกล่าวถึงภูมิปัญญาเชิงช่างมากขึ้นด้วยการให้ความสำคัญ และเล็งเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าที่เกิดจากจากช่างฝีมือมากขึ้น **ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์** กล่าวถึงภูมิปัญญาเชิงช่างว่า เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดการด้านการช่างเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ **ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น** ได้ให้ความหมายในส่วนของภูมิปัญญาชาวบ้านเชิงช่างหรือเทคนิควิทยาชาวบ้าน โดยตั้งประเด็นการศึกษาตามองค์ประกอบของเทคนิควิทยาพื้นบ้าน ไว้ดังนี้ ๑) การศึกษาเครื่องมือช่าง งานช่างหรืองานประดิษฐ์มักมีเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลงานจากการคิดค้นของชาวบ้าน มีมากมายหลายอย่างล้วนมีคุณค่าและมีความสำคัญน่าสนใจ เครื่องมือชาวบ้านหลายรายการเป็นพื้นฐานของการประดิษฐ์ใหม่ๆ ในปัจจุบัน เช่น ขวาน มีการพัฒนามาตั้งแต่ยุคหินจนถึงปัจจุบัน การศึกษาเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในวิชาการเทคนิควิทยาถือว่าเป็นเทคนิควิทยาแบบรูปธรรม ๒) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดผลงานช่างของชาวบ้าน ภูมิปัญญาเป็นองค์ประกอบในลักษณะของนามธรรม อาจแยกออกเป็น

^{๒๗} กรมศิลปากร, การอนุรักษ์ศิลปะไทย: ในโอกาสวันคล้ายวันสถาปนากรมศิลปากรครบ ๘๙ ปี, (กรุงเทพฯ: หอสมุดส่วนกลาง, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

หลายลักษณะ ได้แก่ ความรู้ความคิด กระบวนการ ขั้นตอน แผนงาน ๓) ศึกษาวัสดุช่าง ศึกษาถึงวัตถุดิบที่จะนำมาประดิษฐ์เป็นผลงาน ใช้วัสดุอะไร ศึกษาแหล่งวัสดุ ความแข็งแรงทนทานใช้งานได้ดีเพียงใด ๔) ศึกษาด้านพลังงาน หมายถึง อำนาจกลกลับของธรรมชาติที่จะก่อให้เกิดกระบวนการหรือปฏิกิริยาอาการทำงาน หมายถึง พลังงานแรงงานต่างๆ ได้แก่ แรงงานจากคน สัตว์ แรงตักกลับของวัสดุ แรงธรรมชาติ แรงน้ำ แรงลม แรงแม่เหล็กของโลก ไฟ แสงอาทิตย์ พลังไอน้ำ พลังควันทันที ภูมิปัญญาชาวบ้านเชิงช่าง จึงมีความหมายเดียวกับเทคนิควิทยาพื้นบ้านและภูมิปัญญา โดยการสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานที่สืบทอดตามร่องรอยของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยผสมผสานกับสิ่งใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในยุคปัจจุบันและอนาคต^{๒๘}

คุณลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาเชิงช่าง งานช่างฝีมือที่ปรากฏย่อมต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ กระบวนการคิดแบบและการประดิษฐ์สร้างโดยการปรับแปรวัสดุทรัพยากรท้องถิ่นด้วยเทคนิควิธีต่างๆ เป็นการแก้ปัญหาอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณค่า ด้านประโยชน์ใช้สอย หรือด้านความงามความพึงพอใจ ทั้งนี้ต้องเกิดจากความชำนาญ ความรู้สึก รสนิยม ค่านิยม และลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่นในเชิงช่างทั้งหมดอันถือว่าเป็นภูมิปัญญา การปรับแปรวัสดุเทคนิควิธีในการประดิษฐ์สร้างรวมทั้งการแก้ปัญหาที่เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ภูมิปัญญา การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญา จึงสามารถวิเคราะห์และประเมินได้จากคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ คุณลักษณะด้านการใช้สอย คุณลักษณะด้านการออกแบบและเทคนิควิธี คุณลักษณะด้านความงาม และคุณลักษณะด้านความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น^{๒๙}

องค์ประกอบของภูมิปัญญาเชิงช่าง **อุษณีย์ เสือดี** ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานของช่างไทยว่า มีดังต่อไปนี้ ๑) เทคนิควิทยาในเชิงช่าง เทคนิควิทยาเชิงช่างประกอบด้วย ๒ สิ่ง คือ เครื่องมือและวัสดุช่าง กระบวนการและขั้นตอนการทำงาน งานช่างนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทำงานและผลผลิต ช่างต้องรู้ว่าควรใช้วัสดุอะไร และให้ความสำคัญในการปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนก่อนหลังและการฝึกฝน ๒) คติความเชื่อ คติความเชื่อของช่างไทย คือ มีความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของช่าง เช่น การนับถือพระวิฆณุกรรมเป็นบรมครูแห่งการช่างเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ การบูชาเครื่องมือช่าง เชื่อในครูอาจารย์ผู้ให้กำเนิดและสั่งการ ๓) พื้นฐานด้านจิตใจของช่างไทย พื้นฐานด้านจิตใจของช่างไทย คือ มีความสนใจและรักที่จะสืบทอด เห็นคุณค่าในวิชาช่างของตน มีอุปนิสัยและเจตคติในการทำงานของช่างซึ่งประกอบด้วย ความเฉลียวฉลาด ช่างสังเกต มีสมาธิในการทำงาน มานะพากเพียร อดทน ใจเย็น ละเอียดยรอบคอบ รู้จักแก้ไขข้อผิดพลาด เป็นต้น และช่างควรมีคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งได้แก่ การรู้จักวางตนให้สำรวม มีความซื่อสัตย์เที่ยงตรง ดำรงตนอย่างสมถะ มีน้ำใจต่อผู้อื่น รู้จัก

^{๒๘} วีระศักดิ์ จุลดาชัย และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยใต้ อำเภอโพธารณะ จังหวัดนครพนม”, รายงานการวิจัย, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓-๑๕.

^{๒๙} มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และคณะ, “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในงานช่างฝีมือ”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๒๒.

เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม รู้จักพอ รู้จักละ รู้จักวาง และการเป็นคนกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ เป็นต้น^{๓๐}

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ มีความสำคัญในฐานะเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์ความรู้ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ ผ่านการสร้างสรรค์ ลองผิดลองถูก ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน และพร้อมพัฒนามาตามยุคสมัย ตามสภาวะแวดล้อม มีคุณค่าและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยรอบด้าน ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระบก มีลักษณะเป็นนามธรรมที่ถ่ายทอดออกมาผ่านทางช่างฝีมือ สู่กระบวนการทำเรือพนมพระ เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบความเชื่อ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การศึกษาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสามารถประยุกต์ใช้เพื่อหาแนวทางเป็นกรอบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระต่อไปได้อย่างเข้าใจ และชัดเจนยิ่งขึ้น

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

๑) ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรือพระบกที่พบเห็นได้ในปัจจุบันประกอบด้วย บุษบกพระลาก เครื่องประดับตกแต่ง ฉัตร เครื่องดนตรีประกอบเรือพระบาท และป้ายคำขวัญ ป้ายผู้สนับสนุน ป้ายชื่อวัด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) **บุษบก** นมพระหรือบุษบก นับเป็นส่วนสำคัญที่สุดของเรือพระ จะมีการประดิษฐ์ประดอยกันอย่างสุดฝีมือ หลังคาบุษบกนิยมทำเป็นรูปจตุรมุข หรือทำเป็นจตุรมุขซ้อน รูปทรงชะลูดงามสง่าสะดุดตาตกแต่งด้วยหางหงส์ ช่อฟ้า ใบระกา ลายกระจง ฐานพระ บัวปลายเสา คันทวย เป็นต้น เสาบุษบก มีลายแทงหยวก หรือใช้กระดาศาสะแกลดลายปิดอย่างประณีตงดงามทุกส่วน ยอดของบุษบกจะลักษณะเรียวยาวชะลูดสมส่วน ปลายสุดมักใช้ลูกแก้วฝังไว้เมื่อต้องแสงแดดจะทอแสงงามระยับ จากปลายยอดบุษบกจะมีธงราวทำด้วยผ้าหลากสี ผูกห้อยโยงไปยังส่วนต่างๆ ของประทุนหัวและท้ายเรือ นอกจากเพื่อความสวยงามแล้วยังช่วยพยุงให้บุษบกทรงตัวอยู่ได้อย่างมั่นคง^{๓๑}

คำว่า “บุษบก” ตามความหมายของศัพท์ฝ่ายอินเดีย หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยดอกไม้ มีรากศัพท์มาจากคำว่า “บุษบก” หรือบุษบา ซึ่งแปลว่า ดอกไม้ ส่วนบุษบกของไทย หมายถึง เรือนยอดขนาดเล็ก บางแห่งเรียกว่า ชุ่มยอด บุษบกนี้สามารถเคลื่อนที่ได้ มีขนาดใหญ่ตั้งแต่คนสามารถเข้าป็นั่งได้คนเดียว จนถึงขนาดเล็กที่คนไม่สามารถเข้าไปได้เลย ทำหลังคาซ้อนกันตั้งแต่ ๓-๕ ชั้น ผังบุษบกส่วนมากเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง

^{๓๐} อุษณีย์ เสือดี, “การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาศิลปศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๖.

^{๓๑} สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “นาค: ในวัฒนธรรมภาคใต้,” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙ เล่ม ๕*. (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙), หน้า ๓๓๓๖.

บุษบกมีส่วนสัมพันธ์กับมณฑปและปราสาท รูปทรงของสถาปัตยกรรมทั้ง ๓ ตามคติช่างไทยสร้างเป็นเรือนยอด คือหลังคาซ้อนกันเป็นชั้นๆ ปลายสุดมียอดแหลม ชั้นของหลังคานี้จะค่อยๆ ลดขนาดตามลำดับ ทรงของหลังคาเรือนยอดทั้ง ๓ นี้ จะมีลักษณะเรียวขึ้นไป ซึ่งเป็นลักษณะที่ช่างเรียกกันว่า “ทรงจอมแห” เพราะคล้ายกับทรงของแห เครื่องมือสำหรับทอดจับปลา เวลาตกจะใช้วิธีแขวนเอากันแหซึ่งมีสายชักรอกขึ้นสูง แล้วใช้ไม้ยาวพอประมาณถ่างปากแหที่มีตะกั่วลูกโซ่ร้อยอยู่ให้ถ่างออก ทำให้เกิดเป็นรูปสามเหลี่ยมสองด้านของแหจะทอดเป็นเส้นอ่อนช้อยขนไปบรรจบกัน เส้นของรูปของหลังคาเรือนยอดจึงเรียกว่า “ทรงจอมแห”

ปราสาท มณฑป และบุษบกของไทยเป็นเรือนยอดเหมือนกัน ในภาษาบาลีมีคำเฉพาะใช้เรียกอาคารที่มียอดซ้อนกันหลายชั้นว่า “กุฎาคาร” บรรดาเรือนยอดทั้งหลายของอินเดีย จึงถูกเรียกว่ากุฎาคารทั้งสิ้น มีความแตกต่างกันหลายประการ ได้แก่ แผนผังจำนวนชั้นของหลังคา และขนาดมณฑปในศิลปะไทย หมายถึง เรือนยอดขนาดใหญ่ มีแผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีชั้นหลังคาซ้อนกัน ๗ ชั้น มักใช้เป็นที่ประดิษฐานปูชนียวัตถุในทางพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปขนาดใหญ่ พระพุทธรูปจำลอง พระธาตุเจดีย์ หรือพระไตรปิฎก เป็นต้น

ปราสาท ตามแบบไทย หมายถึง เรือนยอดขนาดใหญ่ซึ่งมีมุขยื่นออกไปจากตัวอาคาร อาจจะเป็นมุขเดียว ตรีมุข หรือจตุรมุขก็ได้ ส่วนชั้นหลังคาของปราสาทมี ๒ ประเภท คือ ๗ ชั้น และ ๕ ชั้น แบบที่มี ๗ ชั้น เรียกว่า “มหาปราสาท” แบบที่มี ๕ ชั้น เรียกว่า “ปราสาท” มีฐานรองรับลงมาจากมหาปราสาท เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของปราสาทและมณฑปลักษณะของบุษบก จะเห็นว่าปราสาทเป็นเรือนยอดที่มีขนาดใหญ่ที่สุด รองลงมาคือมณฑปและบุษบกตามลำดับ

ความสำคัญของบุษบก ในสมัยแรกๆ บุษบกของไทยคงสร้างตามคติแบบอินเดีย คือ สร้างด้วยดอกไม้ใบไม้เป็นซุ้มหรือจอมขึ้นไปอาจจะใช้ในพิธีศพ เช่น ตกแต่งพระศพของพระมหากษัตริย์หรือศพของบุคคลชั้นสูงหรืออาจใช้ในพิธีอื่นที่เป็นมงคลก็ได้ เช่น งานแห่รูปเคารพในพิธีทางศาสนา ราคานี้บุษบกคงไม่มีความหมายลึกซึ้งมาก คงเป็นซุ้มดอกไม้ธรรมาซึ่งทำขึ้นเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเพื่อประดับตกแต่งให้เกิดความสวยงามเท่านั้น สมัยต่อมาความสำคัญของบุษบกก็เพิ่มขึ้น นอกจากจะใช้บูชาและประดับตกแต่งแล้วยังให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่ในซุ้มบุษบกนั้นด้วยวัสดุที่ใช้จึงเปลี่ยนไปตามลำดับความสำคัญ คือ เปลี่ยนจากดอกไม้เป็นกระดาด ฝ้าย ไม้ โลหะ จนในที่สุดก็มีการประดับด้วยเพชรพลอยมีค่า หรือแกะสลักด้วยฝีมืออันงามวิจิตร เมื่อถึงยุคที่สร้างด้วยถาวรวัตถุเป็นรูปร่างที่แน่นอนแล้ว ความสำคัญของบุษบกก็เปลี่ยนไป คือ เริ่มนำบุษบกมาใช้กับบุคคลซึ่งยังมีชีวิตอยู่ เป็นผู้ที่มีเกียรติยศ อำนาจ และบุญญาธิการเหนือคนทั้งปวง คือ พระมหากษัตริย์ กล่าวคือตามความเชื่อของชาวไทย เชื่อกันว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ สิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนที่สถิตแห่งเทพเจ้า ต้องมีลักษณะใหญ่โตงดงามเป็นพิเศษงดงามเหนือกว่าสามัญชนอย่างไร ปราสาทราชวังก็ต้องใหญ่โตงดงามเป็นพิเศษตามนั้น เปรียบเสมือนสวรรค์หรือวิมานแห่งเทพเจ้า สิ่งต่างๆ ในพระราชวังต้องแสดงความเป็นเทพของพระมหากษัตริย์เช่นกัน เช่น พระราชบัลลังก์ที่ประทับของพระมหากษัตริย์เวลาเสด็จออกจากราชการ มีลักษณะจำลองมาจากวิมานที่มีหลังคาเครื่องยอดงดงามประดับประดาด้วยลวดลายกนกต่างๆ คือ พระที่นั่งบุษบก นอกจากนี้ พระราชยานที่ใช้เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปไหนต้องจำลองตามแบบวิมานในอุดมคติเช่นกัน เพื่อ

เทิดพระเกียรติแห่งพระมหากษัตริย์ ทำให้เกิดเป็นบุษบกพระราชยาน (คานหาม) บุษบกราชรถ และเรือพระที่นั่งบุษบก บุษบกจึงกลายเป็นส่วนสำคัญในการแสดงยศและอำนาจของบุคคลยิ่งขึ้น ผู้ใดได้นั่งในเรือนบุษบกนับว่ามีเกียรติสูงสุด หลักฐานที่เกี่ยวบุษบกของไทยปรากฏในสมัยอยุธยา มีเอกสารประวัติศาสตร์หลายฉบับกล่าวถึงบุษบกพระราชยาน ราชรถ และเรือพระที่นั่ง แต่บุษบกอันเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์เหล่านั้นไม่เหลือถึงปัจจุบัน

บุษบกยังมีส่วนแสดงความสำคัญเกี่ยวกับกิจพิธีทางศาสนาด้วย คือ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระบรมสารีริกธาตุ พระไตรปิฎก (ทำเป็นตู้ยอด) และวางผ้าไตรในพิธีทอดกฐิน ในกรณีที่ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น จะเลือกเฉพาะพระพุทธรูปองค์ที่สำคัญเท่านั้น เช่น ที่ปรากฏในปัจจุบัน ได้แก่ พระพุทธมหายานนิรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) และพระพุทธสิหิงค์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีบุษบกธรรมมาสน์ใช้ในการแสดงธรรมเทศนา มีลักษณะเป็นบุษบกที่มีขนาดใหญ่ คนสามารถเข้าไปนั่งได้และมีบันไดนาคสำหรับขึ้นลง ที่แท่นสำหรับเหยียบขึ้นบันไดบางแห่งทำเป็นรูปสัตว์ สัตว์เหล่านี้อาจแสดงถึงสัญลักษณ์ของป่า การที่พระขึ้นนั่งเทศน์บนบุษบกธรรมมาสน์ จึงคล้ายกับการเทศน์อยู่บนยอดเขาในป่า และเป็นเครื่องแสดงถึงการเทศน์ของพระพุทธเจ้าด้วย^{๓๒} การทำบุษบกเพื่อประดิษฐานพระลาก จะวางอยู่ส่วนกลางของลำเรือพระบก เป็นสิ่งที่ช่างทำเรือพระบกท้องถิ่นให้ความสำคัญมาก กล่าวคือต้องมีขนาดใหญ่โดดเด่นสวยงาม มองเห็นจากที่ไกลจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันขนาดของบุษบกเปลี่ยนไป มีการดัดแปลงให้เข้ากับรูปแบบเรือพระจนบางครั้งทำให้ขนาดสัดส่วนของบุษบกไม่โดดเด่นใหญ่โตอย่างเช่นในอดีต การทำบุษบกส่วนใหญ่ใช้เป็นไม้เนื้อแข็งประกอบขึ้นเองไม่นิยมใช้แบบสำเร็จรูป เนื่องจากช่างจะต้องเป็นออกแบบและสร้างให้มีความกลมกลืนกับเรือพระ ทั้งยังสามารถถอดแยกส่วนได้เพื่อจะถอดเก็บไว้ใช้ในอีกปีถัดไปได้

(๒) พระลาก พระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานประจำเรือพระ เรียกว่า “พระลาก” ส่วนมากสูงไม่เกิน ๑ เมตร เป็นพระพุทธรูปยืนปางต่างๆ พระพุทธรูปที่อัญเชิญขึ้นประทับบนบุษบกนั้น มีชาวบ้านมีความเชื่อโชคลางต่างๆ มาแต่โบราณ กล่าวคือถ้าพระพุทธรูปมีพระพักตร์หมองคล้ำ จะมีเรื่องราววิวาทกัน ถ้าพระพุทธรูปผ่องใส ข้าวปลาอาหารจะสมบูรณ์ดี ส่วนใหญ่นิยมใช้พระลากเป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร โดยถือเอาเหตุการณ์ตอนที่เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จลงมาถึงประตูเมืองสังกัสสะแล้ว มหาชนได้พร้อมใจกันนำภัตตาหารถวายพระพุทธรองค์ และส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ของทางวัด ซึ่งจะนำมาประดิษฐานบนบุษบกให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสสักการะ

(๓) เครื่องประดับตกแต่ง เครื่องประดับตกแต่งเรือพระบก ที่นอกเหนือจากงานลวดลายไทยที่ปรากฏยังมีสิ่งประดับที่นำมาตกแต่งเรือพนมพระบก เพื่อให้สื่อถึงคติความเชื่อและส่งเสริมให้เรือพระบกมีความสมบูรณ์และสวยงามยิ่งขึ้น ซึ่งแต่ละส่วนนั้นช่างจะแสดงฝีมือให้มีความสอดคล้องกลมกลืน สวยงามทั้งลำเรือสิ่งที่จำเป็นต้องมีในการประดับตกแต่งเรือพระบกที่พบเห็นในปัจจุบัน ได้แก่ ฉัตร คือ เครื่องสูง ฉัตรเงินและฉัตรทอง รูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้นลดหลั่นกันไปตามลำดับ มี ๓, ๕, ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้นตามลำดับ เป็นเครื่องแสดงเกียรติยศ บารมีหรืออำนาจของพระ

^{๓๒} ฉวีงาม มาเจริญ, **ไม้มงคล**, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๓๘), หน้า ๖๑-๖๔.

พุทธองค์ ประดับบนเรือพระสองข้าง ด้านซ้ายฉัตรทองและด้านขวาฉัตรเงิน ทั้งสองข้างของพัดแทรกด้วยบังสุรย์ **พัดโบก** คือ เครื่องสูงชนิดหนึ่ง มีคันสำหรับคนโบกกลมถวายพระพุทธเจ้า เพื่อแสดงถึงความเย็นสงบประดับบนเรือพระ **พัดแทรก** คือ เครื่องสูงรูปทรงกลมเป็นแฉก ๑๒ แฉก ส่วนบนเป็นลายดอก คล้ายกับมงกุฎครอบหรือคล้ายจามร ใช้ในเรือพระ พัดสำหรับพระพุทธเจ้าที่ใช้บังแสงอาทิตย์บังดวงตะวันที่กลางกำแพงแก้วตรงหน้าพระลาก เดิมทีใช้พัดแทรก ๒ ด้าม เป็นพัดที่มียอด ปัจจุบันใช้เพียงด้ามเดียว และบังสุรย์ คือ เป็นเครื่องสูงรูปทรงพัดคล้ายบังแทรก ขอบมนไม่หยัก ใช้บังดวงอาทิตย์ หรือดวงตะวันเป็นลวดลายพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ในเรือพนมพระ^{๓๓} การทำฉัตร พัดโบก พัดแทรก บังสุรย์ มีทั้งรูปแบบที่จัดซื้อและทำขึ้นเอง แต่ช่างทำเรือพนมพระส่วนใหญ่เลือกทำเอง เพราะสามารถควบคุมแบบให้สวยงามและเข้ากับส่วนต่างๆ บนเรือพระโดยมากจะนำไม้มาฉลุลายแบบเดียวกันกับที่ปรากฏบนเรือพระ

(๔) **เครื่องดนตรีประกอบเรือพระ** ประกอบด้วย โพน ฆ้อง โหม่ง หรือ ฉิ่ง ฉาบ รูปแบบของการบรรเลงแบ่งเป็น ๒ แบบด้วยกัน คือ การตีระโคมก่อนลากพระ เพื่อบอกกล่าวให้ชาวบ้านรู้ว่ามีการทำเรือพระ ชาวบ้านที่อยู่ใกล้ๆ ก็จะมาช่วยกันตกแต่งเรือพระบ้าง และการตีระโคมบนเรือพระเป็นการนำเครื่องดนตรีไว้ด้านหลังบุชบก เพื่อตีระโคม ในขณะที่ลากพระไปตามท้องถนน ชาวบ้านเมื่อได้ยินเสียงกลองก็ออกมาช่วยกันลากพระโดยมีความเชื่อว่าจะได้บุญ เช้าวันลากพระกลับวัดก็จะระโคมตลอดทางจนถึงวัด

ในอดีตชาวบ้านจะร่วมกันทำโพนใช้ในงาน ก็จะเริ่มทำกันในเดือน ๑๐ โดยชาวบ้านจะใช้ไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่จะหาได้ โพนใหญ่จะเสียงดังดี เมื่อได้ไม้ที่ต้องการนำมาเจาะตรงกลางให้กลวงใช้ไม้คานค้ำโดยรอบ ๔-๘ อัน ขึ้นเป็นรูปกลองแต่งรูปให้สวยงามแล้วหุ้มกับหนังวัวหรือหนังควายที่ตึงกับมะเฟืองแช่ หรือน้ำส้มและหัวข่าไว้ ๒-๓ คืน ทำให้หนังหย่อน แล้วนำมาหุ้มกลองที่ละด้าน ด้านหนึ่งๆ ใช้เวลาหุ้มประมาณ ๑๐-๑๕ วัน ใช้เชือกผูกริมหนังตึงลงข้างล่าง แล้วใช้ไม้ดัดเชือกให้ตึง เด็กๆ ช่วยตีหนังส่วนที่หุ้มให้ตึงขึ้น ด้านหน้าหนังใช้น้ำส้มราดให้เปียกอยู่เสมอ เพื่อตีให้หย่อนให้หนังขยายตัวแล้วขันให้ตึงขึ้นเรื่อยๆ จนได้ตามต้องการจึงใส่ลูกสัก แล้วตัดหนังที่ขอบให้เรียบร้อยทั้ง ๒ ด้าน การหุ้มโพนส่วนมากจะเสร็จก่อนถึงวันลากพระ ๒-๓ วัน การระโคมกลองในอดีตถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง คือ ให้ช่วยกันตีกลองให้หนังที่หุ้มขยายตัวได้เต็มที่เพื่อสามารถใช้งานได้ทันวันชักพระ แต่ปัจจุบันเป็นการซื้อกลองแบบสำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่ จะหาซื้อจากจังหวัดพัทลุงซึ่งยังมีการทำโพนจำหน่ายกันอยู่

(๕) **บาตร** บาตรเป็นภาชนะสำหรับรับทาน (ใส่เหรียญ/ปัจจัย) ให้พุทธบริษัทได้มีส่วนในการทำบุญ เป็นส่วนหนึ่งของเรือพนมพระมาตั้งแต่อดีต ในอดีตจะทำบุญเรือพนมพระด้วยขนมต้ม ปัจจุบันเมื่อมีการทำขนมต้มน้อยลง ผู้คนทั่วไปทำบุญด้วยการใช้เงิน/ปัจจัยใส่บาตรแทน จากการ

^{๓๓} พยงค์ พรหมชาติ, “ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพระเมืองนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๙-๑๓๔.

สังเกตการณ์โดยมากเรือพนมพระแต่ละลำจะมีบาตรติดตั้งอยู่โดยรอบ เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมทำบุญอย่างทั่วถึง

(๖) กงล้อธรรมจักร เป็นองค์ประกอบที่ช่างทำเรือพระออกแบบใหม่ขึ้นบริเวณส่วนหนึ่งส่วนใดของเรือพนมพระ เนื่องจากธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา หมายถึง พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ และแสดงถึงล้อที่สามารถหมุนไปได้เปรียบเสมือนพระธรรมคำสอนที่สามารถหมุนดำเนินไปเพื่อประโยชน์กับสัตว์โลกที่ได้ฟังพระธรรม

(๗) ป้ายคำขวัญ พุทธภาษิต ป้ายคำขวัญ ป้ายพุทธสุภาษิต เริ่มมีมาในยุคหลัง เป็นการนำเอาคำขวัญและพุทธสุภาษิตแต่ละพื้นที่มาประดับเป็นส่วนหนึ่งของเรือพนมพระบก เพื่อให้คนดีข้อเตือนใจกับผู้ที่พบเห็น เป็นกระบวนการถ่ายทอดทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาผ่านเรือพนมพระบก โดยแต่ละวัดจะออกแบบป้ายเพื่อให้เข้ากับแบบเรือพนมพระบก และเลือกคำขวัญพุทธสุภาษิตให้เข้ากับยุคสมัย

(๘) ป้ายชื่อวัดและผู้สนับสนุน เป็นป้ายที่ขาดเสียไม่ได้ในปัจจุบัน มีการออกแบบให้เข้ากับรูปแบบเรือพระบกและตั้งสูงเด่นอยู่บนส่วนหน้าและส่วนหลังของเรือพนมพระ เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้สนับสนุนในการทำเรือพนมพระบก

(๙) ตัวโครงสร้างเรือพนมพระบก การทำเรือพนมพระบก นิยมใช้โครงสร้างตัวถังรถยนต์ตามขนาดที่ต้องการนำมาเสริมโครงสร้างด้วยเหล็กและไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ บูพื้นด้วยไม้กระดานหรือบางวัดต่อโครงสร้างขึ้นมาใหม่ และยกขอบด้านข้างเป็นรูปพญานาคบ้าง รูปแบบเรือสุพรรณหงส์ขึ้นอยู่กับจินตนาการของช่างซึ่งปัจจุบันมีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น และขนาดที่ใหญ่ขึ้นอีกด้วย^{๓๔}

๒) ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีภูมิปัญญาและศิลปะมากมายเกี่ยวข้องอยู่ คณะผู้วิจัยได้สรุปประเด็นที่น่าสนใจ มีรายละเอียดที่จะนำเสนอดังต่อไปนี้

(๑) ภูมิปัญญาและศิลปะการสร้างสรรค์เรือพนมพระบก

การสร้างสรรค์หรือการจัดทำเรือพนมพระบก ตั้งแต่ครั้งอดีตคนรุ่นก่อนได้ใช้ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ ๒ ต้น วางคู่กันและใช้ไม้กระดานปูบนต้นไม้ แล้วตกแต่งให้เป็นเรือมีความสวยงาม ซึ่งเรือพนมพระบกแบบนี้จะมีน้ำหนักมาก ต้องใช้คนชักลากมาก เกิดปัญหาในการชักลากโดยเฉพาะตอนที่ชักลากกลับวัด ต้องหาคนมาช่วยกันชักลากกลับวัด ดังนั้น ในเวลาต่อมา จึงมีการคิดหาวิธีโดยการสร้างล้อขึ้นมาประกอบเข้ากับเรือพนมพระเพื่อให้สะดวกและชักลากได้ง่ายขึ้น แต่ก็ยังต้องใช้แรงคนในการชักลาก และก็เกิดปัญหาเหมือนกันในคราวที่ต้องการให้หยุด เพราะถ้าชักลากเร็ว ล้อจะหมุน

^{๓๔} พระพรหมินทร์ มาลคนโธ (พรหมการ), “แนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีชักพระในเขตเทศบาลนครสงขลา”, **หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๓๔-๓๘.

เร็วไม่หยุด อย่างไรก็ตาม เรือพระบกได้มีการพัฒนาต่อมาเรื่อยๆ โดยการใช้รถหรือเครื่องยนต์ต่างๆ เข้ามาประกอบเป็นเรือพนมพระ ใช้คนบังคับเพียงคนเดียว อาจมีผู้ช่วยคอยระมัดระวังขณะเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์ความรู้และภูมิปัญญาต่างๆ เหล่านี้ เกิดจากประสบการณ์ที่คนรุ่นก่อนสั่งสมและถ่ายทอดสืบทอดกันมา

ในส่วนของลวดลายต่างๆ ที่ใช้ประดับตกแต่งเรือพนมพระให้เกิดความสวยงาม ก็เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น ในยุคปัจจุบันได้มีการสร้างสรรค์เรือพนมพระแบบถาวร คือการใช้วัสดุที่คงทนมีอายุการใช้งานได้หลายปี เป็นเรือพนมพระแบบประกอบติดตั้ง เมื่อใช้ในปีนี้เสร็จแล้ว ก็ถอดแยกส่วนประกอบต่างๆ ทั้งลำออกมาจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่อถึงเทศกาลชักพระในปีหน้ามาถึง ก็นำออกมาประกอบใหม่เป็นเรือพนมพระที่สวยงาม แต่หากต้องการปรับแก้ให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้นหรือให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถทำได้ ลักษณะเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นองค์ความรู้เป็นภูมิปัญญาล้วนๆ ยิ่งไปกว่านั้น ก็ยังถือได้ว่าเป็นการประหยัดทั้งแรงงานคนและทุนทรัพย์อีกด้วย แล้วก็สามารถมีเรือพนมพระเข้าร่วมประเพณีชักพระเช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ได้ทุกปี

(๒) ภูมิปัญญาและศิลปะการสร้างสรรค์เรือพนมพระน้ำ

สมัยก่อน สังคมมีการใช้ลำน้ำต่างๆ ในการสัญจรไปมา ประเพณีการชักพระทางน้ำ จึงเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง ต่อมาเมื่อสังคมมีความทันสมัย ประเพณีการชักพระจึงมีการเปลี่ยนรูปแบบวิธีการชักพระ โดยหันมานิยมการชักพระบก เพื่อความสะดวกของผู้เข้าร่วมพิธีและร่วมทำบุญอย่างใกล้ชิด ในอดีตนั้นการทำเรือพนมพระน้ำ ด้วยการจะนำเรือขนาดใหญ่ ๒ ลำ มาผูกติดกันและไปด้วยไม้กระดานด้านบนลำเรือทั้ง ๒ แล้วตกแต่งเรือให้สวยงาม แต่การชักพระในเวลาที่มีฝนตกหนักจะเกิดปัญหามาก เพราะน้ำฝนจะตกไหลเข้าลำเรือและทำให้เรือจมได้ จากการนำเรือมาใช้ประกอบเป็นเรือพนมพระในตอนแรก ต่อมาก็เกิดแนวคิดการประกอบเรือพนมพระด้วยการใช้หุ่นเหล็กแทนเรือเพื่อหลีกเลี่ยงการที่มีฝนตกและน้ำไหลเข้าเรือ เนื่องจากหุ่นมีความแข็งแรงและฝนจะตกหนักเพียงใดก็ไม่สามารถทำให้หุ่นจมน้ำได้ เรือพนมพระที่ทำจากหุ่นก็จะไม่จมน้ำ นอกจากนั้น เมื่อสิ้นช่วงเทศกาลชักพระแล้ว การจัดเก็บรักษาหุ่นก็สามารถทำได้ง่ายกว่าการใช้เรือ นี่คือองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่มีประสบการณ์และพัฒนาต่อกันมาจนปัจจุบัน ประเพณีการชักพระทางน้ำ จะมีค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า การสร้างสรรค์องค์ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เรือพระน้ำ ได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง และเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์และสืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป

(๓) ภูมิปัญญาและศิลปะการสร้างสรรค์การทำตะโพนหรือโพน

ตะโพนหรือโพน เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายกลองทัดทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เหนียว ทนทาน ไม่แตกง่าย เช่น ไม้ตาลโตนด ไม้พะยอม ไม้ตะเคียนทอง ไม้ขนุน ซึ่งไม้ที่ทำให้โพนมีเสียงดีกว่าไม้อื่นๆ ก็คือไม้ตะเคียนทอง แต่ปัจจุบันเป็นไม้ที่มีราคาแพงเพราะหาได้ยาก ตัวโพนจะมีการขุดเจาะ หน้าโพนจะหุ้มด้วยหนังควายและหนังวัวทั้งสองหน้า มีขาตั้ง ๓ ขา ตีด้วยไม้เนื้อแข็งทั้ง ๒ มือ ที่ทำจากไม้เสาค้ำและไม้หลุมพอ เครื่องมือสำหรับการขุดเจาะโพน มีขวาน สว่าน ปั้ง ขวาน ถาก สิ่งกระทุ้งและไม้แบบที่ตัดแต่งเป็นรูปโค้งตามความเหมาะสมและขนาดของโพน โดยสัดส่วนของ

โพนนั้น ความกว้างของหน้าโพนจะยาวเท่ากับความยาวของโพนตั้งแต่ช่วงระหว่างลูกสักของหน้าโพน ทั้งสองหน้า เมื่อชุดเจาะไม้เป็นโพนกลวงมีขอบชั้นและออกโก่ตามต้องการ เมื่อชุดเจาะเสร็จแล้วก็นำ โพนนั้นมาวางบนหมอนรองโพน ซึ่งมีพื้นกว้างกว่าหน้าโพน อาจจะเป็นแผ่นไม้หรือตีไม้เป็นกากบาท วางอยู่ในตำแหน่งตรงกลางของลานไฟ ซึ่งเป็นแผงหรือผืนไม้สี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เป็นตัวใช้ยึดคันทัดในการตั้งเรียงการชิงหนัง หนังสัตว์ที่นิยมนำมาหุ้มโพนนั้น ผู้ทำโพนนิยมใช้หนังควายแก่ เพราะมีความเหนียว และทนทาน การใช้หนังหมักต้องเป็นหนังสด ไม่นำหนังที่ฆ่าแล้วมาหุ้ม การฆ่าหนังคือการนำหนังมาแช่น้ำที่ผสมกับหยวกกล้วย ลูกมะเฟืองเหลื่อม ตะไคร้ แซ่หมักไว้หนึ่งคืน แล้วนำมาฆ่าด้วยการตีด้วยค้อนไม้ที่ทำด้วยไม้กระถินธรรงค์ด้ามหวาย ตีจนหนังยืดตัวเต็มที่แล้วนำไปหุ้มโพน การตีหนังก็จะตีกันไปเรื่อยๆ จนตึงและมีเสียงดังดีพร้อมกับชโลมหนังกับมะพร้าวกะทิที่ทิ้งไว้เป็นแรมคืนจนกว่าจะได้หน้าโพนที่มีเสียงดี

ก่อนการหุ้มโพนจะต้องมีการเจาะรูลูกสักให้ห่างจากขอบชั้นลงมา ให้ได้ขนาดความยาวระยะห่างแนวลูกสักทั้งสองหน้าโพน ได้ความยาวเท่ากับเส้นศูนย์กลางหน้าโพนให้เสร็จเรียบร้อยก่อน นำหนังมาหุ้มหน้าโพน จากนั้นใช้ไม้กลัดที่เหลาจากไม้ไผ่ให้แหลมมาแทงชายหนัง เพื่อใช้เป็นที่ยึดจับหูให้รอบผืนหนัง เกียวหูด้วยเชือกที่มีความแข็งแรงรอบหน่วยโพนแล้วใช้ไม้คันทัดที่มีความยาวและความแข็งแรงทนทานในการรับน้ำหนักแรงดึงสอดใส่ในหู ปลายไม้คันทัดด้านหนึ่งเลยเข้าไปสอดขัดกับหมอนรองโพน ส่วนปลายไม้คันทัดอีกด้านหนึ่งใช้เชือกผูกติดไว้กับไม้ลานแม่ไฟ แล้วตีหนังให้ยืดตึงสลับกับดึงคันทัดลงมาเรื่อยๆ จนหนังตึงได้ขนาดเสียงที่ดังไพเราะพอดี เมื่อหนังตึงเสียงดีแล้ว นำไม้ลูกสักซึ่งเหลาเป็นเดือยแหลม หักมนด้วยไม้เนื้อแข็ง ตอกยึดหนังกับหน่วยโพนตามรูที่เจาะไว้แล้วจนรอบ แล้วใช้หวายมาขัดเป็นปลอกรัดหนังกับหน่วยโพนได้แนวลูกสักอีกที ถือเป็นการเสร็จสิ้นการหุ้มหนังโพนหนึ่งหน้า หน้าโพนอีกหน้าก็มีขั้นตอนการหุ้มเช่นเดียวกัน เมื่อหุ้มเสร็จทั้งสองหน้า ก็นำโพนลงจากหมอนรองใส่ขาไม้ยึดโพนให้ตั้งได้มั่นคงแข็งแรง นำมาวางไว้บนศาลาในลานวัดเพื่อให้ชาวบ้านได้มาตีลองเสียง และช่วยกันตีเพื่อให้หนังหน้าโพนตึงและมีเสียงดี จนกว่าจะถึงวันชักพระ จงนำโพนขึ้นไปวางบนเรือพระเพื่อใช้ตีในการชักพระ ในวันออกพรรษาตามประเพณีของชาวบ้านในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีการชักพระว่าจะต้องมีโพนเพื่อตีประกอบบนเรือพนมพระ

ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาและศิลปะการสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการทำตะโพนหรือทำโพนนั้น มีความละเอียดอ่อน มีขั้นตอนที่ซับซ้อน ผู้ที่สามารถทำโพนได้ จะต้องมีความรู้ความสามารถ นั้นหมายความว่า เป็นผู้ที่ได้ฝึกฝนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญามาจากบรรพบุรุษเป็นอย่างดี

ภาพที่ ๒.๑ การทำตะโพน ที่มา: <https://clib.psu.ac.th/>

ขั้นตอนการทำขนมต้มหรือข้าวต้มลูกโยน เริ่มต้นด้วยการเตรียมใบกะพ้อ มาเตรียมล่วงหน้าไว้ก่อนประมาณ ๒-๓ วัน แล้วเอาคลีออก รีดให้พอเรียบตัดแต่งให้เสมอกัน แล้วม้วนไว้หรือห่อขึ้นรูปสามเหลี่ยมไว้ จากนั้นแช่ข้าวสารเหนียวแช่ยว่งไว้ประมาณ ๑ ชั่วโมง แต่ถ้าใช้ข้าวเหนียวดำ อาจจะต้องใช้เวลาแช่ไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมง คั้นกะทิจากมะพร้าวที่ขูดใหม่ๆ แล้วคั้นให้ได้น้ำกะทิสดสะอาด ผัดข้าวเหนียวกับน้ำกะทิสด เติมเกลือลงไปพอประมาณ ผัดจนน้ำงวด เติมน้ำตาล ให้ออกรสหวาน มัน เค็ม เติมถั่วดำหรือถั่วขาวที่ต้มสุก ผัดให้แห้งพอหิบบข้าวเหนียวได้ ยกลงพักไว้ให้เย็น แล้วห่อด้วยใบกะพ้อที่เตรียมไว้เป็นรูปกรวยสามเหลี่ยมยาวประมาณ ๔-๕ นิ้ว จากนั้นนำไปนึ่งให้สุก โดยใช้เวลาประมาณ ๔๕ นาที แล้วนำมารับประทาน และแจกจ่ายได้

^{๓๖} วัดท่าไทร, ประเพณีห่อข้าวต้มลูกโยน (แทงต้ม) กว่า 32 ปีแห่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพุทธ ภูมิ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.watthasai.com/pn_horkaotom.htm [๕ เมษายน ๒๕๖๗].

ภาพที่ ๒.๒ ห่อข้าวต้มลูกโยน (แทงต้ม)

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเรือพนมพระ

ประเพณีชักพระทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาวหนึ่งเดียวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ณ ดินแดนถิ่นใต้ ส่วนโดยรวมแล้วก็จะเหมือนหรือคล้ายกับจังหวัดใกล้เคียงแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของแต่ละพื้นที่ ซึ่งก็คือประเพณีชักบาตรหน้าล้อและลากพระ มีต่อเนื่องและถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและแพร่หลายไปทั่วภาคใต้ การลากบุษบกตั้งเรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุขประดิษฐานพระพุทธรูปคือพนมพระ ซึ่งคนถิ่นใต้กร่อนเสียงเรียกกันเพี้ยนนมพระ และเรียกการลากแห่พระว่า ลากพระหรือชักพระ มีลากกันทั้งทางบกแลทางน้ำสุดแต่ภูมิประเทศจะเอื้ออำนวย

๑) ฐานเลื่อนด้านล่างของนมพระลากทางบก

ฐานเลื่อนด้านล่างของนมพระลากทางบกบางแบบเป็นล้อเลื่อน บางแบบเป็นท่อนซุงสี่เหลี่ยมปาดหัวปากท้ายสมมุติเป็นบันไดแก้ว ทางเสด็จจากดาวดิ่งส์ของพระพุทธรองค์ บางแบบเป็นท่อนซุงกลมแกะสลักเป็นพญานาคราชมีหัวหางและเกล็ดบริบูรณ์ ลงรักปิดทองและประดับแก้วสีอย่างวิจิตร บางแบบก็ทำหัวงอนท้ายงอนเป็นรูปเรือ ที่บางท้องถิ่นเรียกบุษบกพนมพระลากทางบกแท้ๆ เป็นเรือพระ ให้ฟังแปลกหูไปก็เพราะเหตุดังกล่าว

๒) บนฐานเลื่อนเป็นตัวบุษบก

บนฐานเลื่อนเป็นตัวบุษบก ส่วนมากจะทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมทรงสูงและกว้างใหญ่ ตอนบนปูกระดานเรียบ รอบนอกกันเป็นกำแพงแก้วปักอิทธิมุขสายบังสุริยแทรกพัดโบกและจามรเครื่องสูงครบครันล้วนสลักลายลงรักปิดทองอย่างสวยงามเปิดเป็นช่องด้านหน้าหลังไว้เป็นทางขึ้นลง

๓) บนบุษบก

บนบุษบก นอกจากจะตั้งเรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุขตรงกลางสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปแล้วจะต้องให้มีที่ว่างสำหรับวางภาชนะรับต้มขนาดใหญ่ ซึ่งจะมีผู้ศรัทธาใส่ถวายเป็นจำนวนมากตลอดทางที่จะลากพนมพระผ่านไป นอกจากนี้ยังจะต้องตั้งเครื่องประโคมและคนประโคมรวมทั้งพระสงฆ์ผู้ควบคุมมนมพระนั่งด้วย

๔) เรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุข

เรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุข มีการตกแต่งด้วยผ้ามาและธงทิวสีต่างๆ รอบนอกทำรั้วไก่อติดต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นไผ่ ต้นเต้าร้าง ต้นหมาก และต้นมะพร้าว ขนาดพอเหมาะพองามสุดแต่จะหาอย่างไหนได้ง่ายและสะดวก

นอกจากนี้ จะต้องวังห้วยหรือลวดไว้โดยรอบสำหรับทากายิกาที่ทำตมปิดมาได้แขวนถวายเป็นไปปิดมาดงามเหมือนพวงลูกปิดด้วย

บุษบกที่ใช้ลากทางน้ำนั้น มักจะทำเป็นถาวรวัตถุไว้เพียงเรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุขและเครื่องสูง เมื่อถึงเทศกาลก็จัดเรือเล็กขนานกันสองลำสามลำ หรือใช้เรือใหญ่ลำเดียวตกแต่งเป็นฐานบุษบกขึ้นตั้งเรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุข ต่อจากนั้นก็ประดับประดาแบบเดียวกับบุษบกพนมพระทางบก มาถึงยุคปัจจุบัน บุษบกพนมพระที่ทำกันอย่างวิจิตรบรรจงและมีศิลปะสวยงามล้วนใช้สืบกันมาเป็นเวลานาน ชำรุดทรุดโทรมจนต้องเก็บเป็นของเก่ากันไว้แทบทุกวัดแล้วในตัวเมืองนครศรีธรรมราชยังพอจะเห็นบุษบกพนมพระโบราณได้จากของวัดหน้าพระบรมธาตุ วัดท้าวโคตร และวัดสวนหลวงเท่านั้น นอกนั้นล้วนเป็นของประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่น ใช้เกวียนตกแต่งพอเป็นรูปเป็นร่าง เพื่อขอไปที่เฉพาะหน้าเทศกาลหนึ่งๆ ที่เป็นบุษบกพนมพระไม่ต้องใช้ประเพณีลากให้เหน็ดเหนื่อย โดยตกแต่งบนรถยนต์ หรือรถยนต์ให้เคลื่อนที่ไปได้เองก็มี

ประเภทของเรือพนมพระในภาคใต้

๑) ลากพระทางบก คือ การอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนพนมพระหรือบุษบก แล้วแห่แหนโดยการลากไปบนบก วัดส่วนใหญ่ที่ดำเนินการประเพณีลากพระวิธีนี้ มักตั้งอยู่ในที่ใกล้แม่น้ำลำคลอง

๒) ลากพระทางน้ำ เป็นการอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนบุษบกในเรือแล้วแห่แหนโดยการลากไปทางน้ำ ประเพณีลากพระที่มักกระทำด้วยวิธีนี้ เป็นของวัดซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใกล้แม่น้ำลำคลอง

ความเชื่อที่ปรากฏในเรือพนมพระ ความเชื่อที่ปรากฏในเรือพนมพระ มี ๕ ประเด็นหลักๆ ได้แก่

๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประยุกต์มีทั้งหมด ๖ ปาง คือ

(๑) พระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวดึงส์ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าก้าวเสด็จลงจากสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ทางบันไดทิพย์

(๒) พระพุทธรูปปางเปิดโลก เชื่อว่าพระพุทธองค์แสดงปาฏิหาริย์โลกวิวรรณะ พร้อมกับเปล่งฉัพพณรังสีรุ่งเรืองโอภาส ให้เทวดาและมนุษย์มองเห็นกันทั้งเทวโลกมนุษยโลกและยมโลก

(๓) พระพุทธรูปปางห้ามญาติเชื่อว่า พระพุทธรูปประทับยืนเป็นการห้าม ซึ่งเป็นปางเดียวกับปางห้ามสมุทร และปางประทานอภัย

(๔) พระพุทธรูปปางรำพึง เชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าได้ทรงเสวยวิมุตติสุขได้ร่มไทร ซึ่งระหว่างนี้เองที่ท่านได้ทรงพิจารณาและเห็นความจริงของคนในโลกนี้ ซึ่งเปรียบได้กับดอกบัว ๔ เหล่า คือ อุกมฤตัญญู วิปจิตัญญู เนยยะ และปทปรมะ

(๕) พระพุทธรูปปางนาคปรก เชื่อว่าพระพุทธรูปองค์แสดงถึงการตรัสรู้มีรูปพญานาค ๕ เศียรขนาดเป็นพุทธบัลลังก์และแผ่พังพานอยู่เหนือพระอุษณางค์และพญานาคเลื้อมใส่ในพุทธศาสนา จึงอุทิศตนเป็นผู้คุ้มครองและเสริมสร้างพระบารมี

(๖) พระพุทธรูปปางจกกรมแก้ว เชื่อว่าเป็นการคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งทางภาวนามย ปัญญา เป็นการบวชนบพาทในเรื่องชาติภพ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อค้นหาความจริงในธรรมชาติของสรรพสิ่ง

๒) ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาที่ปรากฏในเรื่องพนมพระมี ดังนี้

(๑) พระพรหมที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าพระเทพสูงสุดหนึ่งใน “ตรีมูรติ” ของศาสนาพราหมณ์ พรหมเป็นเทพเจ้าฝ่ายผู้สร้างโลก สร้างสรรพสิ่งที่มีชีวิตบนโลก สร้างคัมภีร์พระเวทต่างๆ เป็นผู้เนรมิตบันไดทิพย์ถวายพระพุทธรูป และตามเสด็จส่งพระพุทธรูปจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กลับสู่โลกมนุษย์ เชื่อว่าพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา พ่อแม่เป็นพรหมของลูก

(๒) พระอินทร์ที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าเทพในศาสนาพราหมณ์ที่สำคัญที่สุด เป็นเทพแห่งฝนทรงบันดาลให้เกิดฟ้าร้อง ฟ้าผ่า และเทพแห่งการสงคราม นิยชอบสนุกสนานและกามมารมย์ทรงเป็นเทวดาผู้รักษาทิศตะวันออก ประทับอยู่บนยอดเขาพระสิเนรุราชกลางมนุษย์โลก

(๓) นางฟ้าที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทรงมีรูปลักษณะผิวกายเป็นสีนวลงดงามและดีพร้อมกว่าหญิงใดในโลก เป็นอุดมคติในมนต์มนุษย์ทั้งหลายที่ใฝ่ฝันถึงและผูกมัดดวงใจของเขาให้หลงใหลยินดีทางด้านกามมารมย์ ในทางศาสนาเชื่อว่าบุคคลใดไม่ติดยึดกับนางฟ้าสามารถบรรลุถึงนิพาน

(๔) พระราหูที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าพระราหูเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังความเร้นลับดลบันดาล ส่งเสริมหัวใจมนุษย์ ในวิถีชีวิตให้เกิดสิ่งที่เป็นสิริมงคลและอัปมงคล

(๕) นางเมขลาที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าเป็นเทพธิดาของพญามังกร ซึ่งเป็นเทพพิทักษ์มหาสมุทร มีดวงแก้วมณีประจำกาย ใช้แก้วมณีล่อรามสูรให้ไล่จับเพื่อนนางไปถวายพระอินทร์ ลูกแก้วบันดาลให้เกิดฟ้าแลบ

(๖) รามสูรที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าเป็นยักษ์ตนหนึ่งที่มีอาวุธขวานเพชรประจำตัว จิตใจห้าวหาญ รามสูรเป็นเพื่อนกับพระราหู รามสูรและเทพธิดาเมขลากำลังวิ่งไล่จับกันเพื่อนางไปถวายพระอินทร์ และขวานเพชรที่ขว้างใส่นางเมขลาบันดาลให้เกิดฟ้าผ่า

(๓) เทพพนมที่ปรากฏในงานประติมากรรมไทยประเพณี เชื่อว่าเป็นเครื่องแสดงถึงการเฉลิมฉลองพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าที่ปกปักรักษาเรือพระ บนพื้นผนังส่วนกลางและสูงสุด คตินิยมว่าส่วนสูงสุดเป็นภาพเทพบนสวรรค์มากกว่าภาพอื่นๆ

(๔) รุกเทวดา เชื่อว่าภูมิตะเวดาอารักษ์ที่สถิตอยู่ตามต้นไม้ต่างๆ มีอิทธิฤทธิ์สามารถเนรมิตกายเป็นไปตามใจปรารถนา เป็นผู้ดูแลพิทักษ์รักษาต้นไม้สามารถอธิษฐานขอให้ช่วยคลอบคอบสิ่งอำนวยความสะดวกในสิ่งที่เหนือธรรมชาติอันพันวิสัยของมนุษย์ที่จะกระทำได้

๓) ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ที่ปรากฏในทัศนศิลป์ของเรือพนมพระ มีดังนี้

(๑) สวรรค์ที่ปรากฏในงานจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยมีเส้นลั่นเทเวแบ่งสวรรค์ชั้นต่างๆ บ่งบอกให้บุคคลควรกระทำความดี ละเว้นความชั่วเมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะได้ไปเกิดเป็นเทวดาในสรวงสวรรค์ตามแรงกุศลกรรมที่ทำไว้ในโลกมนุษย์ให้กับสังคม

(๒) สวรรค์ที่ปรากฏในงานประติมากรรมไทยประเพณี เชื่อว่า การอันเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกตรงกับบันไดทิพย์รูปปลักษณ์ของพระลากเหมือนกำลังเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ถือว่าได้ทำบุญกุศลอย่างแรงกล้าโดยตรงเหมือนอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธองค์

(๓) สวรรค์ที่ปรากฏในงานประติมากรรมไทยประเพณี เชื่อว่าพญานาครูปทรงคันทวยปรากฏที่เสานบุษบกทั้งสี่ด้าน หางพญานาคชี้ขึ้นฟ้า ถือว่า “นาคแปลง” ผู้ประสานความขัดแย้งในสรรพสิ่งทั้งปวงให้เกิดความสมดุล กลมกลืนเป็นทางเดินสายกลางระหว่างโลกสวรรค์กับโลกมนุษย์ทำให้พุทธศาสนานั้นคง

(๔) สวรรค์ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าสถาปัตยกรรมที่เปรียบเหมือนปราสาทเรือนแก้วและกำแพงแก้วล้อมรอบมีประตูเมือง ยอดปราสาทประกอบด้วยทองแก้ว ๗ ประการ เป็นที่ประทับของทวยเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่บริเวณเมืองสวรรค์ชั้นฟ้าดาวดึงส์ เป็นดินแดนที่มีแต่ความสว่างไสวรุ่งเรืองตลอดกาล ยังเชื่ออีกว่าเรือพระเป็นปราสาทเรือนแก้วหรือยานพาหนะที่นำพามนุษย์ชาติ และสัตว์ให้พ้นห้วงทุกข์ข้ามวัฏสงสาร ให้หลุดพ้นไปสู่ปรินิพพาน

๔) ความเชื่อเกี่ยวกับบุญบาป ความเชื่อบุญบาปที่ปรากฏในเรือพนมพระ มีดังนี้

(๑) การให้แบบเสียสละ เชื่อว่าการเขียนภาพจิตรกรรมเรื่องพระพุทธประวัติ การสร้างพระพุทธรูป การจัดทำความสะอาดพระพุทธรูป การสร้างเรือพระ สร้างพุทธภูมิ พุทธปรัชญาเพื่อชุมชน ถือว่าได้บุญได้กุศล โดยตรงจากพระพุทธองค์

(๒) การให้แบบสงเคราะห์ เชื่อว่า การบริจาคทรัพย์ในการเขียนภาพพุทธประวัติบนเรือพระการสร้างพระพุทธรูป การสร้างเรือพนมพระ เป็นการทำบุญกุศลกับพระพุทธองค์โดยตรงเป็นผลบุญที่ยิ่งใหญ่ หลังจากสิ้นชีวิตไปแล้วผลบุญหนุนส่งให้ได้ขึ้นสวรรค์ บุคคลประสงค์จะได้รับผลบุญกุศลในชาติหน้าก็จะมุ่งทำแต่ความดีเพื่อสั่งสมผลบุญไว้ให้ได้รับผลกรรมดีเพื่อเป็นทุนแห่งความดีไว้ใช้ในชาติหน้า

๕) ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์หิมพานต์ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์หิมพานต์ที่ปรากฏในเรื่องพนมพระ มีดังต่อไปนี้

(๑) พญานาคที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าเป็นผู้ให้น้ำแก่มนุษย์โลก ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อการลากพระเสร็จสิ้นลงแล้วก็จะย่างเข้าฤดูฝน ชาวใต้เชื่อกันว่า “พอพระหลบหลัง” ฝนจะตกหนักพร้อมที่จะปัดน้ำฝน พญานาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อของความอุดมสมบูรณ์ ดังคำกล่าวที่ว่า นาคคือน้ำ น้ำคือนาค

(๒) พญาหงส์ที่ปรากฏในจิตรกรรมไทยประเพณี เชื่อว่าชาติภพก่อนพระพุทธเจ้าเกิดเป็นหงส์ หงส์หมายถึงพระพุทธเจ้าในอนาคตคือพระศรีอารียะ

(๓) พญาครุฑที่ปรากฏในประติมากรรมไทยประเพณีเชื่อว่า พญาครุฑเป็นสัญลักษณ์แทนพระมหากษัตริย์ “ธมหาราช” ครุฑ หมายถึง พระพุทธเจ้าในอนาคตคือพระศรีอารียะ^{๓๗}

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ คือ ๑) ฐานเลื่อนด้านล่างของนมพระลากทางบก บางแบบเป็นล้อเลื่อน บางแบบเป็นท่อนซุงสี่เหลี่ยมปาดหัวปาดท้ายสมมติเป็นบันไดแก้ว เป็นทางเสด็จจากดาวดึงส์ของพระพุทธองค์ ๒) บนฐานเลื่อนเป็นตัวบุษบก เป็นรูปสี่เหลี่ยมสูงและกว้างใหญ่ ปูกระดานเรียบ กั้นเป็นกำแพงแก้วปักอิทธิมาลัยสายบังสุริยแทรกพัดโบกและจามรเครื่องสูงครบครันล้วนสลักลายลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ๓) บนบุษบก ตั้งเรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุขตรงกลางสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ๔) เรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุขตกแต่งด้วยผ้า幔และธงทิวสีต่างๆ ทำราวไถ่ติดต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นไผ่ ต้นเตาร้าง ต้นหมาก และต้นมะพร้าว ขนาดพอเหมาะพองาม ส่วนประเภทของเรือพระ มี ๒ ประเภทใหญ่ คือ ๑) ลากพระทางบก และ ๒) ลากพระทางน้ำ อนึ่ง ความเชื่อมี ๕ ประเด็นหลักๆ ได้แก่ ๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ๖ ปาง คือ (๑) พระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวดึงส์ (๒) พระพุทธรูปปางเปิดโลก (๓) พระพุทธรูปปางห้ามญาติ (๔) พระพุทธรูปปางรำพึง (๕) พระพุทธรูปปางนาคปรก (๖) พระพุทธรูปปางจกรมแก้ว ๒) ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา ๘ คือ (๑) พระพรหมที่ตามเสด็จส่งพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กลับสู่โลกมนุษย์ (๒) พระอินทร์ เป็นเทพแห่งฝน (๓) นางฟ้า เป็นอุดมคติในมโนคติมนุษย์ทั้งหลายที่ใฝ่ฝันถึงและผูกมัดดวงใจของเขาให้หลงใหลยินดีทางด้านกามารมณ์ (๔) พระราหูที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังความเร้นลับดลบันดาล ส่งเสริมหัวใจมนุษย์ ในวิถีชีวิตให้เกิดสิ่งที่เป็นสิริมงคลและอับมงคล (๕) นางเมขลาเป็นเทพธิดาของพญามังกร เป็นเทพพิทักษ์มหาสมุทร (๖) รามสูรที่เป็นยักษ์ตนหนึ่งที่มีอาวุธขวานเพชรประจำตัว (๗) เทพนมเป็นเครื่องแสดงถึงการเฉลิมฉลองพระพุทธรูปมีของพระพุทธเจ้าที่ปกปักรักษาเรือพระ (๘) รุกเทวดา เป็นผู้ดูแลพิทักษ์รักษาต้นไม้สามารถอธิษฐานขอให้ช่วยดลบันดาลสิ่งอำนวยผลในสิ่งที่เหนือธรรมชาติอันพันวิสัยของมนุษย์ที่จะกระทำได้อันหนึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ ๔ อย่าง คือ (๑) สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บ่งบอกให้บุคคลควรกระทำความดี ละเว้นความชั่วเมื่อ

^{๓๗} ธนวัฒน์ เลขาพันธ์ และรอฮานา แวดอเลาะ, “การนำเอกลักษณ์เรือพระในประเพณีวันสารทเดือนสิบสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”, รายงานการวิจัยทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๖๓), หน้า ๔๖-๕๑.

สิ้นชีวิตแล้วจะได้ไปเกิดเป็นเทวดาในสรวงสวรรค์ (๒) การอันเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบก เหมือนกำลังเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ถือว่าได้ทำบุญกุศลอย่างแรงกล้าโดยตรงเหมือนอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธรองค์ (๓) พญานาครูปทรงคันทวย ผู้ประสานความขัดแย้งในสรรพสิ่งทั้งปวงให้เกิดความสมดุล เป็นทางเดินสายกลางระหว่างโลกสวรรค์กับโลกมนุษย์ทำให้พุทธศาสนามั่นคง (๔) ปราสาทเรือนแก้วหรือยานพาหนะที่นำพามนุษย์ชาติ และสัตว์ให้พ้นห้วงทุกข์ข้ามวัฏสงสาร ให้หลุดพ้นไปสู่ปรินิพพาน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับบุญบาป ๒ อย่าง คือ (๑) การให้แบบเสียสละ (๒) การให้แบบสงเคราะห์ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์หิมพานต์ ๓ ประการ คือ (๑) พญานาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ นาคคือน้ำ (๒) พญาหงส์หมายถึงพระพุทธเจ้าในอนาคตคือพระศรีอารีย (๓) พญาครุฑเป็นสัญลักษณ์ แทนพระมหากษัตริย์

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของการทำเรือพนมพระ

พัฒนาการการทำเรือพนมพระ หมายถึง ลำดับขั้นตอนวิวัฒนาการของการสร้างเรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่ขั้นต้น (เตรียมการ) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) และขั้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ขั้นต้น (เตรียมการ) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) ขั้นปลาย (สรุปผล)

๑) **ขั้นต้น (เตรียมการ)** ได้แก่ ๑) เจ้าอาวาสจัดประชุมชาวบ้าน ๒) ที่ประชุมสรุปว่าทำหรือไม่ทำ ๓) ที่ประชุมสรุปว่าทำแบบใด ๔) ที่ประชุมสรุปว่าทำกันเองหรือจ้าง ๕) ที่ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่าย กำหนดขั้นตอนวิธีการพร้อมผู้รับผิดชอบ ๖) ที่ประชุมสรุปงบประมาณได้มาอย่างไร ๗) สิ่งที่ต้องเตรียมมีอะไรบ้าง ๘) ประสานงานกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนอย่างไร? ๙) วางแผนส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างไร? ๑๐) จะสืบทอดกิจกรรมอย่างไร?

๑) **เจ้าอาวาสจัดประชุมชาวบ้าน:** พัฒนาการการทำเรือพนมเริ่มตั้งแต่สัปดาห์แรกของการเข้าพรรษา ทุกวัดในจังหวัดสุราษฎร์ธานีรวมทั้งวัดที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง ๖ วัดด้วย จัดให้มีการประชุมบุคคลผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ฝ่ายคณะสงฆ์ (วัด/เจ้าอาวาส/พระภิกษุสามเณร) ฝ่ายชาวบ้าน (กลุ่มผู้นำท้องถิ่น/กลุ่มแม่บ้าน/กลุ่ม อสม./กลุ่มพัฒนาสตรี/กลุ่มผู้สูงอายุ/กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน) ฝ่ายราชการบ้านเมือง (กลุ่มผู้นำท้องถิ่น (ผู้ใหญ่/กำนัน/ผู้ช่วย ฯลฯ) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น (นายก รองนายก เลขาฯ และบุคลากร อบต.) กลุ่มราชการ (โรงเรียน/รพ.สต./ ฯลฯ) เป็นต้น ให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ได้มีส่วนร่วมในการทำเรือพนมพระประจำปี

๒) **ที่ประชุมสรุปว่าทำหรือไม่ทำ:** เมื่อเชิญทุกฝ่ายมาประชุมกันแล้ว ได้ผลสรุปเป็น ๒ อย่าง คือ ๑) ลงมติว่าไม่ทำก็หยุดไปในปีนั้นแสดงว่าทางวัด-บ้าน-ราชการ ไม่มีความพร้อม จะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม เป็นอันว่าจบในที่ประชุม ๒) หากลงมติว่าดำเนินการจัดทำเรือพนมพระ ในปีนั้นก็แสดงว่าทุกฝ่ายพร้อมในการจัดทำ เดินหน้าต่อไปทุกฝ่าย ประสานให้ความร่วมมือกัน

๓) **ที่ประชุมสรุปว่าทำแบบใด:** จากนั้นที่ประชุมก็จะหารือว่าจะทำเรือพนมพระในประเภทใด เช่น ขนาดใหญ่ (ความยาว ๑๓ เมตรขึ้นไป จำนวนคนชักลาก ๑๕๐ คนขึ้นไป) หรือขนาดเล็ก (ความยาวไม่เกิน ๑๓ เมตร จำนวนคนชักลากไม่เกิน ๑๕๐ คน) ประเภทสวยงาม (ต้องมีรูปทรงสวยงามลวดลายอันวิจิตรและมีเครื่องประดับครบถ้วนตามข้อบังคับ) ประเภทความคิดสร้างสรรค์ (ใช้

วัสดุธรรมชาติมาประดับตกแต่งบนเรือพนมพระให้มีลักษณะต่างๆ เช่น รูปพญานาค เป็นต้น ส่วนเครื่องประดับบนเรือพนมพระจะต้องมีเครื่องประดับครบถ้วนเหมือนกันทั้งหมด) ซึ่งอยู่ที่มติของประชุม เพื่อต้องการให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น สื่อถึงความเป็นประชาธิปไตย ต้องการให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมกันสร้างร่วมกันทำ ร่วมกันรักษาประเพณีวัฒนธรรมการชักพระอันดีงามของสุราษฎร์ธานี

๔) ที่ประชุมสรุปว่าทำกันเองหรือจ้าง?: เมื่อได้ข้อสรุปว่าทำแบบใด? ประเภทไหน? แล้วจึงผลการลงมติเป็น ๒ อย่าง คือ ๑) ช่วยกันเองทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการออกความคิด ช่วยการทำในยามที่ว่างจากการงานที่บ้านแล้ว ตลอดทั้ง ๓ เดือนในช่วงเข้าพรรษา ประมาณการว่าเสร็จก็ต่อเมื่อออกพรรษาพอดี ก่อนวันตักบาตรเทโวโรหณะ แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ซึ่งตรงกับวันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงมาสวรรคตขึ้นดาวดึงส์เทวโลก หลังจากเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดา

๕) ที่ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่าย กำหนดขั้นตอนวิธีการพร้อมผู้รับผิดชอบ: จากนั้นที่ประชุมจึงได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการมอบหมายงานให้แก่แต่ละฝ่ายไปรับผิดชอบในการประสานงาน ดำเนินงานของแต่ละฝ่ายที่ได้มอบหมายจากที่ประชุมอย่างเป็นทางการบ้าง ช่วยเหลืออย่างไม่เป็นทางการบ้าง เช่น ฝ่ายที่ปรึกษา ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายจัดหาทุน ฝ่ายแสงสี ฝ่ายนางรำ-นางลาก ฝ่ายช่างจัดสร้าง ฝ่ายจัดซื้อ-จัดหา เป็นต้น เพื่อให้งานดำเนินไปได้สะดวก ประสบความสำเร็จ แก้ปัญหาอุปสรรคไปได้ทุกลำดับขั้นตอน

๖) ที่ประชุมสรุปงบประมาณได้มาอย่างไร?: จากนั้น ที่ประชุมได้ประเมินค่าใช้จ่ายในการสร้างเรือพนมพระใหม่ทั้งลำหรือบางส่วน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบ ประเภท และขนาดของลำเรือพนมพระ ขนาดใหญ่ ความยาว ๑๓ เมตรขึ้นไป จำนวนคนชักลาก ๑๕๐ คนขึ้นไป ใช้งบประมาณ ๗๐๐,๐๐๐-๘๐๐,๐๐๐ บาท หรือขนาดเล็ก ความยาวไม่เกิน ๑๓ เมตร จำนวนคนชักลากไม่เกิน ๑๕๐ คน ใช้งบประมาณ ๓๐๐,๐๐๐-๕๐๐,๐๐๐ บาท

๗) สิ่งที่ต้องเตรียมมีอะไรบ้าง?: ในการสร้างเรือพนมพระ สิ่งสำคัญที่ต้องเตรียม มีอยู่ ๔ ประการ คือ คนหรือบุคคล (Man) คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่มอบหมายแต่งตั้งในที่ประชุมดังกล่าวแล้ว เงินหรืองบประมาณ (Money) ค่าใช้จ่าย-รายรับรายจ่ายที่พึงมีเกิดขึ้น วัสดุสิ่งของหรือวัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) หรืออาจ เรียกว่า ๔M's การที่จัดว่าปัจจัยทั้งสี่เป็นปัจจัยพื้นฐานของการจัดทำเรือพนมพระ

๘) ประสานงานกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนอย่างไร?: คณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งจากที่ประชุมให้ประสานงานกับ ๑) เครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๑๒ วัด ๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร ได้แก่ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี ๔) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ๕) สำนักการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) อบต.ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบล เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน ๓๖ หน่วยงาน และ ๓๖) เทศบาลเมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัด-

สุราษฎร์ธานี ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ กลุ่มองค์กร คือ ๑) บริษัท TOYOTA ๒) โรงแรม ๓) ธุรกิจรายย่อย (ผู้ประกอบการร้านค้า-อาหาร) ๔) กลุ่มแม่บ้าน อบต. ๕) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี ๗) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๘) กลุ่มผู้สูงอายุสุราษฎร์ธานี

๙) วางแผนส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างไร?: ที่ประชุมได้ลงมติในการวางแผนการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีโครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นรองรับ มีกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา มีการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการถ่ายทอดความรู้อาชีพช่าง มีการสืบทอดช่างฝีมือ มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาส่วนรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ ๑) ค่านิยมและวัฒนธรรม ประเพณี ๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำ ๓) วิธีการถ่ายทอดการ

๑๐) จะสืบทอดกิจกรรมอย่างไร?: ที่ประชุมมีมติให้มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมประกอบด้วยแนวคิด รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการ เป็น ๓ มิติ คือ มิติบุคคล มิติ มิติเวลา ด้วยกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม ๗ ขั้นตอนสำคัญ คือ (๑) รวมกลุ่มเล็กสร้างอุดมการณ์ร่วม (๒) ขยายกลุ่มให้สร้างแนวปฏิบัติ (๓) ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต (๔) เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม (๕) ลงมือสืบสาน (๖) ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์และ (๗) ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง และมีการเสริมสร้างวัฒนธรรม คือ (๑) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม (๒) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรม และนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา (๓) การพัฒนาและสร้างความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย (๔) การสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก รวมทั้งการขยายโลกทัศน์ทางวัฒนธรรม (๕) การพัฒนาการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรม ด้วยรูปแบบและวิธีการถ่ายทอด ๓ แบบ คือ (๑) การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (๒) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร (๓) การถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน วิธีการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรมโดยทั่วไปมี ๒ วิธี ได้แก่ (๑) การถ่ายทอดโดยตรง (๒) การถ่ายทอดทางอ้อม^{๓๔}

๒) ชั้นกลาง (ดำเนินการ) ได้แก่ ๑) เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ทำ ๒) ติดต่อประสานงานตามที่ได้รับมอบหมาย ๓) แต่ละฝ่ายลงมือดำเนินการไปตามแผนที่ได้วางไว้ ๔) ทุ่มเวลาเป็นไปตามแผนที่กำหนด ๕) ขนาดขนาดใหญ่/เล็ก เรือพระบก/เรือพระน้ำ ๖) ประเภทสวยงาม/ความคิด/สร้างสรรค์ ๗) เตรียมคนสำหรับขบวนแห่ ๘) การแต่งกาย/เสื้อผ้า/หน้า/ผม ๙) ป้ายอัตลักษณ์ที่กำหนดตามเกณฑ์มาตรฐาน ๑๐) ติดต่อกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนทุกระยะ ๑๑) กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ไปพร้อมกัน ๑๒) สืบทอดกิจกรรมไปพร้อมกันทุกขั้นตอนทุกกลุ่มวัยไปตามปกติทุกวันอย่างกลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส, เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๗

พระวรวิชัย จารุโก, เจ้าสำนักสงฆ์แหลมทองทราย, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๗

พระปลัดสมนึก อมรมโม, เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๗.

๑) **เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ทำ:** ในการดำเนินการพัฒนาการของการทำเรือพนมพระ อุปกรณ์ที่ต้องเตรียม คือ โครงร่างเรือพนมพระเก่า หากไม่มีก็ต้องเตรียมคัทซี สีฟัน-สีทา ไม่กระดาน โฟม ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือช่าง ฯลฯ

๒) **ติดต่อประสานงานตามที่ได้รับมอบหมาย:** ติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องตามที่มติที่ประชุมมอบหมาย

๓) **แต่ละฝ่ายลงมือดำเนินการไปตามแผนที่ได้วางไว้:** กล่าวคือคณะกรรมการแต่ละชุดที่ได้แต่งตั้งมอบหมายจากที่ประชุมในขั้นเตรียมการ

๔) **ทันเวลาเป็นไปตามแผนที่กำหนด:** ในช่วงพรรษา ระยะเวลา ๓ เดือน ตามที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินการที่ตั้งไว้

๕) **ขนาดขนาดใหญ่/เล็ก เรือพระบก/เรือพระน้ำ:** ดำเนินการสร้างให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตามมติที่ประชุมมอบหมาย

๖) **ประเภทสวยงาม/ความคิด/สร้างสรรค์:** สร้างตามขนาดใหญ่ ความยาว ๑๓ เมตรขึ้นไป หรือขนาดเล็ก ความยาวไม่เกิน ๑๓ เมตร ประเภทสวยงามต้องมีรูปทรงสวยงามลวดลายอันวิจิตร และมีเครื่องประดับครบถ้วนตามข้อบังคับ ประเภทความคิดสร้างสรรค์ต้องใช้วัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นมาประดับตกแต่งบนเรือพนมพระให้มีลักษณะต่างๆ เช่น รูปพญาครุฑ เป็นต้น ส่วนเครื่องประดับบนเรือพนมพระจะต้องมีเครื่องประดับครบถ้วนเหมือนกันทั้งหมด

๗) **เตรียมคนสำหรับขบวนแห่:** ขนาดใหญ่ จำนวนคนชักลาก ๑๕๐ คนขึ้นไป ขนาดเล็ก จำนวนคนชักลากไม่เกิน ๑๕๐ คน

๘) **การแต่งกาย/เสื้อผ้า/หน้า/ผม:** มีคณะกรรมการฝ่ายเครื่องแต่งกายนางรำ-นางพ่อนเป็นผู้พิจารณาให้เข้ากับลักษณะของสีเรือและสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมลงตัวเป็นผู้รับผิดชอบไป

๙) **ป้ายอัตลักษณ์ที่กำหนดตามเกณฑ์มาตรฐาน:** ตามที่คณะกรรมการประกวดแข่งขันได้กำหนดไว้ เช่น ป้ายชื่อวัด ป้ายชื่อชุมชน ป้ายชื่อการท่องเที่ยวชุมชน ป้ายชื่อตัวแทนอำเภอ เป็นต้น

๑๐) **ติดต่อกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนทุกระยะ:** ดำเนินการติดต่อประสานงานกับ ๑) เครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๑๒ วัด ๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ กลุ่มองค์กร ตลอดจนต่างจังหวัด มีอุบลราชธานี และต่างประเทศ เป็นต้น

๑๑) **กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ไปพร้อมกัน:** ตามที่กำหนดไว้ในแผนงานดังกล่าว

๑๒) **สืบทอดกิจกรรมไปพร้อมกันทุกขั้นตอนทุกกลุ่มวัยไปตามปกติทุกวันอย่างกลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ:** ดำเนินกระบวนการสืบทอด ๗ ขั้นตอนสำคัญ คือ (๑) รวมกลุ่มเล็กสร้างอุดมการณ์ร่วม (๒) ขยายกลุ่มให้สร้างแนวปฏิบัติ (๓) ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มอง

อนาคต (๔) เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม (๕) ลงมือสืบสาน (๖) ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์และ (๗) ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง^{๓๙}

๓) ขึ้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ๑) ได้เข้าร่วม ๒) มีเรือพนมพระ ๓) มีนางรำ ๔) มีดนตรี ๕) มีการเข้าร่วมริ้วขบวน ๖) ร่วมสมโภช ณ ถนนริมน้ำสะพานนริศ ๗) บริการใส่บาตรพระ ๑๐๐ วัด ๘) บริการประพรมน้ำพระพุทธรณ์ ๙) บริการสายมงคล ๑๐) นำเรือพระส่งกลับวัดโดยสวัสดิภาพ

๑) ได้เข้าร่วม: ทุกฝ่ายได้มีส่วนในการเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้น กล่าวคือตั้งแต่ขั้นเตรียมวางแผนประชุม ขึ้นดำเนินการ และขึ้นสรุปผล หลังจากเสร็จกิจกรรมเรือพนมพระถึงวัดแล้ว เจ้าอาวาสได้เชิญทุกฝ่ายมาประชุมสรุปผลอีกครั้ง ภายในระยะเวลา ๑๕ วัน เพื่อทบทวนข้อดีข้อเสีย รายได้-รายจ่าย ตลอดจนความพึงพอใจของคณะกรรมการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๒) มีเรือพนมพระ: ปิงประมาณ ๒๕๖๗ จำนวน ๑๒๒ ลำ/วัด ที่เข้าร่วมประเพณีชุดพระทอดผ้าป่าแข่งเรือยาว ของชาวสุราษฎร์ธานี

๓) มีนางรำ: ขนาดใหญ่ ความยาว ๑๓ เมตรขึ้นไป จำนวนคนชักลาก ๑๕๐ คนขึ้นไป หรือขนาดเล็ก ความยาวไม่เกิน ๑๓ เมตร จำนวนคนชักลากไม่เกิน ๑๕๐ คน ตามระเบียบที่คณะกรรมการตัดสินการประกวดกำหนดไว้

๔) มีดนตรี: ดนตรีที่ใช้คุมเรือพนมพระ ได้แก่ ตะโพน ฆ้อง เป็นหลัก

๕) มีการเข้าร่วมริ้วขบวน: ดนตรีในขบวนแห่ เช่น กลองยาว เป็นต้น

๖) ร่วมสมโภช ณ ถนนริมน้ำสะพานนริศ: มีเรือพนมพระแต่ละปีไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ลำ เข้าร่วมเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชน ทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติเข้าร่วมงานอย่างคับคั่ง

๗) บริการใส่บาตรพระ ๑๐๐ วัด: มีการแลกเปลี่ยนบทบาท ใส่บาตรพระลากเป็นร้อยละ

๘) บริการประพรมน้ำพระพุทธรณ์: มีการประพรมน้ำพระพุทธรณ์แก่ทุกท่านทุกลำเรือที่ใส่บาตรพระลาก

๙) บริการสายมงคล: เพื่อเปื้อนสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมงานนั้สการพระลากแต่ละลำ ได้รับแจกสายมงคลผูกข้อมือทุกท่าน เป็นการรับขวัญสู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในงานประเพณีชักพระ

๑๐) นำเรือพระส่งกลับวัดโดยสวัสดิภาพ: เมื่อจบการฉลอง ๙ วัน ๙ คืน แล้วนำเรือพนมพระส่งกลับวัดเดิมของตนๆ^{๔๐}

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิม สิริธโน, เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๗

พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสาร, เจ้าอาวาสวัดกตาค, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๗

พระฐกฤต วิชโย, เจ้าอาวาสวัดเขาพระนั้ม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๗

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาไพโรจน์ ธมมวิโร, เจ้าอาวาสวัดสนธิ์, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๗

พระเสรี พุทธิสัโ, วัดควนสุบรรณ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

คำอธิบายหลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดขบวนแห่เรือพนมพระ โครงการส่งเสริมประเพณีชักพระ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

๑. ความสวยงามและการสื่อความหมายของขบวนแห่

มีความสวยงามและความพร้อมเพรียง มีความเป็นระเบียบและมีจังหวะ เป็นการอนุรักษ์ประเพณีและความเป็นไทย สามารถสื่อความหมายภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น และมีการเว้นระยะห่างอย่างเหมาะสม และเคลื่อนตัวได้อย่างสวยงาม

โดยในแต่ละขบวนจะต้องส่งแนวความคิดในรูปแบบกระดาช หรือส่งตัวแทนมาอธิบายแนวความคิด หรือรูปแบบ หรือความเป็นมาในการจัดริ้วขบวนเพื่อสื่อความหมายของขบวนแห่คร่าวๆ ให้กรรมการฟังก่อนเริ่มการประกวดในระหว่างเตรียมจัดความเรียบร้อยของริ้วขบวน

๒. การจัดขบวนแห่ส่วนนางรำ

การแต่งกายตามรูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น มีรูปแบบและแนวคิดการนำเสนอที่น่าสนใจ และมีความสวยงามและความพร้อมเพรียงของท่ารำ

๓. การจัดขบวนแห่

การจัดขบวนแห่ มีการจัดรูปขบวนตามหลักเกณฑ์ และรูปแบบของริ้วขบวน โดยทั้งมีองค์ประกอบตามลำดับ ดังนี้

๑. ป้ายชื่อวัด

๒. ป้ายส่วนราชการ หรือชุมชน หรือสถานศึกษา ริ้วขบวนแสดงถึงการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ได้อย่างน่าสนใจ

๓. ป้ายธรรมะ หรือคำขวัญ หรือคติธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างน่าสนใจ

๔. ป้ายรณรงค์อนุรักษ์ธรรมชาติ หรือปัญหาท้องถิ่นของตนเอง ได้อย่างน่าสนใจ

๕. กลองยาว หรือโทน หรือดนตรีพื้นบ้านประกอบขบวน

๔. ความสัมพันธ์และภาพรวมของขบวนแห่ ความเหมาะสมสอดคล้องของริ้วขบวนกับเรือพระ การมีอารมณ์ร่วมของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ ความคิดสร้างสรรค์หรือการประยุกต์วัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือสถานศึกษา มีความสามัคคีกันร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕. การจัดขบวนแห่ส่วนการลากพระ การแต่งกายตามรูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะต้องจัดให้ผู้เข้าประกวดอยู่ด้านหน้าสุด ตามด้วยประชาชนผู้ที่เลื่อมใสศรัทธา แต่ในกรณีที่มีประชาชนเข้าร่วมไม่ได้แต่งกายในลักษณะเดียวกันกับในริ้วขบวนการลากพระ กรรมการมีได้ตัดคะแนนในส่วนดังกล่าว

หมายเหตุ ในการจัดขบวนผู้เข้าประกวดสามารถเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กำหนดได้ แต่ให้อยู่ภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสม ผลการตัดสินของคณะกรรมการถือเป็นที่สุด^{๔๑}

ประกาศองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่อง หลักเกณฑ์การประกวดเรือพนมพระทางบก และขบวนแห่เรือพนมพระทางบก “งานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่า และแข่งเรือยาว” จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประจำปี ๒๕๖๗ :

เกณฑ์การให้คะแนนขบวนแห่เรือพนมพระทางบก (๑๐๐ คะแนน) แยกเป็น

๑. การจัดขบวนแห่และเครื่องประโคม ๒๐ คะแนน
๒. ความสวยงามและการสื่อความหมายของขบวนแห่ ๒๐ คะแนน
๓. การจัดขบวนแห่ส่วนนางรำ ๒๕ คะแนน
๔. การจัดขบวนแห่ส่วนนางลาก ๑๕ คะแนน
๕. ความสัมพันธ์และภาพรวมของขบวนแห่ ๒๐ คะแนน

รายละเอียดของเกณฑ์การตัดสินขบวนแห่เรือพนมพระทางบก

๑. การจัดขบวนแห่และเครื่องประโคม (๒๐ คะแนน) การจัดขบวนแห่และเครื่องประโคม หมายถึง การจัดรูปขบวนตามหลักเกณฑ์ และรูปแบบของริ้วขบวนต้องมีองค์ประกอบตามลำดับ ดังนี้

๑.๑ ป้ายชื่อวัดและป้ายส่วนราชการหรือชุมชนหรือสถานศึกษาและป้ายธรรมะ/คำขวัญ/สุภาษิต/คติธรรม มีความสวยงามเหมาะสม ไม่น้อยกว่า ๕ ป้าย (๑๐ คะแนน)

๑.๒ มีดนตรีและรูปแบบการบรรเลงที่เหมาะสมสอดคล้องกับขบวน โดยเพลงที่ใช้ประกอบจะมีเนื้อร้องหรือไม่มีเนื้อร้องก็ได้ ให้สื่อความหมายในการส่งเสริมประเพณีชักพระฯ (๑๐ คะแนน)

๒. การสื่อความหมายของการแสดงทางวัฒนธรรม (๒๐ คะแนน)

๒.๑ ความคิดสร้างสรรค์หรือการประยุกต์วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี (๕ คะแนน)

๒.๒ ความสวยงามความเป็นระเบียบและความพร้อมเพรียง (๕ คะแนน)

๒.๓ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและความเป็นไทย (๕ คะแนน)

๒.๔ การสื่อความหมายภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวท้องถิ่น (๕ คะแนน)

๓. การจัดขบวนแห่ส่วนนางรำ (๒๕ คะแนน)

^{๔๑} อบจ.สุฎ., ประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาว จังหวัดสุราษฎร์ธานี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.facebook.com/story.php?story_0Q77Xa# [25 ตุลาคม 2567].

- ๓.๑ มีรูปแบบท่ารำ หรือการแสดงสร้างสรรค์ตามแนวคิดในการนำเสนอ (๑๕ คะแนน)
- ๓.๒ ความสวยงามและความพร้อมเพรียงของท่ารำ (๕ คะแนน)
- ๓.๓ การแต่งกายตามรูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ (๕ คะแนน)
- ๔. การจัดขบวนแห่ส่วนนางลาก (๑๕ คะแนน)
 - ๔.๑ การแต่งกายตามรูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ (๑๐ คะแนน)
 - ๔.๒ ความพร้อมเพรียงและความเป็นระเบียบ (๕ คะแนน)
- ๕. ความสัมพันธ์และภาพรวมของขบวนแห่ (๒๐ คะแนน)
 - ๕.๑ ขบวนต้องไม่หยุดอยู่กับที่และความเคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (๕ คะแนน)
 - ๕.๒ จำนวนผู้เข้าร่วมขบวนแห่ตามเกณฑ์ (๕ คะแนน)
 - ๕.๓ การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ (๕ คะแนน)
 - ๕.๔ การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือสถานศึกษา (๕ คะแนน)^{๔๒}

ติดตามดูรายละเอียดในภาคผนวก ข. ประกาศองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่องหลักเกณฑ์การประกวดเรือพนมพระทางบก และขบวนแห่เรือพนมพระทางบก งานประเพณีชักพระ ทอดผ้าป่า และแข่งเรือยาวประจำปี ๒๕๖๗ (ภาคผนวก ข. หน้า ๒๕๔)

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ

กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ หมายถึง กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญา (สร้างสรรค์) และกิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญา (ต่อยอด) ดังนั้น แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ กระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ มีการสืบทอดองค์ความรู้ ทักษะต่างๆ ให้คงอยู่กับท้องถิ่นได้นานที่สุด ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และให้แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ

แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ได้มีผู้รู้ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ได้ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

๑) อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง กระบวนการที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสืบทอดมรดกวัฒนธรรมต่างๆ ที่เหมาะสมอย่างมีระบบ และถูกต้องตามหลักการ^{๔๓}

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน.

^{๔๓} อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

๒) เสรี พงศ์พิศ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในวิถีชาวบ้านไว้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านไม่ใช่โบราณวัตถุ เครื่องใช้ไม้สอยเก่าแก่ เครื่องดนตรี หรือการฟ้อนรำเท่านั้น แต่เป็นวิถีชีวิตที่รวบเอาระบบคุณค่าและทัศนะอีกแบบหนึ่ง กระบวนการเกี่ยวกับวัฒนธรรม พื้นบ้านควรเอื้อประโยชน์แก่ผู้เป็นเจ้าของเป็นอันดับแรก ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในกระบวนการทั้งหมด การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสชาวบ้านได้มีส่วนในการการตัดสินใจ การวางแผนและการดำเนินการ เช่น การแห่บั้งไฟ แห่เทียนพรรษา ถ้าชาวบ้านมีบทบาทในการจัดสรรประโยชน์ที่เกิดจากการจัดงานนั้นเหมือนที่เคยจัดกันในหมู่บ้านอยู่แล้ว พวกเขาจะแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติมากกว่า ไม่ใช่การแสดงเพราะเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีที่พวกเขาทำกันอยู่แล้ว การอนุรักษ์งานประเพณีต่างๆ การละเล่น ดนตรี การฟ้อนรำ ศิลปหัตถกรรม การสนับสนุนที่ถูกต้องไม่ใช่การเกณฑ์ให้คนมาเที่ยวปีละครั้ง เพื่อการท่องเที่ยว แต่เป็นการให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง สิ่งที่รัฐควรสนใจอนุรักษ์มากที่สุด คือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” และ “ปราชญ์ชาวบ้าน” และวิถีแบบพื้นบ้านโดยการส่งเสริมสนับสนุนอย่างถูกวิธี ให้ผู้นำชาวบ้านมีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ในกระบวนการเรียนรู้ การศึกษา สาธารณสุข การจัดการชุมชน ให้การยอมรับ ยกย่องเป็นครู เป็นผู้นำ การอนุรักษ์เช่นนี้จะทำให้ชาวบ้านภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตน^{๔๔}

๓) ธนิช เลิศชาญสุทธิ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การอนุรักษ์และการป้องกันทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนว่า ควรมีหลักการเบื้องต้นอย่างน้อย ๒ ประการ คือ ๑) ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรร่วม (shared resource) ที่ผู้คนทุกภาคส่วนควรได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม หลักการนี้จะสร้างความรักตระหนักรถึงความสำคัญและหวงแหนทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกัน ดังนั้น การพิทักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จึงเป็นการอนุรักษ์และป้องกันการสูญหายเสื่อมสลายและการทำลายทรัพยากรวัฒนธรรมได้ในระยะยาว ๒) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีความหลากหลาย (diversity) ทั้งในแง่ของประเภท ประวัติศาสตร์ความเป็นมา บทบาท หน้าที่ ความสำคัญ จิตวิญญาณ และกายภาพ

ดังนั้น การอนุรักษ์และการพิทักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จึงควรคำนึงถึงความหลากหลายของทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ เพื่อให้บรรลุหลักการ ๒ ประการข้างต้น ควรกำหนดมาตรการและวิธีการอนุรักษ์การพิทักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนซึ่งมีหลายวิธี ได้แก่ ๑) การลดละเลิก ควรช่วยกันส่งเสริมให้ชุมชนใส่ใจสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองมากขึ้น รวมทั้งปรับทัศนคติและการปฏิบัติบางอย่างที่ไม่สร้างสรรค์ต่อชุมชนและทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๒) การรักษาจิตวิญญาณและบุคลิกของทรัพยากร ทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทอาจมีองค์ประกอบทางจิตวิญญาณ (spirit) และบุคลิก (character) ที่แตกต่างกัน เช่น สถานที่หรือพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ภาษาพื้นบ้าน ฯลฯ จึงควรมุ่งเน้นที่การรักษาจิตวิญญาณ สำนึกหรือความเป็นตัวตนของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๓) การสงวนรักษา และการบูรณปฏิสังขรณ์ วิธีการอนุรักษ์

^{๔๔} เสรี พงศ์พิศ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน: รากฐานการพัฒนาในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖), หน้า ๔๔-๔๕.

ทรัพยากรวัฒนธรรมโดยเฉพาะที่เป็นวัตถุควรเน้นที่การซ่อมแซมมากกว่าการแทนที่ ต้องดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง หากจำเป็นต้องมีการดัดแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งต้องประเมินผลก่อนว่า ผลลัพธ์ก่อให้เกิดประโยชน์ เพิ่มคุณค่าหรือรักษาความหลากหลาย จิตวิญญาณ และบุคลิกเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นไว้ได้ **๔) การออกกฎหมายควบคุม** การออกกฎหมายควบคุม ห้ามปราม และ ประณาม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าโบราณวัตถุ เป็นทางเลือกหนึ่งในการอนุรักษ์และการพิทักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรม **๕) การกำหนดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณ** ในแวดวงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในปัจจุบันมีการกำหนดข้อปฏิบัติทางจริยธรรมหรือจรรยาบรรณสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การประท้วงโดยบุคคล องค์กร หรือตัวแทนระดับชาติ รวมไปถึงกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ด้านมรดกวัฒนธรรมให้แก่สาธารณชน เพื่อเป็นมาตรการและยุทธวิธีในการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม **๖) การมีส่วนร่วมของผู้คนฝ่ายต่างๆ** การมีส่วนร่วมของสาธารณชน (Public Participation) เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เนื่องจากการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อการจัดการวัฒนธรรมหลายประการ เช่น สร้างสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน สร้างวัฒนธรรมการบริหารจัดการที่โปร่งใสช่วยลดความขัดแย้ง เป็นต้น การมีส่วนร่วมของสาธารณชนแบ่งออกได้หลายรูปแบบ เช่นการมีส่วนร่วมแบบตัวแทน การมีส่วนร่วมแบบเจียบๆ การมีส่วนร่วมแบบสร้างแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมแบบปฏิสัมพันธ์ และผู้คนส่วนต่างๆ สามารถมีส่วนร่วมได้หลายลักษณะ เช่นการแสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษาหารือ การให้กำลังใจ การอุทิศเวลา การบริจาคสิ่งของ การร่วมวางแผนงาน เป็นต้น **๗) การรักษาสมรรถนะ** การรองรับของทรัพยากร ทรัพยากรวัฒนธรรมหลายอย่างมีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการสูญหายหรือหมดไปจากโลก จึงต้องช่วยกันรักษาสมดุหรือสมรรถนะการรองรับของทรัพยากรวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่นการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมตามความเหมาะสม ฤดูกาล ความสนใจ และการแบ่งพื้นที่ใช้งาน เช่นพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่พัฒนา พื้นที่สำหรับการนำเสนอและการสื่อความหมาย ทรัพยากรวัฒนธรรม ฯลฯ นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญในการจัดทำแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ช่วยรักษาจิตวิญญาณ บุคลิกและความหลากหลายของทรัพยากรวัฒนธรรม **๘) การสร้างพันธมิตร** ควรร่วมมือกันสร้างพันธมิตรทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพื่อช่วยสงวนรักษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือผู้คนต่างวัฒนธรรมช่วยสร้างสันติในการอยู่ร่วมกันอีกด้วย **๙) การสร้างของเลียนแบบ** การทำเลียนแบบ การทำปลอม หรือการทำจำลอง อาจถูกมองในแง่ลบมากกว่าแง่ลบ เนื่องจากบางครั้งนักท่องเที่ยวไม่ต้องเดินทางไปถึงสถานที่จริงซึ่งเข้าถึงลำบาก และบางครั้งการทำของเลียนแบบช่วยลดปัญหาการลักลอบขุดหาของเก่า และการโจรกรรมโบราณวัตถุ^{๔๕}

๔) อุดม เขยิกวงศ์ และคณะ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งมีหลักใหญ่ตามมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้ คือ มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อาจมีแนวทางอนุรักษ์เรื่องราวของประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ โดยสร้างสิ่งให้

^{๔๕} ธนิช เลิศชาญฤทธิ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๑๗๗-๑๘๘.

ระลึกถึง เช่นการสร้างอนุสาวรีย์ มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม ซึ่งคนรุ่นใหม่อาจไม่สามารถเทียบฝีมือกับคนรุ่นเก่าได้ สามารถอนุรักษ์และพัฒนาโดยการให้คงสภาพดั้งเดิมไว้ และหากรรมวิธีให้มีความคงทนถาวรยิ่งขึ้น มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรมเพื่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้ การอนุรักษ์อาจทำได้โดยการขุดแต่งต่อเติมเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา แต่ต้องแสดงให้เห็นว่าส่วนใดเป็นส่วนเดิมและควรมีความกลมกลืนรักษาสุนทรียภาพเดิมไว้ มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างบางประการ จะสร้างใหม่ขึ้นแทนของเดิม เช่นการก่อสร้างพระธาตุพนมขึ้นใหม่ เนื่องจากองค์เดิมพังทลายลง เป็นต้น

การอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม ต้องมีการประชุมหลายฝ่าย ดำเนินการตามหลักวิชาการและความต้องการของประชาชน หากทำไม่ถูกวิธีดังกล่าวอาจเป็นการทำลายมากกว่าการสร้างสรรค์ ซึ่งวิธีที่จะทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักการอนุรักษ์และการพัฒนาวัฒนธรรมได้แก่การส่งเสริมเผยแพร่วิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นความสำคัญในท้องถิ่นตน ด้วยการประชาสัมพันธ์ระดับท้องถิ่นทุกรูปแบบ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งแหล่งข้อมูลและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้มีการเก็บรวบรวมมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน การให้ความรู้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้เข้าใจ ตระหนัก รักและหวงแหนวัฒนธรรมนั้น การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรทางวัฒนธรรมและการสนับสนุนให้ประชาชนจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยการสอดแทรกความรู้ด้านวิชาการ และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมให้ฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านที่จะสูญหายไปด้วย นอกจากนี้การอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมยังได้รับความสนใจจากภาครัฐมากขึ้น^{๔๖}

สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ ได้ให้ทัศนะข้อคิดความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกของตำบลเขาใหญ่ไว้ว่า

(๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง โดยการจัดตั้งงบประมาณสนับสนุนการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบก การผลิตสื่อ ตำรา เอกสารการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกดังกล่าวของอมรศักดิ์ กล่าวว่า “หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) วัฒนธรรมจังหวัด ควรมีนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนและต่อเนื่อง เช่น อุดหนุนงบประมาณ รวบรวมองค์ความรู้ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อาจจะมีการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับนักเรียน”^{๔๗}

^{๔๖} อุดม เขยแก้ว และคณะ, ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙-๔๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ อมรศักดิ์ กำจรจักร (พระภิกษุ), เจ้าอาวาสวัดไพรสนต์ ตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

(๒) **ควรมีการพัฒนากระบวนการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน**การชักแห่เรือพระบก ผ่านระบบและนอกระบบโรงเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เยาวชนได้สืบทอดต่อไป เช่น มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปะบนเรือพระและประเพณีการชักแห่เรือพระบกการนำนักเรียน นักศึกษาร่วมชมงานศิลปะและมีมือเชิงช่าง หรือช่วงเย็นอาจให้เด็กมาทำเรือพระเพื่อสร้างความผูกพันและหวงแหนผลงานของตน ดึงดูดเยาวชนให้หันมาสนใจประเพณีการชักแห่เรือพระบก

(๓) **หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้าน** การชักแห่เรือพระบก เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ผลงานให้ประชาชนเข้าใจและควรมีการเผยแพร่กิจกรรมผ่านสื่อและวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อให้ประชาชนและผู้สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศได้รู้จักและเข้าถึงข้อมูลภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกของตำบลเขาใหญ่ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น สื่ออินเทอร์เน็ตการทำป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน แผ่นพับ เป็นต้น ดังคำกล่าวของสุเทพ กล่าวว่า “ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่กว้างขวาง เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อให้ ประชาชนเข้าใจและผู้สนใจได้รับรู้ ภูมิปัญญาของเขาใหญ่ที่เด่นดัง รวมทั้งควรมีการสืบทอดไว้ให้คนรุ่นหลังรับรู้”

(๔) **หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการประกาศยกย่องเกียรติคุณ** แก่ผู้ที่มีผลงานการอนุรักษ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ

(๕) **ประชาชนในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้** เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการ เช่น ประวัติความเป็นมาความเชื่อขั้นตอนการทำเรือพระตามแบบของหมู่บ้านสภาพการณ์ในปัจจุบัน รวมทั้งคุณค่าและคุณประโยชน์ที่ทำให้ชุมชนภาคภูมิใจอีกทั้งควรส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้นำความรู้ออกมาถ่ายทอดให้กับเยาวชนโดยการเป็นวิทยากรครูฝึกอบรมหรือผู้สอนภูมิปัญญาให้กับสถาบันการศึกษา

(๖) **ควรจัดเวทีภูมิปัญญาพื้นบ้านประจำท้องถิ่น** เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบก และสร้างโอกาสในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายและควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมชุมชน

(๗) **ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วม** ในการกำหนดแนวทางพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกเพื่อการท่องเที่ยว เนื่องจากตำบลเขาใหญ่มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากมาย หากนำภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกมาบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของปฏิทินการท่องเที่ยวประจำปีเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในเทศกาล โดยจัดให้มีไกด์เยาวชนในท้องถิ่นเป็นผู้นำเที่ยว รวมทั้งมีการจัดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกเกี่ยวกับการชักแห่เรือพระบกให้นักท่องเที่ยว จะเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่งให้กับชุมชน ดังคำกล่าวของ **อารมณ** กล่าวว่า “ชุมชนเรามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์มากมาย เราควรนำการแห่เรือพระบกมาบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของปฏิทินการท่องเที่ยวประจำปี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวในงาน แล้วเราก็จัดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกเกี่ยวกับเรือพระบกให้นักท่องเที่ยว ก็จะเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่งให้กับชุมชนและยังเป็นการเผยแพร่ให้ทุกคนรู้จักด้วย

(๘) **ควรประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึก** ให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ สร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกให้เป็น เอกลักษณ์ของตำบลเขาใหญ่อย่างต่อเนื่อง โดยการชักชวนให้เยาวชนตลอดจนประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมของประเพณี เช่น การให้นักเรียนหรือโรงเรียนร่วมแห่ขบวนชักชวนให้กลุ่มเยาวชนกลุ่ม แม่บ้านเข้าร่วมชักแห่เรือพระบกประจำปีการร่วมแต่งกายย้อนยุค และส่งเสริมประชาชนทุกเพศทุก วัยเข้าร่วมแสดงกิจกรรมทางด้านดนตรีประกอบในขบวนชักแห่เรือพระบก รวมทั้งส่งเสริมให้ชาวบ้าน มีส่วนร่วมในการทำเรือพระบก และกระตุ้นจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของเรือพระบกของวัด ในชุมชนตนเองให้ความสำคัญกับคุณค่าของประเพณีความสามัคคีและการใช้ภูมิปัญญาของคนใน ชุมชนมากกว่าผลการประกวดเรือพระและความสนุกสนาน ดังคำกล่าวของสมโชค คำมี กล่าวว่า “ควรมีการจัดกิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกให้กับประชาชนได้เห็นคุณค่าการชักแห่เรือพระ เช่น ใ้ นักเรียนเข้าร่วมขบวนแห่ หรือเชิญชวนชาวบ้านทุกเพศทุกวัยมาแต่งกายย้อนยุค เล่นดนตรี ตีกลอง ยาว ฉิ่งฉาบก็ได้ เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในประเพณีเล็กๆ เห็นทุกปี ก็ซึมซับไปเอง”

(๙) **การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุง** ประเพณีชักแห่เรือพระบกให้ เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตโดยการส่งเสริมให้วัดต่างๆ ในตำบลเขาใหญ่ได้ มีการพัฒนารูปแบบเรือพระบกให้มีเอกลักษณ์เฉพาะและสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิม

(๑๐) **ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ** และแลกเปลี่ยน เรียนรู้ด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกกับชุมชนอื่นๆ หรือจังหวัดใกล้เคียงเพื่อจะได้ ร่วมกันหาแนวทางในการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบก รวมทั้งยัง เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ต่อไป^{๔๘}

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระและความสำคัญของภูมิ ปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้าง จิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพวิถีชีวิตและความ เป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มี คุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และ ค่านิยม

^{๔๘} สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ, “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบก ของตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๖๑): ๒๗๗-๒๘๘.

การพัฒนา ควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนา อาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดเพื่อใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่าง รอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า

คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิ ปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่น ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยก ย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศ เกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชน และ ท้องถิ่นต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งประเทศอื่นๆ ทั่วโลก^{๔๔}

การชักแห่งเรือพระบงของตำบลเขาใหญ่อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง มีการให้ความรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนมีระบบเครือข่ายสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงาน ประกาศเกียรติคุณผู้ที่มีผลงานการ อนุรักษ์ประชาชนในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง จัดเวทีภูมิ ปัญญาพื้นบ้านประจำท้องถิ่น รวมกลุ่มพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนัก ถึงคุณค่าความสำคัญ ปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของบรรเจิด ตะกุดเดิม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยเบิ้งในชุมชนนาตะกุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์” ที่พบว่า ควรให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมกระตุ้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนและส่งเสริม

^{๔๔} ไพฑูรย์ ทองสม, แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาชุมชน: เอกสารประกอบการ สอนรายวิชาทัศนศึกษา, ๒๕๕๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www2.tsu.ac.th/clw/main/files_sec2.pptx [๒๔ เมษายน ๒๕๖๗].

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง^{๕๐} และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระไชยยา พิณบรรเลง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ที่พบว่า รูปแบบการอนุรักษ์มีขั้นตอนการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอน คือ (๑) อนุรักษ์ของเดิมไว้เป็นแม่บทโดยการอนุรักษ์รูปแบบคืออนุรักษ์เรือ เครื่องแต่งกาย และเพลง ในรูปแบบเดิม และการอนุรักษ์เนื้อหาโดยการศึกษาและเก็บเรื่องราวที่เกี่ยวกับการเห่เรือบั้งไว้ให้เป็นระบบ (๒) ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัยแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และ (๓) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการเห่เรือบั้ง โดยนำเสนอในรูปแบบของความบันเทิง นำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจและจะช่วยให้อนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านนี้ต่อไปได้^{๕๑} นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประจักษ์ ไม้เจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนา รูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง” ที่พบว่า การอนุรักษ์การแสดงหุ่นกระบอกควรบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย หรือจัดทำเป็นเทปบันทึกภาพการแสดงหุ่นกระบอกมอให้สถาบันการศึกษาเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน และมอบให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าการแสดงหุ่นกระบอกจัดนิทรรศการ จัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอกเป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาไปทั่วโลก^{๕๒} และ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอ้อนตา ยวนเกิด ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพระบกในอำเภอกาญจนดิษฐ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี”^{๕๓} ที่พบว่า ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเชิงช่างทำเรือพระบก ควบคู่กันไปเพื่อให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงรูปแบบและคุณค่าของเรือพระบก และภูมิปัญญาเชิงช่างที่ปรากฏในการทำเรือพระบกอย่างแท้จริง เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ยังความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นสืบไป^{๕๔}

สรุปได้ว่า กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี หมายถึงเอากิจกรรมด้านศิลปกรรมคือความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเกี่ยวกับการทำ

^{๕๐} บรรเจิด ตะกุดเดิม, “เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยเบิ้ง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๘.

^{๕๑} พระไชยยา พิณบรรเลง, “การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐๒.

^{๕๒} ประจักษ์ ไม้เจริญ, “การอนุรักษ์และพัฒนา รูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๘.

^{๕๓} อ้อนตา ยวนเกิด, “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพระบกในอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗๗.

^{๕๔} สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ, “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักเห่เรือพระบกของตำบลเขาใหญ่ อำเภ่อ่าวลึก จังหวัดกระบี่”, อ้างแล้ว.

เรือพนมพระ และกิจกรรมด้านประเพณีคือความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้ประเพณีเกี่ยวกับประเพณีการชักพระทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยในการสร้างสรรค์การทำเรือพนมพระ และยังนับว่าเป็นการอนุรักษ์ ซึ่งทำได้โดยการปลูกจิตสำนึกและสร้างค่านิยมของคนไทยชาวสุราษฎร์ธานี และชาวปักษ์ใต้ให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำเรือพนมพระ ดังนั้น ในการสืบทอดภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ จึงควรแบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ ๑) การได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ๒) การศึกษาเล่าเรียน ๓) การได้รับความรู้จากอิทธิพลภายนอก ฉะนั้น การส่งเสริมสืบสานสืบทอดภูมิปัญญาไทยในการทำเรือพนมพระนั้น จึงกระทำดังนี้ ๑) ยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ๒) จัดให้มีศูนย์ภูมิปัญญาไทย ๓) มีการจัดตั้งสภาภูมิปัญญาไทย ๔) จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ๕) การคุ้มครองลิขสิทธิ์ของภูมิปัญญาไทย ดังนั้น จึงต้องมีลำดับขั้นตอนกิจกรรมของการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีอีก ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) กำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง (๒) พัฒนาระบบการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (๓) จัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระ (๔) จัดให้มีการประกาศยกย่องเกียรติคุณแก่ผู้ที่มีผลงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ (๕) ควรมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการ (๖) ควรจัดเวที เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย (๗) ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว (๘) ประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ (๙) การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงประเพณีชักแห่เรือพระบงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต (๑๐) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระกับชุมชนอื่นๆ

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ

การสืบสานหรือการสืบทอดภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ ๑) การได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ๒) การศึกษาเล่าเรียน ๓) การได้รับความรู้จากอิทธิพลภายนอก

การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเป็นพลวัต ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อม กาลเวลาและกระแสวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นแนวทางในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อรักษาภูมิปัญญาให้คงอยู่หรือปรับให้เข้ากับยุคสมัยสามารถแบ่งเป็น ๔ แนวทางได้ดังนี้

(๑) อนุรักษ์ (Conservation) เพื่อให้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญกับชุมชนและกำลังจะสูญหายไปคงอยู่ เช่น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการสร้างความภาคภูมิใจ เห็นความสำคัญในการสร้างคุณค่า ให้ปรากฏและสืบสานให้คงอยู่เป็นการสร้างมูลค่าแรงจูงใจ

(๒) รื้อฟื้น (Recovery) เป็นการนำภูมิปัญญาที่สำคัญและมีคุณค่าที่กำลังจะหายไป ประยุกต์ร่วมสมัย เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูลายผ้าทอพื้นบ้าน เป็นต้น

(๓) ประยุกต์ (Modification) เพื่อให้ภูมิปัญญานั้นเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมใหม่ โดยคงไว้ซึ่งแนวคิดหรือฐานความรู้เดิม เช่น หัตถกรรมไม้ไผ่ ประยุกต์ใหม่โดยการใช้ผักตบชวาเป็นวัตถุดิบ แทน เป็นต้น

(๔) การพัฒนาต่อยอด (Development) เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้กว้างขึ้น โดยการผสมผสานองค์ความรู้สากลเข้ากับภูมิปัญญาเดิม เป็นการสร้างภูมิปัญญาใหม่หรือสิ่งใหม่ ที่ช่วยให้การใช้ประโยชน์ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายคุณค่าหรือรากเหง้าเดิม

นอกจากนี้ ในการจัดการหรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องมีกระบวนการเรียนรู้เป็นพื้นฐานและมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ (๑) รวบรวม เป็นการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มากมาย ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ในการเก็บรวบรวมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดเวทีชาวบ้าน โดยให้ผู้รู้ในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เป็นต้น (๒) การจัดหมวดหมู่ ซึ่งสามารถจัดได้หลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ประโยชน์ เช่น การจัดกลุ่มของภูมิปัญญาและการจัดตามแหล่งของภูมิปัญญา (๓) วิเคราะห์ดูว่าภูมิปัญญานั้นควรแก่การอนุรักษ์ รื้อฟื้น ประยุกต์ หรือพัฒนาต่อยอด พิจารณาความเหมาะสม ความสำคัญ การใช้ประโยชน์ และความเป็นไปได้ในโอกาสของการพัฒนา (๔) กลั่นกรอง เป็นการจัดลำดับและคัดเลือกภูมิปัญญาเพื่อการดำเนินการต่อยอดโดยเน้นการใช้ประโยชน์ของชุมชนผู้เป็นเจ้าของเป็นลำดับแรก (๕) พัฒนาเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ได้กว้างขึ้น (๖) ทดสอบความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นสภาวะแวดล้อมที่นำภูมิปัญญานั้นไปใช้ประโยชน์ (๗) เผยแพร่ขยายผลอาจเป็นการขยายผลเฉพาะกลุ่มหรือขยายผลในวงกว้าง (๘) สร้างเครือข่ายในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง ผนึกกำลังและแบ่งงานกันตามศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย^{๕๕}

โดยหลักการแล้ว การส่งเสริมภูมิปัญญาไทย สามารถกระทำดังต่อไปนี้ ๑. ยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ๒. จัดให้มีศูนย์ภูมิปัญญาไทย ๓. มีการจัดตั้งสภาภูมิปัญญาไทย ๔. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ๕. การคุ้มครองลิขสิทธิ์ของภูมิปัญญาไทย

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ถือว่าเป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโส หรือผู้เฒ่าผู้แก่โดยเป็นตัวอย่างของคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง ชุมชนเดียวกัน การคิดร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติ มีการแลกเปลี่ยนและเสนอความเห็นอย่างมีเหตุผลเปิดโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายเครือข่ายระดับบุคคลระดับกลุ่มให้มาก เพราะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้

^{๕๕} ธนวัฒน์ เลขาพันธ์ และรอฮานา แวดอลေး, “การนำเอกลักษณ์เรือพระในประเพณีวันสารทเดือนสิบสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”, อ้างแล้ว, หน้า ๒๙.

ภูมิปัญญาหลากหลายและนำมาพัฒนากิจกรรมที่กระทำอยู่ เวทีชาวบ้าน เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่ง สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ประสบการณ์ของชาวบ้านร่วมกัน อันจะส่งผลให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น^{๕๖}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมลากพระ (ชักพระ) ภาคใต้

แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นกรอบหลักในการศึกษาเรื่องพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพนมพระในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาประเด็นความหมายและคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม รวมไปถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจถึงเรื่องการประเมินคุณค่า และขั้นตอนการจัดการที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม คือผลิตผลของวัฒนธรรมหรือลักษณะต่างๆ ของระบบวัฒนธรรม ที่มีค่าหรือเป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆ ได้ ดังนั้นทรัพยากรทางวัฒนธรรมจึงรวมถึงซากสิ่งของที่มนุษย์ทำขึ้น แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ศาสนสถาน เสื้อผ้า อาภรณ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ จารึก ภาษา ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา พื้นบ้านต่างๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงสิ่งของที่มนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น แต่มีความหมายทางใดทางหนึ่งต่อมนุษย์ เช่น ซากสัตว์ ซากพืช ละอองเรณู แหล่งน้ำ ดิน และหิน ที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์^{๕๗}

ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุสิ่งก่อสร้างที่จับต้องมองเห็นได้ และเป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนเพื่อการปฏิบัติ จินตภาพ ความรู้สึกนึกคิด ศิลปะและการแสดงออก ที่ไม่สามารถจับต้องได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยได้ ทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดจากอดีต และสิ่งที่มีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนแต่ละสังคม ทรัพยากรวัฒนธรรมดังกล่าวที่สามารถพบเห็นและศึกษาได้ในปัจจุบัน ประกอบด้วย ทรัพยากรทางโบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก เช่น ศิลปะ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง ประเพณี คติ นิทาน ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ฯลฯ^{๕๘}

^{๕๖} ไพฑูรย์ ทองสม, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาทัศนศึกษา: แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www2.tsu.ac.th/clw/main/files_sec2.pptx [๒๕ เมษายน ๒๕๖๗].

^{๕๗} ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

^{๕๘} สายันต์ ไพฑูรย์จิตร, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๑๔.

ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมเป็นผลของการกระทำของสมาชิกสังคม ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ผลของการกระทำที่ผู้คนในอดีตสร้างสรรค์ไว้เหลืออยู่ในรูปของสถานที่ วัตถุ และนิทานตำนานที่เล่าขานผ่านประเพณีคำบอกเล่า ทรัพยากรในลักษณะนี้อยู่ในความดูแลของวัด ชุมชน กรมศิลปากร และเอกชน ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรม อีกส่วนหนึ่งได้รับการสืบทอดจากอดีตและปรับปรุงโดยผู้คนรุ่นหลังมรดกทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมเช่นนี้มีทั้งที่เป็นวัตถุโดยตรง เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ อีกทั้งบรรทัดฐานการดำเนินชีวิต และพิธีประเพณีความเชื่อทั้งหลายที่อาจเรียกรวมๆ ว่าเป็นทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิต มนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมแตกต่างกันไป ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากการปรับตัวต่อสภาวะแวดล้อมโลกที่หลากหลาย เพราะมนุษย์อยู่เป็นกลุ่มสังคม สื่อสารกันด้วยภาษาท่าทาง ภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญในการอบรมบ่มนิสัยคนต่างรุ่นต่างวัย ให้ได้เรียนรู้และสืบทอดการกระทำของกันและกัน คนรุ่นใหม่สามารถสร้างทำสิ่งต่างๆ ต่อยอดจากผลงานของบรรพบุรุษ จึงทำให้นับวันทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมจะเพิ่มทั้งปริมาณและคุณภาพมากขึ้น^{๕๙}

๒.๔.๒ คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม

คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อาจมีการประเมินแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรโบราณคดี ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทมีคุณค่า หรือมีประโยชน์ในปัจจุบันหรืออนาคต มีนักวิชาการหลายท่านระบุถึงคุณค่าด้านต่างๆ ไว้ดังนี้

วิลเลียม ดี โลปป์ ระบุถึงคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ ๔ ประการ คือ

๑) คุณค่าที่แสดงนัยของอดีต (Associative/Symbolic Value) ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทโดยเฉพาะที่เป็นสิ่งก่อสร้างและเป็นวัตถุสิ่งของ เป็นหลักฐานที่ใช้ยืนยัน เรื่องราวในอดีตได้ด้วยตัวของมันเอง และหากเป็นความรู้ภูมิปัญญาที่แปลและสกัดได้ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทวัตถุสิ่งของที่สอดคล้องและรับรองกับความรู้ที่แปลได้จากทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ทำให้คุณค่าที่เป็นนัยเป็นสัญลักษณ์และเป็นการทรงจำของอดีตที่มีพลังสูงในการสื่อสารถึงคนสมัยปัจจุบันให้เข้าใจอดีตได้โดยง่าย

๒) คุณค่าทางวิชาการ (Informational Value) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในฐานะตัวแทนของอดีตในตัวของมันเองแล้ว และยังเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาวิจัยเพื่อสืบหาเรื่องราวในอดีตได้อย่างถูกต้อง เช่นการวิจัยทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภูมิปัญญา ชาวบ้าน เป็นต้น

๓) คุณค่าด้านความงามหรือสุนทรียะ (Aesthetic Value) คุณค่าด้านความงามถูกตาต้องใจของวัตถุทางวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน บางครั้งความงามนั้นอาจถูกกำหนดด้วย

^{๕๙} ชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ, การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๗๗-๗๘.

ปัจจัยต่างๆ ได้แก่แบบแผนและเป็นความงามที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมหรือในช่วงเวลาที่วัตถุนั้นถูกสร้างขึ้น

๔) คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Value) ทรัพยากรวัฒนธรรมถูกนำเข้ากระบวนการสร้างมูลค่าเชิงปริมาณการเงินตามกระแสของโลกสมัยใหม่ คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ของทรัพยากรวัฒนธรรมอาจเกิดจากมูลค่าของสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบันได้ เช่นเดียวกับในปัจจุบัน ภูมิปัญญาที่มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ความรู้เรื่องยา อาหาร งานศิลปะ ฯลฯ กลายเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ต้องจดสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ป้องกันการละเมิดหรือทำซ้ำเพื่อการค้า จนทำให้คุณค่าและมูลค่าเกือบจะกลายเป็นเรื่องเดียวกันในทางเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมอุตสาหกรรม^{๖๐}

นอกจากนี้ยังมีการให้คุณค่าทางวัฒนธรรมของทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งหมายถึง สิ่งที่คุณคนในปัจจุบันให้ความสำคัญอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม และแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มย่อย ได้แก่

๑) คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ (Identity Value) เป็นกลุ่มคุณค่าที่มีความสัมพันธ์และความผูกพันด้านอารมณ์ความรู้สึกกับทรัพยากรวัฒนธรรม ความผูกพันนั้นอาจรวมไปถึงความเก่าแก่ คุณลักษณะบางประการ ประเพณี ความหลัง หรือความทรงจำ ตำนาน ความรู้สึก ศาสนา จิตวิญญาณ และสัญลักษณ์อาจมีนัยสำคัญทางการเมือง ชาตินิยม รักพวกพ้อง

๒) คุณค่าเชิงศิลปะหรือเทคนิค (Relative Artistic or Technical Value) เป็นคุณค่าที่ขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ลวดลาย โครงสร้าง หน้าที่การใช้สอย ทักษะฝีมือ เป็นต้น

๓) คุณค่าเชิงจำนวนที่หายาก (Rarity Value) หมายความว่าทรัพยากรบางอย่างที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่นประเภทเดียวกัน รูปแบบเดียวกัน อายุสมัยเดียวกัน อาจมีจำนวนไม่เท่ากัน มีจำนวนไม่มากหรือเป็นของหายาก^{๖๑}

การประเมินคุณค่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ดังที่ **วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง** กล่าวถึงกระบวนการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมว่าควรศึกษาเพื่อตระหนักถึงคุณค่ามรดกวัฒนธรรมนั้นให้ถ่องแท้ แล้วทำการประเมินคุณค่าในแต่ละด้าน เช่นคุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางศิลปกรรม คุณค่าทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา คุณค่าในเรื่องขนาดโครงสร้างและวัสดุ โดยจัดลำดับความสำคัญ ประเมินศักยภาพมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ก่อนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมนั้นต่อไป^{๖๒}

^{๖๐} สายันต์ ไพเราะญจิตร, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, อ่างแล้ว, หน้า ๒๕.

^{๖๑} ธนิก เลิศชาญฤทธิ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๕๐-๕๑.

^{๖๒} วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒-๓๓.

๒.๔.๓ กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ธนิช เลิศชาญฤทธิ กล่าวถึงเป้าหมายและกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ไว้ว่า เป้าหมายสำคัญของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมควรชัดเจน และสอดคล้องกับคุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมก่อนดำเนินการขั้นตอนต่อไป คือการค้นหา การรักษา รวมถึงการใช้คุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมชุมชน และความเป็นมนุษย์ อาจแบ่งได้ ดังนี้

๑) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมสำหรับการวางแผน และการป้องกันต้องได้ข้อมูลที่สมบูรณ์หรือมากที่สุดเท่าที่จะหาได้ก่อน

๒) เพื่อปกป้องทรัพยากรวัฒนธรรม และทำให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสม ร่วมไปกับการอนุรักษ์และการสงวนรักษา เพื่อไม่ให้ทรัพยากรเสื่อมสภาพหรือสูญหายก่อนเวลาที่ควร

๓) เพื่อให้ประชาชนหรือสาธารณชน สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียม

๔) เพื่อใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในการให้การศึกษาเกี่ยวกับอดีต ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเองด้วย

โดยทั่วไปกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย การประเมิน ความสำคัญ หมายถึงการประเมินความสำคัญบนพื้นฐานการวิเคราะห์หลักฐานและคุณค่าต่างๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น การวางแผนการจัดการเป็นการกำหนดแผนระยะยาวและผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ และกระบวนการกำหนดรายการ การจัดการตามข้อเสนอแนะและลำดับความสำคัญของทรัพยากรที่ประเมินไว้ในขั้นตอนแรก^{๖๓}

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านนำเสนอกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่หลากหลายออกไปดังนี้

สายนต์ ไพรัชญาจิตร ได้ให้ทัศนะความหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ว่า กระบวนการหรือชุดของการกระทำใดที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมในอดีตของชุมชนที่รวมเรียกว่ามรดก แหล่งโบราณคดี เมือง และชุมชนโบราณ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ประเพณี ความรู้ ความเชื่อ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ ในชุมชนหรือที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคุณค่าพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน กระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางด้านโบราณคดีนั้นประกอบไปด้วยกิจกรรม ๘ ลักษณะ คือ

^{๖๓} ธนิช เลิศชาญฤทธิ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๖๓-๖๘.

๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางโบราณคดี ทั้งในเชิงกายภาพ คุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพ คุณค่าและข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดีต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี ทำให้สามารถทราบว่าทรัพยากรทางโบราณคดีชนิดต่างๆ มีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจที่จะอนุรักษ์หรือพัฒนาต่อไปหรือไม่อย่างไร

๓) การบริการ หมายถึงการคงสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหรือการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิควิธีต่างๆ ที่เหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง รวมไปถึงการสร้างและกฎเกณฑ์ ข้อห้ามต่างๆ ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมคงอยู่และถูกใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมและนานที่สุด

๔) การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม ที่มีการคิดเรื่องกำไรขาดทุนอยู่ตลอดเวลา และการจัดการต้องมีความคุ้มค่าใช้จ่ายตลอดเวลา กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ ภาพโปสการ์ด จัดทำของที่ระลึก การจัดเก็บค่าธรรมเนียมบริการ นำชม เป็นต้น

๕) เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ เรื่องทรัพยากรให้แก่สาธารณชน ถือเป็นกิจกรรมสำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา

๖) การบังคับใช้กฎ ข้อบังคับ ข้อบัญญัติ ซึ่งเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม สมาคม องค์กร ประชาชน หรือข้อกำหนดโดยรัฐ แต่การบังคับใช้ต้องดำเนินในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนและตัวทรัพยากรวัฒนธรรม

๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่แต่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมที่เคยเป็น และมีการนำเอาทรัพยากรโบราณคตินั้นมาปรับปรุง และพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ เพื่อใช้แก้ปัญหาที่ชุมชนที่เผชิญอยู่ หรือสร้างประโยชน์ใหม่แก่ชุมชน

๘) การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม จำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มชุมชน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน^{๖๔}

^{๖๔} สายันต์ ไพธัญจิตร, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, อ้างแล้ว, หน้า ๒๔.

รัศมี ชูทรงเดช และคณะ ให้ความหมายของการจัดการมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า มรดกวัฒนธรรมจะถูกนำมาจัดการ ๒ รูปแบบ ที่สำคัญดังนี้

๑) การจัดการความรู้ ซึ่งใช้วิธีการค้นคว้าวิจัยด้วยตนเองหรือประมวล และสังเคราะห์จากผู้อื่น จากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้เป็นที่เข้าใจแก่สาธารณะในรูปแบบหนังสือ สารคดี ภาพยนตร์ นิทรรศการหนังสือนำชม หนังสือท่องเที่ยว การจัดแสดงภายใน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น สามารถแบ่งการจัดการความรู้เป็นด้านต่างๆ ดังนี้

๑.๑) การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ที่แตกต่างออกไปในแต่ละพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับมิติทางสังคมและสิทธิของชุมชนอย่างแนบแน่น ระบบความรู้ดังกล่าวเกิดจากการสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับระบบนิเวศน์จนเป็นความคิดอย่างเป็นระบบ และมีการถ่ายทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน

๑.๒) การจัดการความรู้วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาภูมิปัญญาวัฒนธรรมของมวลมนุษยกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้าง ความแข็งแกร่งให้กับวัฒนธรรม

๑.๓) การจัดการความรู้ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการจัดการหรือพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมโดยเน้นไปที่การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) กระบวนการจัดการทางกายภาพ ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการภูมิทัศน์ของมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น โบราณสถานหมู่บ้าน เป็นต้น ให้มีความเป็นระเบียบ โดยมียวัตถุประสงคให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นแหล่งรักษามรดกวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ^{๖๕}

ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นความรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Dave Snowden ที่ว่าการจัดการความรู้เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการตัดสินใจในองค์กร และการสร้างนวัตกรรม ทั้งนี้มีการจัดการความรู้ ๓ ประเภท คือ

๑) Content Management คือสิ่งที่เรารู้และบันทึกสิ่งที่รู้นั้นอย่างเป็นระบบ เป็นการจัดการเอกสารในลักษณะโครงสร้างที่เป็นระเบียบเป็นการสร้าง Best Practices ซึ่งต้องอาศัยระเบียบวินัย เวลาและทรัพยากรที่พอเพียงจึงจะสามารถทำให้เกิดขึ้นได้

๒) Narrative Management คือสิ่งที่เรารู้และนำมาพูดหรือเล่าสู่กันฟัง การนำเสนอแบบเล่าสู่กันฟังนี้ไม่เน้นว่าจะเป็นเชิงคุณภาพหรือปริมาณแต่เป็นเหมือนการเล่านิทาน โดยเห็นว่าการเล่าเป็นสำคัญ และถือว่าเป็นเสมือนสินทรัพย์เชิงความรู้ (Knowledge Assets)

^{๖๕} รัศมี ชูทรงเดช และคณะ, “โครงการโบราณคดีบนพื้นที่ราบสูงในอำเภอปางมะผ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, รายงานการวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๒), หน้า ๘-๑๔.

๓) Context Management คือ สิ่งที่เราารู้ พูด และนำไปเขียน ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ Social Network Stimulation ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยเครือข่ายทางสังคม เพราะเป็นการไหลเวียนของความรู้ภายในกลุ่มคนที่ประสงค์จะรวมตัวกันเอง มากกว่าบังคับให้รวมกลุ่มกัน

พรทิพย์ กาญจณนิต และคณะ ได้สรุปการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ว่า คือ กระบวนการศึกษาค้นหา การรักษา การพัฒนา รวมถึงการใช้คุณค่าและความหมายของทรัพยากร วัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องทรัพยากร วัฒนธรรมให้คงอยู่และก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้คนในชุมชน สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร วัฒนธรรมนั้นๆ ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ เป็นองค์ความรู้ที่ใช้ สร้างสรรค์เรือพนมพระ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการขับเคลื่อนของประเพณีชักพระให้คงอยู่ต่อไปได้ หากมีกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ดี สอดคล้องกับความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญของ ประเพณีชักพระ และความต้องการของชุมชนได้ นอกจากจะอนุรักษ์งานฝีมือการทำเรือพนมพระของ ท้องถิ่นไว้แล้ว และยังสามารถดึงเอาทักษะองค์ความรู้นั้นมาใช้ในการสร้างความสามัคคีในชุมชนและ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อีกด้วย^{๖๖}

๒.๔.๔ วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับสังคมหรือกลุ่มคนอย่างชนิดที่แยกออกจากกันไม่ได้เพราะ กลุ่มคนเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต กลุ่มคนจึงเป็นเจ้าของวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นชุมชนล้วนแล้วแต่มี วัฒนธรรมของตนเองจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้ให้ความหมายไว้ ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ผลของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาของสังคม หมายถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ทั้งจิตใจของคน ค่านิยม ระบบคุณค่าทางจิตใจ คุณธรรมแนวความคิด ลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ประสบการณ์ความรู้ความสามารถภูมิปัญญา ที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอด และสืบทอดต่อกันมาได้^{๖๗} องค์ประกอบของวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ (๑) ระบบ การผลิตหรือระบบการทำมาหากิน (๒) ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันประกอบด้วยเครือญาติชุมชนและ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และ (๓) ระบบความเชื่อประกอบด้วยศาสนาคุณค่าและพิธีกรรม^{๖๘}

^{๖๖} พรทิพย์ กาญจณนิต และคณะ, การจัดการความรู้สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน, (กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕.

^{๖๘} สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ หมู่บ้าน, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

๒.๔.๕ การสืบทอดทางวัฒนธรรม

การสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural inheritance) เป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and development) ของมนุษย์เพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์แบบแผนของความคิด ความเชื่อ วิถีทาง และแนวปฏิบัติของตนเองไว้โดยอาศัยกระบวนการในการสืบทอดทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการไหลเวียนอย่างต่อเนื่องกันไปอย่างไม่รู้จบ การสืบทอดทางวัฒนธรรมในที่นี้หมายถึงการสืบทอดในสิ่งที่ประกอบด้วยแนวคิด (Concept) รูปแบบ (Form) เนื้อหา (Content) และวิธีการ (Method) ที่ใช้ในการสืบทอดวัฒนธรรม การสืบทอดทางวัฒนธรรมพิจารณาได้เป็น ๓ มิติ คือ มิติบุคคล (Human) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากบุคคลกลุ่มหนึ่งไปยังบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง มิติพื้นที่ (Space) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่อื่นที่หนึ่ง มิติเวลา (Time) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากช่วงเวลาหนึ่งไปยังอีกช่วงเวลาหนึ่ง^{๖๙}

๒.๔.๖ กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วย ๗ ขั้นตอนสำคัญ คือ (๑) รวมกลุ่มเล็กสร้างอุดมการณ์ร่วม (๒) ขยายกลุ่มให้สร้างแนวปฏิบัติ (๓) ทบทวนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบัน มองอนาคต (๔) เตรียมพร้อมวางแผนบนฐานต้นทุนทางสังคม (๕) ลงมือสืบสาน (๖) ร่วมสะท้อนเชิงสร้างสรรค์และ (๗) ส่งต่อเยาวชนรุ่นหลัง^{๗๐}

๒.๔.๗ การเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา

การส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนและประเทศ เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเพราะจะทำให้เกิดความยั่งยืนบนรากฐานของตนเองและภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนสังคม ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้ คือ (๑) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม (๒) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรม และนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา (๓) การพัฒนาและสร้างความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย (๔) การสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก รวมทั้งการขยายโลกทัศน์ทางวัฒนธรรม (๕) การพัฒนาการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรม^{๗๑}

^{๖๙} ญัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, การสืบทอดทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://nattawats.blogspot.com/2013/04/cultural-inheritance.html> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

^{๗๐} ฐาศุภร์ จันประเสริฐ และคณะ, “กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนไทยพวนจังหวัดนครนายก”, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘), หน้า ๓๗.

^{๗๑} อาริลักษณ์ อุดมแก้ว, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย, (นนทบุรี: ชัมธิงท์ทูริสจำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕๒-๑๕๕.

๒.๔.๘ รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

รูปแบบการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในชุมชน แบ่งลักษณะการถ่ายทอดได้ ๓ แบบ คือ (๑) การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่าต่อกันมา การบอกเล่าผ่านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น (๒) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การเขียนจารึก เป็นต้น (๓) การถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน เช่น สิ่งตีพิมพ์สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น^{๗๒}

วิธีการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรมโดยทั่วไปมี ๒ วิธี ได้แก่ (๑) การถ่ายทอดโดยตรง เป็นการถ่ายทอดทางสังคมที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ เป็นการบอกกล่าวสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ อะไรผิด อะไรถูก มาจากสถาบันครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นต้น (๒) การถ่ายทอดทางอ้อม เป็นการถ่ายทอดที่ไม่บอกกันโดยตรงแต่อาจแสดงให้เห็นซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมนี้จะผ่านตัวแทนการถ่ายทอดทางสังคม (Agent of socialization) อันหมายถึง กลุ่มที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาสมาชิกสร้างสมาชิกให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะเจตคติอุดมการณ์ ฯลฯ^{๗๓}

๒.๔.๙ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเมืองสร้างสรรค์

วัฒนธรรมและเมืองสร้างสรรค์จะต้องประกอบด้วย ๔ ประการ คือ (๑) วัฒนธรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคม (๒) กิจกรรม ด้านวัฒนธรรมและกลไกการขับเคลื่อนบนฐานวัฒนธรรมให้เกิดอุตสาหกรรมและการกระจายรายได้ (๓) ผู้คน ที่ทำงานสร้างสรรค์และผู้ประกอบการสร้างสรรค์รวมตัวกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (๔) เมือง มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการลงทุน การผลิตและจำหน่าย เต็มไปด้วยพื้นที่คุณภาพเพื่อประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์

คุณค่าทางวัฒนธรรม Cultural Significance มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการประเมินความสร้างสรรค์ หัวใจสำคัญของการประเมินคุณค่าคือวัฒนธรรมเหล่านั้นยังมีความจริงแท้ หรือ Authenticity มากน้อยแค่ไหน สามารถประเมินได้จากการปฏิบัติ Cultural Practices ของผู้คนอันเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รวมไปถึงการถ่ายทอดวิธีการปฏิบัติเหล่านี้ผ่านคนรุ่นหลัง กิจกรรมทางวัฒนธรรมแฝงไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ผ่านการแสดงออกและสิ่งประดิษฐ์เพื่อประกอบ โดยมีผู้สร้างสิ่งประดิษฐ์ คือช่างหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ คนเหล่านี้ถือเป็นคลังสมองมีชีวิตที่คอยสร้างสรรค์ฝึกฝน และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนเองพัฒนาขึ้นสู่คนรุ่นต่อไป สิ่งเหล่านี้ผูกพันกับประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมที่เราอยู่อาศัย สังคมที่เราเติบโต การค้นหาคำตอบประกอบความสร้างสรรค์ทั้ง ๔ ประการนั้น ไม่ใช่เรื่องยาก หากแต่เราสามารถเริ่มจากการตั้งคำถามภายในชุมชนของเราเอง เช่น (๑) ในละแวกบ้านหรือชุมชนของเรามีวัฒนธรรมเฉพาะตนอันเป็นเอกลักษณ์หรือไม่ (๒) ยังมีการสืบทอดหรือปฏิบัติวัฒนธรรมเหล่านั้นอยู่หรือไม่ (๓) การสืบทอดนั้นทำโดยลักษณะใด (๔) ใครเป็นผู้มีองค์

^{๗๒} อุษณีย์ เสือดี, “การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำการกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา”, อ้างแล้ว, หน้า ๗๙.

^{๗๓} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

ความรู้ด้านวัฒนธรรมนั้น และมีการปฏิบัติอย่างไร (๕) สภาพแวดล้อมในชุมชนลักษณะไหนที่มีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน

คำถามเหล่านี้ก่อให้เกิดการพูดคุยถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน การจดบันทึกข้อมูลหรือสามารถทำได้โดยการการบันทึกตำแหน่งคุณค่าลงบนแผนที่ ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า “การทำแผนที่วัฒนธรรม” (Cultural Mapping) นำไปสู่การวิเคราะห์และแนวทางการพัฒนา โดยคุณค่าเหล่านี้คือฐานข้อมูลสำคัญของการต่อยอดวัฒนธรรมสู่ความสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมการออกแบบและการผลิต อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างรู้คุณค่า ความสร้างสรรค์ไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตาม ล้วนต้องอยู่บนพื้นฐานของการรู้และเข้าใจคุณค่าโดยผู้คนในชุมชนและผู้คนในพื้นที่^{๗๔}

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีชักพระ

จากการศึกษาด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพนมพระบั้งนี้ สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังนี้ (๑) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (๒) ประเพณีชักพระและเรือพนมพระบั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒.๕.๑ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประการแรกนี้เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ พื้นฟู กระบวนการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา โดยแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาเชิงช่างแขนงต่างๆ เช่น ช่างทอผ้า ช่างปั้น ช่างตีเหล็ก เป็นต้น และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านงานช่างประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญกับงานประเพณีท้องถิ่น เช่น ช่างแกะสลักเทียนพรรษา ช่างทำหน้ากากผีตาโขน เป็นต้น ซึ่งที่ปรากฏส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับคนในชุมชน และความตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ดังเช่นตัวอย่างงานวิจัยต่อไปนี้

โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่า เป็นงานที่ต้องการฟื้นฟูภูมิปัญญาพัฒนากระบวนการทอผ้า ที่หายไปจากชุมชนกว่า ๓๐ ปี ซึ่งถือว่าเป็นลวดลายมรดกเก่าแก่ของตำบลดอยเต่า และพัฒนากลุ่มทอผ้าของตนให้เป็นแหล่งของภูมิปัญญานำมาซึ่งรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนโดยอยู่บนพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า นักวิชาการ ชาวบ้าน อนึ่ง สิ่งทอพื้นบ้านของชุมชนบ้านดอยเต่าเป็นผ้าทอที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งเป็นลวดลายมรดกที่สืบทอดต่อเนื่องกันมา ยาวนาน ทั้งด้านสี โครงสร้างของผ้า และลวดลายผ้า ทั้งหมด ๗ ลาย คือ ลายเกล็ดเต่า ลายไกล (ลายเกย) ลายชิงแส ลายยมก ลายสอง ลายติดอกน้อย และลายติดอกใหญ่ ซึ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญามีอยู่ในผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นปัจจุบันหรือเยาวชน โครงการนี้ทำให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ด้านตัวบุคคลที่มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดข้อมูล ทักษะและเทคนิค การสำรวจความถูกต้อง การบันทึกอย่างเป็นระบบ ด้านการพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอย

^{๗๔} สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA), *เชียงใหม่วิถีเมืองสร้างสรรค์*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.cea.or.th/th/single-research/Creative-City-Chiangmai> [๘ สิงหาคม ๖๖].

เต่า ทีมวิจัยและสมาชิกดำเนินการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าดอยเต่า ได้นำผ้าลายไกลไปจดทะเบียนลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาของกลุ่มทอผ้า ขยายเครือข่ายการผลิตไปยังกลุ่มทอผ้าในท้องถิ่นใกล้เคียง และถ่ายทอดให้กับเยาวชนในท้องถิ่น โดยร่วมกับโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า ชาวบ้านและสมาชิกสามารถคิดคำนวณการใช้ฝ้าย คิดคำนวณต้นทุน กำหนดราคาขายได้ ขยายเครือข่ายทางด้านการตลาด และกำลังผลิตไปยังหมู่บ้านอื่นได้ สามารถให้คำตอบและอธิบายให้กับลูกค้าที่เข้ามาซื้อได้^{๗๕}

กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านปึกหิน ได้กล่าวถึงวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ไทพวนหินปึก แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ การสืบทอดในครอบครัว ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ใช้วิธีการสืบทอดด้วยวิธีเดียวกันกับที่ได้เรียนรู้มาจากแม่ ย่า ยาย คือ ลงมือทำจริงสืบทอดให้บุตรหลาน ญาติพี่น้องผ่านกระบวนการทางครอบครัว การทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดการเรียนรู้ตามไปด้วย การสืบทอดโดยกระบวนการกลุ่ม เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการสืบทอดในปัจจุบัน เนื่องจากปัจจุบันเกือบทุกคนเป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้า และเน้นการทอผ้ามัดหมี่เพื่อการจำหน่าย มีการรวมกลุ่มกันแบ่งงานกันทำงาน การแลกเปลี่ยนกันเรียนรู้ การให้คำแนะนำช่วยให้คำชี้แนะจนสามารถมั่นใจและทำเองได้ และการสืบทอดผ่านระบบการศึกษาอบรม โดยผู้ทรงภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ไทพวนหินปึก ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิตการทอผ้ามัดหมี่ในขั้นตอนต่างๆ^{๗๖}

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยโส้ ด้านวัฒนธรรมการทอผ้า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า และแนวทางการนำเสนอภูมิปัญญาการทอผ้าของชุมชนไทยโส้มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนภาพในอดีต ร่วมคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยโส้ ซึ่งชาวไทยโส้ทุกภาคส่วนได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และร่วมกันตรวจสอบข้อมูลต่างๆ ให้สมบูรณ์ เพื่อเป็นรวบรวมเป็นฐานข้อมูลด้านการทอผ้า ในระยะเวลา ๔๐ ปีที่ผ่านมา การปลูกฝ้าย ปลูกคราม และการปลูกม่อนเลี้ยงไหมเลือนหายไปจากชุมชนไทยโส้ เนื่องจากการขยายพื้นที่ในการทำนา การสร้างบ้านพักอาศัยมากขึ้นอันเนื่องจากการเพิ่มของจำนวนประชากร ส่งผลให้ประเพณี “ลงช่วงเข็นฝ้าย” ได้เลือนหายไปพร้อมกัน ประกอบกับการคมนาคมที่ดีขึ้น มีพ่อค้าแม่ค้านำเส้นฝ้ายจากโรงงานมาจำหน่ายในพื้นที่มากขึ้น ชาวบ้านมีทางเลือกการนำเส้นใยสังเคราะห์ และสีย้อมเคมีมาเป็นวัตถุดิบทดแทนเส้นฝ้ายเข็นและสีย้อมธรรมชาติ ทำให้ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตเส้นฝ้ายเข็น ประกอบกับครอบครัวชาวไทยโส้ในปัจจุบันนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนนอกพื้นที่ ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสู่บุตรหลานลดน้อยลง การดำเนินการวิจัยที่น่าสนใจ

^{๗๕} ศุภกร มณีภาค และคณะ, “โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่าอำเภอดอยเต่าจังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๕.

^{๗๖} กานดา เตชะชั้นหมาก, “กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านปึกหินอำเภอบ้านหมี่จังหวัดลพบุรี”, รายงานการวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๖๗.

ขั้นตอนหนึ่งซึ่งทีมวิจัยเรียกว่า การคืนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าชาวไทลื้อให้กับชุมชน คือ การรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจัดเก็บและเผยแพร่ โดยใช้สื่อรูปแบบต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงง่ายและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการจัดการความรู้ ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และเยาวชน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการค้นหาลักษณะของลายผ้าไทลื้อ ตำบลโพนจาน เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ระดมสมอง เพื่อค้นหาชื่อและวิเคราะห์ความหมายลายผ้าไทลื้อ ในกลุ่มครูภูมิปัญญาและสตรีผู้ทอพื้นเมืองชาวไทลื้อ โดยมีครูภูมิปัญญาจำนวนมากในชุมชนไทลื้อซึ่งเป็นผู้คิดค้นและสืบทอดภูมิปัญญาการออกแบบลายผ้าไทลื้อแต่ดั้งเดิม กิจกรรมนี้ทำให้สตรีผู้ทอผ้าพื้นเมืองรุ่นใหม่เกิดความตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของลายผ้าดั้งเดิมซึ่งมีความหมายซ่อนเร้น และได้เรียนรู้ถึงการทอผ้าด้วยวิถียุณวน และชีวิตของหญิงสาวชาวไทลื้อ กิจกรรมการยกย่องครูภูมิปัญญา และการจัดการประกวดผ้าทอไทลื้อลายดั้งเดิม ชาวไทลื้อต่างพากันนำผ้าที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษเข้าประกวด ทำให้เยาวชนหันมาตระหนักถึงการทอผ้าดั้งเดิม และทำให้ครูภูมิปัญญาเกิดความภูมิใจ ปลอบปล้ำที่เห็นลูกหลาน หันมาให้ความสำคัญกับการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าที่สั่งสมกันมา^{๗๗}

การถ่ายทอดความรู้วิชาชีพช่างปั้นสิงห์ มีแรงจูงใจในการเรียนรู้อาชีพช่างปั้นสิงห์เกิดจากสภาพแวดล้อมการคลุกคลี เป็นสิ่งกระตุ้นให้อยากสร้างผลงานของตนเอง แรงจูงใจจากการได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว แรงจูงใจความสนใจส่วนตัว แรงจูงใจด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมีตลาดรองรับผลผลิตและแรงจูงใจจากความต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ วิธีการถ่ายทอดผู้ถ่ายทอดจะถ่ายทอดทำให้ดูและให้ผู้เรียนทำตามทีละขั้นตอนเป็นการสอนตัวต่อตัว จนกว่าจะเข้าใจและทำต่อไปได้เอง ปัญหาและอุปสรรคที่พบในถ่ายทอดอาชีพช่างศิลป์ คือ ช่างปั้นสิงห์ที่มีประสบการณ์ไม่มีโอกาสที่จะได้แสดงผลงานให้คนรุ่นหลังได้เห็นและจดจำเป็นแบบอย่างเนื่องจากสภาพสังคมความเป็นอยู่เปลี่ยนไป ช่างปั้นสิงห์บางท่านจะถ่ายทอดความรู้ให้เฉพาะเครือญาติ หากไม่มีผู้สนใจก็ไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลผู้อื่น ช่างปั้นสิงห์บางท่านละเลยสิ่งสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม มีการดัดแปลงแต่งเติมรูปแบบมากเกินไป ทำให้การถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านผิดเพี้ยนไป นอกจากนี้ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป ศิลปะพื้นบ้านไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง”^{๗๘}

การสืบทอดช่างฝีมือ: โองลัยมังกรของจังหวัดราชบุรี ในการทำโองลัยมังกรประกอบด้วยช่างฝีมือหลัก คือ ช่างปั้น ช่างตี ช่างเขียนลาย และช่างคุมเตา ช่างแต่ละคนไม่จำเป็นต้องมีใบประกอบวิชาชีพช่าง ส่วนใหญ่ใช้ความชำนาญซึ่งเกิดจากการฝึกฝนปฏิบัติ วิธีการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้เกิดจากคนในครอบครัว มีเพียงบางส่วนจากคนภายนอกครอบครัว ลักษณะการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเกิดจากความสนใจส่วนบุคคล กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการสังเกตการณ์

^{๗๗} วีระศักดิ์ จุลดาชัย และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยลื้ออำเภอโพธารักษ์จังหวัดนครพนม”, รายงานการวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๙๘.

^{๗๘} เอกรัฐ อินต๊ะวงศา, “การถ่ายทอดความรู้วิชาชีพช่างปั้นสิงห์ในจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

จากการเป็นลูกมือช่วยงานช่าง เรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่พบในกระบวนการผลิตและสามารถแก้ปัญหาได้ และการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของช่างฝีมือในกระบวนการผลิตโอ่งลายมังกรของจังหวัดราชบุรี การสืบทอดของช่างจำกัดอยู่ในวงเครือญาติและคนในท้องถิ่น การสืบทอดไม่มีแบบแผน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการสอนและความใส่ใจของผู้เรียน องค์ความรู้ในการผลิตโอ่งอยู่ที่ตัวคน ซึ่งมีหลายขั้นตอน การเรียนรู้งานของช่างจะใช้เวลามากกว่าการเรียนรู้อาชีพอื่น เทคนิคต่างๆ อยู่กับการสังเกตและความใส่ใจของคนทำ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนปัจจัยภายนอกกระทบต่อการสืบทอดกระบวนการของช่างฝีมือผลิตโอ่งลายมังกร คือ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ปัจจุบันไม่จำเป็นต้องใช้โอ่งกักเก็บน้ำเหมือนในอดีต ส่งผลให้การผลิตโอ่งมังกรลดลง รวมทั้งนโยบายของภาครัฐและเอกชนในจังหวัดราชบุรีไม่เป็นระบบและไม่เกิดความต่อเนื่อง ทำให้การประกอบอาชีพช่างฝีมือในกระบวนการทำโอ่งมังกรลดลง^{๗๙}

ช่างตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน ในพื้นที่บ้านเสือแก้วและบ้านม่วงหวาน เดิมกลุ่มช่างที่ตีเหล็กในภาคอีสานไม่ใช่ช่างในท้องถิ่นแต่เป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น นำเอาวิชาตีเหล็กติดตัวมาด้วย การถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีเหล็กให้แก่ลูกหลานที่มาช่วยงาน เมื่อเกิดความชำนาญจึงแยกออกมาประกอบอาชีพของตนเอง ซึ่งรูปแบบการใช้งานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทำให้ได้รับความนิยม แต่ในปัจจุบันทั้ง ๒ หมู่บ้านต่างลงทุนและจำหน่ายผลิตภัณฑ์กันเองทั้งปลีกและส่ง โดยขาดตลาดรองรับอีกทั้งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม กล่าวคือคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของอาชีพตีเหล็ก โดยมองว่าเป็นงานหนัก การตีเหล็กส่วนใหญ่เน้นในรูปแบบโรงงานอุตสาหกรรมเน้นปริมาณการผลิตมากกว่าคุณภาพ ภูมิปัญญาการตีเหล็กจึงเริ่มสูญหายเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด ผู้วิจัยงานชิ้นนี้นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ภูมิปัญญาการตีเหล็กว่าควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนทั้งในด้านวัสดุอุปกรณ์ กระบวนการตีเหล็ก รูปแบบการใช้งาน คุณภาพของผลิตภัณฑ์ แรงงาน ทุน และการตลาด ในด้านการตลาดควรจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในรูปแบบกลุ่มสหกรณ์ เพื่อให้มีอำนาจการต่อรองทางการตลาด”^{๘๐}

การถ่ายทอดความรู้วิชาชีพช่างประกอบรถม้าในจังหวัดลำปาง สภาพแวดล้อมการเป็นลูกมือทุกวัน การได้รับความสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว ความสนใจส่วนตัว เป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพช่างประกอบรถม้า การถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบการดูแบบอย่างการปฏิบัติจริงของผู้ถ่ายทอด แล้วทดลองทำตาม การเรียนรู้เกิดจากการปฏิบัติจริงสะสมความรู้โดยการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ๑ ปี ขึ้นไป ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ ความใส่ใจของแต่ละคน นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด ได้แก่ ขาดโอกาสในการแสดงผลงาน ช่างที่มีประสบการณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่ได้ฝึกคนรุ่นใหม่ขึ้นมา การถ่ายทอดความรู้

^{๗๙} ยูพา เรืองพุ่ม, “การสืบทอดช่างฝีมือ: โอ่งลายมังกรของจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ (ไทยศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙), หน้า ๙๘.

^{๘๐} วราลี นิลนนท์, “การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๒.

ให้เฉพาะเครือญาติและผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความพยายามในการฝึกฝน อีกทั้งในเรื่องรูปแบบมีการดัดแปลงลดลยารูปทรง ละเลยการรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต้นทุนของวัตถุดิบในการประกอบกรรมามีราคาสูงทำให้ปัจจุบันงานประกอบกรรมามีน้อยลง”^{๘๑}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยข้างต้นพบว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ต้องทำความเข้าใจกับภูมิปัญญาด้านต่างๆ จากอดีต สืบค้น รื้อฟื้น ผ่านผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อกระตุ้นให้คนในยุคปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติที่มีความเกี่ยวเนื่องมาแต่อดีต เพื่อใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคลผู้เป็นแกนนำในการรื้อฟื้นภูมิปัญญาต่างๆ ด้วยวิธีการแตกต่างกันไป กระบวนการสืบทอดงานช่างแขนงต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษมาสู่รุ่นลูกหลาน เป็นงานถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัวผ่านความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม การเรียนรู้ภูมิปัญญาต่างๆ ส่วนมากเป็นแบบครูพักลักจำ การลงมือทำจริงเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติแล้วจึงพัฒนารูปแบบภูมิปัญญาเหล่านั้นสู่กระบวนการสร้างรายได้ สร้างชื่อเสียงและรายได้สู่ตนเองและชุมชน

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับช่างประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญกับประเพณีท้องถิ่นของไทยหลายชิ้น โดยมากศึกษาถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ การสืบสานภูมิปัญญา ทักษะเชิงช่างและศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านั้น ดังเช่นงานวิจัยต่อไปนี้

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง: การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคอีสานตอนบน ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในอนุรักษ์และพัฒนาการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง คือขาดแคลนช่างทำปราสาทผึ้ง ช่างอาวุโสในปัจจุบันมีน้อยลง สุขภาพไม่ดี ไม่มีเวลามาให้คำแนะนำ ส่วนช่างรุ่นใหม่ขาดความชำนาญในการทำงานต้องคอยรับคำชี้แนะจากช่างอาวุโส การขาดแคลนงบประมาณในการทำปราสาทผึ้ง ตลอดจนงบประมาณค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งไม่เพียงพอ ด้านการประชาสัมพันธ์งานยังไม่ครอบคลุมทุกสื่อ เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด ในภาคประชาชนยังขาดความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนเนื่องจากภาระหน้าที่หรือการประกอบอาชีพทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เต็มที่ ขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบกับหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย”^{๘๒}

^{๘๑} อรรถวรรัตน์ ตาเมืองมูล, “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างประกอบกรรมในจังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาอาชีวศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๙๘.

^{๘๒} ฉลาด จักรพิมพ์, “ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง: การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคอีสานตอนบน,” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕), หน้า ๖๗.

ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน หน้ากากผีตาโขนเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมที่ทำจากวัสดุธรรมชาติคือไม้ไผ่ โคนก้านมะพร้าวและไม้หุ่นผสมผสานกับลวดลายสีสันทัดงามด้วยเทคนิคการทำที่ต่างกัน ใช้แสดงร่วมในกิจกรรมประเพณีบุญหลวงที่รวมเอาบุญพระเวสและบุญบั้งไฟเข้าด้วยกัน เพื่อใช้เล่นถวายผีบรรพชนหรือผีเจ้านาย ตลอดจนการร่วมแห่พระเวสสังครและนางมัทรีเข้าเมือง รูปแบบและลวดลายหน้ากากผีตาโขนยุคดั้งเดิม การใช้หวดหนึ่งข้างที่มีผ่านการใช้งานมาแล้ว ในช่วงแรกนิยมคว่ำปากหวดลง ยึดติดกับหน้ากาก แต่ไม่เป็นที่นิยมจึงปรับมาเป็นรูปแบบที่ใช้หวดหงายปากขึ้นเพื่อยึดติดกับหน้ากาก ตกแต่งโคนก้านมะพร้าวทำไบหน้าจะมีขนาดเล็กสั้น จมูกมีลักษณะสั้นใกล้เคียงจมูกของคน ฟันเป็นรูปตารางสี่เหลี่ยม ไม่มีลวดลายใช้การทาสีเรียบๆ โดยใช้สีจากธรรมชาติเช่นสีขาวจากปูนหรือขี้เถ้า สีดาจากเขม่าไฟ หรือสีเหลืองจากขมิ้น ใช้เชือกปอจากกระสอบทาเป็นเส้นผม ส่วนผ้าใช้คลุมศีรษะด้านหลังและลาตัวทำด้วยเศษผ้าต่างๆ ต่อมาในยุคสมัยกลาง พ.ศ. ๒๕๓๑ รูปแบบจะใช้หวดที่ทำขึ้นใหม่ ปากกว้างกว่าในท้องตลาด ไบหน้าทำด้วยโคนมะพร้าวเน้นความยาวมากขึ้น จมูกตัดแปลงให้ยาวและโค้งงอคล้ายวงช้าง ส่วนฟันจะเขียนแบบเพิ่มรูปคล้ายหยดน้ำเรียกว่า เขี้ยว มีการผสมผสานระหว่างการเล่นสื่อกับการปะติด การเขียนสีผสมกับการแกะสลัก ลวดลายอิสระเป็นลายไทยบ้าง ลวดลายตัวอักษรบ้าง รูปสัตว์บ้างผสมผสานกัน จนถึงยุคสมัยปัจจุบันมีการทำรูปแบบหลากหลายมากขึ้นมีการเปิดร้านจำหน่ายหน้ากากผีตาโขนโดยเฉพาะ หน้ากากผีตาโขนมีความสำคัญด้านระบบแนวคิดความเชื่อ ระบบรัฐศาสตร์ ระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือ หน้ากากผีตาโขนมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะมีความเชื่อว่าการจัดทำหน้ากากผีตาโขนเข้าร่วมแสดงในงานทุกปีเมื่อเสร็จแล้วจะเป็นการปล่อยผีสง และยังปล่อยทุกข์โศกให้ไหลไปตามแม่น้ำด้วย การทำหน้ากากผีตาโขน มีความสัมพันธ์ที่คนในท้องถิ่นแต่ละคน แต่ละหน่วยงานจะเข้าใจและทราบบทบาทของตน มีการแบ่งงานกันโดยไม่มีความขัดแย้ง ความสำคัญในระบบเศรษฐกิจ หน้ากากผีตาโขนมีส่วนสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนทั้งในรูปแบบของจริงและของที่ระลึก”^{๘๓}

รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา มีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑) ค่านิยมและวัฒนธรรม ประเพณี โดยหลักคือความเชื่อมั่นศรัทธาในพุทธศาสนา การสืบทอดขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ประเพณีบุญเดือน ๘ การเผยแพร่วัฒนธรรม การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วม ความสามัคคี ความเสียสละ ความภาคภูมิใจ ความเป็นเอกลักษณ์ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้มีอาชีพและสร้างรายได้

๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเทียนพรรษา เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการทำเทียนพรรษา ได้แก่ประเภทเทียนพรรษา วัตถุดิบที่ใช้ในการทำต้นเทียนพรรษา เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำเทียนพรรษา และลายเทียน

^{๘๓} พงศพร พินิจวัฒน์, “ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย”, สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ สาขาวิชาศิลปศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘), หน้า ๗๓.

๓) วิธีการถ่ายทอดการทำเทียนพรรษา โดยรูปแบบการถ่ายทอดการทำเทียนแบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ การถ่ายทอดโดยการศึกษาในระบบ ถ่ายทอดโดยการสร้างความตระหนักระดมสมอง และทบทวนความรู้เดิม ประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การถ่ายทอดการศึกษานอกระบบ เป็นการถ่ายทอดโดยการสร้างความตระหนักและการสร้างจิตวิญญาณให้เห็นความสำคัญของการทำเทียนพรรษา บรรยายภาคและสาธิตทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงตามความสนใจ และการถ่ายทอดตามอัธยาศัย โดยการศึกษาจากสื่อ สิ่งพิมพ์ การสังเกต พูดคุยซักถาม ทดลองทำ การปฏิบัติจริงตามความสนใจ”^{๘๔}

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียนพรรษาอย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำเทียนมีการเน้นการอบรมเรื่องคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต กริยา มารยาท รวมถึงการฝึกให้เป็นคนมีจิตสำนึกสาธารณะ ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักประมาณตน การทำเทียนส่วนใหญ่เป็นแรงงานคนในชุมชน พระเถรในวัดช่วยทำด้วยความสมัครใจ ไม่มีค่าตอบแทนใดๆ มีการวางแผนงบประมาณโดยการนำข้อมูลเก่าเป็นฐานเพื่อพิจารณาการวางแผนในการทำเทียนจากงบประมาณที่มีในนั้น มีการคำนวณปริมาณวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ ค่าแรงงาน ซึ่งอยู่ภายใต้หลักความพอประมาณ งบประมาณได้รับค่าแรงที่เหมาะสม มีการค้นหาวิธีการผลิต หรือวัสดุอุปกรณ์ขึ้นมาใช้เอง เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต เช่น ปัจจุบันมีการนำปูนพลาสติกมาใช้เป็นตัวหุ่นและเอาขี้ผึ้งมาหล่อ หุ่นพลาสติกอีกครั้งหนึ่ง มีการผลิตเครื่องมือขึ้นมาใช้เองซึ่งล่อรถจักรยานยนต์ใช้แล้ว นำมาใช้เป็นมิด ตัดลาย ใช้เศษเหล็กจากวัสดุต่างๆ มาทำเป็นเหล็กเผาไฟ หรือมีการนำผงซักฟอกมาใช้ในขั้นตอนการ ล้างขี้ผึ้งเพื่อแยกขี้ผึ้งออกจากเศษวัสดุปลอมปน และพบว่าในปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้เทียนพรรษาศรี ประดู่ ซึ่งได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษา โดยถือเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีโครงการรับสมัคร อาสาสมัครเยาวชนเพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียน มีหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการ ทำเทียนพรรษา โดยให้จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนในจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่โรงเรียนบาลี สาธิตศึกษา สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องให้ ความคิดเห็นว่า ควรสร้างพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เทียนพรรษาประจำจังหวัด เปิดกว้างให้ประชาชนหรือ หน่วยงานต่างๆ ที่มีความพร้อมจัดทำเทียนพรรษาส่งเข้าประกวด มีจัดตั้งชมรมหรือสมาคมช่างทำ เทียน เพื่อเป็นศูนย์ในการพัฒนาและแก้ปัญหาเกี่ยวกับช่างทำเทียนให้เป็นระบบมากขึ้น ลดภาวะด้าน การแข่งขันเพื่อมุ่งหวังชัยชนะและรางวัลจากการประกวดให้น้อยลง แต่ไปเน้นการสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมการทำเทียน ให้มีคุณภาพและถูกต้องตามประเพณีและลดขนาดของเทียนพรรษาให้ เล็กกลงหรือเพิ่มความหลากหลายของประเภทขนาดของต้นเทียนที่ส่งเข้าประกวด จะได้มีการทำเทียน เข้าประกวดมากขึ้น”^{๘๕}

^{๘๔} อังกุล สมคะเนย์, “รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษาจังหวัด อุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๕.

^{๘๕} อุดยเดช ต้นแก้ว และคณะ, “การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียนพรรษา อย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษาชุมชนวัดศรีประดู่ วัดพระธาตุหนองบัว

เทียนพรรษา: รูปแบบการจัดการเพื่อสร้างความร่วมมือในการสืบสานประเพณีแห่งเทียนพรรษาของชุมชน เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่งเทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานี ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่งเทียนพรรษา และปัญหาความร่วมมือของชุมชนในการสืบสานประเพณีนี้และสร้างรูปแบบการจัดการความร่วมมือของชุมชนในการสืบสานประเพณีแห่งเทียนพรรษา ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ชาวบ้านแต่ละบ้านทำเทียนพรรษาถวายพระสงฆ์เป็นของตน ตั้งแต่เป็นเทียนเล่มเล็กขนาดยาวรอบศีรษะ ต่อมาพัฒนาเป็นการมัดรวมเทียนเล่มเล็กแล้วพันกระดาษสี แล้วจึงพัฒนาเรื่อยมาเป็นการหล่อเทียนพรรษาด้วยรางไม้ เริ่มทำลดทอนลงบนเทียนพรรษา การหล่อเทียนด้วยพิมพ์สังกะสีและการแกะสลักต้นเทียน ซึ่งยังคงความเชื่อที่ว่าแสงแห่งเทียนเปรียบเสมือนแสงแห่งปัญญา การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันพบว่ามีคนนำเทคโนโลยีมาใช้ ในการประดิษฐ์ต้นเทียน เพื่อหวังชนะผลการประกวด ในการสืบสานประเพณีแห่งเทียนในทุกๆ ด้านรวมทั้งการพัฒนางานแห่งเทียนพรรษาเพื่อการท่องเที่ยวส่งผลกระทบทางลบ ทั้งด้านความเชื่อ การทำเทียน การแห่เทียนและการสืบสานงานประเพณีแห่งเทียนพรรษา ในด้านความเชื่อชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นในการทำบุญด้วยเทียนพรรษา ละเลยการทำเทียนไปถวายวัด การทำเทียนเป็นการทำเพื่อการประกวด การแห่เทียนผู้ร่วมกิจกรรมไม่ได้ทำตามความศรัทธา ด้านการสืบสานทั้งความรู้ ศิลปะ งานช่างขาดแคลนกำลังคน ด้านการสร้างรูปแบบการจัดการเพื่อให้เกิดความร่วมมือของชุมชน พบว่าทางรัฐบาลให้อิสระแก่แต่ละชุมชน ในการสร้างรูปแบบที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือด้านต่างๆ เช่นการสืบทอดภูมิปัญญาการทำเทียนพรรษา การแห่เทียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านคือการใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน การแต่งกาย การฟ้อนรำ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกลุ่มเทียนพรรษา และการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพุทธศาสนาแก่ประชาชน”^{๘๖}

พัฒนาการประเพณีผีตาโขน ประเพณีผีตาโขนเป็นการละเล่นที่เกิดจากความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพชน สืบสายมาจากการละเล่นปู่เยอ ย่าเยอของหลวงพระบางปรับเปลี่ยนผสมผสานให้เป็นการละเล่นที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และพัฒนาการไปตามยุคสมัยแบ่งเป็น ๓ ยุค คือ

ยุคดั้งเดิม ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นการปรับประยุกต์การละเล่นปู่เยอ ย่าเยอ เป็นการผสมความเชื่อระหว่างพราหมณ์ พุทธ ผี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงพระบาง ให้เป็นรูปแบบของตนเอง เรียกว่าผีตาโขนใช้ละเล่นเพื่อบวงสรวงบูชาผีเจ้านายและแห่พระ มีการทำหน้าากผีตาโขน จากวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น นำมาสวมใส่ละเล่นเต้นฟ้อนหยอกล้อผู้คนพร้อมอาวุธคือดาบหรือจ้าวทุกคนที่เล่นจะต้องนำหน้าากผีตาโขน และอุปกรณ์ไปทิ้งลอยแม่น้ำตามความเชื่อโบราณ

ในยุคที่ ๒ คือ ยุคแสวงหา อยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๓๐ ประเพณีผีตาโขนพัฒนาไปพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการพัฒนาประเพณีผีตาโขนตาม ๓

และวัดทุ่งศรีเมือง”, รายงานการวิจัย, (คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗๗.

^{๘๖} บุชบา กิตติจันทโรภาส, “เทียนพรรษา: รูปแบบการจัดการเพื่อสร้างความร่วมมือในการสืบสานประเพณีแห่งเทียนพรรษาของชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙๘.

แนวคิด คือ แนวอนุรักษ์ แนวคิดบูรณาการ และการสร้างสรรค์เพื่อผลทางเศรษฐกิจ ยุคนี้ทำให้ ประเพณีผีตาโชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น

ต่อมายุคที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๖ เป็นยุคที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบรรจุให้ ประเพณีผีตาโชน อำเภอด่านซ้าย อยู่ในแผนการท่องเที่ยว ชาวบ้านก็ปรับตัวตอบสนองการท่องเที่ยว มีการจัดการแสดงการละเล่นผีตาโชนให้นักท่องเที่ยวชม มีการจัดการการแสดง มีการประกวด ผู้เล่น ผีตาโชนจึงมี ๒ กลุ่ม ทั้งกลุ่มผู้ละเล่นตามพิธีกรรม และผู้ละเล่นเพื่อการแสดง พัฒนาการของ ประเพณีผีตาโชนแต่ละยุคได้ก่อให้เกิดผลกับวิถีชุมชนในทุกด้าน ทั้งด้านศาสนา ส่งเสริมให้วัดเป็น ส่วนกลางในการละเล่นของชุมชน ด้านสังคมมีส่วนอบรมขัดเกลาคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกัน ด้าน วัฒนธรรมมีส่วนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในด้านเศรษฐกิจงานประเพณีผีตาโชนสามารถสร้าง รายได้จากการว่าจ้าง การขนส่ง การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกส่งให้เกิดการท่องเที่ยวด้านอื่นๆ อย่าง ต่อเนื่อง”^{๘๗}

ยุทธศาสตร์การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนของชุมชน
ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย ๕ ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโชน มีความผิดเพี้ยนไปจากเอกลักษณ์ของท้องถิ่นคุณค่าลดลง ซึ่งอดีตแฝงด้วยความศักดิ์สิทธิ์ และคุณค่าของหน้ากากที่เกิดจากความเชื่อ รากเหง้าของวัฒนธรรม และประเพณีพิธีกรรมมาจากบรรพบุรุษ ปัญหาด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ เนื่องจากการ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำหน้ากากผีตาโชนเป็นวิถีสืบต่อกันมาเพื่อใช้ประกอบขบวนแห่ใน ประเพณีผีตาโชนเท่านั้น เรียนรู้และถูกถ่ายทอดมาจากครอบครัวไม่มีทฤษฎีวิชาการรองรับ และความ งามทางด้านศิลปะ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์ เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อประกอบ ขบวนแห่ในประเพณีเป็นผลิตในเชิงธุรกิจ ซึ่งต้องเพิ่มปริมาณของรูปแบบหลากหลายเพื่อให้ดึงดูด ความสนใจของลูกค้า ความต้องการวัสดุอุปกรณ์วัตถุดิบก็เพิ่มขึ้น จนต้องมีการนำเข้าวัตถุดิบจาก ท้องถิ่นอื่น หรือจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบอื่นๆ ทดแทน เช่น พลาสติก โฟม โยสังเคราะห์ทำให้ความ ประณีตและคุณค่าด้านศิลปกรรมลดลง ปัญหาด้านการตลาดเป็นอีกปัญหาหนึ่งคือขาดการวางแผน การตลาดอย่างเป็นระบบ และขาดเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อผลิตและจำหน่ายรวม และปัญหาเงินทุนในการผลิต ข้อมูลดังกล่าว จุลดิษฐ์ วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ออกเป็น ๓ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างศูนย์เรียนรู้ ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ และยุทธศาสตร์การสร้าง เครือข่ายเพื่อการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย^{๘๘}

^{๘๗} สอนง อุปลา, “พัฒนาการประเพณีผีตาโชน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

^{๘๘} จุลดิษฐ์ อุปฮาด, “ยุทธศาสตร์การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนของ ชุมชนอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๒.

กระบวนการเรียนรู้การเข้าสู่อาชีพช่างทำบั้งไฟ ช่างทำบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ได้รับความรู้ถ่ายทอดมาจากบุคคลในครอบครัวเกิดจากประสบการณ์จากที่เห็นแบบอย่างมาก่อน การสั่งสอนเป็นแบบลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้จึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตัดสินใจไปประกอบอาชีพช่างทำบั้งไฟคือรายได้ที่ดีคุ้มค่าเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ที่ดี และทักษะการทำบั้งไฟที่ดีจะได้รับการยอมรับจากสังคม^{๘๙}

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น ทำให้เห็นพัฒนาการของงานช่างประเภทต่างๆ ที่มีการปรับตัวตามยุคตามสมัย และการพัฒนาทักษะเชิงช่าง การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีรูปแบบหลากหลาย จากรุ่นสู่รุ่นตามลำดับ รวมทั้งปัญหาที่มีผลกระทบต่อการพัฒนา และการอนุรักษ์ การสืบสานงานช่าง ที่หลายท้องถิ่นกำลังประสบอยู่เช่นกัน เพื่อนำมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และหาแนวทางการสืบสาน และอนุรักษ์ภูมิปัญญา ในการทำเรือพนมพระในอำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๒.๕.๒ ประเพณีชักพระ

เอกสารที่เกี่ยวข้องนี้ ได้ทำการศึกษาข้อมูลความเป็นมาของประเพณีชักพระ การจัดงานประเพณีและการทำเรือพนมพระบกในพื้นที่อื่นๆ และการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมถึงประเภทของการลากพระ ดังนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและในพื้นที่อื่นๆ

การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประเพณีชักพระและเรือพนมพระ เอกสารส่วนใหญ่เป็นตำราและสารานุกรม ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่าน เช่น ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ภิญโญ จิตต์ธรรม, สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นต้น ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระในภาคใต้และบรรยายภาคในประเพณีชักพระของแต่ละท้องที่ ซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก สามารถแบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ และมีรายละเอียดดังนี้

๑) ประเพณีชักพระของชาวใต้

การลากพระหรือชักพระของชาวใต้ เป็นการสมมติและการสมโภชเฉลิมฉลองตามเหตุการณ์ในพุทธประวัติ โดยวิธีอัญเชิญพระพุทธรูปเรียกว่า “พระลาก” (พระปางอุ้มบาตรหรือพระปางประทานอภัย) ขึ้นประดิษฐานบนบุษบก ซึ่งถ้าเป็นทางบกบุษบกจะตั้งอยู่บนพาหนะทำเป็นรูปเรือหรือพยานาคเรียกกันว่า “นมพระ หรือพนมพระ” แสดงว่าเดิมประเพณีนี้ น่าจะเกิดจากการแห่ทางน้ำมาก่อน ชักลากแห่แหนไปยังตำบลต่างๆ ใกล้เคียง ถ้าเป็นการชักพระทางน้ำหรือทางเรือเรียกว่า “เรือพระ” คือ การเอาเรือหลายลำมาเทียบเรียงขนานผูกติดกันเป็นแพขนาดใหญ่ ประดับตกแต่งอย่างปราสาทมณฑลปวิจิตรงดงาม แห่แหนมีเครื่องดนตรีประกอบไปตามแม่น้ำลำคลอง ทะเลสาบ ทำ

^{๘๙} ชัยวิชิต ทันทม, “กระบวนการเรียนรู้การเข้าสู่อาชีพช่างทำบั้งไฟจังหวัดยโสธร”, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

ให้เกิดประเพณีการเล่นต่างๆ ตามมาอีก เช่น การเล่นเพลงเรือ การประชันปัด (ตะโพน) การประชันโพน (กลอง) การแข่งเรือ และการประกวดประชันอื่นๆ ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปขึ้นใหม่เพื่อใช้ในงานประเพณีเป็นต้น^{๙๐}

นับตั้งแต่ครั้งภิกษุชาวจีนชื่อ “อี้จิง” ได้จาริกผ่านคาบสมุทรมลายู เพื่อไปศึกษาศาสนาในอินเดีย ประมาณ พ.ศ. ๑๒๑๔-๑๒๓๘ ก็ได้เห็นประเพณีการลากพระของชาวใต้ “โฮลิง” (ต้นมาลิงหรือตามพรลิงค์) จึงบันทึกไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งมีคนแห่แห่นำมาจากวัดโดยประดิษฐานบนรถหรือบนแคร่มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่แวดล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่างๆ มีการถวายของหอมดอกไม้และถือนธูปชนิดต่างๆ ที่หอแสงในกลางแดด พระพุทธรูปเสด็จไปสู่หมู่บ้านด้วยวิธีดังกล่าวนี้ภายใต้เพดานกว้างขวาง” จากหลักฐานในจดหมายเหตุของภิกษุอี้จิงนี้ทำให้นักวิชาการบางคนเชื่อว่าประเพณีลากพระในภาคใต้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยศรีวิชัย

ประเพณีลากพระของชาวใต้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นประเพณีที่ทั้งสถาบันศาสนาและสถาบันกษัตริย์ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ปรากฏในเรื่องพระทนต์ราให้แก่พระครูอินทโมฬี คณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุงใน พ.ศ. ๒๒๔๒ ว่า “แลเมื่อครั้งคณะป่าแก้วแต่ก่อนมีพระครูอันดับ ๖ องค์ ได้ช่วยการพระราชพิธีตรุษสารท แลงานลากพระถวายพระราชกุศล” และข้อความอีกตอนหนึ่งว่า “แลราชการเมืองซึ่งเป็นพนัดแก่ขุนหมื่นกรมคณะป่าแก้ว มีหน้าที่เมืองเส้นหนึ่ง พระราชพิธีตรุษสารทและงานลากพระ เจ้าเมืองจะได้เบียดเสียด เอาข้าพระไปใช้ราชการนอกนั้นหาไม่ได้” เมืองนครศรีธรรมราชปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แม้แต่ผู้ตีกลองในงานลากพระก็ถือว่าสำคัญ จึงมีแจ้งไว้ในทำเนียบข้าราชการตกเป็นพระอัยการไว้ว่า “ขุนรันไกรถือศักดินา ๒๐๐ พนักงานตีกลองแห่พระ” ตำแหน่งนี้มีมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งปรากฏในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งรัชกาลที่ ๒ ว่า “ขุนรันไกร ถือศักดินา ๒๐๐ พนักงานตีกลองแห่พระ” เช่นกัน

ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระเล่ากันในเชิงพุทธตำนานว่า หลังจากพระพุทธองค์ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ปราบเดียรถีย์ ณ ป่ามะม่วง กรุงสาวัตถีแล้ว ได้เสด็จไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์ เพื่อโปรดพุทธมารดาจนสิ้นสมัยพรรษาแล้วเสด็จกลับมายังมนุษยโลก พระอินทร์จึงนิมิตบันไดทอดจากสวรรค์ลงสู่มนุษยโลกใกล้สังกัสสะนคร เป็นบันไดทองเบื้องขวา บันไดแก้วอยู่กลาง และบันไดเงินอยู่ด้านซ้าย พระพุทธองค์เสด็จบันไดแก้ว (มีนัยเป็นปริศนาว่าเลือกเดินทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา) พุทธศาสนิกชนทราบกำหนดนี้จากพระโมคคัลลานะว่า พระพุทธองค์จะเสด็จถึงประตูสังกัสสะนครในเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ต่างปลาบปลื้มยินดีพากันไปรอรับเสด็จพร้อมด้วยเตรียมภัตตาหารไปถวายอย่างล้นหลามจนไม่อาจเข้าไปถวายถึงพระพุทธองค์ได้ทั่วทุกคน ผู้ที่ไม่สามารถเข้าไปใกล้ได้จำนวนมากนั้นต่างมีศรัทธาแรงกล้า จึงใช้ใบไม้ห่อภัตตาหารแล้วยื่นต่อกันบ้าง โยนบ้าง ปาบ้าง ตามตำนานว่าด้วยแรงอธิษฐานและอภินิหารแห่งพระพุทธองค์ ภัตตาหาร

^{๙๐} ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้: ว่าด้วยภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน ครอบครองเรื่องเมืองใต้, (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๐-๒๒๑.

เหล่านั้นไปตกในบาตรของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น (คือที่มาของการนำเอาข้าวเหนียวมาห่อด้วยใบกะพ้อ เป็น ๓ มุม คล้ายข้าวต้มลูกโยนที่ภาษาถิ่นเรียกว่า “ต้ม”)

เมื่อเลยพุทธกาลมาแล้วและมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา พุทธศาสนิกชนจึงนำเอาพระพุทธรูปมาแห่แห่นสมมติเป็นตัวแทนพระพุทธองค์ กระทำกันในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี สืบทอดมาเป็นประเพณีชักพระ อุปมาเหมือนได้ร่วมรับเสด็จและร่วมถวายภัตตาหารแด่พระพุทธองค์ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะห่างไกลกันด้วยเวลาและสถานที่เพียงใด

จากพระพุทธประวัติตอนที่กล่าวมาแล้วนั้น ในภาคอื่นของประเทศไทยล้วนเกิดเป็นประเพณี “ตักบาตรหน้าล้อ ตักบาตรเทโว” หรือเรียกว่า “ตักบาตรเทโวโรหณะ” การที่เกิดเป็นประเพณีลากพระหรือชักพระขึ้นในภาคใต้จนกลายเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่ง จึงน่าจะเป็นเพราะมีคตินิยมดั้งเดิมอย่างอื่นเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยและเหตุเหมาะสมคือในเดือน ๑๑ นั้น เป็นช่วงที่ภาคใต้เริ่มเข้าสู่ฤดูฝน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สิ่งที่ต้องปรารถนาป้องกันจึงได้แก่การขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล งานบุญประเพณีนี้ จึงมุ่งขอฝนเพื่อการเกษตรจนเกิดเป็นคติความเชื่อว่าการลากพระหรือชักพระทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล คติความเชื่อดังกล่าวเห็นได้ชัดจากความเชื่อที่ว่า “เมื่อพระหลบหลัง (เรือพระกลับวัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว) ฝนจะตกหนัก” ความเชื่อนี้มีหลักฐานปรากฏอยู่ในรายงานพระวิจิตรวรสาสน์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลาและพัทลุง ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) ว่า^{๙๑} “อนึ่ง ราษฎรชาวเมืองสงขลานิยมนับถือในการแห่พระถึงระดู่เดือน ๑๑ ก็ชวนกันอาราธนาพระพุทธรูปลงมาตั้ง แห่ไปตามถนนทุกปี ถือกันว่าทำให้ไร่นาบริบูรณ์ แต่การที่เป็นมาแล้วมักจะเกิดเหตุวิวาทกันเสมอทุกราย” และเพราะเหตุที่มักวิวาทกันขึ้น “ผู้ว่าราชการเมืองจึงออกกฎหมายประกาศห้ามให้เลิกการลากพระเสียตลอดเมืองสงขลาหลายปีมาแล้ว แต่ราษฎรยังมีความปรารถนาอยู่เสมอ ครั้งข้าพระพุทธเจ้าไปคราวนี้ต่างคนต่างมาร้องขออนุญาตที่จะลากพระดังที่เคยได้มาแต่ก่อน อ้างว่าที่ทำนาไม่บริบูรณ์มาหลายปีแล้วนั้นก็เพราะไม่ได้แห่พระ”

พระพุทธรูปที่นิยมใช้ในพิธีลากพระ ได้แก่ ปางเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ บางท้องถิ่นก็ใช้ปางอุ้มบาตร โดยถือตามคติที่มาของประเพณีดังกล่าวมาในตอนต้น แต่มีหลายท้องถิ่นนิยมใช้ปางห้ามสมุทร บางแห่งใช้ปางห้ามญาติ และบางแห่งใช้ปางคันธราชาภรณ์ ซึ่งเป็นปางขอฝนที่ใช้ในพิธีพิธีพุทธศาสนาของกลาง (ทำในเดือน ๙ เพราะฤดูทำนาของภาคกลางเร็วกว่าภาคใต้เป็นพระคันธราชาภรณ์แบบยืนตามที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หล่อขึ้นมีลักษณะผ้าอุทกสาฎกวัดชายคลุมพระพาหาข้างหนึ่ง เสด็จยืนอยู่บนห้วกลุ่มที่ฐานมีชั้นอัฒจันทร์ลงไป ๓ ชั้น) อันนี้ย่อมบ่งถึงความเชื่อของชาวภาคใต้ที่ว่า การลากพระทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลทำให้นาไร่นาบริบูรณ์ได้ดียิ่งขึ้น บางวัดใช้พระพุทธรูปปางอื่นที่มีประวัติสำคัญพิเศษของวัดนั้นๆ ที่ชาวบ้านมีความเชื่อถือพิเศษก็มี ถือว่าปางใดก็เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้าเหมือนกัน ที่ใช้ ๒ องค์ หรือ ๓ องค์ก็มี

^{๙๑} พระวิจิตรวรสาสน์, เอกสารเสด็จตรวจราชการเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๖๔), หน้า ๙๗.

เมื่อศรัทธาว่าการลากพระทำให้ฝนตกตามฤดูกาล ก็เกิดการผสมผสานกับคติที่ว่านาคเป็นผู้ให้น้ำแก่มนุษย์โลก ด้วยเหตุนี้ตกแต่งรถเรือพระหรือล้อเลื่อน ที่ใช้สำหรับลากพระจึงนิยมทำให้อุปพญานาค

๒) ประเภทของการลากพระ

ประเภทของการลากพระนั้น มี ๒ อย่าง ได้แก่ ลากพระทางน้ำ และลากพระทางบก การลากพระทางน้ำ หรือลากพระน้ำ จะสนุกกว่าลากพระทางบก เพราะสภาพการฉ้อต่อกิจกรรมอื่น ๆ มากกว่า เช่น สะดวกในการชักลาก ง่ายแก่การรวมกลุ่มกันจัดพายเรือ เพราะแต่ละกลุ่มมีลักษณะเป็นเอกเทศ ทำหายต่อการแข่งขันประกวดประชันกันฉนักกำลังกันได้สะดวก มีกิจกรรมเชื่อมโยงอื่นได้หลากหลายกว่า เช่น การแข่งเรือพายเรือ การแย่งเรือพระ การเล่นเพลงเรือ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้หากท้องถิ่นที่มีสภาพภูมิประเทศเอื้ออำนวยให้สามารถทำได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ท้องถิ่นนั้นมักจะเลือกลากพระทางน้ำ การลากพระทางน้ำหรือทางเรือ ส่วนใหญ่มักจะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ชาวบ้านแถบนั้นใช้เรือในการสัญจรและมีเรือมาก วิธีนี้เป็นการลากไม่ตรงตามฤดูกาลเสียโดยมาก เพราะจะต้องคอยให้ถึงฤดูน้ำมาก เพราะฉะนั้นการลากพระทางเรือนี้ เพื่อต้องการทำบุญ และรื่นเริงมากกว่าที่จะทำให้ถูกต้องตามลัทธิธรรมเนียมที่มีมา

การลากพระทางบก มักเป็นวัดซึ่งตั้งอยู่บนที่ดอนไม่มีแม่น้ำลำคลองก็ใช้วิธีลากทางบก การลากพระทางบกนี้ มีลากกันเป็นจำนวนมากและต้องทำตามฤกษ์^{๙๒} การลากพระทางบก หรือลากพระบก แต่โบราณนิยมใช้ล้อเลื่อน เรือพระจึงหนัก ต้องอาศัยคนลากเป็นจำนวนมากจึงต้องมีเชือกลากเป็น ๒ สาย สายหนึ่งสำหรับผู้หญิงอีกสายสำหรับผู้ชาย เมื่อลากก็เฮฮากันไป สายเชือกก็เปียดเสียดกันเข้าไป บางครั้งผู้ชายจะแกล้งกระแทกสายผู้หญิง ผู้หญิงที่หลกไม่ตีล้มนลงบ้าง พวกผู้ชายที่เป็นญาติพี่น้องเกิดไม่พอใจจึงมักเกิดวิวาทกันขึ้น การวิวาททุบตีกันจึงมักจะเกิดคู่กับเป็นประเพณีลากพระ จนพูดล้อกันว่าถ้าปีใดลากพระแล้วไม่ได้วิวาททุบตีกันบ้างก็เป็นการลากพระที่ไม่สมบูรณ์แบบ

แม้การลากพระทางน้ำ ก็มีเหตุให้วิวาทกันได้ เช่น แย่งเรือพระกันแล้วพูดเยาะเย้ยถากถางกัน แกล้งพายเรือเข้าเปียดให้เรือลำอื่นล่ม แกล้งพุน้ำใส่ผู้หญิงให้เสื้อผ้าเปียกปอน เป็นต้น การก่อเหตุวิวาทในวันลากพระ ที่แปลกและมีทั้งทางบกและทางน้ำก็คือ เตรียมการนัดแนะไว้ล่วงหน้าเพื่อยกพวกไปกันในวันลากพระ เป็นที่น่ายินดีที่ปัจจุบันไม่ค่อยมีเหตุการณ์วิวาทกันในวันลากพระ

๓) การเตรียมการลากพระ

การเตรียมตัวลากพระนั้น เมื่อเดือน ๙ ผ่านไปแล้ว หลายวัดตั้งใจแน่วแน่ว่าจะร่วมประเพณีลากพระในเดือน ๑๑ ก็จะเริ่มเตรียมการห่มโพนเพื่อใช้ “คุมโพน” และใช้ประโคมในวันพิธีรวมทั้งให้ชาวบ้านนาไปประชัน หรือแข่งขันกับของวัดอื่น การห่มโพนมีกรรมวิธีที่ซับซ้อนทั้งในการชุดและชิงหนังให้ตึงเต็มที่ต้องใช้เวลาฉนานแรมเดือน บางวัดมีพิธีไสยศาสตร์ประกอบด้วย ต้องใช้

^{๙๒} ถัด พรหมมานพ, ภูมิศาสตร์พหุลุง เนื่องในพหุลุงรำลึก หนังสือรำลึกงานปีใหม่ จังหวัดพหุลุง ๒๔๗๙, (พระนคร: ธรรมพิทยาการ, ๒๕๒๔), หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

ผู้ชำนาญการเรื่องนี้โดยตรง แต่ละวัดจะต้องมีโพน ๒ ใบ ใช้เสียงทุ้ม ๑ ใบ เสียงแหลม ๑ ใบ วัดใดโพนเสียงดีแข่งขันชนะ ชาวบ้านก็พลอยได้หน้าชื่นชมยินดีกันไปนานเป็นแรมปี เมื่อใกล้วันลากพระประมาณ ๗ วัน หรือ ๓ วัน ทุกวัดที่จะลากพระในปีนั้นก็จะเริ่มคุมโพน เพื่อปลุกใจชาวบ้านให้กระตือรือร้นร่วมพิธีลากพระ และอาจนำไปทำทายแข่งขันกับวัดใกล้เคียง พร้อมกันนั้นภิกษุสามเณรและอุบาสกที่มีฝีมือทางช่าง ก็จะช่วยกันจัดตกแต่งเรือพระและ “นมพระ (บุษบก)” ซึ่งต้องทำกันอย่างสุดฝีมือ

ในส่วนของชาวบ้านก็จะเตรียมการตกแต่งเรือพาย ที่เรียกว่าเรือเปรี้ยว เตรียมสรรหาฝีพาย ซ้อมพายเรือแข่งเตรียมเครื่องแต่งตัวตามที่ได้กำหนดตกลงกัน สิ่ง que ทุกครอบครัวจะต้องกระทำก็คือ การเตรียมแหงตัม เตรียมหาใบกระพ้อ และข้าวสารข้าวเหนียว เพื่อนำไปทำขนมตัม “แขวนเรือพระ” เป็นพุทธบูชา ดังปรากฏในบทเพลงกล่อมตัม ว่า

“...พี่ไปเหอ ไปบ้านห้วนอนสักเดียว ไปซื้อสารเหนียว แหงตัมลากพระ

โลกโลกแพงแพง แม่สีแดงกะไม่ละ แหงตัมลากพระ ไม่ละสักหนเดียว”

การแหงตัม เริ่มจากการเตรียมหาขดกะพ้อไว้ให้พร้อม ก่อนถึงวันชักพระ ๑-๒ วัน นำข้าวสารเหนียว แห้ให้อ่อนตัวผัดด้วยน้ำกะทิให้พอเกือบสุก (บางรายนิยมแทรกถั่วด้วย เรียกว่า “ตัมใส่ถั่ว” ในกรณีนี้ต้องเตรียมถั่วเหลือง หรือถั่วดำต้มให้สุกเสียก่อน เมื่อผัดข้าวเหนียวเข้ากับน้ำกะทิจนทั่วแล้วจึงค่อยผสมถั่วลงไป คลุกเคล้าให้เข้ากันดีแล้วตักใส่ภาชนะวางทิ้งไว้ให้เย็น) จึงนำมาห่อด้วยใบกะพ้อห่อเป็นรูป ๓ มุม คล้ายกระจับ แต่ละลูกมีขนาดโตประมาณ ๒-๓ คำ การห่อต้องรู้จักวิธีม้วน ขอดปลายใบกะพ้อขึ้นรูปมุมแรกสำหรับยึดข้าวเหนียวใส่ รู้วิธีการพันห่อ การสอดซอนปลายโคนใบ และดึงปลายเพื่อให้รูปทรงเป็น ๓ มุม สวยงาม เรียกวิธีห่อตัมให้ได้ตามแบบนั้นว่า “แหงตัม” เมื่อแหงตัมเสร็จจะต้องนำไปนึ่งให้สุกอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ บรรดาทนายทนายีกาก็จะพร้อมกันอัญเชิญพระพุทธรูปสำหรับใช้ลากพระมาทำพิธีสงฆ์ เปลี่ยนผ้าทรงแล้วสมโภช ในคืนนั้นจะต้องเร่งเตรียมเรือพระให้เสร็จ

๔) วันลากพระ

ในวันลากพระ เมื่อถึงเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จะอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกเหนือเรือพระ นิมนต์พระภิกษุในวัดนั้นทั้งหมดขึ้นนั่งประจำเรือพนมพระ พร้อมทั้งอุบาสก และศิษย์วัดที่ติดตามและประจำเครื่องประโคม ซึ่งมีโพน ซ้อง โหม่ง ฉิ่ง ฉาบ แล้วชาวบ้านก็จะช่วยกันลากเรือพระออกจากวัดตั้งแต่เช้าตรู่ ถ้าเป็นการลากพระทางน้ำก็จะใช้เรือพายลาก ถ้าเป็นการลากพระทางบกก็จะใช้คนเดินลากแล้วแต่กรณี

ขณะที่ลากเรือพระไป ใครจะมาร่วมแขวนตัมบูชาพระหรือร่วมลากตอนใดก็ได้ โดยเฉพาะการลากพระน้ำ เมื่อจะมีการนำตัมไปแขวนบูชาพระ เรือพายหรือแจวจะเข้าไปชิดเรือพระที่ลำใหญ่กว่า และกำลังถูกลากอยู่ไม่ได้ ดังนั้น เมื่อเข้าใกล้พอสมควรก็จะใช้วิธี “ชดตัม” ไปยังเรือพนมพระให้คอยรับ ซึ่งอาจเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดกีฬาชดตัมขึ้นมา

ในวันลากพระนี้ เมื่อถึงเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เกือบทุกท้องถิ่นนิยมกำหนดให้มีจุดนัดหมายเพื่อให้บรรดาเรือพนมพระทั้งหมดในละแวกใกล้เคียงกันไปชุมนุมในที่เดียว ในเวลาก่อนพระฉันเพล ให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาส “แขวนต้ม” และถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณรได้ทั่วทุกวัดหรือมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงก่อให้เกิดการประกวดประชันกันขึ้นโดยปริยาย เช่น การประกวดเรือพระ การแข่งเรือพาย การเล่นเพลงเรือตอบโต้แก้ลำกัน การประกวดเรือเพรียวประเภทต่างๆ เช่น มีฝีพายมากที่สุด แต่งตัวสวยงามมากที่สุด หรือตลกขบขันหรือมีความคิดริเริ่มดี มีการแข่งขันการตีโปงประเภทตีดัง ตีทน ตีท่าพลิกแพลง สีสากการตีสวยงาม เป็นต้น และมีการคิดหากิจกรรมแปลกๆ มาเสริม เช่น กีฬาชั้ต้ม แข่งกีฬาทางน้ำ จัดหาหมสพมาแสดง ฯลฯ เมื่อการละเล่นเครื่องสนุกมามีมาก การเตรียมก็เสียเวลาและใช้ทุนมาก การที่จะลากพระกันเพียงวันเดียวก็ไม่จุใจ บางแห่งขยายออกเป็น ๒ วัน หรือ ๓ วัน (ปัจจุบัน เมืองสุราษฎร์ธานีจัดงาน ๑๐ วัน ๑๐ คืน) ตามปกติหลังจากพระฉันเพลแล้ว ทายกทายิกาชาวบ้านร่วมสนุกสนานกันพอสมควร พอตกเย็นก็จะลากเรือพนมพระของวัดตน แยกย้ายกันกลับวัด ถ้าวัดใดเรือพระสวยงามเป็นที่ภูมิใจของชาวบ้านถิ่นนั้นๆ เป็นพิเศษ ก็อาจจะแห่แหนไปอวดชาวถิ่นอื่น หรืออาจจะถูกชาวถิ่นอื่นแย่งไปต่อรองเรียกค่าไถ่ จนเป็นเหตุให้ต้องลากต่อวันรุ่งขึ้นก็มี

การลากพระบก บางวัดใช้รถยนต์มาดัดแปลงตกแต่งเป็นเรือพนมพระ ช่วงใดคนลากมีน้อยหรือต้องการประหยัดแรงหรือประหยัดเวลาจะใช้เครื่องยนต์แทน เรือพนมพระของแต่ละวัดจะได้ต้มกลับวัดเป็นจำนวนมาก จนไม่อาจจะแจกจ่ายให้หมดสิ้น จึงต้องปลุกร้านขนาดใหญ่อย่างต้มเหล่านั้ เพื่อไม่ให้ต้มบูดเน่าเสียเปล่า และทำให้ต้มที่ย่างนั้นมีรสอร่อยแปลกออกไปและเก็บไว้ได้นานกว่า จึงเป็นที่มาของคำว่า “ต้มย่าง”

ประเพณีลากพระนี้ได้ปรับเปลี่ยนแต่งเติม แตกต่างออกไปจากเดิมหลายอย่าง เช่น นิยมใช้เรือหางยาวแทนเรือเพรียว เมื่อหาเรือขนาดใหญ่ทำเรือพนมพระได้ยากขึ้น จึงเปลี่ยนจากที่เคยใช้เรือ ๒ หรือ ๓ ลำผูกขนานกัน ลดลงเป็นเรือลำเดียว มีรถยนต์แทนล้อเลื่อน มีการตกแต่งบุษบกหรือ “พนมพนมพระ” ด้วยวัสดุสมัยใหม่ บางวัดก็ดัดแปลงบุษบกเป็นรูปมณฑปบ้าง เป็นรูปคล้ายโกศทรงเหลี่ยมบ้างก็มี จำลองรูปอุโบสถหลังคาซ้อนกันเป็นจตุรมุขก็มี บางวัดก็นำเอากลองยาวมาประกอบ ขบวนแห่ มีการตั้งกลองรับเงินธนโม่หนา มีเครื่องขยายเสียงเชิญชวน บางท้องถิ่นจัดงานรื่นเริงบันเทิงอื่นๆ เข้าประกอบด้วย เช่น มีการประกวดนางงาม เป็นต้น ประชาชนที่อยู่ใกล้ตลาดนิยมซื้อต้มจากตลาดแทนการทำเองมากขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์ทำนองนี้พบมากขึ้นในประเพณีพื้นเมืองทุกอย่างและทุกท้องถิ่น^{๙๓}

๕) ประเพณีชักพระในพื้นที่อื่นๆ

งานประเพณีชักพระวัดนางชี งานประเพณีชักพระวัดนางชี (กทม.) จัดที่ฝั่งธนบุรี ในอดีตเคยเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุด แม้กระทั่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขณะที่งานเทศกาลต่างๆ ถูกงดหมด ญี่ปุ่นก็ไม่สามารถห้ามงานนี้ได้ สิ่งที่แตกต่างจากประเพณีชักพระในภาคใต้ ก็คืองานชักพระ

^{๙๓} สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, *หลักภาษาไทย*, อ่างแล้ว, หน้า ๖๗๙๔-๖๘๐๔.

ของที่นี่เป็นงานชักพระบรมสารีริกธาตุ งานเริ่มด้วยชาวบ้านนำเรือมาชุมนุมกันที่ท่าวัด เมื่อพร้อมแล้วก็แห่เป็นขบวนตามพระบรมสารีริกธาตุออกไป ตามรายทางมีเรือชาวบ้านมาร่วมขึ้นมากขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นขบวนอันยาวเหยียด ขบวนออกจากคลองด่านหรือคลองวัดนางชี เลี้ยวเข้าคลองบางกอกใหญ่ อ้อมไปทางขวามือเรื่อยๆ จนเข้าคลองชักพระและคลองบางกอกน้อย ไปหยุดที่วัดไถ่เตี้ยขึ้นไปเลี้ยงพระที่นั่น แล้วจึงล่องขบวนต่อไปจนออกแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อวกเข้าคลองด่านกลับไปยังวัดนางชีตามเดิม จะเห็นว่าเป็นการล่องขบวนเรือไปทางขวามือตลอดเวลา กล่าวคือเป็นการวนในลักษณะทักษิณา แต่ชาวบ้านเรียกว่า “แห่อ้อมเกาะ”

งานชักพระวัดนางชีเคยเป็นงานเทศกาลประจำปีทางน้ำที่สนุกสนานและยิ่งใหญ่มีโห่พารที่สุดเห็นได้จากเรือที่ชุมนุมรวมตัวกัน แต่เรือที่มีมากที่สุด ได้แก่ “เรือเล่น” เรือประเภทนี้มีรูปร่างเรียวยาว ตรงหัวเรือมีแพแดงเป็นแม่ย่านางผูกอยู่ ส่วนฝีพายเป็นผู้หญิงและตัวพายทำสีสดลายเตาะตา ปกติชาวบ้านเก็บเรือเล่นไว้ใต้ถุนบ้านตามริมคลองด่าน และจะนำออกมาใช้เฉพาะในงานชักพระเท่านั้น ในขบวนชักพระมีเรือเล่นรวมกันทั้งสิ้นประมาณ ๒๐๐ ลำ มีฝีพายและผู้นั่งไปด้วยในราว ๑,๘๐๐ คน นอกจากนี้มีเรือมาด เรือชะล่า และเรืออื่นๆ ซึ่งมาจากท้องถิ่นต่างๆ อีกประมาณ ๕๐ ลำ มีฝีพายรวมกันในราว ๑,๐๐๐ คน ตลอดจนเรือปี่พาทย์ และเรือสำหรับพวกพ้องรำประมาณ ๑๐ ลำ เรือที่สำคัญที่สุดในงาน คือ “เรือพนมพระ” ลำเรือตกแต่งอย่างสวยงาม มีบุษบกอยู่ตรงกลางเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ แต่ก่อนมีเรือพาย ๒๐ ลำ ลากนำหน้า แต่ปัจจุบันใช้เรือกลไฟแทนหรือเรือพนมพระเป็นเรือกลไฟเสียเอง ผู้คนที่แจวเรือในขบวนทั้งหมดมีจำนวนหลายพันคน ทั้งนี้ยังไม่นับผู้ที่พายเรือติดตามระหว่างทาง หรือพวกที่จอดคอยดูงานสองฟากฝั่งคลอง

ขณะที่ขบวนเรือแห่ไปตามคลอง ก็มีการเล่นลิเก แสดงกายกรรม ร้องรำทำเพลง และลำตัดอยู่ในเรือ สิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่สุดคือการแสดงกายกรรมบนเก้าอี้สูง ๑ เมตร วางอยู่บนเรือลำเล็กนิดเดียว เรียกว่า “เรือโอ” ผู้แสดงนั่งหรือยืนอยู่บนเก้าอี้ขณะที่พาย เรือโอนี้ยาวประมาณ ๒ เมตร กว้างเพียงเมตรเดียว หากจอดอยู่เฉยๆ จะเอียงคว่ำไปข้างๆ ผู้ที่จะพายต้องมีความชำนาญจริงๆ เรือที่มีการแสดงอื่นๆ ก็เป็นเรือขนาดเล็กด้วยกันทั้งสิ้น แต่ไม่เคยปรากฏว่าเรือลำไหนเคยล่มเลย^{๙๔}

งานประเพณีชักพระเดือนห้า วัดทรายขาว (สร่งน้ำพ่อท่านสีแก้ว) งานประเพณีชักพระเดือนห้า วัดทรายขาวนี้ อยู่ที่ตำบลทรายขาว อำเภอกอฉก จังหวัดปัตตานี ผู้คนอาศัยอยู่ร่วมมาด้วยความรักสามัคคีกัน นับเป็นเวลายาวนานร่วมศตวรรษ กลายเป็นชุมชนตัวอย่างที่บอกกล่าวเรื่องราวความสมานฉันท์ของชาวบ้านในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี พ่อท่านสีแก้ว อดีตเจ้าอาวาส วัดทรายขาว ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เดิมเป็นคนไทย อยู่ที่เมืองไทรบุรี ซึ่งขณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ครั้งแรกท่านได้เดินทางเข้าอาศัยอยู่กับผู้นำชุมชนบ้านทรายขาว มาช่วยทำไร่ ทำสวนอยู่ที่ควนพระ และได้แต่งงานกับผู้หญิงไทยมุสลิม บ้านควนลังกา มีบุตรชาย ๑ คน ด้วยเหตุใดไม่ทราบแน่ชัด ท่านได้กลับมาบวชเป็นพระที่วัดทรายขาว ขณะบวชเป็นพระภิกษุ ท่านประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลอย่างเคร่งครัด และมีความเข้มงวดใน

^{๙๔} สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, น้ำ: บ่อเกิดวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), หน้า ๖๓-๖๘.

การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนบ้านทรายขาวหันมาประกอบอาชีพตั้งอยู่ในศีลธรรม เลิกทำตัวเกรง อันธพาล ทำให้ทุกคนรักเคารพและเกรงกลัว นอกจากท่านได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านยังร่วมมือร่วมใจกับผู้นำศาสนาอิสลามบ้านควนลังงา ช่วยกันสร้างวัดและมัสยิด อันนำมาซึ่งความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนเสมอมา

ประเพณีลากพระเดือนห้าในปัจจุบันได้รวมตัวกันบนน้ำตกทรายขาว ด้วยเหตุปัจจัย ๓ อย่างด้วยกัน คือ ลากพระสงฆ์พ้อท่านสี่แก้ว รดน้ำขอพรพระผู้ใหญ่ ศิลปะการแสดง การละเล่น เช่น ชกมวยทะเล สลัด ดนตรีไทย และรำไทย เป็นต้น เพิ่มสีสัน ความสนุกสนาน สามารถดึงดูดประชาชนบริเวณใกล้เคียงเข้าร่วมงานขึ้นมาอีกครั้ง กลายเป็นสัญลักษณ์บอกเรื่องราวความสัมพันธ์ความรักความสามัคคีของชุมชนแห่งนี้ ผ่านประเพณีได้เป็นอย่างดี แม้ด้านพิธีกรรมชาวไทยมุสลิมไม่สามารถเข้าร่วมในพิธีการสงฆ์ได้ แต่ก็มี การช่วยเหลือในด้านการจัดเตรียมงาน การอำนวยความสะดวก และเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ การแข่งขันชกมวยทะเล ชาวบ้านเรียกว่า ชกมวยน้ำตก มีทั้งลูกหลานไทยพุทธและไทยมุสลิม เข้าร่วมการแข่งขัน จึงมีกองเชียร์เดินทางมาพร้อมกับการจัดเตรียมอาหารการกินแบบครบครัน พร้อมกับเชียร์บุตรหลานในการชกมวย ทำให้บรรยากาศความสัมพันธ์ได้กลับคืนมาสู่ชุมชนบ้านทรายขาวได้เป็นอย่างดี

๖) ผลที่ได้รับจากประเพณีชักพระ

ผลที่ได้จากประเพณีชักพระนี้ เป็นการน้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้าและการทำบุญตามประเพณี ชาวบ้านได้รับความสนุกสนานบันเทิงใจ ได้แสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เช่น การแบ่งขนมต้มให้แกกัน ได้แสดงความมีน้ำใจนักกีฬา และชาวบ้านได้แสดงออกซึ่งศิลปะ นอกจากนี้ พระราชรัตนกวี อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการแห่พระ (ชักพระ/ลากพระ) ไว้ในหนังสือที่ระลึกงานแห่พระ-ทอดผ้าป่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประจำปี ๒๕๐๖ ไว้ว่า การแห่คือขบวนที่เคลื่อนไปพร้อมด้วยการตกแต่งอย่างครึกครื้น เคลื่อนไปเป็นขบวนเป็นพวกเป็นหมู่หลายๆ เช่น การแห่พระ แห่ภูธร แห่พุ่มผ้าป่า แห่เทียนพรรษา แห่นาค แห่ศพ ฯลฯ โดยความรู้สึกของคนทั่วไปว่า การแห่เพื่อความสนุกสนานครึกครื้นอย่างเดียวนั้น แต่การแห่นั้นยังมีประโยชน์อยู่อีกหลายประการ ได้แก่

๑. เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน ในขบวนแห่มีคนหมู่มามาร่วมขบวนกัน แล้วมีเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ เป็นเครื่องสวยงามแปลกหูแปลกตา เป็นการบำรุงจิตใจของผู้ได้เห็นได้ยินสมองและร่างกายได้รับการบำรุงโดยธรรมชาติไปด้วย เว้นแต่บางท่านลืมนำแสดงอาการขาดกิริยามารยาทที่ดี อาจทำร้ายกันด้วยกายและวาจา ไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย จึงต้องระมัดระวังมารยาทของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ด้วย

๒. เพื่อเชิดชูวัตถุที่จัดขบวนแห่นั้น เพื่อประกาศให้คนทั้งหลายผู้เข้าขบวนแห่และดูขบวนแห่นั้น รู้จักคุณค่าของสิ่งที่แห่นั้น เช่น แห่พระพุทธรูป เพื่อจะให้เราว่าพระพุทธรูปนี้เป็นรูปเปรียบเหมือนพระพุทธเจ้า ผู้เข้าขบวนแห่พระพุทธรูปนี้ ควรสำนึกในพุทธวัจนะ คำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วถือปฏิบัติตามไม่เพียงแต่ดูให้มีความสุขเพลิดเพลินในการแห่พระพุทธรูปนี้เท่านั้น

๓. สำหรับการหาที่เป็นอวมงคล เช่น การแห่ศพ ก็มีความหมายที่เชิดชูเกียรติคุณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ให้นึกว่าแม้ผู้นั้นกลายเป็นศพไปแล้ว ยังมีคนเคารพนับถือแห่แหนไปสถานที่เฝ้าและฝัง อาจจะเป็นตัวอย่างของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ จะได้เอาอย่างผู้ที่ตายนั้น ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น จนเป็นที่เคารพของคนทั้งหลาย^{๙๕}

๗) เรือพนมพระ

เรือพนมพระ คือเรือหรือรถหรือล้อเลื่อน ที่ประดิษฐ์ตกแต่งให้เป็นรูปเรือ แล้ววางบุษบก ซึ่งเรียกว่า “นม” หรือ “ยอดนม” หรือ “นมพระ” สำหรับอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐาน ใช้สำหรับชักลากในวันออกพรรษา ถ้าใช้ลากทางน้ำเรียกว่า “เรือพนมพระทางน้ำ” ซึ่งจะใช้เรือจริงๆ มาประดิษฐ์ตกแต่ง ถ้าใช้ลากทางบกเรียกว่า “เรือพนมพระทางบก” จะใช้รถหรือล้อเลื่อนมาประดิษฐ์ตกแต่งให้เป็นรูปเรือ เรือพนมพระเป็นองค์ประกอบของประเพณีลากพระที่สำคัญ ชาวบ้านพระสงฆ์สามเณร จะช่วยกันตกแต่งบุษบก และเรือพนมพระ เพื่ออวดฝีมือทางศิลปะกันอย่างวิจิตร ซึ่งนับว่าเรือพระเป็นผลงานทางศิลปะชิ้นสำคัญของประเพณีชักพระ เป็นศิลปะของชาวบ้านในชุมชนที่ร่วมกันสร้างผลงานทางภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต เพื่อสนองคุณด้านจิตใจ นับเป็นสมบัติล้ำค่าของชุมชน ชาวบ้านมีความเชื่อถือและศรัทธา ในพระลากซึ่งนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้ทั้งคุณและโทษต่อผู้คนในการบนบานศาลกล่าวได้^{๙๖} และได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ เรือพนมพระทางน้ำ และเรือพนมพระบก

เรือพนมพระน้ำนั้น จะใช้เรือสำปั้นหรือเรือสำหรับลากจูง ขนาดบรรจุประมาณ ๓-๕ เกวียน สมัยก่อนนิยมใช้เรือ ๒ ลำ ผู้ขนานกันที่ใช้ถึง ๓ ลำ ก็มี ปัจจุบันนิยมใช้เพียงลำเดียว (เพราะหาเรือประเภทนี้ได้ยากและจำนวนเรือเพริ้วที่ชักลากมีน้อยลง) ในกรณีที่ใช้เรือเกินกว่า ๑ ลำ จะใช้ไม้กระดานปูทาบขวางแคมเรือ และผูกมัดเชื่อมโยงอย่างมั่นคงแน่นหนา ตรงจุดเลยกึ่งกลางไปทางหัวเรือประมาณ ๒ ใน ๕ ส่วนจะวางบุษบกหรือยอดพนมเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ประมาณส่วนที่ ๓ และ ๔ หลังบุษบก จะทำเป็นหลังคาประทุนที่มีหน้าต่างหรือทำเป็นหลังคาอย่างเรือกัญญาสำหรับภิกษุสามเณร และผู้ใหญ่ ที่ติดตามปรนนิบัตินั่ง ส่วนหัวไม่มีหลังคา ใช้เป็นที่วางเครื่องประกอบ ซึ่งมี โพน (กลองทัด) ๒ ใบ เป็นหลัก อาจมีฆ้อง โหม่ง ฉิ่ง ฉาบ ประกอบ ส่วนท้ายของลำเรือเป็นที่สำหรับคนถือท้ายเรือและเด็กๆ เรือพนมพระทุกลำ (ใช้เรือจริงก็ลำก็รวมเรียกว่า ๑ ลำ) จะต้องมีการเชือกสมอหรือลากขนาดใหญ่ที่ยาวพอประมาณ ผูกติดไว้ทั้งด้านหัวด้านท้ายเพื่อให้เรือเพริ้วชักลาก หรือลากแข่งขัน^{๙๗}

^{๙๕} พระราชรัตนกวี (เกตุ แสงหิรัญ), ประโยชน์ของการแห่: หนังสือที่ระลึกงานแห่พระและทอดผ้าป่า, (สุราษฎร์ธานี: สหิทธิประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๗-๙.

^{๙๖} พยงค์ พรหมชาติ, “ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพระเมืองนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๓๑.

^{๙๗} สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ลากพระ: ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๔๒ เล่มที่ ๑๔, (กรุงเทพฯ: สยามเพรสแมเนจเม้นท์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖-๖๗.

เรือพนมพระบกนั้น ถ้าเป็นแบบโบราณก็จะทำเป็นรูปเรือให้คล้ายเรือจริงมากที่สุด แต่จะต้องพยายามให้มีน้ำหนักน้อย จึงมักใช้ไม้ไผ่สานหรือเสื่อกระจูดมาตกแต่งตรงส่วนพื้นเพื่อนั่งและวางบุษบกและส่วนที่ผูกเชือกชักลาก แล้วใส่เลื่อนหรือล้อเพื่อใช้ชักลากสะดวก ปัจจุบันสามารถประดิษฐ์ตกแต่งเป็นเรือพนมพระบก การตกแต่งเรือพนมพระบกมักแต่งหัวและท้ายเรือเป็นรูปพญานาค อาจทำเป็นพญานาค ๕ ตัว หรือ ๗ ตัว ใช้กระดาศสีเงินสีทองหรือกระดาศสีสะท้อนแสงสีต่างๆ ทำเป็นเกล็ดนาคสะท้อนแสงระยิบระยับไปทั้งลำ

๘) การตกแต่งเรือพนมพระ

การตกแต่งเรือพนมพระ หรือภาษาถิ่นเรียกว่าการแต่งยอดนม หรือนมพระ คำว่า “นม” คือ มาจากภาษาบาลีว่า “นมะ” แปลว่า การนอบน้อม การเคารพ การไหว้ นมัสการ คำว่า “ยอดนม” คือ ยอดที่ประดิษฐานสิ่งที่ควรกราบไหว้บูชา ได้แก่ พระพุทธรูปซึ่งเป็นสิ่งแทนพระพุทธรเจ้า ส่วนคำว่า “นมพระ” หมายความว่า นมัสการพระ ไหว้พระ การแสดงคารวะต่อพระ การตกแต่งเรือพนมพระ หรือนมพระ จึงทำกันอย่างประณีตสวยงามสุดฝีมือ ซึ่งจะทำกันแต่เนิ่นๆ (ตั้งแต่เริ่มต้นเข้าพรรษา) เพราะต้องใช้ความประณีตมาก ผู้ทำส่วนมากเป็นช่างประจำวัด หรือทางวัดพยายามหาช่างที่ดีที่สุดในละแวกหมู่บ้านมาช่วยกันทำ โดยช่วยกันออกแบบเมื่อทำโครงเสร็จ จึงติดกระดาศ และแกะฉลุ กนกเป็นลายไทยด้วยกระดาศสี และกระดาศทองเกรียบติดด้วยแป้งเปียก การใส่ลวดลายกระหนกต่างๆ และสีสันทันจะสวยงามขึ้นอยู่กับช่าง นอกจากการตกแต่งส่วนยอดนมแล้วยังมีส่วนประดับตกแต่งอื่นๆ เช่น ม่านแหวก ผ้าห้อยริมประดับลายหรือลูกปัดรอบๆ ที่เสาทั้งสี่ ทุกส่วนประดับอย่างสวยงามที่สุดเท่าที่ทำได้ เพราะชาวบ้านที่ไปงานจะสนใจดูว่า นมพระของวัดใดสวยกว่าจะเป็นที่ชื่นชมของชาวบ้านในแถบวัดนั้นด้วย ฉะนั้นการทำเรือพนมพระ ชาวบ้านจึงมาช่วยกันทำ ผู้ทำอุทิศเวลา และทำด้วยความตั้งใจจริง เพื่อแสดงฝีมือและแรงศรัทธา โดยมีได้หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด นอกจากความภูมิใจ^{๙๘}

๙) การละเล่นในประเพณีชักพระ

การละเล่นในประเพณีชักพระนั้น มีหลายอย่าง ได้แก่ การแข่งเรือ การร้องเพลงเรือ การแข่งโปง หลักโปง ชัดตัม ชัดหลุด (โคลน)

การแข่งเรือ ประเพณีการแข่งขันเรือ เกิดขึ้นเพื่อต้องการให้เกิดความสนุกสนาน และเนื่องด้วยมีธรรมชาติอันสวยงามเหมาะแก่การแข่งขันกีฬาทางน้ำ การจัดแข่งเรือในลำน้ำตาปี จัดขึ้นมาเป็นเวลานาน นักแข่งเรือแต่งตัวมาเป็นชุดๆ แบบและสีเหมือนกันทั้งลำ ลักษณะการเล่นเดิมใช้เรือยาวประมาณ ๑๐ วา ใช้คนพายนั่งสลับกันซ้ายขวาประมาณ ๑๐-๒๐ คนตามกติกาที่ตกลงกัน เริ่มแข่งกันในวันงานประเพณีชักพระและตัดสินแพ้ชนะกันในวันนั้น ถ้ายังไม่หมดก็เพิ่มเวลาการแข่งขันเป็น ๒ วัน เมื่อมีประชาชนมากขึ้นทุกปี คณะกรรมการกองกีฬาแข่งเรือเห็นสมควรให้วางกติกา เพื่อ

^{๙๘} วิทยุญ จิตต์ธรรม, **ขนบธรรมเนียมประเพณีในคหิชาบ้าน อันดับ ๑๒**, (สงขลา: มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๓๔-๓๕.

เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันเพื่อความถูกต้องและความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

การร้องเพลงเรือ เพลงเรือเป็นเพลงที่เล่นควบคู่กับการชักพระในอำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวกันว่ามีมารวม ๑๐๐ ปี และผู้เล่นเพลงเรือคือทุกคนในลำเรือพาย ที่ใช้ลากจูงเรือพนมพระจากวัดไปยังจุดนัดหมาย เรือพายแต่ละลำจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าสีเดียวกัน มีแม่เพลงคนหนึ่งเป็นผู้ร้องนำว่า ที่เหลือเป็นลูกคู่คอยรับตามท่วงทำนองของเพลงเรือ เนื้อร้องเพลงเรือบทหนึ่งๆ มี ๔ วรรค วรรคที่ ๑ ที่ ๓ ก็จะมี ๘ คำ วรรคที่ ๒ ที่ ๔ มี ๖-๗ คำ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ ต้องใช้อักษรต่ำ สงและรับสัมผัส ดังตัวอย่างเนื้อร้องเพลงเรือ ดังนี้

“แรกเริ่มเดิมทีประเพณีชักพระ	ระยะเวลามานานเหลือ (ลูกคู่รับ ๒ เที้ยว)
ชาวพะงันรู้จักเรื่องชักเพลงเรือ	สืบเนื้อดกทอดตลอดมา (ลูกคู่รับ ๒ เที้ยว)
คนแก่คนเฒ่าเคยเล่าประวัติ	งานนี้เขาจัดนานหนักหนา
ถ้านับ พ.ศ. ติดต่อกันมา	กะว่าไม่น้อยกว่าร้อยปี”

การเล่นเพลงเรือจะเริ่มสนุกเมื่อต่างพายเรือลากจูงเรือพนมพระถึงจุดนัดหมายแล้ว เรือเพลงบทแรกๆ จะว่าชมเรือพนมพระก่อน แล้วจึงชมโฉมเกี้ยวพาราสี และโต้ตอบกันอย่างสนุกสนาน ไม่ถือเพศวัย บ้างก็คว้าไม้มาขว้างปาใส่กันอย่างสนุกสนาน^{๔๔}

การแข่งโพน การแข่งโพน หรือแข่งตะโพน หรือขันโพน เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวปักษ์ใต้ ที่เชื่อกันว่าเกิดขึ้นพร้อมๆ กับประเพณีชักพระ เพราะเป็นการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน ก่อนที่จะมีการชักพระ ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันออกพรรษา ในช่วงปลายเดือน ๑๐ วัดต่างๆ จะเตรียมการชักพระ ตั้งแต่การทำบุษบก ห่มโพน และเริ่มคุมโพนก่อน เพื่อเป็นการประกาศให้ชาวบ้านรู้ว่าทางวัดจะจัดให้มีการชักพระตามประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาเหมือนทุกๆ ปี แต่เนื่องจากวัดส่วนมากจะอยู่ในละแวกเดียวกัน เสียงโพนที่ตีดังออกไปไกล บางครั้งชาวบ้านก็ไม่ว่าว่าเป็นเสียงโพนของวัดใด จึงทำให้วัดต่างๆ แข่งเสียงโพนกัน ว่า โพนของวัดใดเสียงดังกว่ากัน ในระยะแรกก็ตีแข่งกันภายในวัด นานเข้าก็ค่อยขยับขยายนำโพนมาประชันกันภายนอกวัด ตามกลางทุ่งกลางนา หรือสถานที่ที่เตรียมไว้ ในวันชักพระก็จะมีโพนประจำเรือพระไว้คอยตีให้สัญญาณเป็นการคุมการลากเรือพระ ว่าต้องการให้ลากช้าหรือเร็ว เพราะเรือพระใช้เชือกเส้นใหญ่ๆ มีขนาดไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร เสียงโห่ร้องของผู้คนที่มาลากพระทำให้ไม่สามารถวิ่งส่งงานด้วยปากเปล่าได้ทั่วถึง จึงต้องใช้โพนตีเพื่อให้สัญญาณเพราะเสียงดังไปไกลได้ยินทั่วถึงกัน เช่น ถ้าจะให้ลากเร็ว ก็ตีรวให้ถี่ ถ้าจะให้ลากช้า ก็ตีจังหวะช้า ในบางครั้งเมื่อชาวบ้านจากหลายวัดลากพระมารวมกัน ก็มักจะมีการแข่งโพนกัน ต่อจากนั้นก็จะเป็นการแข่งขันการชั้ดตัม เป็นต้น จากเหตุการณ์อันนี้ จึงทำให้เกิดมีการแข่งโพนขึ้น เรามักจะพบมากในหมู่บ้านแถบชนบท

^{๔๔} รัตน์ ยืนนาน, “ประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, ๒๕๒๖), หน้า ๔๙-๕๑.

การแข่งขันโปง แบ่งได้ ๒ อย่าง คือ การแข่งขัน (ตีพน) และการแข่งเสียง การแข่งขันแบบตีพนนี้ไม่ค่อยนิยม เพราะต้องใช้เวลานาน แข่งขันกันจนผู้ตีมืออ่อน หรือผู้ตีหมดแรงจึงจะตัดสินได้ การแข่งเสียง การแข่งแบบนี้เป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบัน เพราะใช้เวลาสั้นๆ ก็สามารถคัดเลือกผู้ชนะได้

การแข่งขันโปง ส่วนมากจะเริ่มในปลายเดือน ๑๐ และสิ้นสุดในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันชักพระ จะแข่งขันกันที่ไหน สถานที่ใด ก็แล้วแต่คู่แข่งจะตกลงกัน และนิยมแข่งขันในเวลากลางคืน ถ้าหากมีโปงหลายคู่ การแข่งขันจัดเป็นคู่ๆ โดยแต่ละฝ่ายใช้ผู้ตีคนเดียว โดยเริ่มจากการตีลองเสียงว่า โปงไปไหนเสียงใหญ่ และไปไหนเสียงเล็ก กรรมการก็จัดไว้เป็น ๒ ชุด สำหรับควบคุมมิให้ผู้เข้าแข่งขันเปลี่ยนคนตีชุดหนึ่ง และเป็นกรรมการฟังเสียง ซึ่งมีราว ๓-๕ คน อีกชุดหนึ่ง กรรมการชุดหลังนี้จะอยู่ห่างจากที่ตีไม่น้อยกว่า ๑๕๐ เมตร เพื่อฟังเสียง และตัดสินว่าโปงลูกใดดังกว่ากัน^{๑๐๐}

หลักโปง หลักโปง เป็นการละเล่นโดยเอาโปงมาตีโต้ตอบแข่งขันกันระหว่างวัดเพื่อชักซ้อม และให้เกิดความสนุกสนานก่อนวันชักพระ คำว่า “หลัก” หมายถึง ดัก หรือจับ หลักโปงจะเล่นกันในเวลากลางคืน ตั้งแต่ขึ้น ๑ ค่ำ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี ในการเล่นหลักโปง ผู้เล่นจะแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย โดยยึดเอาวัดเป็นการแบ่งเขต ใครอยู่ใกล้วัดไหนก็ยึดเอาวัดนั้นเป็นฝ่ายของตน เมื่อถึงคืนวันแข่งขัน ผู้เข้าแข่งขันทั้ง ๒ ฝ่ายจะเอาโปงวัดที่จะตีในวันชักพระมาใส่รถลาก (รถทำขึ้นเองเลื้อยไม้ให้เป็นแวนทำล้อ ตัวรถทำขึ้นแบบง่าย ด้วยไม้พ้อจะวางโปงได้ ๒ ใบ แล้วผูกเชือกลาก) วัดละ ๒ ใบ ใบเสียงแหลมเรียกว่า “หน่วยตั้ง” ใบเสียงทุ้ม เรียกว่า “หน่วยท้อม” มีคนลาก ๑ หรือ ๒ คน อีก ๒ คน คอยตีโปงอยู่ข้างหลังคนละใบ โดยมีสมาชิกคนอื่นๆ เดินตามหลังคนตีโปงแต่ละฝ่ายไปเป็นขบวน เมื่อถึงเวลาเล่นหลักโปงผู้เล่นทั้ง ๒ ฝ่ายจะตีโปงออกจากวัด เดินเข้าหากันโดยที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตีขึ้นก่อน อีกฝ่ายหนึ่งก็จะตีโต้ตอบรับกันเป็นจังหวะ การเล่นหลักโปงมีหลักการอยู่ ๒ อย่าง คือ

หลักจับคนตีโปง เมื่อ ๒ ฝ่าย ตีเข้าหากันอยู่ในระยะพอที่จะมองเห็นซึ่งกันและกันได้ ต่างฝ่ายต่างก็หยุดตี สมาชิกในขบวนของแต่ละฝ่ายก็จะเตือนคนตีโปงฝ่ายตนให้หลบซ่อน และขณะเดียวกันก็คอยดักจับคนตีโปงของฝ่ายตรงข้ามด้วย ถ้าต่างฝ่ายต่างมองไม่เห็นซึ่งกันและกัน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะตีขึ้นก่อน ๒-๓ ครั้ง เป็นการหลอกล่อ แล้วรีบหลบหาที่ซ่อนอย่างรวดเร็ว ไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็นได้ว่าตีโปงอยู่ที่ใด ถ้าฝ่ายไหนโผล่ให้เห็นก่อนให้อีกฝ่ายหนึ่งจับได้ถือว่าแพ้ หลักเสียงโปง ทั้ง ๒ ฝ่าย จะตีโปงให้มีจังหวะเหมือนกัน ตีสลับกันฟังแล้วให้เหมือนกับว่าอยู่ฝ่ายเดียวกัน เช่น ตีโปง ๒ ใบ ๘ จังหวะ ฝ่ายแรกจะตี “ตั้งท้อม ตั้งท้อม ตั้งตั้ง ท้อมท้อม” อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องตีอีก ๔ จังหวะให้เข้ากันว่า “ตั้งตั้งท้อมท้อม” ถ้าตีผิดจังหวะไปจากนี้ถือว่าแพ้ การเล่นหลักโปงจะมีคืนสำคัญอยู่คืนหนึ่ง คือคืนก่อนวันชักพระในวันออกพรรษา จะมีการแข่งขันถือเอาแพ้ชนะกันในคืนนั้น เมื่อแข่งขันแล้วฝ่ายใดแพ้ ก็จะเลี้ยงฝ่ายชนะด้วยอาหารคาวหวานในวัดของฝ่ายผู้แพ้ในวันแรม ๑ ค่ำ หลังจากพระ

^{๑๐๐} สนิท พลเดช สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และจริน ศิริ, โปง: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๘, (กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๕๗๑-๕๕๗๗.

กลับสู่วัดแล้ว เพื่อความสนุกสนานและสามัคคีกันทั้ง ๒ ฝ่าย การเล่นหลักโพนนี้ ปัจจุบันหาดูได้ยาก^{๑๐๑}

ซัดตัม การซัดตัมเป็นกีฬาพื้นเมืองที่นิยมเล่นในเทศกาล ออกพรรษา มีประวัติเกี่ยวเนื่องกับประเพณีชักพระซึ่งจัดในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ กีฬาซัดตัมมีเฉพาะที่จังหวัดพัทลุงเท่านั้น และมีเพียงบางตำบล เช่น ตำบลตำนาน ชะรัด ท่าแค ร่มเมือง เป็นต้น ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนนั้นก็เคยปรากฏว่าเจ้าบ้านผ่านเมืองได้คัดเลือกผู้มีฝีมือในการเล่นในการซัดตัม ไปแสดงการซัดตัมถวายหน้าพระที่นั่งหลายครั้ง การซัดตัม เริ่มด้วยการเตรียมอุปกรณ์ในการซัดตัม เขาจะทำลูกตัมสำหรับปาด้วยข้าวตากผสมทราย ห่อด้วยใบตาลโตนด หรือใบมะพร้าวมาสานแบบตะกร้ออย่างแน่นหนา ขนาดเท่ากับกำปั้นพอเหมาะมือ อาจจะใช้หวายสอดภายนอกอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้แข็งแรงและคงทนยิ่งขึ้น หลังจากนั้นก็นำลูกตัมไปแช่น้ำเพื่อให้ข้าวตากพองตัวมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นอีก เมื่อปาถูกฝ่ายตรงข้ามจะทำให้เจ็บ การปาบางครั้งก็อาจทำให้เลือดตกยางออกได้ ส่วนสนามหรือเวทีในการซัดตัมปลูกยกพื้นสูงประมาณ ๑ เมตร กว้างด้านละ ๑-๒ เมตร ห่างกันประมาณ ๖-๘ เมตร หรืออาจใช้พื้นดินธรรมดาก็ได้

การเปรียบเทียบ จะเอาคนที่มีความรูปร่างความแข็งแรงและความชำนาญที่พอสู้กันได้ หรืออาจจะให้คนที่ฝีมือมาสู้กันได้ คู่ต่อสู้จะยืนบนเวทีหันหน้าเข้าหากัน ห่างกันประมาณ ๖-๘ เมตร โดยมีกรรมการเป็นผู้กำหนด การปาหรือซัดตัมจะผลัดกัน เช่น ปาคนละ ๓ ครั้ง โดยมีลูกตัมวางข้างหน้าฝ่ายละประมาณ ๒๕-๓๕ ลูก การแต่งกายจะนุ่งกางเกง หรือนุ่งผ้าโจงกระเบนก็ได้ บางคนอาจจะมียางคอกสวมหัว มีผ้าประเจียดพันแขนเช่นเดียวกับนักมวย ก่อนลงแข่งขันก็มีการร่ายคาถาอาคม ลงเลขยันต์ที่ตัมเพื่อให้แคล้วคลาดจากลูกตัมฝ่ายตรงกันข้าม

ผู้ที่จะเป็นนักซัดตัมได้นั้นต้องเป็นคนใจกล้าสายตาดี เมื่อคู่ต่อสู้ปามาด้วยความเร็วและแรงนั้น ต้องมีความสามารถในการหลบหลีกหรือรับลูกตัมไว้โดยไม่ให้ถูกตัว หรือใช้เท้าถีบลูกตัมให้กระเด็นออก ถ้ารับด้วยมือต้องกำลูกตัมบางส่วนอยู่ในมือ หากรับด้วยมือเปล่าอาจทำให้มือเคล็ดได้ จะเห็นว่าการซัดตัมหรือปาดตัมนั้นเต็มไปด้วยความสนุกสนานตื่นเต้น โดยเฉพาะเสียงเชียร์จากผู้ดูการซัดตัมจึงต้องอาศัยศิลปะ ไหวพริบและความว่องไวเป็นอันมาก ผู้ใดปาหรือซัดถูกคู่ต่อสู้มากก็จะเป็นฝ่ายชนะ กีฬาซัดตัม นอกจากจะจัดขึ้นในเทศกาลชักพระแล้ว อาจจะมีในวัดทอดกฐิน และสงกรานต์ด้วยก็ได้ กีฬาประเภทนี้ให้ความสนุกสนาน และส่งเสริมความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาได้อย่างดี^{๑๐๒}

ซัดหลุด การซัดหลุด หรือชักโคลน เป็นการเล่นทางน้ำอย่างหนึ่งคำว่า “หลุด” ที่ใช้ในที่นี้เป็นภาษาถิ่นใต้ ได้แก่ โคลนตม หมายถึง การเล่นโดยเอาโคลนตมขว้างปาใส่กัน มักเล่นโดยเอาโคลนตมขว้างปาใส่กัน และมักเล่นกันในโอกาสที่มีการปฏิบัติประเพณีลากพระทางน้ำ แหล่งที่นิยมเล่นกันมาก คือที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งที่มีการจัดงานประเพณีลากพระทางน้ำที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในภาคใต้ การเล่นซัดหลุดในประเพณีลากพระทางน้ำ จะเล่นกันในโอกาสที่มี

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๗๑-๕๕๗๗.

^{๑๐๒} พินยา บุชรรัตน์, ซัดตัม: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๕, อ่างแล้ว, หน้า ๒๒๓๖.

การชักลากเรือพระไปที่บริเวณปากแม่น้ำ หรือบริเวณใกล้เคียงที่สองฝั่งมีโคลนตมมาก ผู้เล่นมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ผู้เล่นมักจะเตรียมตัวไปเล่น โดยสวมใส่เสื้อผ้าเก่าๆ พร้อมที่จะเปียกน้ำและเปื้อนโคลนตม ผู้ชายบางคนก็เปลือยท่อนบน แล้วต่างก็ชักขวนญาติมิตรจำนวนหนึ่ง ลงเรือลำเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรือพายลำไม่ใหญ่นัก แล้วร่วมกันพายชักลากเรือพระร่วมกับเรือลำอื่น หรือร่วมขบวนแห่ติดตามเรือพนมพระ ไปจนถึงบริเวณดังกล่าวเรือพนมพระจะจอดอยู่ที่นั่นช่วงหนึ่ง ในระหว่างนั้นผู้เล่นก็จะเล่นก็จะเล่นซัดหลุดกัน โดยเริ่มจากการแบ่งฝ่าย ซึ่งมี ๒ ลักษณะ คือ การแบ่งฝ่ายโดยถือเอาผู้ที่ร่วมมาในเรือลำเดียวกันเป็นฝ่ายหนึ่งๆ การแบ่งฝ่ายในลักษณะนี้จึงมักจะมีเพียง ๒ ฝ่าย หรืออาจมากกว่านั้นเล็กน้อยในกรณีที่มีเรือหลายลำการแบ่งฝ่ายทั้ง ๒ ลักษณะนี้เป็นการแบ่งโดยประมาณเท่านั้นไม่ได้เคร่งครัดว่าแต่ละฝ่ายต้องมีจำนวนเท่ากัน มักถือเอาความสนิทชอบพอในกลุ่มผู้เล่นเป็นสำคัญ เมื่อแบ่งฝ่ายเสร็จแล้วก็เริ่มเล่น “ซัดหลุด” กัน โดยผู้เล่นแต่ละคนจะลงยืนข้างๆ เรือของตน ซึ่งเป็นที่ๆ มีโคลนตมมาก ใช้มือตักโคลนตมขึ้นมา ปั้นเป็นก้อนเท่าที่จะสามารถทำได้ และให้มีขนาดพอเหมาะมือแล้วขว้างปาใส่ฝ่ายตรงข้าม ผู้เล่นอีกฝ่ายหนึ่งก็พยายามหลบหลีกและขว้างปาโคลนตมโต้ตอบ ถ้าเห็นระยะห่างเกินไปก็จะเลื่อนเรือเข้ามาใกล้กันในระยะที่เหมาะสมแก่การเล่น ผู้ใดถูกฝ่ายตรงข้ามปาโคลนตมติดเปื้อนตามตัวโดยเฉพาะที่ใบหน้า ก็จะถูกเย้ยหยันเป็นที่สรวลเสเฮฮาในหมู่เพื่อนฝูง ทั้งจากฝ่ายตรงข้ามและฝ่ายตนเอง เล่นกันไปเช่นนี้เรื่อยๆ จนเบื่อก็จะบอกเลิกกันเอง ซึ่งส่วนมากจะเลิกเล่นเมื่อได้เวลาจะชักลากเรือพนมพระกลับในเวลาตอนเย็น^{๑๐๓}

๒.๕.๓ ประเพณีชักพระในภาคใต้

เอกสารที่เป็นงานวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเรื่องการจัดงานประเพณี และศึกษาการทำเรือพนมพระ จากการศึกษาข้อมูล พบว่า มีงานวิจัยที่กล่าวถึงประเพณีชักพระที่มีการศึกษาและกล่าวถึงมากส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาในพื้นที่ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดปัตตานี เพราะเป็นประเพณีที่จัดยิ่งใหญ่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ และได้รับความสนใจจากทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม งานที่นำเสนอมีหลายแง่มุม เช่น งานของวิภาวรัตน์ อ่อนแก้ว ได้ศึกษาเรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลโคกโพธิ์ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษา พบว่า ประเพณีชักพระของชาวตำบลโคกโพธิ์ มีมานานตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยเริ่มจากการที่ชาวบ้านช่วยกันทำพนม หามออกมาประดับผลไม้ มาถวายพระในวันออกพรรษา ต่อมาปริมาณผลไม้มากขึ้น จึงเปลี่ยนมาเป็นวิธีลากต่อเติมยอดพนมด้วยดอกไม้ ใบไม้ท้องถิ่น เรียกว่า “พนมเรือพระ” หลังจากปี พ.ศ. ๒๔๙๐ มีการจัดงานประเพณีชักพระ ก็จะมีเรือพนมพระของแต่ละหมู่บ้านมาชุมนุมกัน หน้าที่ว่าอำเภอดำรงวิทยะ เพื่อประกวดความสวยงามของเรือพนมพระ ด้านความเชื่อนั้นชาวบ้านเชื่อว่าการอาราธนาพระพุทธรูปมาประดิษฐานบนเรือพระนั้น ต้องจุดเทียนส่องดูหน้าพระพุทธรูปก่อน ถ้าหน้าพระดูขริมนยังไม่ยกมาต้องคอยจนกว่าจะมีใบหน้าอัมเิบ โดยมีการตีส้องประโคมมาด้วย เมื่อประดิษฐานองค์บนบุษบกต้องวางให้พอดีหน้าพระควรตรงกับหัวเชือกที่ใช้ชักลาก หากตั้งไม่ถูกต้อง หน้าพระก้มต่ำ

^{๑๐๓} พรศักดิ์ พรหมแก้ว, ซัดหลุด: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๕, อ่างแก้ว, หน้า ๒๒๓๘.

เกินไป ทำให้เรือพนมพระไม่เดิน ถ้าหน้าพระเงยเกินไปเรือจะเร็วจนอาจแล่นทับคนลากได้ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติมาเพื่อให้เกิดความสบายใจในการลากพระ

การทำเรือพนมพระของชาวโคกโพธิ์นั้น คือ การนำล้อเลื่อนมาประดับตกแต่งเป็นรูปเรือมีส่วนประกอบสำคัญ ๓ ส่วนคือ ส่วนแรก คือ ฐานของเรือพนมพระ เป็นฐานไม้สี่เหลี่ยมยาวประมาณ ๓-๕ เมตร กว้าง ๑-๒ เมตร สูง ๑.๕ เมตร ส่วนที่สอง คือ บุซบก ติดกับฐานเรือพนมพระทำด้วยโครงไม้ภายนอกทำเป็นเสาบุซบกประดับตกแต่งด้วยการนำกระดาษสีมาสอด กับกระดาษทองแดงที่ฉลุลายเป็นลวดลายไทยแบบต่างๆ ส่วนที่สามคือ ยอดบุซบก เป็นรูปสี่เหลี่ยมเรียวยาวมีลักษณะเป็นยอดใหญ่อยู่บนสุดและมียอดล้อมสี่เหลี่ยมเป็นยอดเล็กชั้นละ ๔ ยอด ปัจจุบันนิยมทำเป็น ๙ ยอด ประดับยอดด้วยกระดาษเงิน กระดาษทอง ฉลุเป็นนกกลายไทย ปลายยอดบุซบกแต่ละยอดจะประดับด้วยธงชาติผืนเล็กและธงพระธรรมจักร^{๑๐๔}

สีสันของความศรัทธา: เรือพระโคกโพธิ์ในปัจจุบัน เป็นอีกหนึ่งบทความหนึ่งที่กล่าวถึงความเป็นมาของประเพณีชักพระพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี มีประชาชนชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในละแวกใกล้เคียงให้ความสนใจและเยี่ยมความงามของเรือพระเป็นจำนวนมาก เป็นงานประเพณีชักพระที่ใหญ่ที่สุดใน ๓ จังหวัดชายแดน **สมปอง มุกดาร์ตัน** กล่าวถึงวิวัฒนาการของเรือพนมพระ ที่คนแก่คนเฒ่าเล่าให้ฟัง ให้เห็นถึงความแตกต่างทั้งรูปแบบของเรือพนมพระ การจัดงานประเพณีชักพระ จากอดีตจนถึงปัจจุบันผ่านยุคนำเสนอคือยุคการเปลี่ยนแปลง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ นายอำเภอโคกโพธิ์ ได้ประกาศให้เป็นประเพณีประจำอำเภอ ยุคต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ อำเภอโคกโพธิ์ เปิดให้พ่อค้าประมูลการจัดงาน ภาคสวนสนุก ในงานมีผู้ไม่ประสงค์ดีข่วางระเบิดใส่บริเวณโรงมโนราห์เฉลิม ทองแถม จนทำให้ประชาชนได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเพณีชักพระล้มเลิกไป ๒ ปี และได้ฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้มีการฟื้นฟูการจัดงานประเพณีชักพระขึ้นอีกครั้ง โดยจัดมหรสพแทบทุกชนิด เชิญดารามีชื่อเสียงในขณะนั้นมาในงานด้วย จนมาถึงยุคประธานใจ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ นายอำเภอโคกโพธิ์ ได้รับผิดชอบจัดงานทั้งหมด โดยได้จัดแบ่งกันทุกส่วนราชการ เรือพนมพระจากทุกวัดและมีเรือพนมพระจากต่างอำเภอเข้าร่วมจนถึงปัจจุบัน บทความนี้มุ่งเน้นไปที่การทำเรือพระในปัจจุบัน โดยเน้นถึงขั้นตอนการทำเรือพระประเภทสวยงาม และการแกะลวดลาย ตั้งแต่การใช้ไม้เนื้ออ่อนมาทำโครงสร้างของเรือพระ ซึ่งประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ส่วนฐานเรือ ส่วนนอกเรือ และส่วนยอดเรือ ไปจนถึงขั้นตอนการตกแต่งเรือซึ่งมีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับเรือพนมพระ โดยการนำกระดาษสีต่างๆ มาตัดเป็นเส้นเล็กๆ ติดตามช่องว่างของแบบภาษาช่างเรียกว่า สอดสี ช่างต้องมีสมาธิ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด^{๑๐๕}

^{๑๐๔} วิภารัตน์ อ่อนแก้ว, “ขนบธรรมเนียมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลโคกโพธิ์ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี”, การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

^{๑๐๕} สมปอง มุกดาร์ตัน, “สีสันของความศรัทธา: เรือพระโคกโพธิ์ในปัจจุบัน”, วารสารรุสมิแล, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔): ๕๗-๖๔.

นอกจากนี้ยังมีงานของวีระศักดิ์ จันทรส่งแสง ได้เรียบเรียงบทความ เรื่องชักพระโคโคโพธิ์ พุทธประเพณีกลางอิสลาม ในบทความกล่าวถึงประวัติประเพณีชักพระ และบรรยากาศการจัดทำเรือพระ และประเพณีชักพระ กล่าวถึงประเพณีชักพระโคโคโพธิ์เป็นงานใหญ่ประจำปีของจังหวัดปัตตานี เป็นงานที่คนในจังหวัดและคนในพื้นที่โดยรอบรอคอย ลูกหลานคนโคโคโพธิ์ ไปอยู่ต่างถิ่นพากันกลับมาเยี่ยมบ้านในเทศกาลนี้ เป็นบรรยากาศสนุกสนานจนเกิดคำพูดของคนใต้ ว่า “สนุกเหมือนงานชักพระ” บทความนี้ยังตั้งคำถามถึงมีปัจจัยอะไรที่ค้าชูการดำรงอยู่ของประเพณีชักพระโคโคโพธิ์ ถือเป็นพุทธประเพณีเดียวที่ยืนยงอยู่ได้กลางดินแดนของอิสลามมิกชน และวีระศักดิ์ ก็ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่อง เรือพนมพระโคโคโพธิ์ ที่กล่าวได้ว่า เล่นผ่านกาลเวลาเป็นร้อยๆ ปี โดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการทำเรือพนมพระ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่การทำเรือพระ ช่างทำเรือพระ นักวิชาการท้องถิ่น สรุปได้ว่าเรือพระโคโคโพธิ์เกิดจากการหลอมรวมความสามัคคี และความกลมเกลียวในหมู่ชาวพุทธร่วมมือร่วมแรงช่วยกันทำโดยไม่หวังผลกำไร ช่างทำเรือพระเองก็เต็มใจถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยไม่มีข้อแม้ใด ถือว่าทุกฝ่ายทำด้วยกำลังศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น^{๑๐๖}

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำเรือพระ พบว่า มีการศึกษาขั้นตอนการทำเรือพระ และวิเคราะห์คุณค่างานศิลปะแขนงต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นบนเรือพระ มีการนำเสนอหลายแง่มุมในหลายพื้นที่เช่นกัน ซึ่งประโยชน์ต่อการศึกษาในอย่างยิ่ง ดังเช่นงานของ สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการทำเรือพนมพระ ในจังหวัดสงขลา” โดยมุ่งเน้นศึกษาเรื่องขั้นตอน และวิธีการทำเรือพระ รูปแบบ เนื้อหา ลวดลาย และคุณค่าของเรือพระ สมเกียรติ ท่านได้วิเคราะห์ ว่า เรือพนมพระมีคุณค่าด้านศาสนา คุณค่าด้านอนุรักษ์ ส่งเสริมประเพณี คุณค่าด้านอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด และพัฒนาภูมิปัญญาเชิงช่าง คุณค่าด้านการปลูกฝังจริยธรรม คุณค่าด้านสังคมสัมพันธ์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมการท่องเที่ยว การทำเรือพนมพระของจังหวัดสงขลาในอดีตนั้นไม่ได้ยึดหลักเกณฑ์อะไรมากมายนัก เป็นการทำให้เรือพนมพระขึ้นเพื่อรักษาประเพณี รูปทรง ลวดลาย สีสนและวัสดุที่หาได้ง่ายๆ ไม่พิถีพิถันมากนัก ช่วงล่างของเรือพนมพระ ก็จะใช้ไม้ ๒ ท่อนเป็นที่รองรับบุษบก ต่อมาก็ได้พัฒนามาเป็นใช้ล้อไม้ และพัฒนารูปแบบที่ใช้ในปัจจุบันเป็นโครงรถยนต์ ส่วนรูปทรงของลำเรือ ชาวบ้านเรียกว่า “แม่เรือ” ทำเป็นสี่เหลี่ยมใช้ไม้ไผ่สานเป็นลวดลายต่างๆ ทำเป็นแผงปิดทั้ง ๔ ด้าน ส่วนบุษบก วางตรงกลางลำเรือ ตกแต่งด้วยกระดาดสีเงิน กระดาดสีทองตกแต่งประดับด้วยผ้าไหมและลูกปัด^{๑๐๗}

ปัจจุบันการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา พัฒนารูปแบบ รูปทรง สีสน ลวดลาย ยึดหลักเกณฑ์ในการประกวด รูปแบบเรือพนมพระจึงออกมาคล้ายๆ กันเป็นการเอารูปแบบราชรถมาดัดแปลงผสมผสานกับรูปแบบดั้งเดิมกลายเป็นรูปแบบใหม่ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสงขลา เริ่มจากการวางแผนเพื่อแบ่งหน้าที่เป็นแผนกต่างๆ แล้วจึงออกแบบโครงสร้างภายนอกและภายใน

^{๑๐๖} วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง, แสงใต้ในมรสุม, (กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๕๗), หน้า ๔๗.

^{๑๐๗} สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์, “ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔.

จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น โฟม สี กาว ทราย เป็นต้น แล้วจึงเริ่มทำตั้งแต่โครงสร้าง แกะลวดลาย พิมพ์ลวดลาย ระบายสีลวดลาย และประกอบตกแต่งจนเสร็จ เนื้อหาที่ปรากฏเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ พุทธประวัติ เรื่องนรก สวรรค์ มนุษย์ เรื่องสัตว์ป่าหิมพานต์ และปริศนาธรรม ตกแต่งส่วนต่างๆ ด้วย กนกกลายไทย ผสมผสานตามแนวคิดของช่างท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนความเจริญทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การทำเรือพระในจังหวัดสงขลา ก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งขั้นตอนการทำและวิธีการทำ รูปแบบ ลวดลาย แต่เดิมการทำเรือพระชาวบ้านจะเป็นผู้ทำทุกขั้นตอนตั้งแต่การออกแบบ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ จนสำเร็จเป็นรูปเรือพระ แต่ในปัจจุบัน ชาวบ้านอาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใด ขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น รูปแบบ และลวดลายได้รับการออกแบบใหม่ ก็แตกต่างไปจากเดิมตามความชำนาญการของช่างประดิษฐ์ และมักจะยึดเอาหลักเกณฑ์ของการประกวดเรือพนมพระที่ทางจังหวัดสงขลา กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือแนวทางในการดำเนินการ สมเกียรติ ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบของเรือพระ เป็นรูปแบบที่คล้ายกันยึดติดรูปแบบ สีสนั ที่ทำสืบต่อกันมา ทุกคนคำนึงถึงเงินรางวัลมากเกินไป ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรชี้แจงให้ผู้ทำเรือพระได้ ทราบ ให้ช่างกล้าแสดงออก คิดค้น รูปแบบใหม่ มีความหลากหลาย แต่ด้านเนื้อหา ยังคงเดิม^{๑๐๘}

ทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพนมพระเมืองนครศรีธรรมราช งานทัศนศิลป์ที่ ปรากฏในเรือพระ ประกอบด้วยงานจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม สำหรับงาน จิตรกรรมที่ปรากฏมี ๒ ลักษณะ จิตรกรรมไทยแบบประยุกต์ เน้นเรื่องราวพุทธประวัติ สอดแทรก ภาพวิถีชีวิต สัตว์หิมพานต์ และจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นศิลปะแบบอุดมคติที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา เป็นลักษณะการเขียนรูปพระพุทธรูป รูปเทวดา รูปสัตว์หิมพานต์ ประติมากรรมที่ปรากฏใน เรือพระเพื่อเคารพบูชาได้แก่พระลากซึ่งเป็นฝีมือสกุลช่างนครศรีธรรมราช จากเทคนิคการปั้น การ หล่อและแกะสลักวัสดุที่นิยมใช้คือสำริดหรือโลหะผสม และไม้ สำหรับประติมากรรมเพื่อประดับ ตกแต่งที่ปรากฏอยู่ในเรือพระ ได้แก่ รูปทรงพญานาค พญาหงส์ และพญาครุฑ เพื่อประดับตกแต่ง และปกปิดส่วนงานที่ไม่เรียบร้อยของโครงสร้างเรือพนมพระ ด้วยรูปทรงลวดลายแบบต่างๆ เช่น ลวดลายกนกสามตัว ลายกระจังตาอ้อย ลายกระจังใบเทศ เป็นต้น ด้านสถาปัตยกรรม เกิดจาก องค์ประกอบหลัก ๓ ส่วน คือแผนผัง โครงสร้างเรือน และรูปทรงลักษณะอาคาร โดยปรากฏรูปทรง เรือพนมพระทั้งหมด ๕ รูปทรง ได้แก่ รูปทรงแบบดั้งเดิมหัวลิ้งค์คู่ แบบพญานาคคู่ แบบพญานาคราช แบบสุพรรณหงส์ แบบพญาครุฑ ส่วนสถาปัตยกรรมแบบบุษบก ประกอบด้วย เรือนยอด ชุ่มเรือน แก้ว ฐานปัทม์ บันไดทิพย์ เรือนม้า เรือ คาน เสา กำแพงแก้ว รอด และदानปู สำหรับวัสดุที่ใช้ใน ปัจจุบันมีทั้งวัสดุที่หาได้ท้องถิ่น เช่น ไม้ ผลไม้ ทราย ปูนขาว ปูนน้ำอ้อย เกลวลิ้งค์ และวัสดุที่หาได้จาก ท้องตลาดทั่วไป เช่น กาวหนัควาย กาวลาเท็กซ์ ไฟเบอร์กลาส กระจกสี เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นการ

^{๑๐๘} สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์, “ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา”, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

ถ่ายทอด ภูมิปัญญาออกมาเป็นรูปธรรมตามมโนภาพของผู้สร้าง ซึ่งเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาทั้งสิ้น^{๑๐๙}

ความเชื่อที่ปรากฏบนเรือพระ มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้า เทวดา สวรรค์ บุญ สัตว์ หิมพานต์ พุทธศาสนิกชนเชื่อว่า การบริจาคทำบุญกับเรือพระ เป็นการทำบุญต่อหน้าเบื้องพระพักตร์ พระพุทธรูป จะได้บุญกุศลโดยตรง การสะสมบุญไว้มากๆ เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ และเชื่อว่า เมื่อลากพระกลับวัดจะเกิดฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล และเชื่อว่าพระลากบันดาลในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น บันดาลให้สิ่งที่สูญหายกลับคืน บันดาลให้ผู้คนที่ไม่มีบุตรได้มีบุตรและธิดา การทำเรือพนมพระ เมืองนครศรีธรรมราช มีการบูรณะและจัดทำขึ้นใหม่ทุกปี รูปแบบเรือพนมพระ จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ลักษณะ แบบแปลน วัสดุ รูปทรง ลวดลายและการประดับตกแต่งออกมาเหมือนกัน แต่สภาวะทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ขาดความมั่นคงส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรค์เรือพระ ทั้งยังมีการนำเอาลวดลายศิลปะแบบตะวันตก ลายหลุยส์มาตกแต่งเรือพระ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควร ผู้เกี่ยวข้องควรตระหนักว่าเรือพนมพระ คือคุณค่าภูมิปัญญาในเชิงช่างท้องถิ่นนั้นๆ ควรสร้างบรรทัดฐานของช่างและความเข้าใจของภาครัฐ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญา ขบวนแห่เรือพนมพระ ชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา กล่าวถึงความเป็นมาของเรือพนมพระชุมชนบ้านเขาแก้ว ตำบลเขารูปช้าง อำเภอมือง จังหวัดสงขลา และกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดทอดภูมิปัญญาเรือพระของชุมชนบ้านเขาแก้วที่มีมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๔ เกิดจากคนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ เริ่มจากการประชุมครั้งแรกช่วงก่อนเข้าพรรษาโดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นัดหมาย คณะช่าง พระสงฆ์ ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนร่วมกันปรึกษาหารือถึงการคิดทำเรือพนมพระ รูปแบบเรือพนมพระ เงินทุน ตลอดจนพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นปีก่อน บทความยังกล่าวถึงความสำคัญในการทำเรือที่มีต่อชุมชน เพราะเรือพนมพระเป็นจุดรวมพล เมื่อมีปัญหาจำนวนช่างไม่เพียงพอ ผู้ใหญ่บ้านจะคอยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายว่าขณะนี้ขาดช่างอะไร ชาวบ้านที่พอมีฝีมือด้านนั้นจะเข้ามาช่วย คนที่ไม่รู้จักกันก็มาพบปะกันในงานช่วยทำเรือพนมพระ เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน มีช่วงหนึ่งที่ชุมชนเคยหยุดทำเรือพนมพระทำให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง เด็กในชุมชนเริ่มไม่รู้จักประเพณีชักพระ ชุมชนบ้านเขาแก้วจึงกลับมาส่งเสริมการทำเรือพนมพระ และถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำเรือพระ โดยความมีน้ำใจของช่างรุ่นเก่าที่เปิดใจให้เด็กรุ่นใหม่ได้ศึกษา ฝึกฝนฝีมือ และจะได้เป็นช่างสืบทอดภูมิปัญญาเรือพนมพระให้อยู่คู่ชุมชนบ้านเขาแก้ว^{๑๑๐}

วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ของชาวสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบและขั้นตอนวิธีการเกี่ยวกับประเพณีลากพระของชาว

^{๑๐๙} พยงค์ พรหมชาติ, “ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพระเมืองนครศรีธรรมราช”, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๒.

^{๑๑๐} วิจิตรา อุตมมณีนัย และคณะ, “กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาขบวนแห่เรือพระชุมชนบ้านเขาแก้วจังหวัดสงขลา”, อ้างแล้ว, หน้า ๕๑-๖๓.

สงขลา ศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมของชาวสงขลาที่ปรากฏในงาน และศึกษาสภาพและความคลี่คลายของประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ในปัจจุบันของชาวสงขลา ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือ ประเด็นประวัติความเป็นมาของประเพณีลากพระในจังหวัดสงขลา และประเด็นวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีนี้ ปรากฏว่าประเพณีดังกล่าวสะท้อนเห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้และชาวสงขลา ตั้งแต่สมัยอดีตและมีความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ได้แก่วัฒนธรรมด้านความเชื่อ ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม การละเล่นพื้นบ้านและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของชาวสงขลาในประเด็นที่ศึกษาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ **สัญญา วัชรพันธ์** ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ คือ ประเพณีลากพระที่เกิดขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๕๒๕ ลักษณะวัฒนธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในประเพณีลากพระส่วนใหญ่เป็นไปแบบพื้นบ้าน มีเป้าหมายเพื่อสังคมส่วนรวม ด้วยความศรัทธา ความเสียสละ ความจริงใจ และจริงจัง มีการหวังผลในการร่วมประเพณีเพียงเพื่อความสนุกสนานและความเป็นสิริมงคลเป็นหลัก หลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๕ ทางราชการโดยเทศบาลเมืองสงขลา รับผิดชอบการส่งเสริมให้มีเทศกาลลากพระขึ้นทุกปี ทำให้เกิดความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเป็นอย่างมาก เช่น การนำรูปแบบศิลปะจากส่วนกลางเข้ามาใช้ทดแทนศิลปะแบบพื้นบ้านมากขึ้น การทำเรือพระมุ่งเพื่อเศรษฐกิจมากกว่าความศรัทธาและความสนุกสนานร่วมกันโดยสังคมส่วนรวม การร่วมมือจากประชาชนในฐานะเป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณีลดลง ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของวัด และนายทุนเป็นผู้ทำเรือพระ โดยมีทางราชการเป็นผู้รับผิดชอบจัดงานประเพณี^{๑๑๑} และก็มีบทความของ **วิมล คำศรี** เขียนบทความเรื่อง “ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง” บทความกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงมาในการจัดงานประเพณีลากพระ การแข่งเรือ การร้องเพลงเรือ ซึ่งการเล่นเพลงเรือ ไม่มีการสืบทอดกันอย่างต่อเนื่อง และเลือนหายไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอำเภอ แต่ทางเทศบาลเมืองปากพนังพยายามอนุรักษ์และพัฒนาสืบสานและส่งเสริมประเพณีนี้ให้อยู่คู่ลุ่มน้ำปากพนังได้อย่างน่าชื่นชม โดยมีการส่งเสริมให้จัดประเพณีลากพระตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ จนถึงปัจจุบัน มีการประกวดเรือพนมพระ การแข่งขันเรือเพรียว ชิงถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การประกวดเรือแจว การแข่งขันเรือแจว มวยทะเล มหรสพต่างๆ อย่างครบครัน^{๑๑๒}

นอกจากนี้ ยังมีแนวทางการดิงภูมิปัญญาในประเพณีชักพระเข้าสู่กระบวนการศึกษาในระบบ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง ประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านบางदान สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา โดยตั้งความมุ่งหมายไว้ คือ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนา สร้าง ทดลอง และประเมินผลการทดลอง ใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง ประเพณีลากพระสำหรับนักเรียนชั้น

^{๑๑๑} สัญญา วัชรพันธ์, วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ของชาวสงขลา, (สงขลา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕.

^{๑๑๒} วิมล คำศรี, **คูบ้านควมเมือง: ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/431/1/ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง.pdf> [๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

ประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านบางตาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต ๑ ผลการศึกษา พบว่า “ชาวบ้านมีความสนใจ โดยเฉพาะการนำปราชญ์ที่มีความรู้ ความสามารถ ในเรื่อง ประเพณีลากพระมาถ่ายทอดให้กับนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้านเองมีความยินดี เห็นด้วยที่โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้มากขึ้น ฝึกให้นักเรียนตระหนักและเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง”^{๑๑๓}

แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเรือพนมพระ โดยมีวัตถุประสงค์แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เรือพนมพระในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอน แหล่งการเรียนรู้ และการประเมินผล ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือผู้อำนวยการโรงเรียน ครูศิลปะศึกษานิเทศก์ และ ปราชญ์ท้องถิ่นทำเรือพนมพระ โดยรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเรือพนมพระ และความคิดเห็นเรื่องเรือพนมพระ วิเคราะห์แตกประเด็นได้อย่างละเอียดตามประเด็น ประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ความสำคัญ แนวคิดในการสร้าง ประโยชน์และคุณค่า องค์ประกอบ กระบวนการขั้นตอนในการสร้าง เอกลักษณะเฉพาะในการสร้าง ความหมายที่มาของรูปทรงที่ใช้ การเลือกสีที่ใช้ในการสร้าง การเก็บบันทึกวาดลาย ต้นแบบของลายที่ใช้ การพัฒนารูปแบบ ลวดลายหรือวิธีการสร้างของเรือพนมพระ รวมไปถึงความเหมาะสมในการบรรจุเรื่องเรือพนมพระ ลงในหลักสูตรท้องถิ่น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรือพนมพระ ระดับช่วงชั้นของผู้เรียนในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เรือพนมพระ จากข้อมูลทำให้เกิดข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง คือ ควรมีการจัดอบรม ได้แก่ ผู้อำนวยการ ครูผู้สอน รวมถึงศึกษานิเทศก์ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เรือพนมพระ รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในท้องถิ่นเกี่ยวกับเรือพนมพระให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ควรมีการสำรวจ รวบรวม เก็บข้อมูลในท้องถิ่น เกี่ยวกับเรื่องเรือพนมพระ เพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางในการนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาของโรงเรียนในชุมชนและท้องถิ่นอย่างเป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการศึกษา ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนและท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องเรือพนมพระมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาเรือพนมพระ ควรส่งเสริมการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรื่องเรือพนมพระในท้องถิ่น โดยจัดทำเป็นเอกสาร หนังสือ ตำรา ตลอดจนจนแบบเรียน เพื่อนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษา^{๑๑๔}

^{๑๑๓} รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์, “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง ประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านบางตาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต ๕”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

^{๑๑๔} นฤตล จิตสกุล, “แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเรือพนมพระ”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

๒.๕.๔ ประเพณีชักพระและเรือพนมพระในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชักพระ และเรือพนมพระในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีนี้พบว่าเอกสารส่วนใหญ่เป็นเอกสารงานวิจัยจากการศึกษางานในกลุ่มและพบว่า ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีการศึกษาเรื่องประเพณีชักพระไม่มากนัก แต่มีความหลากหลายในลักษณะของข้อมูลที่จะนำเสนอ ดังนี้

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประเพณีชักพระ และการทำเรือพนมพระในพื้นที่อื่นๆ และในจังหวัดสุราษฎร์ธานีนี้ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของประเพณีชักพระที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวใต้ แต่ละพื้นที่พบปัญหาใกล้เคียงกัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเวลา เทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป เวลาที่หมดไปกับการหาเลี้ยงชีพ บริบทชุมชนกับการทำเรือพระบกเพื่อเข้าร่วมประเพณีชักพระจึงเปลี่ยนไป การทำเรือพนมพระบกนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งขั้นตอนการทำและวิธีการทำรูปแบบ ลวดลาย จำนวนช่างฝีมือที่ลดน้อยลงเพราะช่างฝีมือมีอายุมากขึ้น และขาดการสืบทอดความรู้ ควรส่งเสริมให้มีการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญา ทักษะเชิงช่างในการทำเรือพระบกให้ได้มากที่สุด เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมและส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นที่ยั่งยืนสืบต่อไป

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์

๒.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์

๑) แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย (Network)

ความหมายของเครือข่ายนั้นแม้ไม่ได้มีการนิยามไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มีผู้ให้ความหมายของ “เครือข่าย” ไว้อย่างมากมาย ดังต่อไปนี้

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลาานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มี การวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๑๑๕}

พรรณงาม เก้าธรรมสาร ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า “เครือข่าย” หมายถึง การเป็นพวกกันหลายๆ องค์กรชุมชน เพื่อทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายร่วมกันบางอย่าง

^{๑๑๕} กาญจนา แก้วเทพ, *เครื่องมือการทำงานแนวพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕.

ร่วมกัน เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เกิดจากการที่กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนต่างๆ มารวมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ^{๑๑๖}

เสรี พงษ์พิศ ให้คำนิยามของ “เครือข่าย” ไว้ว่า เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชนระหว่างชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน โดยมีหลักยึดตามขอบเขตพื้นที่ ประเด็นเนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียว กระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่น เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปฏิบัติ แบบอย่างของผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบททางสังคม คมนาคม แบบการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้นทำให้การไปมาหาสู่ดูงาน การร่วมกันทำ ข้ามเขตแดนของชุมชน อำเภอ จังหวัด และภาคเป็นไปได้ง่าย^{๑๑๗}

จากความหมายและคำนิยามที่มีผู้ให้ความหมาย พอจะสรุปได้ว่า “เครือข่าย” (Network) คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันด้วยความสมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน^{๑๑๘}

จากคำนิยามของเครือข่าย ประกอบไปด้วยสาระสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

- (๑) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ
- (๒) กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
- (๓) การเป็นสมาชิก เครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ

การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการจัดการให้คนมานั่ง “ร่วมกัน” เพื่อพูดคุยสนทนากันโดยไม่ได้ “ร่วมกัน” ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปรียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมากองรวมกัน ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเอาอิฐแต่ละก้อนมาต่อกันเป็นกำแพงโดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่างเป็นระบบ และก็ไม่ใช่เป็นแค่การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันเพียงเพื่อพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และไม่ใช่ว่าการรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันไว้ในมือเพื่อสะดวกแก่การติดต่อ การมอบหมายให้

^{๑๑๖} อคิน รพีพัฒน์, “การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ”, คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา, (ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๙.

^{๑๑๗} ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, “เครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙.

^{๑๑๘} กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย งานส่งเสริมเครือข่าย, องค์ประกอบของเครือข่าย: การพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์, ๒๕๖๖), หน้า ๘๐.

สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่งทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนการขยายวงใส่อิฐให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรจุอิฐได้มากขึ้น แต่กองอิฐในวงก็ยั้งวางระเกะระกะขาดการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีการกิจใหม่อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้ การรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดีหรือ จุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $1+1 = 2$ แต่ต้องเป็น $1+1 > 2$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่าผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน^{๑๓๙}

๒) องค์ประกอบของเครือข่าย (Pseudo network)

เครือข่ายเทียม (Pseudo network) หมายถึง เครือข่ายชนิดที่เราหลงผิดคิดว่าเป็นเครือข่าย แต่แท้จริงแล้วเป็นแค่การชุมนุมพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิก โดยที่ต่างคนต่างก็ไม่ได้มีเป้าหมายร่วมกัน และไม่ได้ตั้งใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการรวมกลุ่มแบบเฮโลสารระพา หรือรวมกันตามกระแสนิยมที่ไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน ลักษณะของเครือข่ายลวงจะไม่มี การสานต่อระหว่างสมาชิก ดังนั้น การทำความเข้าใจกับองค์ประกอบของเครือข่ายจึงมีความสำคัญ เพื่อช่วยให้สมาชิกสามารถสร้างเครือข่ายแทนการสร้างเครือข่ายเทียมเครือข่ายแท้มีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย ๗ ประการ คือ

(๑) มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน (Common Perception)

สมาชิกในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกัน หรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกัน มีมุมมองหรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว จะประสานงานและขอความร่วมมือยาก เพราะแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ในการทำงาน แต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของ

^{๑๓๙} เรื่องเดียวกัน.

กระบวนการ (Process) ภายใต้การรับรู้ถึงปัญหาที่สมาชิกทุกคนยอมรับแล้ว มิฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด^{๑๒๐}

(๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision)

วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกันการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแบบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน^{๑๒๑}

(๓) มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits)

คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน เป็นความต้องการ (Need) ของมนุษย์ในเชิงปัจเจก เช่น เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับ โอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ เป็นต้น สมาชิกของเครือข่ายเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาที่ต่างก็มีความต้องการเป็นของตัวเอง (Human needs) ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เขามามีส่วนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น

ดังนั้น ในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่เขาจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคน และต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่าย แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด^{๑๒๒}

(๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (Stakeholders Participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือ

^{๑๒๐} อ่างแล้ว.

^{๑๒๑} อ่างแล้ว.

^{๑๒๒} อ่างแล้ว.

กระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (Partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน (Horizontal Relationship) คือ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนมากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship) ในลักษณะเจ้านาย ลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่าย โดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก^{๑๒๓}

(๕) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship)

องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ($๑+๑ > ๒$) มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่

(๖) การเกี่ยวพันพึ่งพากัน (Interdependence)

เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับการที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่หากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล่มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกี่ยวพันพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ^{๑๒๔}

(๗) มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน (Interaction)

หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถุง แต่ละก้อนก็อยู่ในถุงอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทางการเขียน การพบปะ พูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาาร่วมกันโดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (Reciprocal Exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

^{๑๒๓} อ่างแล้ว.

^{๑๒๔} อ่างแล้ว.

องค์ประกอบข้างต้นไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปช่วยจำแนกระหว่างเครือข่ายแท้ กับเครือข่ายเทียมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วย และองค์ประกอบทั้งหลายข้อนี้เป็นตัวที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถรวมตัวกัน และพัฒนาเครือข่ายจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีพลัง^{๑๒๕}

๓) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย (Networking)

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบฟุ้งเฟ้อ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อกันด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่น การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย^{๑๒๖}

- ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย

การพัฒนางานหรือการแก้ปัญหาใดๆ ที่ใช้วิธีดำเนินงานในรูปแบบที่สืบทอดกันเป็นวัฒนธรรมภายในกลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กรเดียวกัน จะมีลักษณะไม่ต่างจากการปิดประเทศที่ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก การดำเนินงานภายใต้กรอบความคิดเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายใน ใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือ หรือถ้าจะออกแบบใหม่ก็ต้องใช้เวลานานมาก จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานอย่างยิ่งและไม่อาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้

การสร้าง “เครือข่าย” สามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียน และประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือ และทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

- การก่อเกิดของเครือข่าย

เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการต่างๆ กันแบ่งชนิดของเครือข่ายออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ร่วมกัน แสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายใน

^{๑๒๕} อ้างแล้ว.

^{๑๒๖} สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา, การสร้างเครือข่าย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.khorat.doae.go.th/web/attachments/article/453/การสร้างเครือข่าย.doc> [๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗].

ตัวสมาชิกเอง (ฉันทะ) เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชน หรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น^{๑๒๗}

๒) เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วน ใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และ ส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ได้อาศัยพื้นฐาน ความต้องการความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้ามารวมตัวกัน เป็นการทำงานเฉพาะกิจ ชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปไปในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจน นำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของ เครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบกับระยะก่อตั้ง^{๑๒๘}

๓) เครือข่ายวิวัฒนาการ

เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้ง โดยตรง แต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมารวมกันด้วย วัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็น การได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่นๆ มาแล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัว กัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่วุ่นวายนี้แม้จะไม่ได้เกิดจากแรง กระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการ กระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งทำนองเดียวกันกับ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเครือข่ายในลักษณะนี้พบเห็นอยู่มากมาย เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น^{๑๒๙}

- การรักษาเครือข่าย

ตราบไคที่ภารกิจเครือข่ายยังไม่สำเร็จย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาเครือข่ายไว้ ประคับประคองให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และบางกรณีหลังจากเครือข่ายได้บรรลุผล

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๒๘} อ้างแล้ว.

^{๑๒๙} อ้างแล้ว.

สำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ก็จำเป็นต้องรักษาความสำเร็จของเครือข่ายไว้ หลักการรักษาความสำเร็จของเครือข่าย มีดังนี้

๑) มีการจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายจะก้าวไปสู่ช่วงชีวิตที่ถดถอยหากไม่มีกิจกรรมใดๆ ที่สมาชิกของเครือข่ายสามารถกระทำร่วมกัน เนื่องจากไม่มีกิจกรรมก็ไม่มีกลไกที่จะดึงสมาชิกเข้าหากัน สมาชิกของเครือข่ายก็จะมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เมื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกลดลงก็ส่งผลให้เครือข่ายเริ่มอ่อนแอ สมาชิกจะเริ่มสงสัยในการคงอยู่ของเครือข่าย บางคนอาจพาลคิดไปว่าเครือข่ายล้มเลิกไปแล้วความยั่งยืนของเครือข่ายจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (Pattern) ของการกระทำที่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ได้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคน กล่าวคือ ควรจะมีกิจกรรมย่อยที่หลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความสนใจของสมาชิกกลุ่มย่อยในเครือข่ายด้วย โดยที่กิจกรรมเหล่านี้ก็ยังต้องอยู่ในทิศทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกัน การพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันประจำทุกเดือน เป็นต้น หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น จัดกีฬาสนทนา การระหว่างสมาชิก จัดงานประเพณีท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น ในกรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ที่กว้างขวางมาก กิจกรรมไม่ควรรวมศูนย์อยู่เฉพาะส่วนกลาง ควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก^{๑๓๐}

๒) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย

สัมพันธภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนน้ำมันที่คอยหล่อลื่นการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นเมื่อใดที่สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกบาดหมางไม่เข้าใจกัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกันโดยหาข้อตกลงไม่ได้ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกก็จะเริ่มแตกร้าว ซึ่งหากไม่มีการแก้ไขอย่างทันท่วงที ก็จะนำไปสู่ความเสื่อมถอย และความสิ้นสุดลงของเครือข่ายได้ ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอไม่ใช่ว่าในช่วงที่มีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น

นอกจากนี้สมาชิกของเครือข่ายพึงตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสัมพันธภาพ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้น สมาชิกควรแสดงความเป็นมิตรต่อกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งต้องรีบแก้ไข และดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ และควรมีมาตรการป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน เช่น ในการจัดโครงสร้างองค์กรควรแบ่งอำนาจหน้าที่ให้

^{๑๓๐} กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดยะลา, การเชื่อมโยงเครือข่าย ผลไม้ของสหกรณ์ในจังหวัดยะลา, (ยะลา: สำนักงานสหกรณ์จังหวัดยะลา, ๒๕๖๓), หน้า ๕.

ชัดเจน และไม่ซ้ำซ้อน การกำหนดเป้าหมายการทำงานที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม การกำหนดกติกาอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน เป็นต้น^{๑๓๑}

๓) การกำหนดกลไกสร้างระบบจิตใจ

สมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอที่จะดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งตามทฤษฎีแรงจูงใจแล้ว ปัจเจกต่างก็มีสิ่งจูงใจที่ต่างกัน

ดังนั้น ควรทำการวิเคราะห์เพื่อบ่งชี้ถึงแรงจูงใจที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคล แล้วทำการจัดกลุ่มของสิ่งจูงใจที่ใกล้เคียงกันออกเป็นกลุ่มๆ อาทิ ค่าตอบแทน เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับ ฯลฯ อันจะนำไปสู่มาตรการในการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคคลในแต่ละกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง ถ้าจำเป็นจะต้องให้ค่าตอบแทนเพื่อเป็นสิ่งจูงใจ ควรเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลงานมากกว่าการให้ผลตอบแทนในลักษณะเหมาจ่าย กล่าวคือผู้ที่รับค่าตอบแทนต้องสร้างผลงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน โดยผลงานที่ได้ต้องสนับสนุนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเครือข่าย และควรมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน เพื่อสร้างทักษะผูกพันระหว่างผู้รับทุนและผู้ให้ทุนการให้ค่าตอบแทนก็ไม่ควรให้ทั้งหมดในงวดเดียว เพื่อให้มีการปรับลดค่าตอบแทนได้หากผู้รับทุนไม่ดำเนินการตามสัญญาในกรณีที่ต้องการให้เกียรติยศและชื่อเสียงเป็นสิ่งจูงใจโดยเฉพาะในงานพัฒนาสังคมที่มักจะไม่มีค่าตอบแทนการดำเนินงาน จำเป็นต้องหาสิ่งจูงใจอื่นมาชดเชยสิ่งตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ตามทฤษฎีของ Maslow ความต้องการการยกย่องจากผู้อื่น (Esteem Needs) ที่อยู่ในรูปของอำนาจเกียรติยศชื่อเสียง หรือสถานะทางสังคม เป็นสิ่งที่นำมาใช้จูงใจได้ อาจทำเป็นรูป “สัญลักษณ์” บางอย่าง ที่สื่อถึงการได้รับเกียรติยศ การยกย่องและมีคุณค่าทางสังคม เช่น การประกาศเกียรติยศ เข็มเชิดชูเกียรติโล่เกียรติยศ เป็นต้น โดยสัญลักษณ์เหล่านี้ต้องมีคุณค่าเพียงพอให้เขาปรารถนาอยากที่จะได้และควรมีเกียรติยศหลายระดับที่จูงใจสมาชิกเครือข่ายให้ร่วมมือลงแรงเพื่อไต่เต้าไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไป ซึ่งจะช่วยให้เกิดความต่อเนื่อง และควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่รายชื่อคนกลุ่มนี้อย่างกว้างขวาง

๔) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ

หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไป เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานที่เพียงพอ ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากร ที่สำคัญคือเงินทุนในการดำเนินงานซึ่งเปรียบเสมือนเลือดที่ไหลเวียนหล่อเลี้ยงเครือข่ายให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ เมื่อขาดเงินทุนเพียงพอที่จะจุนเจือ เครือข่ายอาจต้องปิดตัวลงในที่สุด หากได้รับการสนับสนุนจะต้องมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างรัดกุม และมีการรายงานผลเป็นระยะ หากการดำเนินงานไม่คืบหน้าอาจให้ระงับทุนได้

๕) การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหา

^{๑๓๑} อ้างแล้ว, หน้า ๖.

เครือข่ายอาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่เพิ่งเริ่มดำเนินการใหม่ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และช่วยหนุนเสริมให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ควรมีที่ปรึกษาเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำเป็นแหล่งข้อมูลให้ศึกษาค้นคว้า และช่วยอบรมภาวะความเป็นผู้นำให้กับสมาชิกเครือข่าย^{๑๓๒}

(๖) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

องค์กรหรือเครือข่ายที่เคยประสบความสำเร็จกลับต้องประสบกับความล้มเหลวอย่างรุนแรงเมื่อเวลาผ่านไป เพราะไม่ได้ “สร้างคน” ขึ้นมาเพื่อสานต่อภารกิจของเครือข่าย จำเป็นต้องสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายต้องคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมทั้งความรู้ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่ายและที่สำคัญคือเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้ ดำเนินการให้คนเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นสมาชิกแกนหลัก เพื่อสืบสานหน้าที่ต่อไปเมื่อสมาชิกแกนหลักต้องหมดวาระไป^{๑๓๓}

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคม (Social Network)

ชนากิตต์ ราชพิบูลย์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การสร้างเครือข่ายการทำงานเป็นวิธีการทำงานที่ได้รับความนิยมทั้งในภาคธุรกิจและในการทำงานเชิงพัฒนาสังคม ซึ่งในโลกธุรกิจนั้นแนวความคิดของระบบเครือข่ายได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยเริ่มจากธุรกิจของการจัดหางานทำ และการสรรหาบุคคลที่เหมาะสม แต่สำหรับในทางสังคมวิทยา เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social-Network) อย่างหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจนแน่นอน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก และมีความเป็นรูปธรรมมองเห็นได้ แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายอาจจะมองเห็นเป็นรูปธรรม หรือมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ ซึ่งเครือข่ายที่มองเห็นเป็นรูปธรรมมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน แต่เครือข่ายไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว อาจมีการกำหนดหน้าที่ให้สัมพันธ์กัน แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับใครให้ทำอะไรได้ แต่ละคนหรือกลุ่มองค์กรต่างเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอๆ กัน^{๑๓๔}

บุญมาก ศิริเนาวกุล กล่าวว่า เครือข่ายสังคม (Social Network) หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งสามารถที่จะสร้างเป็นเครือข่ายอย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยใช้โหนด (Node) ซึ่งสัญลักษณ์เป็นวงกลม ซึ่งหมายถึง คน หรือกลุ่มคน หรือองค์กร และมีเส้นเชื่อมระหว่างกันที่เรียกว่า Ties เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันในลักษณะเฉพาะต่างๆ กันไป เช่น เพื่อน ญาติครอบครัว

^{๑๓๒} อ่างแล้ว.

^{๑๓๓} อ่างแล้ว.

^{๑๓๔} ชนากิตต์ ราชพิบูลย์, “การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์และผลกระทบต่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์และเทคโนโลยี, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘-๒๙.

ความเกลียด ความขัดแย้ง ความคิด คุณค่าทางสังคม วิสัยทัศน์ เราสามารถสร้างเครือข่ายนี้ในหลายระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศหรือระดับโลก และเครือข่ายสังคมมีบทบาทสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหา ช่วยให้องค์กรสามารถทำงานต่อไปได้และสามารถที่จะหาหนทางที่จะให้แต่ละคนหรือกลุ่มบุคคลสามารถไปสู่จุดหมายปลายทางได้ด้วยการติดต่อสัมพันธ์กัน คุยกัน เพื่อขยายความสัมพันธ์ตามจุดหมายที่เราอยากจะได้เท่าที่ทำได้^{๑๓๕}

๕. แนวคิดเกี่ยวกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Networking Site: SNS)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือเรียกได้อีกอย่างว่า ชุมชนออนไลน์ (Social Networking Site: SNS) หมายถึง โปรแกรมหรือเว็บไซต์ที่ได้จัดทำขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลสามารถเข้ามาติดต่อสื่อสารกันได้ ทั้งในรูปแบบการติดต่อทางเดียว หรือติดต่อทั้งสองทางระหว่างผู้รับข้อมูลและผู้ส่งข้อมูล โดยที่ผู้รับและผู้ส่งข้อมูลนั้นไม่จำเป็นต้องรู้จักกันมาก่อนก็ได้ ทั้งนี้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบันมีมากมายและหลากหลาย และแต่ละเครือข่ายจะมีลักษณะหรือจุดเด่นที่แตกต่างกันออกไป บางเว็บไซต์เน้นเรื่องการส่งข้อความสั้นๆ เช่น Twitter เป็นต้น หรือบางเว็บไซต์เน้นเรื่องการแบ่งปันรูปภาพหรือวิดีโอเพื่อบอกเล่าเรื่องราว เช่น Youtube, Instagram, Socialcam เป็นต้น หรือบางเว็บไซต์เน้นในเรื่องของการแบ่งปันบทความหรือข้อมูลในรูปแบบเอกสาร เช่น Blogger, Wordpress เป็นต้น และอีกรูปแบบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันคือสามารถนำเสนอ แบ่งปันข้อมูลได้หลากหลาย หรือแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการสามารถส่งข้อความแบบสามารถโต้ตอบทันทีได้ (Instant Message: IM) เช่น Facebook เป็นต้น ซึ่งสามารถจัดแบ่งประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ออกได้ดังต่อไปนี้

อิสริยะ ไพรีพ่ายฤทธิ์ ได้จัดแบ่งประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

(๑) Identity Network คือ การแสดงตัวตนและภาพลักษณ์ของตนเองรวมถึงผลงานของตนเอง เช่น www.hi5.com www.facebook.com www.youtube.com เป็นต้น

(๒) Interested Network เป็นการรวมตัวกันโดยอาศัย “ความสนใจ” ตรงกัน เช่น Digg.com del.icio.us Zickr

(๓) Collaboration Network เป็นกลุ่มเครือข่ายที่ร่วมกัน “ทำงาน” เช่น www.wikipedia.org Google Maps

(๔) Gaming/Virtual Reality หรือโลกเสมือน ซึ่งจะปรากฏในลักษณะที่มีการสวมบทบาทของผู้เล่นในชีวิตจริงกับตัวละครในเกม เหมือนว่าผู้เล่นมีชีวิตรอยู่ในเกมส์และชุมชนที่สร้างขึ้นและสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ และ

(๕) Professional Network ใช้งานในอาชีพ แต่ทั้งนี้ในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ จะมีส่วนประกอบหลักที่จะต้องมีการปรากฏคล้ายคลึงกัน^{๑๓๖} ซึ่ง สเตรด (Stroud, อ้างถึงใน ฌาน ภาณุ มงคลฤทธิ์) ได้สรุปไว้ ๕ ประเภท ได้แก่

๑. โปรไฟล์ (Profiles) ทั้งแบบสาธารณะ หรือ ส่วนตัว เป็นหน้าเว็บไซต์ที่ให้ผู้ใช้งานแต่ละคน บอกตัวตนของตนเอง เช่น อายุ เพศ ที่อยู่อาศัย ความสนใจส่วนตัว เป็นต้น ในหน้าโปรไฟล์ยังเป็น แหล่งรวมเนื้อหาต่างๆ มากมาย เช่น ภาพถ่าย เสียง ไฟล์วิดีโอ ตามที่ผู้ใช้งาน จัด โดยที่หน้าโปรไฟล์ สามารถตั้งค่าแบบส่วนตัว หรือแบบสาธารณะตามแต่ความพอใจของผู้ใช้งาน

๒. เครือข่ายของผู้ใช้ (Network Contact) หลังจากที่ใช้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเว็บไซต์ เครือข่ายสังคมออนไลน์แล้ว ผู้ใช้สามารถตรวจสอบหรือเข้าดูข้อมูลของผู้ใช้คนอื่นๆ ที่เป็นสมาชิก เหมือนกันได้โดยบางครั้งการสื่อสารหรือการเข้าดูข้อมูลนั้น จำเป็นจะต้องได้รับการอนุญาตหรือได้รับ สิทธิในการเข้าถึงจากสมาชิกผู้นั้นก่อน

๓. การส่งข้อความ (Messaging) เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่มักจะมีระบบ ให้ผู้ใช้ส่งข้อความ หรือฝากเนื้อหาบางอย่าง หรือฝากสัญลักษณ์แทนการบอกกล่าวไว้บนหน้าโปรไฟล์ ของเพื่อนสมาชิกได้ บางครั้งอาจเรียกเป็นการคอมเมนต์ (Comment)

๔. การแบ่งปันเนื้อหา (Content Sharing) เหมือนกับการแลกเปลี่ยนข้อความ หรือ เนื้อหาในระหว่างเพื่อนสมาชิก ซึ่งยังรวมถึงการอัปโหลดรูปภาพ หรือไฟล์วิดีโอเข้าไปในเว็บไซต์ หรือการเขียนบล็อก (Blog) ของผู้ใช้งานเองเพื่อให้เพื่อนสมาชิกได้เข้ามาเยี่ยมชม

๕. ส่วนเพิ่มคุณค่า (Add-Value Content) ส่วนนี้มีไว้เพื่อดึงดูดให้ผู้มาเป็นสมาชิกของ เว็บไซต์ตนเอง โดยเพิ่มคุณค่าในส่วนของโปรไฟล์ให้ดูสวยงามและน่าสนใจมากยิ่งขึ้นหรือเป็นการเพิ่ม กิจกรรมให้กับผู้ใช้ในการเข้ามาใช้บริการเว็บไซต์ เช่น เกมส์ โปรแกรมเสริมต่างๆ บนหน้าโปรไฟล์ เป็นต้น^{๑๓๗}

๖. อิทธิพลของเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์

เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ เข้ามามีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน ส่วนหนึ่ง เนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เปิดโอกาสให้มีการเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก มากขึ้น การมีจุดปล่อยสัญญาณอินเทอร์เน็ต รวมไปถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการเชื่อมต่อมีหลากหลายไม่ จำเพาะต้องเป็นคอมพิวเตอร์เท่านั้น อุปกรณ์อื่นๆ ที่สามารถพกพาไปกับตัวและมีขนาดเล็ก อีกทั้งยังมี ราคาถูกมาก สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตซึ่งรวมถึงการที่ผู้ให้บริการสัญญาณโทรศัพท์มีการ

^{๑๓๖} อีสริยา ไพริพายฤทธิ์, การใช้เทคโนโลยี Open Source ในการพัฒนาซอฟต์แวร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.isriya.com/files/oss-development-slide.pdf> [๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗].

^{๑๓๗} Stroud, อ้างถึงใน ฌานภาณุ มงคลฤทธิ์, “ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อการตลาด และการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลบนเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิต วิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๐.

พัฒนาให้ใช้ในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ด้วย จึงทำให้การเข้าถึงมีจำนวนมากยิ่งขึ้นและเพิ่มขึ้นทุกวัน ซึ่งเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นย่อมมีทั้งด้านบวกและด้านลบ

ผลกระทบในด้านบวกของเครือข่ายสังคมออนไลน์ สิ่งแรกคือเป็นการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน ทำให้คนที่แม้จะอยู่ห่างไกลกันสามารถที่จะแสดงตัวตนหรืออัตลักษณ์ของตนเองออกมาโดยผ่านเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่า หรือผ่านรูปภาพ วีดีโอ จนทำให้สามารถปรากฏในโลกอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ และการควบคุมเนื้อหาของเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นถูกจำกัดได้ยาก หรือยากต่อการที่จะแทรกแซงจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งต่างจากทีวี หรือวิทยุ ที่ง่ายต่อการถูกจำกัดการเสนอข้อมูล

ดังนั้น จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการทำมาสู่การแบ่งปันข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ซึ่งบางครั้งเป็นการช่วยกันตรวจสอบการดำเนินการของภาครัฐให้มีความโปร่งใสมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงในบางครั้งยังถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการหาเสียงทางการเมือง หรือการให้ข้อมูลในการดำเนินงานของภาครัฐที่สามารถตรงเข้าไปยังตัวประชาชนได้โดยตรง

ผลกระทบในด้านลบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ การทำให้ประชาชนเกิดการเสพติดการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์จนอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเรียนรู้ การงาน หรืออาชีพได้ รวมไปถึงการขาดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบเผชิญหน้าเริ่มลดน้อยลง เพราะจะเป็นการทำ ความรู้จักกันผ่านหน้าโปรไฟล์รวมไปถึงข้อมูลต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ และในบางครั้งกลุ่มมีฉวยโอกาสฉวยเอาเป็นโอกาสในการหลอกลวงหาผลประโยชน์ เช่น การแอบอ้างเป็นบุคคลอีกคนหนึ่งแล้วทำการหลอกลวงเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สินหรือก่อเหตุร้ายประการอื่น^{๑๓๘}

๒.๖.๒ แนวคิดเกี่ยวกับแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์

คำว่า “แพลตฟอร์ม” ครอบคลุมความหมายและการใช้งานที่หลากหลาย โดยหลักแล้ว แพลตฟอร์ม หมายถึง รากฐานหรือกรอบการทำงานที่อำนวยความสะดวกในการโต้ตอบ ธุรกิจ หรือการแลกเปลี่ยนสินค้า บริการ หรือข้อมูล แพลตฟอร์มทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่แตกต่างกันและเปิดใช้งานการทำงานร่วมกัน มีโครงสร้างที่รองรับฟังก์ชันและบริการต่างๆ โดยมีกอสายเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดการโต้ตอบที่ราบรื่นในบริบททางด้านไอที เรามักได้ยินคำว่า “Computer Platform” ซึ่งโดยทั่วไป จะหมายถึงระบบปฏิบัติการ และฮาร์ดแวร์คอมพิวเตอร์ อาทิ แล็บท็อปสมัยใหม่ที่ใช้ Windows เป็นระบบปฏิบัติการ คอมพิวเตอร์ Apple ที่ใช้ระบบปฏิบัติการ Mac OS X เป็นต้น นอกจากนี้ ในบริบทของเทคโนโลยี เดิมที “แพลตฟอร์ม” จะหมายถึงรากฐานที่สนับสนุนซอฟต์แวร์ มันถูกบรรจุอยู่ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษของอ็อกซ์ฟอร์ด ในปี ๑๙๘๗ ซึ่งมีการระบุว่าเป็นคำนามที่หมายถึง “สถาปัตยกรรมระบบมาตรฐาน เครื่องและ/หรือระบบปฏิบัติการ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานในการรันแอปพลิเคชันซอฟต์แวร์ หากแต่คำว่า Platform ที่พวกเราหรือคนส่วนใหญ่ได้ยินในยุคนี้นี้ มักอยู่ในบริบทของแอปพลิเคชัน ต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกในการใช้งานเพื่อ

^{๑๓๘} สุริรักษ์ วงษ์ทิพย์, “เครือข่ายสังคมออนไลน์: กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์เพื่อดึงดูดผู้บริโภคในยุคดิจิทัล”, วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑-๓๖.

เชื่อมต่อกับโลกดิจิทัลของผู้คน ซึ่ง Gartner ตั้งข้อสังเกตว่าในบริบทของธุรกิจสมัยใหม่ Platform มักหมายถึงเครื่องมือที่มีความสามารถด้านธุรกิจ หรือเทคโนโลยีที่หลากหลาย เช่น แพลตฟอร์มการตลาดดิจิทัล หมายถึง โซลูชันที่สนับสนุนฟังก์ชันต่างๆ ภายในขอบเขตของการตลาดทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้นและเมื่อลองเปิดไปดูความหมายตามพจนานุกรมล่าสุดแล้ว Platform จะหมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่เสมือนแท่น นั่งร้าน หรือซานซาลา เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมต่างๆ สามารถเชื่อมโยง หรือก้าวกระโดดไปสู่โอกาสทางธุรกิจผ่านการมีระบบนิเวศน์ (Ecosystem) ที่เอื้ออำนวยในการปฏิบัติการต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือ หรือแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องมีการผูกมัดในระยะยาว กล่าวคือมันเป็นสิ่งที่ใช้เรียกได้ ทั้ง Platform คอมพิวเตอร์ Platform ซอฟต์แวร์ Platform แอปพลิเคชัน หรือ Platform การตลาดดิจิทัล และอื่นๆ อีกมากมาย^{๑๓๙}

นอกจากนี้ เราอาจสังเกตได้ว่า โซเชียลมีเดียต่างๆ อาทิ Facebook, X (Twitter) และ Instagram ล้วนไม่นิยมถูกเรียกสรรพนามแทนด้วยคำว่า “โซเชียลเน็ตเวิร์ก” อีกต่อไปแล้ว เพราะทุกวันนี้ สิ่งเหล่านี้ ได้ถูกเรียกแทนว่า “แพลตฟอร์มออนไลน์” อย่างแพร่หลายเป็นที่เรียบร้อยสอดคล้องกับที่ศาสตราจารย์ด้านการสื่อสารของมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ และนักวิจัยของ Microsoft Tarleton L. Gillespie ซึ่งเขียนไว้ในบทความปี ๒๐๑๐ ชื่อ “The Politics of ‘Platforms’” ว่าสิ่งนี้สามารถมีความหมายที่เป็นไปได้มากมาย ซึ่งผู้ฟังหรือผู้พูดอาจมองข้ามความแตกต่างไป Adrian Bridgwater นักข่าวอิสระด้านเทคโนโลยี เขียนไว้ในนิตยสาร Forbes ในปี ๒๐๑๕ ว่าแพลตฟอร์มเป็น “อะไรก็ได้ที่คุณสร้างได้” รวมถึงซอฟต์แวร์ ตามมาตรฐานนี้ซอฟต์แวร์จึงสามารถทำหน้าที่เป็นแพลตฟอร์มได้ トラบใดที่มี “โครงสร้างไอที ในทำนองเดียวกัน ในปี ๒๐๑๔ Cynthia Beath นักเศรษฐศาสตร์และศาสตราจารย์ชาวอเมริกัน ได้อธิบายความหมายของ แพลตฟอร์ม ว่าเป็น “ที่เก็บข้อมูลของส่วนประกอบทางธุรกิจ รวมถึงข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐานที่ใช้ในการกำหนดค่าข้อเสนอดิจิทัลอย่างรวดเร็ว” กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เมื่อใดก็ตามที่องค์กรต่างๆ สร้างแอปพลิเคชันที่สามารถเชื่อมต่อถึงกันหลายตัวได้ สิ่งนั้นจะถูกเรียกว่าเป็น แพลตฟอร์ม นั่นเอง^{๑๔๐}

ความสำคัญของ Platform

ในโลกปัจจุบันที่เชื่อมต่อถึงกัน แพลตฟอร์มกลายเป็นแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมต่างๆ และวิธีที่เราใช้ชีวิต ทำงาน และเชื่อมต่อระหว่างกัน ระบบนิเวศน์ดิจิทัลเหล่านี้ได้ปฏิวัติวิธีการดำเนินธุรกิจ ทำให้พวกเขาขยายขนาดอย่างไม่เคยมีมาก่อน ส่งเสริมนวัตกรรม และปรับโฉมเศรษฐกิจทั้งหมด ตั้งแต่ยักษ์ใหญ่ด้านโซเชียลมีเดียอย่าง Facebook และ X (Twitter) ไปจนถึงยักษ์ใหญ่ด้านอีคอมเมิร์ซ อย่าง Amazon และ Alibaba แพลตฟอร์ม

^{๑๓๙} ไทม์คอนซัลต์ติ้งจำกัด, อิทธิพลของแพลตฟอร์มดิจิทัล สื่อกกลางที่จำเป็นต้องมีการกำกับดูแล, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.timeconsulting.co.th/what-is-digital-platforms> [๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗].

^{๑๔๐} มาริน ทองเจือ, “รูปแบบและกลยุทธ์การสร้างเนื้อหาของนักรีวิวอาหารบนแพลตฟอร์ม TikTok”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม), (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๕), หน้า ๕๘.

ต่างๆ ได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญของยุคดิจิทัลความสำคัญของแพลตฟอร์มนั้นมีมากมายจนอาจเกินบรรยาย ด้วยการเปลี่ยนรูปแบบธุรกิจแบบดั้งเดิม พลิกโฉมอุตสาหกรรม และก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ของการสร้างมูลค่าประกอบการทำงานแบบไดนามิกและหลากหลายเหล่านี้ ได้จัดเตรียมพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์สำหรับการทำงานร่วมกัน การแบ่งปันความรู้ และการลงทุนของผู้ประกอบการ ยกระดับสนามแข่งขันสำหรับธุรกิจทุกขนาดและเสริมศักยภาพให้กับบุคคลด้วยโอกาสใหม่ๆ อีกมากมายหัวใจหลัก คือ แพลตฟอร์มทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก เชื่อมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลายรวมถึงผู้ใช้ ผู้ผลิต และนักพัฒนา เพื่อสร้างคุณค่าผ่านการโต้ตอบและการแลกเปลี่ยนด้วยการใช้ประโยชน์จากผลกระทบของเครือข่าย แพลตฟอร์มมีความสามารถในการเพิ่มคุณค่าของตนแบบทวีคูณเมื่อมีผู้เข้าร่วมเข้าร่วมมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่วงจรการเติบโตที่ดี ศักยภาพในการเติบโตแบบทวีคูณนี้ได้กระตุ้นให้เกิดการเติบโตของธุรกิจที่ใช้แพลตฟอร์ม ซึ่งสร้างโอกาสที่เหนือชั้นสำหรับนวัตกรรมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของแพลตฟอร์มคือความสามารถในการควบคุมพลังของข้อมูลด้วยอัลกอริทึมที่ซับซ้อนและการวิเคราะห์ข้อมูล แพลตฟอร์มสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมหาศาล ให้ข้อมูลเชิงลึกที่มีค่าเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค แนวโน้มตลาด และความชอบ แนวทางที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลนี้ช่วยให้แพลตฟอร์มสามารถมอบประสบการณ์ส่วนบุคคล โฆษณาที่ตรงเป้าหมาย และโซลูชันที่ปรับให้เหมาะกับแต่ละบุคคล เพิ่มการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ใช้ยิ่งไปกว่านั้น แพลตฟอร์มได้ปฏิวัติแนวคิดของการเป็นเจ้าของ โดยเปลี่ยนจุดสนใจจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ที่จับต้องได้ไปสู่การเข้าถึงบริการและทรัพยากรตามความต้องการ

การเพิ่มขึ้นของเศรษฐกิจการแบ่งปันเป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงนี้โดยแพลตฟอร์มอย่าง Airbnb และ Uber เชื่อมโยงบุคคลเข้ากับทรัพยากรที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เช่น ห้องสำรองและยานพาหนะที่ไม่ได้ใช้งาน สร้างแหล่งรายได้ใหม่และส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืน แพลตฟอร์มยังทำให้การเข้าถึงข้อมูลและความรู้เป็นประชาธิปไตย หรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์อย่าง Coursera และ Khan Academy ได้เปิดช่องทางสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ผู้คนทั่วโลกสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ในทำนองเดียวกัน แพลตฟอร์มการแชร์เนื้อหาอย่าง YouTube และ Medium ได้ให้เสียงแก่ครีเอเตอร์และผู้มีอิทธิพล ช่วยให้พวกเขาแบ่งปันแนวคิดและเข้าถึงผู้ชมทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การครอบงำที่เพิ่มขึ้นของแพลตฟอร์มทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับปัญหาความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ และแนวปฏิบัติที่ผูกขาด การสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมและกฎระเบียบเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้แน่ใจว่าแพลตฟอร์มทำงานอย่างยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ในขณะที่เราสำรวจภูมิทัศน์ทางดิจิทัลการเข้าใจถึงความสำคัญของแพลตฟอร์มกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับธุรกิจ ผู้กำหนดนโยบาย และบุคคลทั่วไปการเปิดรับศักยภาพของแพลตฟอร์มสามารถขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมนวัตกรรม และส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ด้วยการใช้ประโยชน์จากพลังของแพลตฟอร์ม เรามีโอกาสที่จะกำหนดอนาคตที่เชื่อมโยงถึงกัน มีประสิทธิภาพ และเท่าเทียมกันมากขึ้นต่อไปเราจะเจาะลึกลงไปถึงความสำคัญของแพลตฟอร์ม สำรวจผลกระทบการเปลี่ยนแปลงต่อภาคส่วนต่างๆ รวมถึงความท้าทายและโอกาสที่

พวกเขาแนะนำเสนอ เราจะตรวจสอบว่าแพลตฟอร์มได้เปลี่ยนโฉมหน้าอุตสาหกรรม ส่งเสริมปัจเจกชน และขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไร นอกจากนี้ เราจะหารือเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาของแพลตฟอร์มในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและผลกระทบต่อธุรกิจ สังคม และเศรษฐกิจโลก^{๑๔๑}

๒.๗ พื้นที่การวิจัย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่การวิจัยอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร มีรายละเอียดที่จะนำเสนอ ดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี หรือชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีเรียกว่าบ้านดอน เป็นอำเภอศูนย์กลางระบบราชการ การคมนาคมขนส่ง การศึกษา และเศรษฐกิจของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังต่อไปนี้

อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดต่อกับอ่าวไทย ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกาญจนดิษฐ์ ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านนาสารและอำเภอบ้านนาเดิม ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอพุนพิน

ประวัติความเป็นมา อำเภอบ้านดอน ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี เป็นชื่อท้องถิ่นที่เรียกกันมาแต่โบราณ ตามสภาพของบริเวณนั้นซึ่งเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง บริเวณบ้านดอนในสมัยโบราณ เป็นอยู่ต่อเรือขนาดใหญ่ของเมืองไชยา ตรงบริเวณปากน้ำแม่น้ำตาปี ต่อมาความเจริญมากขึ้นตามลำดับ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองไชยาเดิมมาตั้งที่เมืองบ้านดอน และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ มีรับสั่งให้เปลี่ยนชื่อเมืองไชยาที่บ้านดอน เป็นเมืองสุราษฎร์ธานีมาตราบจนปัจจุบันนี้

สภาพพื้นที่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่บริเวณที่บรรจบของลำน้ำหลายสาย ได้แก่ คลองท่ากูบ และคลองมะขามเตี้ย ที่ไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำตาปี บริเวณเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ซึ่งบริเวณนี้ แม่น้ำตาปีได้แยกออกเป็น ๒ สาย ไหลลงสู่ทะเล คือแม่น้ำตาปีและคลองฉนาก

ลักษณะภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พัดผ่านอ่าวไทย และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จากมหาสมุทรอินเดีย จึงมีลักษณะอากาศแบบมรสุมเขตร้อน ดังนั้นจึงทำให้อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มีเพียง ๒ ฤดูกาล คือ ๑) ฤดูร้อน ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน และ ๒) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม

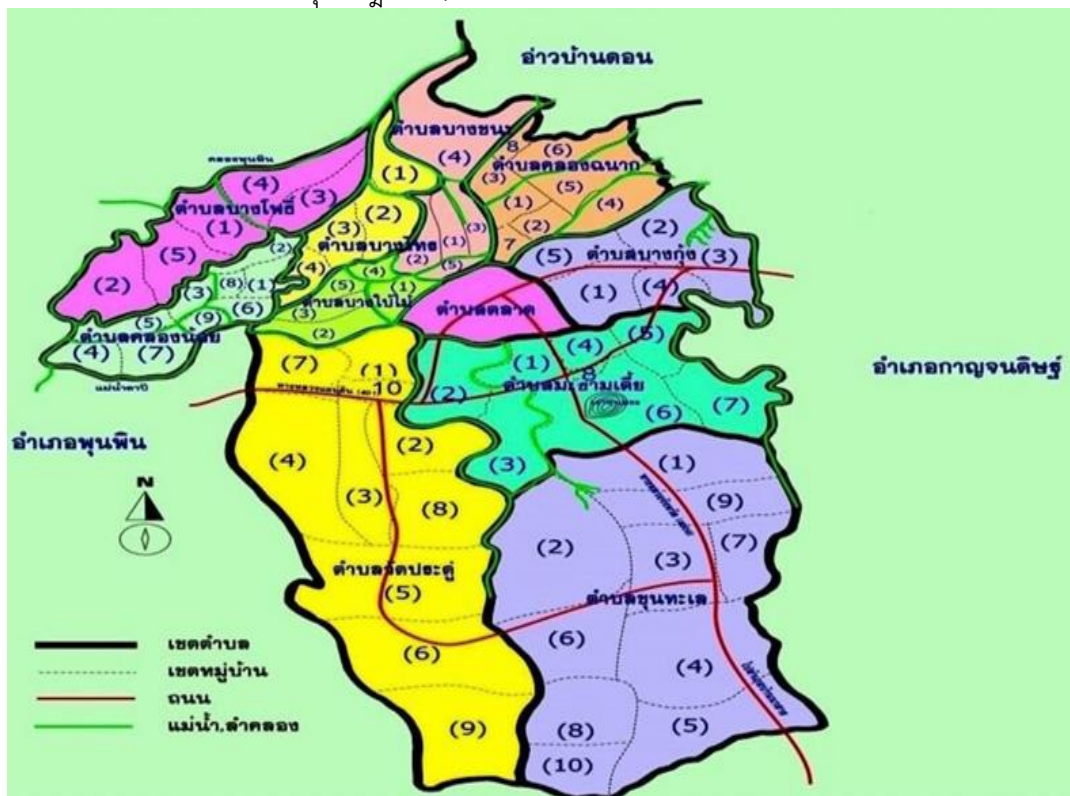
การแบ่งเขตการปกครอง

^{๑๔๑} วชิรา ทองสุข, แพลตฟอร์ม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://talkatalka.com/blog/what-is-a-platform/> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๓].

การแบ่งเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนภูมิภาค อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ ตำบล ๖๕ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑) ตลาด ๒) มะขามเตี้ย มี ๘ หมู่บ้าน ๓) วัดประดู่ มี ๑๐ หมู่บ้าน ๔) ชุนทะเล มี ๑๐ หมู่บ้าน ๕) บางใบไม้ มี ๕ หมู่บ้าน ๖) บางชนะ มี ๖ หมู่บ้าน ๗) คลองน้อย มี ๙ หมู่บ้าน ๘) บางไทร มี ๔ หมู่บ้าน ๙) บางโพธิ์ มี ๕ หมู่บ้าน ๑๐) บางกุ้ง และ ๑๑) คลองฉาก มี ๘ หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น ในท้องที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๐ แห่ง ได้แก่ ๑) เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตลาดและตำบลบางกุ้ง ทั้งตำบล รวมทั้งบางส่วนของตำบลมะขามเตี้ย ตำบลบางใบไม้ ตำบลบางชนะ และตำบลคลองฉาก ๒) เทศบาลตำบลวัดประดู่ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวัดประดู่ทั้งตำบล ๓) เทศบาลตำบลชุนทะเล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลชุนทะเลทั้งตำบล ๔) องค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลมะขามเตี้ย (เฉพาะนอกเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี) ๕) องค์การบริหารส่วนตำบลบางใบไม้ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางใบไม้ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี) ๖) องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางชนะ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี) ๗) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคลองน้อยทั้งตำบล ๘) องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางไทรทั้งตำบล ๙) องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางโพธิ์ทั้งตำบล ๑๐) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉาก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคลองฉาก (เฉพาะนอกเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี)

ภาพที่ ๒.๓ แผนที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี^{๑๔๒}

ลักษณะภูมิประเทศ ชุมชนตลาดบ้านดอนมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลในลุ่มแม่น้ำตาปี ซึ่งมีแม่น้ำตาปีและคลองสาขาอยู่ในแนวตะวันออก-ตะวันตกไหลลงสู่อ่าวไทย สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลาดเทจากแนวทิวเขาภูเก็ตในทิศตะวันตกลงสู่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยทางทิศตะวันออก โดยสามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ที่ราบฝั่งทิศเหนือของแม่น้ำตาปี เป็นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำ มีแขนงลำคลองน้อยใหญ่พาดผ่าน พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตร ส่วนที่ราบฝั่งทิศใต้ของแม่น้ำตาปีเป็นที่ดอนราบกว้าง และอยู่สูงกว่าน้ำทะเลประมาณ ๑๐ เมตร จึงเป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง^{๑๔๓}

วัดที่ทำการศึกษาวิจัยในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จำนวน ๒ วัด

๑) สำนักสงฆ์แหลมท้องทราย

สำนักสงฆ์แหลมท้องทราย พระครูวิสุทธิมงคล (หลวงพ่อเพชร) อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าทอง ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๖ สำนักสงฆ์แหลมท้องทราย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสำนักสงฆ์ที่มีเนื้อที่ ประมาณ ๙ ไร่ อาณาเขตติดป่าชายเลนใกล้ทะเล สถานที่น่าสนใจ มีวิหารพระพุทธรัตนชลธาร (หลวงพ่อสำเร็จ) ขนาดใหญ่ มีศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ มีกุฏิพระ เป็นที่พำนักอาศัยของพระสงฆ์ ลักษณะเป็นสวนป่าซึ่งเป็นสถานที่เหมาะสำหรับปฏิบัติธรรม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ใช้ทางหลวงหมายเลข ๔๑๗ และทางหลวงหมายเลข ๔๒๐ เข้าสู่ตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ส่วนที่พักในบริเวณใกล้เคียงกับสำนักสงฆ์แหลมท้องทราย มีที่พักให้บริการหลายแห่ง นักท่องเที่ยวสามารถเลือกที่พักได้ตามความต้องการ

ประวัติเรือพนมพระสำนักสงฆ์แหลมท้องทราย เรือพนมพระสำนักสงฆ์แหลมท้องทราย สร้างขึ้นโดยพระครูวิสุทธิมงคล (หลวงพ่อเพชร) อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าทอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เพื่อใช้ในการแห่เทียนพรรษา เรือลำนี้ทำจากเปลือกหอย ไม้ไผ่ และวัสดุธรรมชาติอื่นๆ ใช้เวลาในการก่อสร้างนานถึง ๓ ปี เรือพนมพระสำนักสงฆ์แหลมท้องทราย มีรูปร่างคล้ายเรือขุด ความยาวประมาณ ๒๐ เมตร ความกว้างประมาณ ๘ เมตร ความสูงประมาณ ๑๐ เมตร บนเรือประดับประดาด้วยรูปปั้นเทวดา นางฟ้า และสัตว์ในวรรณคดี เรือพนมพระสำนักสงฆ์แหลมท้องทราย เป็นสัญลักษณ์อันสำคัญของสำนักสงฆ์แหลมท้องทราย และเป็นที่เคารพศรัทธาของผู้คนจากทั่วทุกสารทิศ เรือลำนี้ใช้ในการแห่เทียนพรรษา และงานประเพณีต่างๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันเรือพนมพระสำนัก

^{๑๔๒} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี> [๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๖].

^{๑๔๓} ณฐมน พุ่มงาม, “แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนตลาดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สารนิพนธ์ปริญญาผังเมืองบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมือง, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๕๕.

สงฆ์แหลมทองทราย ได้รับการบูรณะซ่อมแซมใหม่ และเก็บรักษาไว้ที่สำนักสงฆ์แหลมทองทราย นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมเรือลำนี้ได้ทุกวัน

ต่อมา**พระมาโนช ธมมโรโต** มาเป็นเจ้าสำนัก ท่านก็ใช้ความสามารถส่วนตัว คิดเอง ออกแบบเอง ชาวบ้านบางส่วนก็มาช่วยกันบ้างแต่ก็ไม่มากนัก แต่ด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นของเจ้าสำนัก จะสร้างรถพนมพระเพื่อเข้าร่วมประเพณีชักพระเท่านั้น ไม่ได้มุ่งหวังจะให้ได้รางวัล หลังจากนั้นเจ้าสำนักได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น รถพนมพระก็ได้เปลี่ยนแนวคิดจากรูปแบบเดิมคือการตกแต่งธรรมดา ก็มีแนวคิดใช้วัสดุพื้นบ้านคือเปลือกหอย สาเหตุที่ใช้เปลือกหอยก็เป็นเพราะว่า ชุมชนที่สำนักสงฆ์แหลมทองทรายตั้งอยู่ ติดป่าชายเลนใกล้ทะเล มีเปลือกหอยหลายชนิดที่ชาวบ้านเอามาไปกิน และขายแล้วทิ้งเปลือกไว้เป็นกองๆ ก็เกิดแนวคิดว่าจะต้องเอาเปลือกหอยหลากหลายชนิดที่กองระเกะระกะอยู่นี้ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ภายใต้แนวคิดนี้ชาวบ้านก็ช่วยกันไปนำเปลือกหอยที่กองทิ้งไว้หลากหลายชนิด เช่น เปลือกหอยแมลงภู่ เปลือกหอยนางรม เปลือกหอยแครง เปลือกหอยก้น เปลือกหอยไฟไหม้ เปลือกหอยขาว ฯลฯ นำมาทำความสะอาดขัดสีผิววรรณสวยงาม ประดับตกแต่งไปตามรูปของ โครงสร้างเรือ เป็นรูปยานาค รูปหงส์ รูปครุฑ รูปเทวดา รูปนางฟ้าบ้าง ตามจินตนาการของช่าง ทั้งทั้งลำเรือตั้งแต่หัวเรือจรดท้ายเรือ ตลอดจนส่วนประกอบต่างๆ บนเรือพนมพระทั้งหมดก็ประดับตกแต่งด้วยเปลือกหอยทั้งสิ้น จนมีรูปลักษณะออกมาสวยงาม ชะเลิศได้รับถ้วยรางวัลพระราชทาน จากกรมสมเด็จพระเทพรัตนฯ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้อาศัยความร่วมมือ และแนวคิดของชาวบ้านในชุมชนนั้น และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคีเครือข่าย บ้าน วัด ราชการ ตลอดจนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์ และผู้ใหญ่บ้านกำนันเป็นอย่างดี เมื่อถึงคราวต้องนำรถพนมพระออกสู่งานประเพณีชักพระ ก็มีชาวบ้านแต่งแต่งหลากหลายความคิด พร้อมใจร่วมกันช่วยชักลากรถพนมพระออกสู่สาธารณะให้นักท่องเที่ยวได้ยลโฉมอันงดงามดูสวยงามแปลกตา นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามัคคีของคนในชุมชนตำบลบางโพธิ์ ที่ให้ความสำคัญของการส่งขบวนเรือเข้าประกวดและจัดตกแต่งเรือจากวัสดุเหลือใช้ และความสามัคคีของคนในชุมชนที่ได้อิงสรรค์เรือพนมพระที่เกิดจากความคิดความพยายามและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน^{๑๔๔}

๒) วัดแหลมทอง

วัดแหลมทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ ๒ งาน ๖๐ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดที่ดินเอกชน ทิศใต้จดคลองบางไทร ทิศตะวันออกจดคลองฉนาก ทิศตะวันตกจดที่ดินเอกชน อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย อุโบสถ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๑๐ หลัง นอกจากนี้มี ฌาปนสถาน หอระฆัง โรงครัว และกุฏิเจ้าอาวาส

^{๑๔๔} สำนักสงฆ์แหลมทองทราย, ประวัติความเป็นมาสำนักสงฆ์แหลมทองทรายและสภาพทางภูมิศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://g.co/gemini/share/6f25e43c53b6> [๒๗ เมษายน ๒๕๖๗].

วัดแหลมทอง ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ นายชู และนายปรอด ชัยชนะ ได้บริจาคที่ดินให้สร้างวัด โดยได้สร้างเป็นสำนักสงฆ์ชื่อว่า “สำนักสงฆ์แหลมทอง” เนื่องจากเป็นแหลมทรายมีปลาโพงขึ้นมากินดอกข้าวลอยมาติดสันทรายนี้เป็นอย่างมากมาย ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดแหลมทอง” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ การบริหารและการปกครอง มีพระครูแบน ธมมรโต ๒๔๗๖ พระครูเกษมจิตตารักษ์ (อินทร์ เขมจิตโต) ๒๕๑๘ พระสมุห์หนู อมรทตฺโต พ.ศ. ๒๕๔๒ และปัจจุบันพระครูพิพัฒน์จันทโกาส (พิพัฒน์) เป็นเจ้าอาวาส

การทำเรือพนมพระของวัดแหลมทองนั้น แรกเริ่มเดิมทีชาวบ้านทำเรือพนมพระทางน้ำในยุคแรกๆ สาเหตุเพราะวัดแหลมทองตั้งอยู่ในบางคลองร้อยสาย ซึ่งเป็นการทำเรือพระเพื่อให้ชาวบ้านทำบุญในวันออกพรรษา และในบางมีหลายวัด ทุกวัดก็ทำเหมือนกัน เลยตัดบาตรออกพรรษาเสร็จ ก็ลากแห่แห่นกันไปที่หน้าท่าเรือทรงพระเจริญเพื่ออวดโฉมความสวยงามกัน ในยุคแรกๆ ก็ทำกันตามประสาชาวบ้านไม่ได้มีช่าง หรือปราชญ์ชาวบ้านให้คำแนะนำหรอก

ต่อมายุคหลังบ้านเมืองเจริญขึ้น มีถนนหนทาง การคมนาคมสะดวก ทั้งเจ้าอาวาสและชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ เริ่มมีแนวคิดสร้างรถพนมพระขึ้นมา ก็มีหลายภาคส่วนที่เข้ามาช่วยกันออกความคิดเห็น กำหนดแนวทางในการสร้างเรือพระขึ้นมา ลำแรกๆ ก็ไม่ได้รับรางวัลอะไร เจ้าอาวาสและชาวบ้านพร้อมทั้งผู้มีความรู้ และนักวิชาการ ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้าน มาให้คำแนะนำในการสร้างเรือพนมพระขึ้นมาใหม่ สุดท้ายก็ได้รับรางวัลชนะเลิศ ถ้วยพระราชทานขององค์สมเด็จพระเทพรัตนฯ ทุกปี

ภาพที่ ๒.๔ องค์ประกอบเรือพนมพระ

องค์ประกอบเรือพนมพระวัดแหลมทอง ๑

ภายใต้แนวคิดการออกแบบที่รวบรวมเอาคติความเชื่อเนื่องด้วยเทศกาลออกพรรษา และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาผสมผสานอย่างลงตัว เน้นเอกลักษณ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พร้อมประยุกต์จุดเด่นจากทั่วทั้งภาคใต้มาผสมผสาน จึงได้เรือพนมพระวัดแหลมทอง พุทธศักราช ๒๕๖๒ ที่งดงาม จัดสร้างโดยทีมช่างเรือพระวัดแหลมทองและความร่วมมือกันของชาวบ้านคลองฉนาก เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงในทุกปี

ส่วนหน้าเป็นพญาคชนาคาศึกษี ๗ เศียรถือดอกบัวถวายเป็นพุทธบูชา อันประยুক্তมาจากพญานาค ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ถัดมาเป็นพญาครุฑอัญเชิญป้ายเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑๐ ที่มีรัศมีแผ่ไปทุกทิศทางสี่ถึงพระบารมี ที่ปกเกล้าชาวไทยทุกหมู่เหล่าทั่วทุกสารทิศ

ส่วนกลางเป็นพนมพระหรือบุษบกย่อมุมไม้สิบสองที่สร้างขึ้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประดิษฐานพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรโดยจำลองคติความเชื่อโบราณ บุษบกเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ มีฉัตรและพัดเปรียบเสมือนเขาสัตตบริพันธ์ ฉัตรทั้ง ๔ แทนหลักธรรมอริยสัจ พัด ลวดลายพรหมพักตร์ทั้ง ๔ แทนหลักธรรมพรหมวิหาร และพัดโบก ๔ แทนหลักธรรมอิทธิบาท ๔ สำหรับ ยอดบุษบกเป็นรูปวัชรธรรมที่สื่อถึงการน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานนามเมืองอันเป็นมงคลว่า “สุราษฎร์ธานี” ฐานรองบุษบกจำลองเป็นสำเภาเรือ มีโขงเป็นรูปพญานาค ซึ่งเรือเปรียบเสมือนการนำไปสู่ความหลุดพ้น และพญานาคที่ทอดร่างนั้นตามคติโบราณเชื่อว่าเป็นทางเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์และยังประดับด้วยเสาหงส์ประดับธงแขวนหรือ “ตุ่ง” ตามคติโบราณที่เชื่อว่าเพื่อบูชาพระพุทธรูปเจ้า ด้านข้างสำเภาเล่าเรื่องราวพุทธประวัติตอนชนะมาร พระพุทธองค์ประทับอยู่เหนือเหล่ามารอันเปรียบดั่งการบรรลุถึงความดีงามเหนือกิเลสทั้งปวง

ส่วนหลัง เป็นเจดีย์จุฬามณีเหนือช้างเอราวัณ ประดับด้วยธงสามเหลี่ยมหรือ “ธงหางไก่” ตามชื่อเรียกของชาวใต้ อันเป็นเครื่องหมายว่าเหล่าเทวดาได้มาบูชาเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อีกนัยหนึ่งคือการแสดงออกถึงการบูชาสูงสุดต่อพระพุทธรูป สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้เป็นสวรรค์ชั้นที่พระพุทธรูปเสด็จโปรดพุทธมารดา ครั้นเมื่อครบพรรษาจึงได้เสด็จลงมายังโลกมนุษย์และจากเหตุการณ์ในวันนั้นจึงเกิดเป็นเรื่องราวความเชื่อในประเพณีชักพระมาจนปัจจุบัน และตามด้วยหางลายกนกออกลายพญานาค^{๑๔๕}

๒.๗.๒ ข้อมูลทั่วไปของอำเภอกาญจนดิษฐ์

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอกาญจนดิษฐ์

๑) ที่ตั้ง อำเภอกาญจนดิษฐ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัวจังหวัด ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑ เป็นระยะทาง ๑๘ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๘๗๒,๕๓๙ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๖๑๖,๘๗๕ ไร่

๒) อาณาเขตติดต่อ อำเภอกาญจนดิษฐ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียง ดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดกับอำเภอไชยา ทิศใต้ ติดกับอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอสีชล และอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศตะวันออก ติด

^{๑๔๕} ทีมช่างเรือพระวัดแหลมทอง, เรือพนมพระวัดแหลมทอง ๒๕๖๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/100079452311547/posts/2459999847621213/> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๗].

กับอำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอเมือง และอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓) ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสลับลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย จนถึงลูกคลื่นลอนชัน มีแนวเทือกเขาอยู่ทางตอนใต้และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอ ซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทางด้านเหนือของอำเภอเป็นพื้นที่แถบชายทะเลที่ติดต่อกับอ่าวบ้านดอนซึ่งเป็นที่ป่าชายเลนเหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตอนกลางเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาและเพาะปลูก ตอนในสุดเป็นที่ราบสูงและป่าเขาเหมาะแก่การทำสวนยางพาราและสวนผลไม้

อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีแม่น้ำลำคลองสายสั้นๆ และมีขนาดเล็ก มีสายใหญ่บ้างก็เฉพาะตอนปลายก่อนออกทะเล แม่น้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำท่าทอง หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แม่น้ำท่าทองอุแทยอนน้ำเกิดจากเขาเหมืองเกิด ในเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ ไหลผ่านตำบลท่าอุแท ตำบลชัยคราม ตำบลท่าทอง ไหลไปลงอ่าวบ้านดอน ที่ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ ตอนปากน้ำกว้าง ๘๐ เมตร ยาว ๓๒ กิโลเมตร มีน้ำตลอดทั้งปี ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมตั้งแต่บ้านช่อศอก ตำบลท่าอุแทลงไปบริเวณลุ่มน้ำท่าทองนี้ เป็นที่ตั้งของเมืองท่าทองโบราณ หรือเมืองกาญจนดิษฐ์

คลองท่าทองใหม่ ต้นน้ำมาจากในตำบลทุ่งกง ไหลผ่านตำบลทุ่งกง ตำบลท่าทองใหม่ ไปออกทะเล ที่อ่าวบ้านดอน ตอนปากแม่น้ำกว้าง ๖๐ เมตร ยาว ๑๑ กิโลเมตร มีน้ำตลอดทั้งปี ใช้คมนาคมได้เฉพาะตอนใกล้ออกทะเล คลองท่าทองใหม่เดิมมีชื่อว่าคลองท่าเพชร ต่อมาเมืองท่าทองย้ายมาตั้งที่นี้จึงเปลี่ยนชื่อใหม่ตามชื่อเมือง^{๑๔๖}

^{๑๔๖} อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ข้อมูลทั่วไปของอำเภอกาญจนดิษฐ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/maps/place/@9.081449,99.5544066,11z/data> [๑๑ มกราคม ๒๕๖๗].

ภาพที่ ๒.๕ แผนที่อำเภอลำพูน

คลองกะแตะ ยอดน้ำเกิดจากเขาช่องลมใต้ ในตำบลช้างซ้าย อำเภอลำพูน ไหลไปทางตะวันตกเฉียงเหนือเล็กน้อย ผ่านตำบลปาร่อน ตำบลกรุด ตำบลกะแตะ ไปออกทะเล ในตำบลพลายวาส ห่างจากปากน้ำบ้านดอนไปทางทิศตะวันออก ๑๑ กิโลเมตร กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๘ กิโลเมตร มีน้ำตลอดทั้งปี ใช้คมนาคมได้สะดวกตั้งแต่บ้านกะแตะ หรือตัวอำเภอลำพูนลงไป ทั้งสองฝั่งคลองมีบ้านเรือนหนาแน่น ทั้งบ้านสวนและบ้านประมง เนื่องจากอ่าวมีปลาและกุ้งเคยชุกชุมมาก ตอนปากคลองจึงเต็มไปด้วยหมู่บ้านชาวประมง เมื่อถึงฤดูแล้งลำคลองน้ำแห้งขอดเป็นตอนๆ ในปัจจุบันลำคลองตื้นเขินขึ้นมาก^{๑๔๗}

สภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งมีผลต่อวัฒนธรรมภาคใต้ อยู่บริเวณกึ่งกลางเส้นทางเดินเรือของจีนกับอินเดีย การเดินทางติดต่อระหว่างจีนกับอินเดียจะต้องผ่านภาคใต้หรือคาบสมุทไทย จึงทำให้ภาคใต้มีโอกาสรับวัฒนธรรมจากแหล่งอารยธรรมทั้งสองมาแต่โบราณ ในส่วนอำเภอลำพูน มีความสัมพันธ์กับการก่อกำเนิดและวิวัฒนาการของวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด กล่าวคือมีแม่น้ำท่าทอง คลองท่าทองใหม่ คลองกะแตะ ไหลผ่านอำเภอลำพูน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมอย่าง

^{๑๔๗} ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ และสุวิงค์ พงศ์ไพบูลย์, ลำพูน: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๔-๒๙๙.

สำคัญของพื้นที่นี้ เคยเป็นที่ตั้งชุมชนมาแต่โบราณอยู่ใกล้ทะเล สามารถติดต่อค้าขายกับเมืองอื่นๆ ได้สะดวก โดยเฉพาะที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าทองถือเป็นแหล่งอารยธรรม ติดต่อกันกับบริเวณอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช^{๑๔๘}

๔) ประวัติความเป็นมา กาญจนดิษฐ์ เป็นเมืองที่ถือได้ว่าเกิดจากเมืองท่าทองโดยตรง กล่าวคือแหล่งชุมชนโบราณที่อยู่บริเวณอ่าวบ้านดอนตอนใต้ หรืออ่าวกาญจนดิษฐ์อยู่ ๒ แห่ง คือ

บริเวณที่ราบลุ่มคลองกะแตะ รวมถึงลำคลองบริเวณใกล้เคียงด้วย เช่นคลองท่าทองใหม่ และคลองอื่นๆ ทั้งสองฝั่งคลองเป็นพื้นที่ราบทำนาเพาะปลูกได้บ้าง บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งชุมชนมาแต่โบราณ อยู่ใกล้ทะเล สามารถติดต่อค้าขายกับเมืองอื่นๆ ได้สะดวก และติดต่อใกล้ชิดกับชุมชนที่อยู่แถบแม่น้ำท่าทอง

บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าทอง บริเวณนี้มีพื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมาก และถือว่าเป็นแหล่งอารยธรรมติดต่อกับบริเวณอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ถือเป็นแหล่งชุมชนใหญ่ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งของเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองสุราษฎร์ธานี มีการกล่าวถึงเมืองท่าทองในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช เช่น “...เมื่อพระพนมวังแลนางสะเดียงทองแลศรีราชา ออกมาสร้างเมืองนครดอนพระนั้น และพระพนมวังแลนางสะเดียงทอง ก็มาตั้งบ้านอยู่จ่งสระ อยู่นอกเมืองดอนพระ สร้างป่าเป็นนา สร้างนาทุ่งเขน สร้างนาท่าทอง สร้างนาไชยคราม สร้างนากะนอม สร้างนาสะเพียง สร้างนาตระชน สร้างนากรอง แลให้นายรัก นายราช นายเขียว ไปอยู่สร้างนาเมืองไชยา...”

“...พระพนมวังแลนางสะเดียงทองมีลูก ๓ คน เจ้าศรีราชา๑ เจ้าสนตรา๑ เจ้ากุมาร๑ แลเจ้าศรีราชา เอานางสน หลานพระพนมวังเป็นเมีย ขึ้นไปสร้างนามในเมืองสรุเลา แลเจ้ากุมารเอานางจันทร์หลานพระพนมวังขอเป็นเมีย อยู่ตำบลตำมะหอมท่าทอง สร้างนาทุ่งเอน แลเจ้าสนตราใสอินทราราชขอเอาเป็นเมีย ตั้งบ้านแถบทะเลตระหนอม สร้างนาศรีชน สร้างนาสะเพียง...” มีการลำดับความสำคัญในประวัติศาสตร์ ๓ ประการ เกี่ยวกับเมืองกาญจนดิษฐ์ หรือเมืองท่าทอง ได้แก่

ประการแรก เรื่องชื่อเมืองสะอูเลา (หรือสรุเลา-สะอูเลา-อูเลา) เป็นเมือง ๑๒ นักษัตริย์ของนครศรีธรรมราช เดิมมีผู้เข้าใจว่าเป็นเมืองสงขลา แต่จากข้อความในตำนานข้างต้นและในตำนานฉบับอื่นๆระบุไว้ชัดเจนว่าเมืองสะอูเลาคือเมืองท่าทองอุแทหรือกาญจนดิษฐ์

ประการที่สอง เรื่องเกี่ยวกับอายุหรือระยะเวลาของการตั้งเมืองท่าทอง จากเหตุการณ์การสร้างเงินตราโมสำหรับเมืองท่าทองกล่าวในตำนานว่า พระพนมวังและนางสะเดียงทอง ออกมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และสร้างเมืองนครดอนพระเมื่อพุทธศักราช ๑๕๘๘ แต่ระยะเวลาที่เมืองนครศรีธรรมราช สร้างเงินตราโมก็ประมาณพุทธศักราช ๑๖๐๐-๑๘๐๐ ดังนั้นการนำเงินตราโมมาสร้างใช้ในเมืองท่าทอง ซึ่งแตกต่างจากเรื่องระยะเวลาเล็กน้อย ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดี

^{๑๔๘} ชวน เพชรแก้ว และคณะ, “การสำรวจเบื้องต้นทรัพยากรทางวัฒนธรรม อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, ๒๕๒๘), หน้า ๗.

เช่น รูปแบบศิลปกรรมสกุลช่างของพระพุทธรูปที่ค้นพบในบริเวณเมืองท่าทองทั้งหมด จึงสันนิษฐานได้ว่า เมืองท่าทองมีมาแล้วตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙

ประการที่สาม เมืองกาญจนดิษฐ์หรือเมืองท่าทอง มีความสำคัญที่สุดในบรรดาเมือง ๑๒ นักษัตริย์ มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงชั้นเอก จึงได้แต่งตั้งให้เจ้าศรีราชาไปปกครองเพื่อคอยควบคุมดูแล การขยายชุมชนสร้างป่าแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก ตั้งแต่เมืองกาญจนดิษฐ์-ขนอม-สิชล-ท่าศาลา- นครศรีธรรมราช ซึ่งถือว่าเป็นบริเวณหัวใจในการเพาะปลูกทำนามาแต่โบราณ

เมืองท่าทอง ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำท่าทอง (ท่าทองอุทัย) ตำบลท่าทอง มีเรื่องเล่าถึงการเกิดเมืองท่าทองว่า สมัยก่อนมีต้นสะทอนขึ้นอยู่เป็นดงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าทอง ต่อมา มีชายคนหนึ่งชื่อนายมากชาวเมืองนครศรีธรรมราช ได้อพยพครอบครัวพร้อมสมัครพรรคพวกมาตั้งบ้านเรือน ทำมาหากินที่บ้านสะทอนเป็นพวกแรก ต่อมา นายมากมีฐานะร่ำรวย เนื่องจากพื้นที่ไร่นาสมบูรณ์ดี จึงมีผู้อพยพตามอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นหมู่บ้านที่คนรู้จักมาก จึงเปลี่ยนชื่อบ้านสะทอน มาเป็น บ้านท่าทอง ซึ่งมีความหมายว่า ที่แห่งนั้นเป็นท่าเรือ เป็นตลาดค้าขาย ติดต่อกและเป็นแหล่งทำมาหากิน เจริญรุ่งเรืองมีเงินมีทอง เมื่อมีประชาชนอาศัยอยู่จำนวนมากขึ้นกลายเป็นตำบลใหญ่ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช จึงยกฐานะขึ้นเป็นเมืองให้ชื่อว่าเมืองท่าทอง แต่งตั้งพระวิสุตรสงครามราชภักดี มาเป็นผู้รักษาราชการ ในระยะที่เมืองท่าทองเจริญรุ่งเรือง มีผู้สร้างวัดวาอารามและพระพุทธรูปขึ้นมากมาย โดยเฉพาะริมฝั่งขวาของแม่น้ำท่าทอง มีวัดตั้งอยู่เรียงรายตลอดลำน้ำ เช่น วัดประสพ วัดเสมา วัดขนุน เป็นต้น โบราณศิลปวัตถุ โบราณสถานสำคัญ เช่นพระพุทธรูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร และอื่นๆ เท่าที่สำรวจพบเป็นฝีมือช่างพื้นเมือง มีอายุไม่ต่ำกว่าสมัยอยุธยาทั้งสิ้น

ในพื้นที่เพาะปลูกทำนาที่มีมาแต่โบราณ คือตำบลท่าอุแท ตำบลชลคราม ตำบลชัยคราม ตำบลท่าทอง วัดและถ้ำต่างๆ ซึ่งมีพระพุทธรูปศิลาทรายเก่า มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่พบทางแถบเมืองไชยา เมืองพุนพิน แสดงว่ามีชุมชนกระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งเกษตรกรรม ตามที่มีคำกล่าวของชาวพื้นเมืองว่า “...บ้านนาสารแร บ้านท่าอุแทวัดเก่า อ่าวบ้านดอนปลา...” เพราะในตำบลท่าอุแท มีวัดเก่าแก่จำนวนมาก วัดและศาสนสถานในเมืองท่าทองเก่าแก่ทรุดโทรมลง เพราะสงครามและการย้ายที่ตั้งเมือง กล่าวคือ

ในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ สมัยรัชกาลที่ ๑ พระเจ้าปะดุง กษัตริย์พม่าแต่งกองทัพยกมาตีเมืองปักษ์ใต้ของไทย ตั้งแต่ชุมพร หลังสวน ไชยา ท่าทอง ตลอดถึงนครศรีธรรมราช เมืองท่าทอง ถูกทำลายเสียหาย ผู้คนอพยพหนีหายไปมาก เมื่อสงครามสงบผู้ปกครองเมือง ย้ายเมืองท่าทองไปตั้งที่ริมคลองกะแตะ (บ้านกะแตะ) คือบริเวณที่ตั้งตัวอำเภอกาญจนดิษฐ์ในปัจจุบัน ผู้ริเริ่มเมืองที่ตั้งใหม่ชื่อนายสม ซึ่งต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงวิเศษ” ส่วนเมืองท่าทองเก่า ก็ยังมีผู้คนพลเมืองอยู่ แต่ก็ซบเซาลง

ต่อมาเมื่อในราว พ.ศ. ๒๓๓๖ ได้ย้ายเมืองไปตั้งใหม่ที่ด้านซ้ายริมคลองท่าเพชร (ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลบางกุ้ง อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี) ต่อมาคลองท่าเพชรได้เปลี่ยนชื่อเป็น คลองท่าทองใหม่ ตามชื่อเมืองซึ่งคนทั่วไปนิยมเรียก “ท่าทองใหม่” มีวัดสำคัญอยู่คนละฟากคลอง คือวัดท่าไทรอยู่ฝั่งขวา และวัดท่าทองใหม่อยู่ฝั่งซ้าย (ปัจจุบันชาวบ้านยังคงเรียกท่าทองเก่า ท่าทองใหม่) ต่อมาหลวง

วิเศษได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระวิสูตร ปกครองเมืองท่าทองจนถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ บุตรชายพระวิสูตร ได้ปกครองเมืองแทน มีบรรดาศักดิ์เป็นพระพิทักษ์สุนทร

สมัยรัชกาลที่ ๓ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ได้ส่งบุตรชายชื่อพุ่ม มาปกครองเมืองท่าทองใหม่ ซึ่งต่อมาได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยากาญจนดิษฐ์ มีน้องชายเป็นพระยาศรีสุพรรณดิษฐ์ (เสม) เป็นผู้ช่วย ราวพ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยานคร (น้อย) เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พาช่างออกมาตั้งกองต่อเรือรบ และเรือพระที่นั่งที่เมืองท่าทอง ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเรือกำปั่นแปลง ขนาดยาว ๑๑ วา จำนวน ๓๑ ลำ มีแจวกรรเชียง ๒ กาบและมีเสาแล่นใบเรือพระที่นั่งที่เมืองท่าทองนี้ เรือที่เจ้าพระยานคร (น้อย) ให้สร้างโรงอู่ต่อเรืออยู่ข้างบนฝั่งคลอง เมื่อต่อเสร็จแล้วจึงถอยลงมายกเสาช้างลำต่อที่เมืองท่าทองเก่า และต่อที่บ้านดอนริมฝั่งแม่น้ำตาปีอีกแห่งหนึ่ง เหตุที่มาตั้งโรงอู่ต่อเรือที่นี่คือเหนือแม่น้ำลำคลองมีไม้ตะเคียนทองสำหรับใช้ต่อเรือมาก ล้วนเป็นไม้ขนาดใหญ่ได้ขนาดตามต้องการและปรากฏว่าแถบเมืองไชยาก็เป็นแหล่งต่อเรือที่มีชื่อมาแต่โบราณด้วย อู่ต่อเรือที่บ้านดอนเป็นอู่หลวง ต่อมาภายหลังให้คนจีนเช่ารับจ้างต่อเรือสับมา โดยเสียค่าเช่าอู่ให้แก่เมืองกาญจนดิษฐ์

ต่อมารัชกาลที่ ๔ เมื่อเจ้าพระยานคร (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองท่าทองไปตั้งที่บ้านดอน (คือสถานที่ตั้งศาลากลางจังหวัดและตลาดใหญ่ประจำเมืองสุราษฎร์ธานีปัจจุบัน) เนื่องจากทรงเห็นว่าทำเลสถานที่ตั้งและความเจริญจำนวนผู้คนที่บ้านดอนดีกว่ามาก อาคารบ้านเรือนหนาแน่นและเป็นศูนย์รวมการค้าขายการคมนาคม ทรงเห็นเป็นการสมควรที่จะเปลี่ยนชื่อเมืองใหม่เสียด้วย จึงพระราชทานนามว่า “เมืองกาญจนดิษฐ์” โดยคงรูปศัพท์ความหมายเดิมไว้ พร้อมทั้งยกฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อกรุงเทพ พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้นายพุ่ม เป็นพระยากาญจนดิษฐ์บดี เป็นเจ้าเมืองดูแลปกครองบำบัดทุกข์บำรุงสุข อาณาประชาราษฎร์ต่างพระเนตรพระกรรณสืบไป พระยากาญจนดิษฐ์บดี (พุ่ม) มีบุตรชายทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยคนหนึ่งชื่อหลวงพิพิธสุพรรณภูมิ (จำเริญ) ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระยากาญจนดิษฐ์บดี ผู้ว่าราชการเมืองกาญจนดิษฐ์สืบแทนบิดา

สมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ กระทรวงมหาดไทยจัดระเบียบการปกครองท้องที่ เป็นมณฑลเทศาภิบาลตามพระราชดำริ คือโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองไชยา และเมืองกาญจนดิษฐ์ ตั้งเป็นมณฑลหนึ่งเรียกว่ามณฑลชุมพร ตั้งศาลาว่าการมณฑลอยู่ที่เมืองชุมพร และต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองไชยากับเมืองกาญจนดิษฐ์เข้าเป็นเมืองเดียวกันอีกเรียกว่า “เมืองไชยา” ตั้งศาลากลางเมืองไชยาที่บ้านดอน ชื่อเมืองกาญจนดิษฐ์ จึงถูกยุบลงโดยปริยาย

สมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจัดระเบียบการปกครองท้องที่ใหม่ เป็นอำเภอ จังหวัด อำเภอกาญจนดิษฐ์หรือเมืองท่าทองเดิม ได้รับการยกตั้งขึ้นใหม่เป็นอำเภอ เรียกว่าอำเภอ

กาญจนดิษฐ์ แต่ย้ายกลับไปตั้งที่ริมฝั่งซ้ายคลองกะแตะ ที่บ้านกะแตะอันเป็นที่ตั้งเมืองเก่าอีกครั้งและคงอยู่ สืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้^{๑๔๙}

วัดที่ทำการศึกษาวิจัยในอำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน ๓ วัด

๑) **วัดกงตาก** การทำเรือพระบกของวัดกงตากลำแรกสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเป็นผู้สร้างเรือพระบกลำแรกของที่นี่ โดยใช้เกวียนมาทำโครงสร้างแล้ววางบุษบกที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หลังจากนั้นก็พัฒนารูปแบบมาเรื่อยๆ ปัจจุบันเรือพระบกของวัดกงตากได้รับการสนับสนุนอย่างดีทางเทศบาลตำบลช้างซ้าย พร้อมทั้งชาวบ้านที่นี่มีความสามารถในทางช่างช่วยกันคนละด้านใคร่ถนัดด้านใดก็ทำด้านนั้น บางคนเขียนลายได้ก็เขียนลาย บางคนแกะสลักได้ก็มาแกะสลักไม้ ก่อนที่จะมาเป็นเรือพระบกที่มีลักษณะงานแกะสลักแบบเรือพระบกลำปัจจุบันนี้ เรือพระบกของวัดกงตากพัฒนารูปแบบมาจนถึงแบบที่ตกแต่งด้วยการใช้ไม้ฉลุลายเหมือนเรือพระบกของหลายๆ วัด จึงค้นหารูปแบบที่แตกต่างและเป็นการอนุรักษ์ช่างฝีมือด้านการแกะสลักไว้ด้วยจึงเริ่มมาแกะสลักไม้ขึ้นประกอบตกแต่งเรือพระบกขึ้น เรือพระบกของวัดกงตากไม่ได้กระทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการเช่นเรื่องของเศรษฐกิจ และเริ่มกลับมาทำอย่างต่อเนื่องอีกครั้ง โดยใช้โครงสร้างรถ ๖ ล้อจัดเป็นเรือพระบกขนาดใหญ่ และเริ่มทำเรือพระเป็นรูปแบบเรือสุพรรณหงส์เพราะต้องการให้มีความแปลกใหม่ การทำงานก็เริ่มจากวางแผนทำโครงกำหนดตัวเรือเป็นหลัก กำหนดลาย ใครมีความรู้ความสามารถด้านใดก็มาช่วยกันทำเรือพระที่วัด ไม้ที่ใช้ในการแกะสลักก็หาไม้เนื้ออ่อนในพื้นที่มาใช้ เช่น ไม้หลุมพอ ไม้ต้นตีนเป็ดตัดไม้เป็นชิ้นๆ แล้วนำมาแกะสลักทีละชิ้นเมื่อทำตัวรถ ทำโครงสร้างกำหนดว่าทำเป็นรูปอะไร ประกอบโครงยานวรอยต่อเก็บความเรียบร้อยของงานโครงสร้าง โดยใช้เวลาในการทำโครงสร้างเรือประมาณ ๑ เดือน แล้วจึงพ่นสีเมื่อสีแห้งแล้ว จึงนำลวดลายที่แกะสลักไว้ติดกับตัวเรือโดยแม็กยิง แล้วค่อยลงสีจริงเพิ่มสีสันจุดต่างๆ ซึ่งงานส่วนนี้จะมีชาวบ้านเข้ามาช่วยกันตลอดทั้งวัน^{๑๕๐} และการถ่ายทอดความรู้การทำเรือพระบกของที่นี่คือการมานั่งดู ช่วยกันดู เรียนรู้ด้วยการลงมือทำ ไม่จำกัดอายุหรือเพศ สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้หน้าสนใจสามารถดึงดูดเด็กรุ่นเยาว์มาช่วยทำเรือพระได้พอสมควร เช่น ศุภเศรษฐ์ พุฒดา กล่าวที่บ้านของตนอยู่ในละแวกนี้เมื่อถึงช่วงทำเรือพระถ้าว่างก็จะเข้ามาช่วยที่วัด เริ่มจากช่วยหยิบจับอะไรได้ก็ช่วย ผู้ใหญ่ก็เปิดโอกาสให้เรียนรู้งานช่างทำไปดูไปสนุกได้และได้ทำบุญอีกด้วย^{๑๕๑} ความสำเร็จของวัดคือการที่ชาวบ้านมาช่วยกัน ชาวบ้านที่นี้จะผลัดเปลี่ยนกันทำอาหารมาแจกแก่ผู้ช่วยเรือพระรวมไปถึงการจัดขบวนแห่ของที่วัด ชาวบ้านจะออกแรงและกำลังทรัพย์จนชุมชนวัดกงตากได้รับรางวัลแทบทุกปีและเป็นที่กล่าวถึงเรื่องความสามัคคีของคนในชุมชนอย่างยิ่ง

^{๑๔๙} ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ และคณะ, กาญจนดิษฐ์: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๑, อ่างแล้ว, หน้า ๒๙๗-๒๙๘.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นิพนธ์ บุระชาติ, รองนายกเทศมนตรีตำบลช้างซ้าย, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ ศุภเศรษฐ์ พุฒดา, ผู้ทำเรือพระบกของวัดกงตาก, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๖.

๒) วัดเขาพระนิม วัดเขาพระนิมเป็นวัดเก่าแก่อายุนับร้อยปี การทำเรือพระบกของวัดเขาพระนิมมีพัฒนาการมาจากการทำเรือพระน้ำมาก่อน เมื่อมีการคมนาคมทางบกเกิดขึ้นทางวัดจึงเปลี่ยนมาเป็นการทำเรือพระบกขึ้นแทน จากการสัมภาษณ์คุณสมพร ไกลผล ผู้นำชาวบ้านทำเรือพระบกของวัดเขาพระนิม พบว่าคุณสมพรได้รวบรวมสมัครพรรคพวกมาช่วยทำเรือพระบกของวัดเขาพระนิมเป็นเวลาร่วม ๑๐ ปีแล้ว วิธีการทำงานคือทางวัดจะจัดหาต้นแบบและหาโครงสร้างเรือ หาแบบเรือพระจากหนังสือบ้าง อินเทอร์เน็ตบ้าง แล้วจึงถอดแบบออกมาจากรูปหรือขยายขนาดจนได้รูปตามที่ต้องการ จึงช่วยการลอกลายลงบนไม้กระดานอัดเพื่อเลื่อยฉลุเป็นรูปแบบที่ต้องการต่อไป วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านนำติดมือกันมาเอง ผู้ที่มาช่วยทำเรือพระบกของที่นี่ส่วนใหญ่มีทักษะทางช่างมาแล้ว หลังจากเลิกงานจึงมารวมตัวกันที่วัด ช่วยกันตัดแต่งไม้บ้าง ช่วยกันประกอบโครงสร้าง เมื่อเสร็จงานโครงสร้างก็จะช่วยกันตกแต่งทำสีตามต้องการ การตกแต่งเรือพระบกของที่นี่ยังคงใช้เทคนิคแบบดั้งเดิมคือการตัดไม้เป็นรูปทรงพญานาคประกบทั้ง ๒ ข้างของตัวรถแล้วจึงตัดแผ่นสังกะสีทำเป็นเกล็ดค่อยๆ ติดประดับบนลำตัวของพญานาคจะได้เรือพระที่มีแสงแวววาวและต้นทุนในการทำไม่สูงมากนัก^{๑๕๒} เรือพระบกของวัดเขาพระนิมไม่ได้ส่งเข้าประกวด ด้วยเหตุผลคือต้องใช้งบประมาณอีกมากเราเพียงส่งเข้าร่วมประเพณีเพื่อการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมไว้ถึงแม้เรือพระบกของที่นี่ไม่ได้ส่งเข้าประกวดก็จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วนตามที่กำหนด เนื่องจากปัจจุบันมีเรือพระบกจากที่อื่นตกแต่งเรือพระบกอย่างง่ายมารวมขบวน ไม่มีคนสนใจความเป็นมาและความหมายที่แท้จริงของประเพณีชักพระ ทางจังหวัดจึงตั้งมาตรฐานไว้ตรงกันโดยกำหนดให้เรือพระบกจากทุกวัดที่ต้องการร่วมขบวนชักพระที่ทางจังหวัดจัดขึ้นให้มีองค์ประกอบครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วยบุษบก มีการตกแต่งธง ฉัตรไม่มากหรือน้อยเกินไปและควรมีป้ายตามที่กำหนดเพื่อไม่ให้ผู้อื่นอาศัยช่วงเวลานี้เข้ามาหาเงิน

ลักษณะการเรียนรู้ของช่างที่นี่ เรียนรู้แบบครูพักลักจำเรียนกันจากการทำงาน ใครถนัดทำอะไรก็ทำแบบนั้น ใครไม่ถนัดก็มาคอยดูคอยฝึกทำบ่อยๆ ทักษะจะดีขึ้นเอง ชุมชนอื่นๆ ถึงแม้ไม่มีช่างฝีมือจำนวนมากที่เป็นแกนนำในการทำเรือพระ แต่มีชาวบ้านที่ใช้เวลาว่างจากการทำงานเข้ามาที่วัดเพื่อช่วยทำเรือพระในส่วนของการตกแต่งเรือพระ ยังคงมีให้เห็นในหลายชุมชน หรือชาวบ้านที่มาช่วยช่าง อย่างไรก็ตามผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทในการทำเรือพระตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนเสร็จสิ้นงาน ไม่ว่าปีนั้นเรือพระจะจ้างช่างมาจากช่างนอกหรือชาวบ้านช่วยกันทำขึ้นมาไม่ควรปล่อยให้ป็นหน้าที่รับผิดชอบของทางวัดเพียงลำพัง

๑) วัดพุทธเจดีย์

ประวัติวัดพุทธเจดีย์ วัดพุทธเจดีย์เป็นวัดเก่าแก่หลายร้อยปี สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวว่า พระยาเดโชโมราช (หรือพ่อท่านพุมในปัจจุบัน ได้ถอยทัพพม่ามาทางเมืองท่าทอง พอมายังบ้านพุม (หรือชื่อเดิมเรียกว่าแหลมสนส์) ตรงนี้เห็นว่าปลอดภัยจากข้าศึกแล้วพร้อมคณะที่ติดตามมา จึงได้อุทิศตนบวชเป็นพุทธบูชาถวายพระศาสนา สร้างวัดไว้มีชื่อเรียกว่า วัดพุทธเจดีย์ ท่านเป็นสมภาร

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ สมพร ไกลผล, ช่างทำเรือพระบก, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖.

รูปแรกจนถึงกาลมรณภาพ วัดพุทธเจดีย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวัดเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นมงคล วัดพุทธเจดีย์โด่งดังจาก "ทวดป้อม" รูปปั้นทหารผ่านศึกที่เชื่อกันว่าให้โชคลาภ เงินทอง และความสำเร็จ สิ่งน่าสนใจภายในวัดพุทธเจดีย์ คือเจดีย์เก่าแก่ เจดีย์เก่าแก่ของวัดพุทธเจดีย์เป็นจุดเด่นที่สำคัญของวัด เชื่อกันว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา รูปปั้นทวดป้อม รูปปั้นทหารผ่านศึกที่เชื่อกันว่าให้โชคลาภ เงินทอง และความสำเร็จ หลวงพ่อโต พระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ขนาดใหญ่ ศาลาการเปรียญของวัดพุทธเจดีย์เป็นอาคารไม้สักทองขนาดใหญ่ มีกุฏิพระเป็นเรือนไม้ไทยโบราณ

กิจกรรมที่ปฏิบัติของวัดพุทธเจดีย์ คือการกราบไหว้ขอพรทวดป้อม เชื่อกันว่าการกราบไหว้ขอพรทวดป้อมจะช่วยให้โชคลาภ เงินทอง และความสำเร็จ วัดพุทธเจดีย์เป็นวัดเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นมงคล มีสถาปัตยกรรมไทยโบราณที่สวยงาม เหมาะแก่การถ่ายรูป การเดินทางไปวัดพุทธเจดีย์ โดยรถยนต์ส่วนตัว วัดพุทธเจดีย์ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑ ชั่วโมง รถโดยสารประจำทางจากตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปยังอำเภอกาญจนดิษฐ์ จากนั้นต่อรถสองแถวไปยังวัดพุทธเจดีย์ นอกจากนั้นวัดพุทธเจดีย์ ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ต้องการสัมผัสวัฒนธรรมไทยโบราณ ขอพรทวดป้อม และชมสถาปัตยกรรมไทยโบราณที่สวยงาม

๒.๗.๓ ข้อมูลทั่วไปของอำเภอบ้านนาสาร

ที่ตั้ง ที่ว่าการอำเภอบ้านนาสาร ตั้งอยู่เลขที่ ๕๐ ถนนเทศบาล ๑ ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสารเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน ๑๙ อำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๔๑ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ ๓๐ นาที ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๖๘๕ กิโลเมตร อำเภอบ้านนาสาร มีเนื้อที่ ๘๓๙.๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕๒๑,๘๗๕ ไร่

อาณาเขตติดต่อ อำเภอบ้านนาสาร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีและอำเภอกาญจนดิษฐ์ ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอเวียงสระ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเคียนซา และอำเภอบ้านนาเดิม

ประวัติความเป็นมา อำเภอบ้านนาสาร ได้รับอารยธรรมก่อนสมัยประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ มีพื้นที่อาณาเขตกว้างใหญ่ อยู่ในเขตการปกครองของเมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช มณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลชุมพร มณฑลสุราษฎร์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามลำดับ จนถึงปี พ.ศ.๒๔๔๗ กระทรวงมหาดไทยได้ออมาขึ้นกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เริ่มต้นประวัติศาสตร์ “วัดถ้ำขรม” บริเวณที่วัดถ้ำขรมมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ได้รับอารยธรรมมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ และมีมนุษย์ตั้งถิ่นฐานรอบอ่าวบ้านดอน ลุ่มแม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง แม่น้ำอัมปวัน คลองฉวาง คลองหา คลองลำพูน คลองยา คลองท่าสะท้อน มีหลักฐานความเจริญบริเวณบ้านน้ำรอบ บ้านท่าสะท้อน บ้านท่าเรือ บ้านควนท่าแร่ บ้านนาสาร ภูเขาถ้ำขรม

สมัยเรียกชื่อ “ห้องที่ลำพูน” ในอดีตรู้จักในนามบ้านนา เนื่องจากประชาชนมีที่ทำนาจำนวนมากและเรียกตามท้องที่ตั้งหมู่บ้านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เรียกว่าบ้านนาและลำพูน ส่วนประชาชนในท้องถิ่นเรียกว่า “บ้านนา” ในปี พ.ศ. ๒๓๕๔ เป็น “ห้องที่ลำพูน” ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช เอกสารทางประวัติศาสตร์บันทึกว่า “ห้องที่ลำพูน เป็นแขวงชั้นนอก ด้านใต้ ต่อแดนเมืองกระบี่ ด้านตะวันตกต่อแดนเมืองพังงาและตะกั่วป่า ด้านตะวันออกต่อแดนเมืองกาญจนดิษฐ์” โดยดูแลท้องที่เวียงสระ ท้องที่ส้องห้วยมะนาว ท้องที่อิปัน ท้องที่ฉวางท่าชี ประกอบด้วยอำเภอลำพูน อำเภอน้ำพ อำเภوتاชี โดยมี วัดโละละ เป็นที่เล่นทบาตร^{๑๕๓}

ปรากฏหลักฐาน ในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช สมัยรัชกาลที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๓๕๔ เกี่ยวกับข้าราชการที่ลำพูน ดังนี้ คือ“หลวงอินทรพิชัย นายที่ลำพูนถือศักดินา ๘๐๐ ฝ่ายซ้าย ขุนเพชรกำแพง ปลัดถือศักดินา ๔๐๐ หมื่นเทพรักษา รองถือศักดินา ๒๐๐ หมื่นพรหมอักษร สมุห์บัญชี ถือศักดินา ๒๐๐ หมื่นจิตอักษร สมุห์บัญชี ถือศักดินา ๒๐๐ หมื่นสระบุรี เป็นสารวัตร ถือศักดินา ๒๐๐ หมื่นเกล้าเป็นสารวัตร ถือศักดินา ๒๐๐ สิริ หลวงขุนหมื่นที่ลำพูน หลวง ๑ ขุน ๑ หมื่น รวม ๗ คน” ปี พ.ศ.๒๔๒๐ มีการจัดปกครองท้องที่ลำพูน คือแยกท้องที่เวียงสระและท้องที่ส้องห้วยมะนาวออกเป็น ๒ อำเภอ คืออำเภอเวียงสระและอำเภอบ้านส้อง อำเภอเวียงสระต่อมาเรียกชื่อ อำเภอคลองตาล โดยมี วัดเวียง เป็นที่เลณฯบุตร ท้องที่ลำพูนได้ดูแลราชการท้องที่ดังกล่าวตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ ๒ รัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๔ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕

ภาพที่ ๒.๖ แผนที่อำเภอบ้านนาสาร^{๑๕๔}

๑๔๓) หมายเหตุ: เมืองนครศรีธรรมราชก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้จัดการปกครองเป็นท้องที่ มีนายที่ดูแล
อำเภอ มีนายอำเภอคดแลแขวง มีนายแขวงคดแล.

๑๔๔ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, **อำเภอบ้านนาสาร**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอบ้านนาสาร> [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

สมัยเรียกชื่อ “อำเภอลำพูน” สมัยรัชกาลที่ ๕ ได้จัดการปกครองประเทศสยาม ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) และข้อบังคับลักษณะการปกครองหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๑๔๔๑) พระยาสุโขทัยวินิต (ปั้น สุขุม) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้จัดเขตการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช เป็น ๙ อำเภอ คือ อำเภอกลางเมือง อำเภอเปี้ยซัด (ปากพั่น) อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอกลาย อำเภอสิชล อำเภอฉวาง อำเภอทุ่งสง อำเภอเขาพังไกร และอำเภอลำพูน ในส่วนอำเภอลำพูน จัดการปกครองคือยุบอำเภออิปันเป็นตำบลอิปัน ยุบอำเภอพะแสงเป็นตำบลพะแสง ยุบอำเภอพนมเป็นตำบลพนม มารวมกับตำบลที่มีอยู่ของท้องที่ลำพูน คือตำบลกอบแก้ว ตำบลทุ่งเตา ตำบลท่าเรือ ตำบลบ้านนา ตั้งเป็นอำเภอลำพูน ตั้งที่ว่าการอำเภอที่ตำบลบ้านนา ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้กับวัดบ้านนาติดกับคลองลำพูน บริเวณที่ตั้งโรงพยาบาลบ้านนาเดิม ปี พ.ศ. ๒๔๔๒ (ร.ศ. ๑๘๘) แยกตำบลและตั้งตำบลขึ้นใหม่ คือ ตำบลเวียงสระ ตำบลทุ่งหลวง ตำบลท่าเรือ ตำบลพรุพี ตำบลอุ้มมาต (นาสาร) ตำบลลำพูน (กอบแก้ว) ตำบลทุ่งเตา ตำบลท่าเรือ ตำบลบ้านนา ย้ายที่ว่าการอำเภอลำพูน (บริเวณโรงพยาบาลบ้านนาเดิม มาสร้างใหม่บริเวณตลาดเทศบาลบ้านนาในปัจจุบัน) ปี พ.ศ. ๒๔๔๒ พระยาสุโขทัยวินิต (ปั้น สุขุม ต่อมาเลื่อนยศเป็นพระยาอมราช) สมุหเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ได้มาตรวจราชการที่อำเภอลำพูน พิจารณาเห็นว่าจัดการปกครองอำเภอลำพูนยังไม่เหมาะสม เพราะไม่สะดวกต่อการเดินทางของประชาชนจึงได้แยกตำบลอิปัน และตำบลพะแสง ตั้งเป็นอำเภอพะแสง แยกตำบลพนมตั้งเป็นกิ่งอำเภอพนม ออกจากอำเภอลำพูน ปี พ.ศ. ๒๔๔๔ (ร.ศ. ๑๒๕) ย้ายศาลารัฐบาลมณฑล (ศร.) ชุมพร มาตั้งที่บ้านดอน เปลี่ยนชื่อมณฑลชุมพรเป็นชื่อมณฑลสุราษฎร์ ตั้งศาลารัฐบาลมณฑลที่บ้านดอนเปลี่ยนชื่อเมืองไชยาเป็นเมืองสุราษฎร์ธานี และโอนอำเภอพะแสง (ต่อมาเปลี่ยนเป็นพระแสง) กิ่งอำเภอพนม และอำเภอลำพูน จากเมืองนครศรีธรรมราช มณฑลนครศรีธรรมราชมาขึ้นกับเมืองสุราษฎร์ธานี จึงทำให้อำเภอลำพูน กิ่งอำเภอพนมและอำเภอพระแสงมาอยู่ในเมืองสุราษฎร์ธานี

สมัยเรียกชื่อ “อำเภอบ้านนา” ปี พ.ศ. ๒๔๖๐ (ร.ศ. ๑๓๖) กระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนชื่ออำเภอลำพูน เป็นอำเภอบ้านนา ตามชื่อตำบลที่ตั้งที่ว่าการเนื่องจากอยู่ใกล้สถานีรถไฟบ้านนา ประชาชนส่วนใหญ่เรียกว่า อำเภอบ้านนา ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ (ร.ศ. ๑๔๑) กระทรวงมหาดไทยได้โอนตำบลบางเบา ตำบลกรูด จากอำเภอท่าโรงช้าง ตำบลเคียนซา ตำบลพ่วงพรหมคร จากอำเภอพะแสง มาขึ้นกับอำเภอบ้านนา ทำให้มีตำบลเพิ่มขึ้น คือ ๑) ตำบลบ้านนา ๒) ตำบลท่าเรือ ๓) ตำบลทุ่งเตา ๔) ตำบลกอบแก้ว (ลำพูน) ๕) ตำบลนาสาร ๖) ตำบลพรุพี ๗) ตำบลท่าชี (น้ำพุ) ๘) ตำบลทุ่งหลวง ๙) ตำบลเวียงสระ ๑๐) ตำบลบางเบา ๑๑) ตำบลกรูด ๑๒) ตำบลเคียนซา ๑๓) ตำบลพ่วงพรหมคร ๑๔) ตำบลตะพาน ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เปลี่ยนชื่อสยาม เป็นราชอาณาจักรไทย

สมัยเรียกชื่อ “อำเภอบ้านนาสาร” วันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอบ้านนา ไปตั้งที่ตำบลนาสาร การย้ายในครั้งนี้ได้นำไม้ส่วนประกอบอาคารที่เป็นไม้ทั้งหมดจากอำเภอบ้านนาโดยบรรทุกรถไฟ และสร้างประกอบใหม่จึงทำให้อาคารที่ว่าการอำเภอบ้านนา กับอำเภอบ้านนาสาร มีลักษณะเหมือนกัน ปี พ.ศ. ๒๔๘๒ เปลี่ยนชื่ออำเภอบ้านนา โดยนำชื่อเดิม “บ้านนา” รวมกับสถานที่ตั้งตำบล “นาสาร” เป็นอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นส่วนหนึ่งของ

ราชอาณาจักรไทย ต่อมาทางราชการได้พิจารณาเห็นว่าอำเภอบ้านนาสาร มีท้องที่กว้างขวางมีประชากรมาก บางตำบลตั้งอยู่ห่างไกลจากที่ตั้งที่ว่าการอำเภอบ้านนาสาร ไม่สะดวกแก่การปกครอง และการติดต่อราชการของประชาชนกระทรวงมหาดไทยจึงได้ปรับปรุงตั้งกิ่งอำเภอขึ้น

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอบ้านนาสาร เป็นพื้นที่ราบสูง และภูเขา ด้านทิศตะวันออกจะลาดต่ำไปทางด้านทิศตะวันตกเข้าสู่แม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นแม่น้ำแบ่งเขตการปกครองระหว่างอำเภอบ้านนาสาร กับอำเภอเคียนซา สภาพพื้นที่โดยรวมอำเภอบ้านนาสาร ประกอบด้วยพื้นที่ราบและภูเขาปะปนกัน พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การปลูกพืชหลายชนิดโดยเฉพาะไม้ผลเพราะมีระดับน้ำตื้น บางพื้นที่ของอำเภอบ้านนาสาร ระดับน้ำลึกจากผิวดินประมาณ ๑-๒ เมตร มีดินที่อุดมสมบูรณ์มากในด้านทิศตะวันออกของอำเภอ เป็นดินบริเวณเชิงเขาและความอุดมสมบูรณ์จะลดระดับลงจนจรดริมแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่ของอำเภอ สำหรับพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการปลูกพืชสามารถแยกออกได้ ดังนี้

สภาพพื้นที่ในท้องที่ตำบลลำพูน ตำบลเพิ่มพูนทรัพย์ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาและเนินเขาระหว่างภูเขาจะมีที่ราบเหมาะในการปลูกยางพารา ผลไม้ต่างๆ โดยเฉพาะเงาะโรงเรียน เนื่องจากตำบลเพิ่มพูนทรัพย์ เป็นที่ตั้งของพื้นที่เกษตรแปลงใหญ่ สภาพพื้นที่ท้องที่ตำบลพรุพี ตำบลคลองปราบ และตำบลควนศรี จะมีพื้นที่ลักษณะลอนโดยเป็นเนินสูงบ้าง ซึ่งเหมาะแก่การปลูกไม้ผล และทำสวนยางพารา และที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาข้าว

สภาพพื้นที่ในท้องที่ตำบลควนสุบรรณ ตำบลทุ่งเตา ตำบลทุ่งเตาใหม่ จะมีลักษณะพื้นที่ราบและมีเนินเขาเตี้ยปะปนกันไป เหมาะในการทำสวนไม้ผลและปลูกยางพารา สภาพพื้นที่ในท้องที่ตำบลท่าชีและตำบลน้ำพุ พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบถึงราบลุ่ม เหมาะในการปลูกไม้ผลในที่ดอน และเหมาะแก่การทำนาในที่ราบลุ่ม และมีพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำตาปี ซึ่งจะเป็นที่ลุ่มไม่เหมาะแก่การทำนา เกษตรกรจะใช้ที่ราบลุ่มส่วนนี้ในการเลี้ยงปลา

สภาพภูมิอากาศ

อำเภอบ้านนาสาร ได้รับปริมาณน้ำฝนจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ของทุกปี ทำให้เกิดฝนตกเล็กน้อยในช่วงนี้ และจะมีฝนตกชุกในเดือนตุลาคม-ธันวาคม ของทุกปี นอกจากนี้อำเภอบ้านนาสาร ยังได้รับอิทธิพลของไต้ฝุ่นจากทะเลจีนใต้ประมาณ เดือนตุลาคม-ธันวาคมของทุกปี จากอิทธิพลของมรสุมและไต้ฝุ่น ซึ่งจะได้รับอิทธิพลในช่วงเดียวกัน จึงทำให้ฝนตกชุกอาจจะทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน โดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอซึ่งเป็นที่ราบลุ่มในพื้นที่อำเภอบ้านนาสารจะมีอุณหภูมิลดลงเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ ๓๘ องศาเซลเซียส อำเภอบ้านนาสารสามารถแบ่งฤดูทางได้ ๒ ฤดู คือฤดูร้อนและฤดูฝน สำหรับฤดูหนาวไม่ชัดเจน เพราะบางปีในช่วงฤดูหนาว จะรู้สึกหนาวเล็กน้อยโดยเฉพาะในตอนเช้าเท่านั้น ส่วนฤดูร้อน ก็เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม-เมษายน ของทุกปี สำหรับบางปีฤดูร้อนจะเลยไปถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ธันวาคมของทุกปี

วัดที่ทำการศึกษาวิจัยในอำเภอบ้านนาสาร จำนวน ๑ วัด

๑) วัดควนสุบรรณ

วัดควนสุบรรณ ตั้งอยู่หมู่ ๒ ตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพระปลัดสมนึก กิตติสมปนโน เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ มีพระภิกษุสามเณรกว่า ๓๐ รูป อยู่จำพรรษา ปัจจุบันวัดควนสุบรรณเจริญรุ่งเรืองเป็นไปโดยลำดับ มีเสนาสนะ อุโบสถ วิหาร ศาลาปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ และเป็นศูนย์กลางทางจิตใจแก่พุทธบริษัททั้งหลาย เป็นศูนย์กลางพัฒนาศักยภาพให้แก่ประชาชนและเยาวชนในด้านต่างๆ เช่น ศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบล ศูนย์อบรมคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนใน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์อบรมและบำบัดยาเสพติดประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) จึงถือได้ว่า วัดควนสุบรรณ ได้สืบทอดอายุพระศาสนาและพัฒนาด้านสังคมควบคู่กันไป

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดควนสุบรรณ ได้แก่ หลวงพ่อโคงเหลง เป็นพระพุทธรูปโบราณอายุกว่า ๑๐๐ ปี หลวงพ่อเพชร เป็นพระพุทธรูปประจำอุโบสถวัดควนสุบรรณ รูปเหมือนหลวงปู่ทวด รูปเหมือนพ่อท่านคล้าย รูปเหมือนอดีตเจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ หลวงพ่อรุ่ม อิสระมณี

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑) กานดา เต๊ะขันหมาก ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอดผ้าผัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านปักหินอำเภอบ้านหมี่จังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอดผ้าผัดหมี่ไทพวนหินปัก แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ การสืบทอดในครอบครัว ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ใช้วิธีการสืบทอดด้วยวิธีเดียวกันกับที่ได้เรียนรู้มาจากแม่ ย่า ยาย คือ ลงมือทำจริงสืบทอดให้บุตรหลานญาติพี่น้องผ่านกระบวนการทางครอบครัว การทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดการเรียนรู้ตามไปด้วย การสืบทอดโดยกระบวนการกลุ่ม เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการสืบทอดในปัจจุบัน เนื่องจากปัจจุบันเกือบทุกคนเป็นสมาชิกของกลุ่มทอดผ้า และเน้นการทอดผ้าผัดหมี่เพื่อการจำหน่าย มีการรวมกลุ่มกันแบ่งงานกันทำงาน การแลกเปลี่ยนกันเรียนรู้ การให้คำแนะนำช่วยให้คำชี้แนะจนสามารถมั่นใจและทำเองได้ และการสืบทอดผ่านระบบการศึกษาอบรม โดยผู้ทรงภูมิปัญญาการทอดผ้าผัดหมี่ไทพวนหินปัก ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิตการทอดผ้าผัดหมี่ในชั้นตอนต่างๆ^{๑๕๕}

๒) เอกรัฐ อินทะวงศา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างปั้นสิ่งทอในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการเรียนรู้อาชีพช่างปั้นสิ่งทอเกิดจากสภาพแวดล้อม

^{๑๕๕} กานดา เต๊ะขันหมาก, “เรื่องกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอดผ้าผัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านปักหิน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี”, รายงานวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๖๗.

การคลุกคลี เป็นสิ่งกระตุ้นให้อยากสร้างผลงานของตนเอง แรงจูงใจจากการได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว แรงจูงใจความสนใจส่วนตัว แรงจูงใจด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมีตลาดรองรับผลผลิตและแรงจูงใจจากความต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ วิธีการถ่ายทอดผู้ถ่ายทอดจะถ่ายทอดให้ดูและให้ผู้เรียนทำตามทีละขั้นตอนเป็นการสอนตัวต่อตัว จนกว่าจะเข้าใจและทำต่อไปได้เอง ปัญหาและอุปสรรคที่พบในถ่ายทอดอาชีพช่างศิลป์ คือ ช่างปั้นสิ่งที่มีประสบการณ์ไม่มีโอกาสที่จะได้แสดงผลงานให้คนรุ่นหลังได้เห็นและจดจำเป็นแบบอย่างเนื่องจากสภาพสังคมความเป็นอยู่เปลี่ยนไป ช่างปั้นสิ่งบางท่านจะถ่ายทอดความรู้ให้เฉพาะเครือญาติ หากไม่มีผู้สนใจก็ไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลผู้อื่น ช่างปั้นสิ่งบางท่านละเลยสิ่งสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม มีการดัดแปลงแต่งเติมรูปแบบมากเกินไป ทำให้การถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านผิดเพี้ยนไป นอกจากนี้ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป ศิลปะพื้นบ้านไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง^{๑๕๖}

๓) ศุภกร มณีภาค และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่าอำเภอดอยเต่าจังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า สิ่งทอพื้นบ้านของชุมชนบ้านดอยเต่าเป็นผ้าทอที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งเป็นลวดลายมรดกที่สืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนาน ทั้งด้านสี โครงสร้างของผ้า และลวดลายผ้าทั้งหมด ๗ ลาย คือ ลายเกล็ดเต่า ลายไกล (ลายเกย) ลายชิงแส ลายยมกุก ลายสอง ลายติดอกน้อย และลายติดอกใหญ่ ซึ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญามีอยู่ในผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นปัจจุบันหรือเยาวชน งานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ด้านตัวบุคคล ที่มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดข้อมูล ทักษะและเทคนิค การสำรวจความถูกต้อง การบันทึกอย่างเป็นระบบ ด้านการพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่า ทีมวิจัยและสมาชิกดำเนินการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าดอยเต่า ได้นำผ้าลายไกลไปจดทะเบียนลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาของกลุ่มทอผ้า ขยายเครือข่ายการผลิตไปยังกลุ่มทอผ้าในท้องถิ่นใกล้เคียง และถ่ายทอดให้กับเยาวชนในท้องถิ่น โดยร่วมกับโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า ชาวบ้านและสมาชิกสามารถคิดคำนวณการใช้ฝ้าย คิดคำนวณต้นทุน กำหนดราคาขายได้ ขยายเครือข่ายทางด้านการตลาด และกำลังผลิตไปยังหมู่บ้านอื่นได้ สามารถให้คำตอบและอธิบายให้กับลูกค้าที่เข้ามาซื้อได้^{๑๕๗}

๔) ชัยวิชิต ทันทพร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้การเข้าสู่อาชีพช่างทำบั้งไฟจังหวัดยโสธร” ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า “ช่างทำบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ได้รับความรู้ถ่ายทอดมาจากบุคคลในครอบครัวเกิดจากประสบการณ์จากที่เห็นแบบอย่างมาก่อน การสั่งสอนเป็นแบบลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้จึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตัดสินใจไปประกอบอาชีพช่างทำบั้ง

^{๑๕๖} เอกรัฐ อินต๊ะวงศา, “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างปั้นสิ่งทอในจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาอาชีวศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๒.

^{๑๕๗} ศุภกร มณีภาค และคณะ. “โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้าน เพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่าอำเภอดอยเต่าจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๘), หน้า ๘๕.

ไฟคือรายได้ที่ดีคุ้มค่าเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ที่ดี และทักษะการทำบั้งไฟที่ดีจะได้รับการยอมรับจากสังคม^{๑๕๘}

๕) พงศพร พินิจวัฒน์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย” จากการศึกษาพบว่า “หน้ากากผีตาโขนเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมที่ทำจากวัสดุธรรมชาติคือไม้ไผ่ โคนก้านมะพร้าวและไม้ฉลุนผสมผสานกับลวดลายสีเส้นที่งดงามด้วยเทคนิคการทำที่ต่างกัน ใช้แสดงร่วมในกิจกรรมประเพณีบุญหลวงที่รวมเอาบุญพระเวสและบุญบั้งไฟเข้าด้วยกัน เพื่อใช้เล่นถวายผีบรรพชนหรือผีเจ้านาย ตลอดจนการร่วมแห่พระเวสสัณทรและนางมัทรีเข้าเมือง รูปแบบและลวดลายหน้ากากผีตาโขนยุคดั้งเดิม การใช้หวดหนึ่งข้างที่มีผ่านการใช้งานมาแล้ว ในช่วงแรกนิยมคว่ำปากหวดลง ยึดติดกับหน้ากาก แต่ไม่เป็นที่นิยมจึงปรับมาเป็นรูปแบบที่ใช้หวดหงายปากขึ้นเพื่อยึดติดกับหน้ากาก ตกแต่งโคนก้านมะพร้าวทำไบหน้าจะมีขนาดเล็กสั้น จมูกมีลักษณะสั้นใกล้เคียงจมูกของคน ฟันเป็นรูปตารางสี่เหลี่ยม ไม่มีลวดลายใช้การทาสีเรียบๆ โดยใช้สีจากธรรมชาติเช่นสีขาวจากปูนหรือขี้เถ้า สีดาจากเขม่าไฟ หรือสีเหลืองจากขมิ้น ใช้เชือกปอจากกระสอบทาเป็นเส้นผม ส่วนผ้าใช้คลุมศีรษะด้านหลังและลาตัวทำด้วยเศษผ้าต่างๆ ต่อมาในยุคสมัยกลาง พ.ศ. ๒๕๓๑ รูปแบบจะใช้หวดที่ทำขึ้นใหม่ ปากกว้างกว่าในท้องตลาด ไบหน้าทำด้วยโคนมะพร้าวเน้นความยาวมากขึ้น จมูกดัดแปลงให้ยาวและโค้งงอคล้ายวงช้าง ส่วนฟันจะเขียนแบบเพิ่มรูปคล้ายหยดน้ำเรียกว่า เขี้ยว มีการผสมผสานระหว่างการเล่นสื่อกับการปะติด การเขียนสีผสมกับการแกะสลัก ลวดลายอิสระเป็นลายไทยบ้าง ลวดลายตัวอักษรบ้าง รูปสัตว์บ้างผสมผสานกัน จนถึงยุคสมัยปัจจุบันมีการทำรูปแบบหลากหลายมากขึ้นมีการเปิดร้านจำหน่ายหน้ากากผีตาโขนโดยเฉพาะ หน้ากากผีตาโขนมีความสำคัญด้านระบบแนวคิดความเชื่อ ระบบรัฐศาสตร์ ระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือ หน้ากากผีตาโขนมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะมีความเชื่อว่าการจัดทำหน้ากากผีตาโขนเข้าร่วมแสดงในงานทุกปีเมื่อเสร็จแล้วจะเป็นการปล่อยผีสง และยังปล่อยทุกข์โศกให้ไหลไปตามแม่น้ำด้วย การทำหน้ากากผีตาโขน มีความสัมพันธ์ที่คนในท้องถิ่นแต่ละคน แต่ละหน่วยงานจะเข้าใจและทราบบทบาทของตน มีการแบ่งงานกันโดยไม่มีความขัดแย้ง ความสำคัญในระบบเศรษฐกิจ หน้ากากผีตาโขนมีส่วนสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนทั้งในรูปแบบของจริงและของที่ระลึก”^{๑๕๙}

๖) วีระศักดิ์ จุลดาลัย และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทโส้อำเภโพนสวรรค์จังหวัดนครพนม” ผลวิจัยพบว่าระยะเวลา ๔๐ ปีที่ผ่านมา การปลูกฝ้าย ปลูกคราม และการปลูกม่อนเลี้ยงไหมเลือนหายไปจากชุมชน

^{๑๕๘} ชัยวิชิต ทันทพร, “กระบวนการเรียนรู้การเข้าสู่อาชีพช่างทำบั้งไฟจังหวัดยโสธร”, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

^{๑๕๙} พงศพร พินิจวัฒน์, “ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขนอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย”, สารนิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๗๓.

ไทยโซ้ เนื่องจากการขยายพื้นที่ในการทำนา การสร้างบ้านพักอาศัยมากขึ้นอันเนื่องจากการเพิ่มของจำนวนประชากร ส่งผลให้ประเพณี “ลงช่วงเข็นฝ้าย” ได้เลือนหายไปพร้อมกัน ประกอบกับการคมนาคมที่ดีขึ้น มีพ่อค้าแม่ค้านำเส้นฝ้ายจากโรงงานมาจำหน่ายในพื้นที่มากขึ้น ชาวบ้านมีทางเลือกการนำเส้นใยสังเคราะห์ และสีย้อมเคมีมาเป็นวัตถุดิบทดแทนเส้นฝ้ายเข็นและสีย้อมธรรมชาติ ทำให้ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตเส้นฝ้ายเข็น ประกอบกับครอบครัวชาวไทยโซ้ในปัจจุบันนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนนอกพื้นที่ ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสู่บุตรหลานลดน้อยลง การดำเนินการวิจัยที่น่าสนใจขั้นตอนหนึ่งซึ่งทีมวิจัยเรียกว่า การคืนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าชาวไทยโซ้ให้กับชุมชน คือ การรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจัดเก็บและเผยแพร่ โดยใช้สื่อรูปแบบต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงง่ายและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการจัดการความรู้ ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และเยาวชน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการค้นหาเอกลักษณ์ของลายผ้าไทยโซ้ ตำบลโพนจาน เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ระดมสมอง เพื่อค้นหาชื่อและวิเคราะห์ความหมายลายผ้าไทยโซ้ ในกลุ่มครูภูมิปัญญาและสตรีผู้ทอพื้นเมืองชาวไทยโซ้ โดยมีครูภูมิปัญญาจำนวนมากในชุมชนไทยโซ้ซึ่งเป็นผู้คิดค้นและสืบทอดภูมิปัญญาการออกแบบลายผ้าไทยโซ้แต่ดั้งเดิม กิจกรรมนี้ทำให้สตรีผู้ทอผ้าพื้นเมืองรุ่นใหม่ เกิดความตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของลายผ้าดั้งเดิมซึ่งมีความหมายซ่อนเร้น และได้เรียนรู้ถึงการทอผ้าด้วยวิถียุณ และชีวิตของหญิงสาวชาวไทยโซ้ กิจกรรมการยกย่องครูภูมิปัญญา และการจัดการประกวดผ้าทอไทยโซ้ลายดั้งเดิม ชาวไทยโซ้ต่างพากันนำผ้าที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษเข้าประกวด ทำให้เยาวชนหันมาตระหนักถึงการทอผ้าดั้งเดิม และทำให้ครูภูมิปัญญาเกิดความภูมิใจ ปลอบปลื้มที่เห็นลูกหลาน หันมาให้ความสำคัญกับการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าที่สั่งสมกันมา^{๑๖๐}

๗) ยุพา เรืองพุ่ม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสืบทอดช่างฝีมือ: โองลัยม้งกรของจังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษวิจัยพบว่า “ในการทำโองลัยม้งกรประกอบด้วยช่างฝีมือหลัก คือ ช่างปั่น ช่างตี ช่างเขียนลาย และช่างคุมเตา ช่างแต่ละคนไม่จำเป็นต้องมีใบประกอบวิชาชีพช่าง ส่วนใหญ่ใช้ความชำนาญซึ่งเกิดจากการฝึกฝนปฏิบัติ วิธีการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้เกิดจากคนในครอบครัว มีเพียงบางส่วนจากคนภายนอกครอบครัว ลักษณะการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเกิดจากความสนใจส่วนบุคคล กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการสังเกตการณ์จากการเป็นลูกมือช่วยงานช่างเรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่พบในกระบวนการผลิตและสามารถแก้ปัญหาได้ และการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การสืบทอดของช่างฝีมือในกระบวนการผลิตโองลัยม้งกรของจังหวัดราชบุรี การสืบทอดของช่างจำกัดอยู่ในวงเครือญาติและคนในท้องถิ่น การสืบทอดไม่มีแบบแผน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การสอนและความใส่ใจของผู้เรียน องค์ความรู้ในการผลิตโองลัยม้งกรอยู่ที่ตัวคน ซึ่งมีหลายขั้นตอน การเรียนรู้งานของช่างจะใช้เวลามากกว่าการเรียนรู้อาชีพอื่น เทคนิคต่างๆ อยู่กับการ

^{๑๖๐} วีระศักดิ์ จุลดาวัลย์ และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยโซ้อำเภอโพนสวรรค์จังหวัดนครพนม”, รายงานการวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๙๘.

สังเกตและความใส่ใจของคนทำ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนปัจจัยภายนอกกระทบต่อการสืบทอดกระบวนการของช่างฝีมือผลิตโองม้งกร คือ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ปัจจุบันไม่จำเป็นต้องใช้โองม้งกักเก็บน้ำเหมือนในอดีต ส่งผลให้การผลิตโองม้งกรลดลง รวมทั้งนโยบายของภาครัฐและเอกชนในจังหวัดราชบุรีไม่เป็นระบบและไม่เกิดความต่อเนื่อง ทำให้การประกอบอาชีพช่างฝีมือในกระบวนการทำโองม้งกรลดลง”^{๑๖๑}

๔) **อรรถรัตน์ ตาเมืองมูล** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างประกอบรถม้าในจังหวัดลำปาง” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า “สภาพแวดล้อมการเป็นลูกมือทุกวัน การได้รับความสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว ความสนใจส่วนตัว เป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพช่างประกอบรถม้า การถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบการดูแลบออย่างการปฏิบัติจริงของผู้ถ่ายทอด แล้วทดลองทำตาม การเรียนรู้เกิดจากการปฏิบัติจริงสะสมความรู้โดยการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ๑ ปีขึ้นไป ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ ความใส่ใจของแต่ละคน นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด ได้แก่ ขาดโอกาสในการแสดงผลงาน ช่างที่มีประสบการณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่ได้ฝึกคนรุ่นใหม่ขึ้นมา การถ่ายทอดความรู้ให้เฉพาะเครือญาติและผู้ได้รับการถ่ายทอดขาดความพยายามในการฝึกฝน อีกทั้งในเรื่องรูปแบบมีการดัดแปลงลดทอนรูปทรง ละเลยการรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต้นทุนของวัตถุดิบในการประกอบรถม้ามีราคาสูงทำให้ปัจจุบันงานประกอบรถม้ามีน้อยลง”^{๑๖๒}

๕) **อดุลยเดช ต้นแก้ว และคณะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียนพรรษาอย่างยั่งยืน ด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษาชุมชนวัดศรีประดู่ วัดพระธาตุหนองบัว และวัดทุ่งศรีเมือง” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า “การทำเทียนมีการเน้นการอบรมเรื่องคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต กริยามารยาท รวมถึงการฝึกให้เป็นคนมีจิตสำนึกสาธารณะ ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักประมาณตน การทำเทียนส่วนใหญ่เป็นแรงงานคนในชุมชน พระเถระในวัดช่วยทำด้วยความสมัครใจ ไม่มีค่าตอบแทนใดๆ มีการวางแผนงบประมาณโดยการนำข้อมูลเก่าเป็นฐานเพื่อพิจารณาการวางแผนในการทำเทียนจากงบประมาณที่มีในนั้น มีการคำนวณปริมาณวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ ค่าแรงงาน ซึ่งอยู่ภายใต้หลักความพอประมาณ แรงงานได้รับค่าแรงที่เหมาะสม มีการค้นหาวิธีการผลิต หรือวัสดุอุปกรณ์ขึ้นมาใช้เองเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต เช่น ปัจจุบันมีการนำปูนปลาสเตอร์มาใช้เป็นตัวหุ่นและเอาขี้ผึ้งมาหล่อหุ่นปลาสเตอร์อีกครั้งหนึ่ง มีการผลิตเครื่องมือขึ้นมาใช้เองซึ่งลดภาระยานยนต์ใช้แล้ว นำมาใช้เป็นมิดิตัดลาย ใช้เศษเหล็กจากวัสดุต่างๆ มาทำเป็นเหล็กเผาไฟ หรือมีการนำผงซักฟอกมาใช้ในขั้นตอนการล้างขี้ผึ้งเพื่อแยกขี้ผึ้งออกจากเศษวัสดุปลอมปน และพบว่าในปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้เทียนพรรษาศรีประดู่ ซึ่งได้รับการรับรอง

^{๑๖๑} ยุพา เรืองพุ่ม, “การสืบทอดช่างฝีมือ: โองม้งกรของจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ (ไทยศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙), หน้า ๙๘.

^{๑๖๒} อรรถรัตน์ ตาเมืองมูล, “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างประกอบรถม้าในจังหวัดลำปาง, “วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๙๘.

จากกระทรวงศึกษา โดยถือเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีโครงการรับสมัครอาสาสมัครเยาวชนเพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียน มีหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการทำเทียนพรรษา โดยให้จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนในจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องให้ความคิดเห็นว่า ควรสร้างพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เทียนพรรษาประจำจังหวัด เปิดกว้างให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่มีความพร้อมจัดทำเทียนพรรษาส่งเข้าประกวด มีจัดตั้งชมรมหรือสมาคมช่างทำเทียน เพื่อเป็นศูนย์ในการพัฒนาและแก้ปัญหาเกี่ยวกับช่างทำเทียนให้เป็นระบบมากขึ้น ลดภาวะด้านการแข่งขันเพื่อมุ่งหวังชัยชนะและรางวัลจากการประกวดให้น้อยลง แต่ไปเน้นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียน ให้มีคุณภาพและถูกต้องตามประเพณีและลดขนาดของเทียนพรรษาให้เล็กลงหรือเพิ่มความหลากหลายของประเภทขนาดของต้นเทียนที่ส่งเข้าประกวด จะได้มีการทำเทียนเข้าประกวดมากขึ้น”^{๑๖๓}

๑๐) วราลี นิลนนท์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน” ผลการศึกษาพบว่า เดิมกลุ่มช่างที่ตีเหล็กในภาคอีสานไม่ใช่ช่างในท้องถิ่นแต่เป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น นำเอาวิชาตีเหล็กติดตัวมาด้วย การถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีเหล็กให้แก่ลูกหลานที่มาช่วยงาน เมื่อเกิดความชำนาญจึงแยกออกมาประกอบอาชีพของตนเอง ซึ่งรูปแบบการใช้งานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทำให้ได้รับความนิยม แต่ในปัจจุบันทั้ง ๒ หมู่บ้านต่างลงทุนและจำหน่ายผลิตภัณฑ์กันเองทั้งปลีกและส่ง โดยขาดตลาดรองรับอีกทั้งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม กล่าวคือคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของอาชีพตีเหล็ก โดยมองว่าเป็นงานหนัก การตีเหล็กส่วนใหญ่เน้นในรูปแบบโรงงานอุตสาหกรรมเน้นปริมาณการผลิตมากกว่าคุณภาพ ภูมิปัญญาการตีเหล็กจึงเริ่มสูญหายเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด ผู้วิจัยงานชิ้นนี้นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ภูมิปัญญาการตีเหล็กว่าควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนทั้งในด้านวัสดุอุปกรณ์ กระบวนการตีเหล็ก รูปแบบการใช้งาน คุณภาพของผลิตภัณฑ์ แรงงาน ทุน และการตลาด ในด้านการตลาดควรจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในรูปแบบกลุ่มสหกรณ์ เพื่อให้มีอำนาจการต่อรองทางการตลาด^{๑๖๔}

๑๑) อังกุลย์ สมคะเนย์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี” จากการศึกษาพบว่า “รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน คือ ๑) ค่านิยมและวัฒนธรรม ประเพณี โดยหลักคือความเชื่อมั่นศรัทธาในพุทธศาสนา การสืบทอดขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ประเพณี

^{๑๖๓} อุดุลเดช ต้นแก้ว และคณะ, “การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียนพรรษาอย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษาชุมชนวัดศรีประดู่ วัดพระธาตุหนองบัว และวัดทุ่งศรีเมือง”, รายงานการวิจัย, (คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗๗.

^{๑๖๔} วราลี นิลนนท์, “การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๒.

บุญเดือน ๘ การเผยแพร่วัฒนธรรม การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วม ความสามัคคี ความเสียสละ ความภาคภูมิใจ ความเป็นเอกลักษณ์ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้มีอาชีพและสร้างรายได้ ๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเทียนพรรษา เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการทำเทียนพรรษา ได้แก่ ประเภทเทียนพรรษา วัตถุดิบที่ใช้ในการทำต้นเทียนพรรษา เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำเทียนพรรษาและลายเทียน ๓) วิธีการถ่ายทอดการทำเทียนพรรษา โดยรูปแบบการถ่ายทอดการทำเทียนแบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ การถ่ายทอดโดยการศึกษาในระบบ ถ่ายทอดโดยการสร้างความตระหนักระดมสมอง และทบทวนความรู้เดิม ประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การถ่ายทอดการศึกษานอกระบบ เป็นการถ่ายทอดโดยการสร้างความตระหนักและการสร้างจิตวิญญาณให้เห็นความสำคัญของการทำเทียนพรรษา บรรยายภาคและสาธิตทำให้ดูเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงตามความสนใจ และการถ่ายทอดตามอัธยาศัย โดยการศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ การสังเกต พูดคุยซักถาม ทดลองทำ การปฏิบัติจริงตามความสนใจ”^{๑๖๕}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พัฒนาการของงานช่างประเภทต่างๆ ที่มีการปรับตัวตามยุคตามสมัย และการพัฒนาทักษะเชิงช่าง การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีรูปแบบหลากหลาย จากรุ่นสู่รุ่นตามลำดับ รวมทั้งปัญหาที่มีผลกระทบต่อการพัฒนา และการอนุรักษ์ การสืบสานงานช่าง ที่หลายท้องถิ่นกำลังประสบอยู่เช่นกัน ส่วนการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ต้องทำความเข้าใจกับภูมิปัญญาด้านต่างๆ จากอดีต สืบค้น รื้อฟื้น ผ่านผู้อาวุโสปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อกระตุ้นให้คนในยุคปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติที่มีความเกี่ยวเนื่องมาแต่อดีต เพื่อใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือแก้ไข ปัญหาของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคลผู้เป็นแกนนำในการรื้อฟื้นภูมิปัญญาต่างๆ ด้วยวิธีการแตกต่างกันไป กระบวนการสืบทอดงานช่างแขนงต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษมาสู่รุ่นลูกหลาน เป็นงานถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัวผ่านความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม การเรียนรู้ภูมิปัญญาต่างๆ ส่วนมากเป็นแบบครูพักลักจำ การลงมือทำจริงเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติแล้วจึงพัฒนารูปแบบภูมิปัญญาเหล่านั้นสู่กระบวนการสร้างรายได้ สร้างชื่อเสียงและรายได้สู่ตนเองและชุมชน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีชักพระ/ลากพระและเรือพนมพระ ไม่ได้เข้าช้อยกับงานวิจัยของใครที่ผ่านมาแล้วไว้เป็นข้ออ้างอิง ทั้งชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์ ดังตารางที่สรุปไว้ด้านล่างนี้

ตารางที่ ๒.๑ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

^{๑๖๕} อังกุล สมคะเนย์, “รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๕.

พ.ศ.	ชื่อ-สกุล	เรื่อง	แหล่งข้อมูล
๒๕๓๓	กานดา เต๊ะขันหมาก	เรื่องกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านปึกหิน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
๒๕๔๕	เอกรัฐ อินตะวงศา	การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างปั้นสิ่งหีในจังหวัดเชียงใหม่	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๒๕๔๘	ศุภกร มณีภาค และคณะ	โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่าอำเภอดอยเต่าจังหวัดเชียงใหม่	รายงานวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
๒๕๔๘	ชัยวิชิต ทันทรม	กระบวนการเรียนรู้การเข้าสู่อาชีพช่างทำบั้งไฟจังหวัดยโสธร	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
๒๕๔๘	พงศพร พินิจวัฒน์	ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขนอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๒๕๔๙	วีระศักดิ์ จุลดาชัย และคณะ	การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยโส้ออำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม	รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
๒๕๔๙	ยุพา เรืองพุ่ม	การสืบทอดช่างฝีมือ: โอ่งลายมังกรของจังหวัดราชบุรี	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๒๕๕๑	อรรษรัตน์ ตาเมืองมูล	การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างประกอบรถม้าในจังหวัดลำปาง	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
๒๕๕๓	อดุลยเดช ดันแก้ว และคณะ	การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียนพรรษาอย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดอุบลราชธานี	รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
๒๕๕๓	วรลี นิลนนท์	การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
๒๕๕๓	อังกุล สมคะเนย์	รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

๒.๘.๒ ชักพระ/ลากพระ และเรือพนมพระ

๑) รัตน์ ยืนนาน ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดยศึกษาประวัติความมาของประเพณีชักพระ ขั้นตอนและวิธีการชักพระในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเวียงสระ อำเภอกะสมุย อำเภอไชยา และอำเภอกาญจนดิษฐ์ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและคำบอกเล่าของคนในพื้นที่แต่ละอำเภอ ทำให้เห็นภาพบรรยากาศประเพณีชักพระในอดีตได้ดี^{๑๖๖}

๒) ภาพิมล สี่ไหม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลวัดประดู่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการศึกษาพบว่า “การทำเรือพระของชาวตำบลวัดประดู่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มีทั้งเรือพนมพระทางบก และเรือพนมพระทางน้ำ ขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง ส่วนเรือพนมพระของเทศบาลตำบลวัดประดู่ (วัดสุนทรนิวาส) นั้น เป็นเรือพนมพระที่มี

^{๑๖๖} รัตน์ ยืนนาน, “ประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, รายงานการวิจัย, (สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕.

ความสวยงามโดยการใช้ปูนปั้นแบบโบราณ เป็นที่สะดุดตาของผู้พบเห็นโดยมากจะจำลองมาจากเรือพระที่นั่ง เช่น เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญของผู้ทำ เทศบาลตำบลวัดประดู่ มีบทบาทในการส่งเสริมในหลายด้านเพื่อส่งเสริมให้ประเพณีชักพระอยู่คู่กับคนรุ่นหลัง เช่น ในวันสมโภชเรือพนมพระ จัดให้มีการแสดงธรรมเทศนาเกี่ยวกับประเพณีชักพระ เพื่อให้ผู้มาร่วมงานได้มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีชักพระ ว่าเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ และมีวิธีปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น ในการส่งเสริมด้านการทำเรือพนมพระนั้น ได้ส่งเสริมให้มีการพัฒนารูปแบบเรือพระให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ จากการสนับสนุนด้านงบประมาณในการทำเรือพระของเทศบาลตำบลวัดประดู่ ทำให้เรือพระของวัดสุนทรนิवासได้รับรางวัลชนะเลิศติดต่อกัน ปีต่อมาทางวัดได้มอบให้เรือพนมพระของวัด อยู่ในความดูแลของเทศบาล และตั้งแต่ ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา เรือพนมพระของเทศบาลได้รับเกียรติจากคณะกรรมการจัดงานประเพณีชักพระทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาวของจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้เป็นเรือพนมพระนำขบวนอีกด้วย ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตเสนอแนะให้เทศบาลควรจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ หรือจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อจัดแสดงเรื่องราวต่างๆ ตลอดถึงให้งานประเพณีนี้ได้บรรจุให้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในชั้นเรียน รวมถึงการจัดทำสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชักพระให้คงอยู่ต่อไป”^{๑๖๗}

๓) **สัญญา วัชรพันธ์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ของชาวสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า “ประเด็นประวัติความเป็นมาของประเพณีลากพระในจังหวัดสงขลาและประเด็นวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณี ปรากฏว่าประเพณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้และชาวสงขลา ตั้งแต่สมัยอดีตและมีความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ได้แก่ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม การละเล่นพื้นบ้านและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของชาวสงขลาในประเด็นที่ศึกษาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ คือ ประเพณีลากพระที่เกิดขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๕๒๕ ลักษณะวัฒนธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในประเพณีลากพระส่วนใหญ่เป็นไปแบบพื้นบ้าน มีเป้าหมายเพื่อสังคมส่วนรวม ด้วยความศรัทธา ความเสียสละ ความจริงใจ และจริงจัง มีการหวังผลในการร่วมประเพณีเพียงเพื่อความสนุกสนานและความเป็นสิริมงคลเป็นหลัก หลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๕ ทางราชการโดยเทศบาลเมืองสงขลา รับผิดชอบการส่งเสริมให้มีเทศกาลลากพระขึ้นทุกปี ทำให้เกิดความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเป็นอย่างมาก เช่น การนำรูปแบบศิลปะจากส่วนกลางเข้ามาใช้ทดแทนศิลปะแบบพื้นบ้านมากขึ้น การทำเรือพระมุ่งเพื่อเศรษฐกิจมากกว่าความศรัทธาและความสนุกสนานร่วมกันโดยสังคมส่วนรวม การร่วมมือจากประชาชนในฐานะเป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณีลดลง ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของวัด และ

^{๑๖๗} ภาพิมล สี่ไหม, “การส่งเสริมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลวัดประดู่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕), หน้า ๕๓.

นายทุนเป็นผู้ทำเรือพนมพระ โดยมีทางราชการเป็นผู้รับผิดชอบจัดงานประเพณี^{๑๖๘} และก็มีบทความของ วิมล คำศรี เขียนบทความเรื่อง “ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง” บทความกล่าวถึงความเข้ามาในการจัดงานประเพณีลากพระ การแข่งเรือ การร้องเพลงเรือ ซึ่งการเล่นเพลงเรือ ไม่มีการสืบทอดกันอย่างต่อเนื่องและเลือนหายไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม อำเภอแต่ทางเทศบาลเมืองปากพนังพยายามอนุรักษ์ และพัฒนาสืบสานและส่งเสริมประเพณีนี้ให้อยู่คู่ลุ่มน้ำปากพนังได้อย่างน่าชื่นชม โดยมีการส่งเสริมให้จัดประเพณีลากพระตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ จนถึงปัจจุบัน มีการประกวดเรือพนมพระ การแข่งขันเรือเพรียวชิงถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การประกวดเรือแจว การแข่งขันเรือแจว มวยทะเล มหรสพต่างๆ อย่างครบครัน^{๑๖๙}

๔) สากล สุขสวัสดิ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษาประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี” งานชิ้นนี้ นอกจากจะศึกษาองค์ประกอบ ขั้นตอนวิธีการของประเพณีลากพระ ยังมุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานีอีกด้วย โดยวิเคราะห์ประเด็นนี้ออกเป็นวัฒนธรรมด้านความเชื่อ และศาสนา วัฒนธรรมด้านศิลปกรรม วัฒนธรรมด้านการละเล่นพื้นบ้าน และกีฬา วัฒนธรรมด้านการคมนาคม นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในแนวทางการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีลากพระว่า ควรเน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การจัดงาน การสร้างเรือพระ การร่วมงานศิลปะ และกิจกรรมทางศาสนาอันเกี่ยวกับประเพณีลากพระให้มากที่สุด ควรส่งเสริมให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้มีโอกาสใช้ภูมิปัญญาในการสร้าง ประดิษฐ์ ตกแต่งเรือพระให้มากที่สุด ผู้ศึกษาได้ให้ความเห็นว่าทางการไม่ควรเข้าไปกำหนดรูปแบบ ศิลปะ สีสน หรือสาระอื่น เพราะจะทำให้ชาวบ้านขาดอิสระทางความคิด และทำให้ไม่ยอมรับร่วมพิธีดังกล่าว แต่ทางราชการควรให้การสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และให้การช่วยเหลือด้านอื่นตามที่ท้องถิ่นต้องการ”^{๑๗๐}

๕) วีระศักดิ์ จันทรสงแสง ได้เรียบเรียงบทความ เรื่อง “ชักพระโคกโพธิ์: พุทธประเพณีกลางถิ่นอิสลาม” พบว่า “ประวัติประเพณีชักพระและบรรยากาศการจัดทำเรือพระ และประเพณีชักพระโคกโพธิ์เป็นงานใหญ่ประจำปีของจังหวัดปัตตานี เป็นงานที่คนในจังหวัดปัตตานีและคนในพื้นที่โดยรอบรอคอย ลูกหลานคนโคกโพธิ์ที่ไปอยู่ต่างถิ่นพากันกลับมาเยี่ยมบ้านในเทศกาลนี้ เป็นบรรยากาศสนุกสนานจนเกิดคำพูดของคนใต้ ว่า “สนุกเหมือนงานชักพระ” บทความนี้ยังตั้งคำถามถึงว่าได้มีปัจจัยอะไรที่ค้าชูการดำรงอยู่ของประเพณีชักพระโคกโพธิ์ ถือว่าเป็นพุทธประเพณีเดียวที่ยืนยงอยู่ได้กลางดินแดนของอิสลามมิกชน และวีระศักดิ์ ก็ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่อง “เรือพนมพระโคก

^{๑๖๘} สัญญา วัชรพันธ์, วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ของชาวสงขลา, (สงขลา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕.

^{๑๖๙} วิมล คำศรี, **หมู่บ้านควมเมือง: ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/431/1/ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง.pdf> [๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

^{๑๗๐} สากล สุขสวัสดิ์, “ศึกษาประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๗), หน้า ๖๒-๖๓.

โพธิ์” ที่กล่าวได้ว่า เล่นผ่านกาลเวลาเป็นร้อยปี โดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการทำเรือพนมพระ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ที่ให้ความสำคัญกับฟื้นฟูการทำเรือพระ ช่างทำเรือพระ นักวิชาการท้องถิ่น สรุปได้ว่าเรือพระโคกโพธิ์เกิดจากการหลอมรวมความสามัคคี และความกลมเกลียวในหมู่ชาวพุทธร่วมมือร่วมแรงช่วยกันทำโดยไม่หวังผลกำไร ช่างทำเรือพระเองก็เต็มใจถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยไม่มีข้อแม้ใด ถือว่าทุกฝ่ายทำด้วยกำลังศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น^{๑๗๑}

๖) **ธีรศักดิ์ ทองนุ้ยพราหมณ์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาลวดลายประดับที่ปรากฏบนเรือพนมพระในเทศกาลชักพระสุราษฎร์ธานี ปี ๒๕๔๙” โดยรวบรวมข้อมูลจากเรือพระทั้งหมด ๑๕ ลำ วิเคราะห์ด้านลวดลายวัสดุ เทคนิควิธีการ และฝีมือช่าง ผลการศึกษาพบว่า “ลวดลายที่ปรากฏบนเรือพนมพระส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจาก ลายไทยในงานศิลปะ เช่น ลายกนก ลายกระจัง ลายหน้ากระดาน และลายอื่นที่ช่างไทยใช้ในการประดับตกแต่งศาสนสถานหรือสถาปัตยกรรมไทย โดยใช้เทคนิควิธีการทำการ ระบายสี เขียนลวดลาย แกะสลักไม้ โดยช่างฝีมือในท้องถิ่นและจากท้องถิ่นอื่น โดยบุคคลเหล่านี้ล้วนสร้างผลงานเรือพนมพระขึ้นด้วยความรักและศรัทธาในพุทธศาสนาทั้งสิ้น”^{๑๗๒}

๗) **พยงค์ พรหมชาติ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพนมพระ เมืองนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาพบว่า “งานทัศนศิลป์ที่ปรากฏในเรือพระ ประกอบด้วยงานจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม สำหรับงานจิตรกรรมที่ปรากฏมี ๒ ลักษณะ จิตรกรรมไทยแบบประยุกต์ เน้นเรื่องราวพุทธประวัติ สอดแทรกภาพวิถีชีวิต สัตว์หิมพานต์ และจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นศิลปะแบบอุดมคติที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นลักษณะการเขียนรูปพระพุทธรูป รูปเทวดา รูปสัตว์หิมพานต์ ประติมากรรมที่ปรากฏในเรือพระเพื่อเคารพบูชาได้แก่พระลากซึ่งเป็นฝีมือสกุลช่างนครศรีธรรมราช จากเทคนิคการปั้น การหล่อและแกะสลักวัสดุที่นิยมใช้คือสำริดหรือโลหะผสม และไม้ สำหรับประติมากรรมเพื่อประดับตกแต่งที่ปรากฏอยู่ในเรือพระ ได้แก่ รูปทรงพญานาค พญาหงส์ และพญาครุฑ เพื่อประดับตกแต่งและปกปิดส่วนงานที่ไม่เรียบร้อยของโครงสร้างเรือพนมพระ ด้วยรูปทรงลวดลายแบบต่างๆ เช่น ลวดลายกนกสามตัว ลายกระจังตาอ้อย ลายกระจังใบเทศ เป็นต้น ด้านสถาปัตยกรรม เกิดจากองค์ประกอบหลัก ๓ ส่วน คือแผนผัง โครงสร้างเรือน และรูปทรงลักษณะอาคาร โดยปรากฏรูปทรงเรือพนมพระทั้งหมด ๕ รูปทรง ได้แก่ รูปทรงแบบดั้งเดิมหัวถึงคู้ แบบพญานาคคู่ แบบพญานาคราช แบบสุพรรณหงส์ แบบพญาครุฑ ส่วนสถาปัตยกรรมแบบบุษบก ประกอบด้วย เรือนยอด ชุ่มเรือนแก้ว ฐานปัทม์ บันไดทิพย์ เรือนม้า เรือคาน เสา กำแพงแก้ว รอด และदानปู สำหรับวัสดุที่ใช้ในปัจจุบันมีทั้งวัสดุที่หาได้ท้องถิ่น เช่น ไม้ ผลไม้ ทราย ปูนขาว ปูนน้ำอ้อย เกลวลิ้น และวัสดุที่หาได้จากท้องตลาดทั่วไป เช่น กาวหนิงควาย กาว

^{๑๗๑} วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, **ชักพระโคกโพธิ์: พุทธประเพณีกลางถิ่นอิสลาม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sarakadee.com/2004/01/09/chakpra/> [๖ ธันวาคม ๒๕๖๖].

^{๑๗๒} ธีรศักดิ์ ทองนุ้ยพราหมณ์, “การศึกษาลวดลายประดับที่ปรากฏบนเรือพนมพระในเทศกาลชักพระ สุราษฎร์ธานี ปี ๒๕๔๙”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมท้องถิ่น, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓.

ลาเท็กซ์ ไฟเบอร์กลาส กระดาษ เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นการถ่ายทอด ภูมิปัญญาออกมาเป็นรูปธรรม ตามมโนภาพของผู้สร้าง ซึ่งเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาทั้งสิ้น ความเชื่อที่ปรากฏบน เรือพระ มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เทวดา สวรรค์ บุญ สัตว์หิมพานต์ นอกจากนี้ยัง พบว่า พุทธศาสนิกชนเชื่อว่า การบริจาคทำบุญกับเรือพระ เป็นการทำบุญต่อหน้าเบื้องพระพักตร์ พระพุทธรูป จะได้บุญกุศลโดยตรง การสะสมบุญไว้มากๆ เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ และ เชื่อว่า เมื่อลากพระกลับวัดจะเกิดฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล และเชื่อว่าพระลากบันดาลในสิ่งเหนือ ธรรมชาติ เช่น บันดาลให้สิ่งที่สูญหายกลับคืน บันดาลให้ผู้คนที่ไม่มีบุตรได้มีบุตรและธิดา การทำเรือ พนมพระ เมืองนครศรีธรรมราช มีการบูรณะและจัดทำขึ้นใหม่ทุกปี รูปแบบเรือพนมพระ จะมี ลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ลักษณะ แบบแปลน วัสดุ รูปทรง ลวดลายและ การประดับตกแต่งออกมาเหมือนกัน แต่สภาวะทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ขาดความมั่นคงส่ง ผลกระทบต่อการสร้างสรรค์เรือพระ ทั้งยังมีการนำเอาลวดลายศิลปะแบบตะวันตก ลายหลุยส์มา ตกแต่งเรือพระ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควร ผู้เกี่ยวข้องควรตระหนักว่าเรือพนมพระ คือคุณค่าภูมิปัญญา ในเชิงช่างท้องถิ่นนั้นๆ ควรสร้างบรรทัดฐานของช่างและความเข้าใจของภาครัฐ^{๑๗๓}

๘) รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิ ปัญญาชาวบ้านเรื่องประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านบางदान สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต ๑” ผลการศึกษาพบว่า “ชาวบ้านมีความสนใจ โดยเฉพาะการนำ ปราชญ์ที่มีความรู้ ความสามารถ ในเรื่องประเพณีลากพระมาถ่ายทอดให้กับนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน เองมีความยินดี เห็นด้วยที่โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้มากขึ้น ฝึกให้ นักเรียนตระหนักและเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจใน ท้องถิ่นตนเอง”^{๑๗๔}

๙) สมปอง มุกดาร์ตัน ได้เขียนบทความเรื่อง “สืบนของความศรัทธา: เรือพระโคกโพธิ์” พบว่า “ประเพณีชักพระพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์จังหวัดปัตตานี ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี มีประชาชนชาว ไทยพุทธและไทยมุสลิมในละแวกใกล้เคียงให้ความสนใจและเฝ้ารอความงามของเรือพระเป็นจำนวน มาก เป็นงานประเพณีชักพระที่ใหญ่ที่สุดใน ๓ จังหวัดชายแดน สมปอง ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของ เรือพนมพระ ที่คนแก่คนเฒ่าเล่าให้ฟัง ให้เห็นถึงความแตกต่างทั้งรูปแบบของเรือพนมพระ การจัด งานประเพณีชักพระ จากอดีตจนถึงปัจจุบันผ่านยุคสมัยมา ได้นำเสนอคือยุคการเปลี่ยนแปลง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ นายอำเภอโคกโพธิ์ ได้ประกาศให้เป็นประเพณีประจำอำเภอ ยุคเสื่อม ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓

^{๑๗๓} พยงค์ พรหมชาติ, “ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพระเมืองนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๒.

^{๑๗๔} รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์, “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง ประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านบางदान สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต ๕”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

อำเภอโคกโพธิ์ เปิดให้พ่อค้าประมูลการจัดงาน ภาคสวนสนุก ในงานมีผู้ไม่ประสงค์ชี้ข่างระเปิดใส่ บริเวณโรงมโนราห์ “เฉลิม ทองแถม” จนทำให้ประชาชนได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเพณีชักพระล้มเลิกไป ๒ ปี และได้ฟื้นฟูขึ้นมา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้มีการฟื้นฟูการจัดงาน ประเพณีชักพระขึ้นอีกครั้ง โดยจัดมหรสพแทบทุกชนิด เชิญดารามีชื่อเสียงในขณะนั้นมาในงานด้วย จนมาถึงยุคประธานใจ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ นายอำเภอโคกโพธิ์ ได้รับผิดชอบจัดงานทั้งหมด โดยได้จัดแบ่งกันทุกส่วนราชการ เรือพนมพระจากทุกวัดและมีเรือพนมพระจากต่างอำเภอเข้ามาร่วมจนถึงปัจจุบัน บทความนี้มุ่งเน้นไปที่การทำเรือพระในปัจจุบัน โดยเน้นถึงขั้นตอนการทำเรือพระประเภทสวยงาม และการแกะสลักลาย ตั้งแต่การใช้ไม้เนื้ออ่อนมาทำโครงสร้างของเรือพระ ซึ่งประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ส่วนฐานเรือ ส่วนอกเรือ และส่วนยอดเรือ ไปจนถึงขั้นตอนการตกแต่งเรือซึ่งมีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกันกับเรือพนมพระ โดยการนำกระดาศีต่างๆ มาตัดเป็นเส้นเล็กๆ ติดตามช่องว่างของแบบภาษาช่างเรียกว่า สอดสี ช่างต้องมีสมาธิ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด^{๑๓๕}

๑๐) นฤตล จิตสกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเรือพนมพระ” ผลการวิจัยพบว่า “รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเรือพนมพระ และความคิดเห็นเรื่องเรือพนมพระ วิเคราะห์แตกประเด็นได้อย่างละเอียดตามประเด็น ประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ความสำคัญ แนวคิดในการสร้าง ประโยชน์และคุณค่า องค์ประกอบ กระบวนการขั้นตอนในการสร้าง เอกลักษณ์เฉพาะในการสร้าง ความหมายที่มาของรูปทรงที่ใช้ การเลือกสีที่ใช้ในการสร้าง การเก็บบันทึกสลักลาย ต้นแบบของลายที่ใช้ การพัฒนารูปแบบ ลวดลายหรือวิธีการสร้างของเรือพนมพระ รวมไปถึงความเหมาะสมในการบรรจุเรื่องเรือพนมพระ ลงในหลักสูตรท้องถิ่น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรือพนมพระ ระดับช่วงชั้นของผู้เรียนในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เรือพนมพระ จากข้อมูลทำให้เกิดข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง คือ ควรมีการจัดอบรม ได้แก่ ผู้อำนวยการ ครูผู้สอน รวมถึงศึกษานิเทศก์ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เรือพนมพระ รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในท้องถิ่นเกี่ยวกับเรือพนมพระให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ควรมีการสำรวจ รวบรวม เก็บข้อมูลในท้องถิ่น เกี่ยวกับเรื่องเรือพนมพระ เพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางในการนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาของโรงเรียนในชุมชนและท้องถิ่นอย่างเป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพสูงที่สุด ในการจัดการศึกษา ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนและท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องเรือพนมพระมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาเรือพนมพระ

^{๑๓๕} สมปอง มุกดาร์ตัน, “สืสันของความศรัทธา: เรือพระโคกโพธิ์ในปัจจุบัน”, วารสารรัฐสมิแล, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔): ๕๗-๖๔.

ควรส่งเสริมการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรื่องเรือพนมพระในท้องถิ่น โดยจัดทำเป็นเอกสาร หนังสือ ตำรา ตลอดจนแบบเรียน เพื่อนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษา^{๑๗๖}

๑๑) วิจิตรา อุตมณีนัย และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านแห่งเรือพนมพระชุมชนบ้านเขาแก้วจังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า “ความเป็นมาของเรือพนมพระชุมชนบ้านเขาแก้ว ตำบลเขารูปช้าง อำเภอมือเก็ด จังหวัดสงขลา และกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาเรือพระของชุมชนบ้านเขาแก้วที่มีมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๔ เกิดจากคนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ เริ่มจากการประชุมครั้งแรกช่วงก่อนเข้าพรรษา โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นัดหมาย คณะสงฆ์ ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ร่วมกันปรึกษาหารือถึงการคิดทำเรือพนมพระ รูปแบบเรือพนมพระ เงินทุน ตลอดจนพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นปีก่อน บทความยังกล่าวถึงความสำคัญในการทำเรือที่มีต่อชุมชน เพราะเรือพนมพระเป็นจุดรวมพล เมื่อมีปัญหาจำนวนช่างไม่เพียงพอ ผู้ใหญ่บ้านจะคอยประสานสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายว่าขณะนี้ขาดช่างอะไร ชาวบ้านที่พอมีฝีมือด้านนั้นจะเข้ามาช่วย คนที่ไม่รู้จักกันก็มาพบปะกันในงานช่วยทำเรือพนมพระ เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน มีช่วงหนึ่งที่ชุมชนเคยหยุดทำเรือพนมพระ ทำให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง เด็กในชุมชนเริ่มไม่รู้จักประเพณีชักพระ ชุมชนบ้านเขาแก้วจึงกลับมาส่งเสริมการทำเรือพนมพระ และถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำเรือพระ โดยความมีน้ำใจของช่างรุ่นเก่าที่เปิดใจให้เด็กรุ่นใหม่ได้ศึกษา ฝึกฝนฝีมือ และจะได้เป็นช่างสืบทอดภูมิปัญญาเรือพนมพระให้อยู่คู่ชุมชนบ้านเขาแก้ว^{๑๗๗}

๑๒) สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการทำเรือพนมพระในจังหวัดสงขลา” โดยมุ่งเน้นศึกษาเรื่องขั้นตอน และวิธีการทำเรือพระ รูปแบบ เนื้อหา ลวดลาย และคุณค่าของเรือพระ ผลการศึกษาพบว่า “เรือพนมพระมีคุณค่าด้านศาสนา คุณค่าด้านอนุรักษ์ ส่งเสริมประเพณี คุณค่าด้านอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด และพัฒนาภูมิปัญญาเชิงช่าง คุณค่าด้านการปลูกฝังจริยธรรม คุณค่าด้านสังคมสัมพันธ์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมการท่องเที่ยว การทำเรือพนมพระของจังหวัดสงขลาในอดีตนั้นไม่ได้ยึดหลักเกณฑ์อะไรมากมายนักเป็นการทำเรือพนมพระขึ้นเพื่อรักษาประเพณี รูปทรง ลวดลาย สีสันทัดที่หาได้ง่ายๆ ไม่พิถีพิถันมากนัก ช่วงล่างของเรือพนมพระ ก็จะใช้ไม้ ๒ ท่อนเป็นที่รองรับบุษบก ต่อมาก็ได้พัฒนามาเป็นใช้ล้อไม้ และพัฒนารูปแบบที่ใช้ในปัจจุบันเป็นโครงรถยนต์ ส่วนรูปทรงของลำเรือ ชาวบ้านเรียกว่า “แม่เรือ” ทำเป็นสี่เหลี่ยมใช้ไม้ไผ่สานเป็นลวดลายต่างๆ ทำเป็นแผงปิดทั้ง ๔ ด้าน ส่วนบุษบก วางตรงกลางลำเรือ ตกแต่งด้วยกระดาศสีเงิน กระดาศสีทองดอกกลาย ประดับด้วยผ้า幔และลูกปัด ปัจจุบันการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา พัฒนารูปแบบ รูปทรง สีสันทัด ลวดลาย ยึดหลักเกณฑ์

^{๑๗๖} นฤต จิตสกุล, “แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเรือพนมพระ”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

^{๑๗๗} วิจิตรา อุตมณีนัย และคณะ, “กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านแห่งเรือพนมพระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา”, วารสารศิลปศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๕๑-๖๓.

ในการประกวด รูปแบบเรือพนมพระจึงออกมาคล้ายกันเป็นการเอารูปแบบราชรถมาดัดแปลงผสมผสานกับรูปแบบดั้งเดิมกลายเป็นรูปแบบใหม่ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสงขลา เริ่มจากการวางแผนเพื่อแบ่งหน้าที่เป็นแผนกต่างๆ แล้วจึงออกแบบโครงสร้างภายนอกและภายใน จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น โฟม สี กาว โครงรถ เป็นต้น แล้วจึงเริ่มทำตั้งแต่โครงสร้าง แกะลวดลาย พิมพ์ลวดลายระบายสีลวดลาย และประกอบตกแต่งจนเสร็จ เนื้อหาที่ปรากฏเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ เรื่องนรก สวรรค์ มนุษย์ เรื่องสัตว์ป่าหิมพานต์ และปรีชาธรรม ตกแต่งส่วนต่างๆ ด้วยกนกไทยผสมผสานตามแนวคิดของช่างท้องถิ่น^{๑๗๘} ส่วนปัญหาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความเจริญทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การทำเรือพระในจังหวัดสงขลา ก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งขั้นตอนการทำและวิธีการทำ รูปแบบ ลวดลาย แต่เดิมการทำเรือพระชาวบ้านจะเป็นผู้ทำทุกขั้นตอนตั้งแต่การออกแบบ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ จนสำเร็จเป็นรูปเรือพระ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านอาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใด ขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น รูปแบบ และลวดลายได้รับการออกแบบใหม่ ก็แตกต่างไปจากเดิมตามความชำนาญการของช่างประดิษฐ์ และมักจะยึดเอาหลักเกณฑ์ของการประกวดเรือพนมพระที่ทางจังหวัดสงขลากำหนดขึ้นเป็นหลักหรือแนวทางในการดำเนินการ สมเกียรติ ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบของเรือพระ เป็นรูปแบบที่คล้ายกันยึดติดรูปแบบ สีสน ที่ทำสืบทอดกันมา ทุกคนคำนึงถึงเงินรางวัลมากเกินไป ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรชี้แจงให้ผู้ทำเรือพระได้ทราบ ให้ช่างกล้าแสดงออก คิดค้น รูปแบบใหม่ มีความหลากหลาย แต่ด้านเนื้อหายังคงเดิม^{๑๗๙}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เกี่ยวกับประเพณีชักพระ/ลากพระและเรือพนมพระ ไม่ได้เข้าช้องกับงานวิจัยของใครที่ผ่านมาแล้วไว้เป็นข้ออ้างอิง ทั้งชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์ ดังตารางที่สรุปไว้ด้านล่างนี้

ตารางที่ ๒.๒ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการชักพระ/ลากพระ และเรือพนมพระ

พ.ศ.	ชื่อ-สกุล	เรื่อง	แหล่งข้อมูล
๒๕๒๖	รัตน์ ยืนนาน	ประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี	รายงานการวิจัย, วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี
๒๕๓๕	ภาพิมล สีโหม	การส่งเสริมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลวัดประดู่อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี	บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๒๕๓๕	สัญญา วัชรพันธ์	วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ของชาวสงขลา	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้
๒๕๓๗	สากล สุขสวัสดิ์	ศึกษาประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี	บัณฑิตวิทยาลัย, ม.ศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้
๒๕๔๑	สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์	ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ
๒๕๔๗	วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง	ชักพระโคกโพธิ์: พุทธประเพณีกลางถิ่นอิสลาม	ออนไลน์, sarakadee.com chakpra
๒๕๔๙	ธีรศักดิ์ ทองนุ้ยพราหมณ์	การศึกษาลวดลายประดับที่ปรากฏบนเรือพนม	บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุ

^{๑๗๘} สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์, “ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๑), หน้า ๕๔.

^{๑๗๙} เรื่องเดียว, หน้า ๗๘.

		พระในเทศกาลชักพระ สุราษฎร์ธานี ปี ๒๕๔๙	ราษฎร์ธานี
๒๕๔๙	พยงค์ พรหมชาติ	ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องพระเมืองนครศรีธรรมราช	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ
๒๕๕๐	รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์	การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่องประเพณีลากพระฯ	บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ
๒๕๕๔	สมปอง มุกตารัตน์	สีสันของความศรัทธา: เรือพระโคกโพธิ์ในปัจจุบัน	วารสารรัฐสมิแล, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๓
๒๕๕๔	นฤตล จิตสกุล	แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเรือพนมพระ	บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒๕๕๕	วิจิตรา อุดมะมุณี และคณะ	กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านแห่งเรือพระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา	วารสารศิลปศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒
๒๕๖๖	วิมล คำศรี	คู่บ้านควมเมือง: ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง	ออนไลน์, ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) พัฒนากิจการการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลำดับขั้นตอนรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative study) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร (Research documents) และการศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) พร้อมทั้งสนทนากลุ่ม (focus group) และการสังเกตทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant and non-participant observation) ในการรวบรวมข้อมูล ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แหล่งที่มาของข้อมูลเอกสารที่ศึกษาค้นคว้า

ที่	วัตถุประสงค์	ขอบเขตด้านเนื้อหา	แหล่งที่มาของข้อมูลเอกสารที่ศึกษาค้นคว้า
๑	ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในการทำเรือพนมพระ ในอำเภอเมือง อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ประกอบด้วย -ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ -ความสำคัญ -ประเภท -ภูมิปัญญา -พัฒนาการในการทำเรือพระทางน้ำและเรือพนมพระทางบก	-ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี -ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาสุราษฎร์ธานี -หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

๒	พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดนตรีและการร้องเพลงประกอบตลอดถึงความเชื่อในการทำเรือพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน	ประกอบด้วย -องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเรือพระด้าน พุทธศิลป์ +รูปแบบ +ลวดลาย +วัสดุ +ทักษะเชิงช่าง -การพัฒนากิจกรรมการทำเรือพนมพระ -การอนุรักษ์การทำเรือพนมพระ -การสืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ	ราษฎร์ธานี -สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี -สัมภาษณ์ช่างทำเรือพระ และ ประชาชนชาวบ้าน -สื่ออินเทอร์เน็ต
๓	ส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์	ประกอบด้วย -รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ -การสืบสานการทำเรือพระ -ความเปลี่ยนแปลงปัญหาและอุปสรรคในการสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์	

๓.๒ การออกแบบการวิจัย

๑) ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจกรรมการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความเนื้อหา สัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ๑ ชุด และชุดความรู้เกี่ยวกับพัฒนากิจกรรมการทำเรือพนมพระ ๑ ชุด

๒) พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ผลผลิตเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ๒ กิจกรรม ใน ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร

๓) เพื่อส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ลงพื้นที่สนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ผลผลิตเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ ๑ แพลตฟอร์มบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

ตารางที่ ๓.๒ การออกแบบการวิจัย

ที่	วัตถุประสงค์	วิธีการ	แหล่งข้อมูล	ผลลัพธ์
๑	ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจกรรมการทำเรือพนมพระ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความเนื้อหา สัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม	เอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลออนไลน์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ๑ ชุด และชุดความรู้เกี่ยวกับพัฒนากิจกรรมการทำเรือพนมพระ ๑ ชุด
๒	พัฒนากิจกรรมการ	วิเคราะห์	เอกสาร	กิจกรรมการอนุรักษ์และ

	อนุรักษและสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ	สังเคราะห์ตีความเนื้อหาสัมภาษณ์สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม	หนังสือตำราวิชาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้อมูลออนไลน์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	สืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ๒ กิจกรรม
๓	ส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษและสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์	สนทนากลุ่มสัมภาษณ์สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ + กลุ่มคณะสงฆ์ + กลุ่มชาวซำการ + กลุ่มเอกชน + เยาวชน	เครือข่ายการอนุรักษและแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ ๑ แพลตฟอร์มบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

๓.๓ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาภาคสนาม

การสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในลักษณะการพูดคุยสอบถามเก็บข้อมูลทั่วไป เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้บอกเล่าพูดคุยให้ข้อมูลอิสระอย่างเต็มที่โดยไม่กำหนดเวลาในการสัมภาษณ์ ในประเด็นประวัติความเป็นมาประเพณีชักพระ บรรยากาศการจัดงานในอดีตและปัจจุบัน การทำเรือพนมพระของแต่ละวัด รวมไปถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรือพนมพระและสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก หลังจากได้ข้อมูลประเด็นต่างๆ มาบ้างแล้ว เพื่อให้ข้อมูลที่ละเอียดและถูกต้องยิ่งขึ้นในประเด็นรูปแบบ ลวดลาย ของเรือพนมพระ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขั้นตอนการทำเรือพระ การเลือกวัสดุอุปกรณ์ ทักษะเชิงช่างที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระบก ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีชักพระ และการทำเรือพระบก รวมไปถึงนโยบายการดำเนินงานประเพณีชักพระ และรูปแบบการให้การสนับสนุนการทำเรือพนมพระบกอีกด้วย โดยแบ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับกลุ่มผู้รู้โดยตรง (Key informant) และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Casual Informants) ดังนี้

การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการทำเรือพนมพระบก ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ผู้ที่เคยทำเรือพนมพระบกในอดีต ของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทำเรือพนมพระบกแบบดั้งเดิม อำเภอละ ๔ ท่าน ประกอบด้วย

ตารางที่ ๓.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	รู้เข้าใจเกี่ยวกับ	คุณสมบัติ
๑	กลุ่ม A๑ (อำเภอเมือง)	๑) ภูมิปัญญา	๑) นายช่างทำเรือพนมพระ
๒	กลุ่ม A๒ (อำเภอกาญจนดิษฐ์)	๒) พัฒนาการ	๒) มีความรู้เข้าใจพุทธศิลป์
๓	กลุ่ม A๓ (อำเภอบ้านนาสาร)	๓) การทำเรือพนม	๓) เป็นพุทธมามกะ
๔		๔) ประวัติความเป็นมา	๔) เข้าใจเรื่องประเพณี
๕		๕) ประเพณีวัฒนธรรม	๕) มีความซาบซึ้งในพระพุทธศาสนา
๖		๖)	๖) มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่

กลุ่ม A๑ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จำนวน ๔ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง
๒. คุณสมชาย ปลอดมุสิก อดีตช่างเรือพนมพระ
๓. คุณศิวกร แจ้งอักษร อดีตช่างทำเรือพนมพระ
๔. คุณสมพร ไกรผล อดีตช่างทำรถพนมพระ

กลุ่ม A๒ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน ๔ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูโสภาสรตนากร เจ้าอาวาสวัดพ่วง เจ้าคณะตำบลช้างขวา
๒. คุณประจวบ เจียมสกุล ปราชญ์ชาวบ้าน อดีตช่างทำเรือพนมพระ
๓. คุณสุคนธ์ รุ่งแดง ครูสอนดนตรีไทย อดีตช่างทำเรือพนมพระ
๔. คุณศุภเศรษฐ์ พุฒตา อดีตช่างทำเรือพนมพระวัดกงตาก

กลุ่ม A๓ อำเภอบ้านนาสาร จำนวน ๔ ท่าน ได้แก่

๑. พระปลัดสมนึก อมรรธโม เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ
๒. คุณวิรัตน์ วตะภรณ์ อดีตช่างทำเรือพนมพระ
๓. คุณสุคนธ์ รุ่งแดง อดีตช่างทำเรือพนมพระ
๔. คุณโยธิน เพ็งรัตน์ อดีตช่างทำเรือพนมพระ

กลุ่มที่ ๒ ผู้ที่เป็นช่างทำเรือพนมพระ ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน อำเภอละ ๓ คน ประกอบด้วย

ตารางที่ ๓.๔ ช่างทำเรือพนมพระมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	รู้เข้าใจเกี่ยวกับ	คุณสมบัติ
๑	กลุ่ม B๑ (อำเภอเมือง)	๑) การพัฒนากิจกรรม	๑) ปราชญ์ชาวบ้านทำเรือพนมพระ
๒	กลุ่ม B๒ (อำเภอกาญจนดิษฐ์)	๒) กิจกรรม	๒) ช่างมีความรู้เข้าใจพุทธศิลป์
๓	กลุ่ม B๓ (อำเภอบ้านนาสาร)	๓) การอนุรักษ์	๓) ผู้นำท้องถิ่นเป็นพุทธมามกะ
๔		๔) การสืบสาน	๔) เข้าใจเรื่องประเพณี
๕		๕) ภูมิปัญญา	๕) มีความซาบซึ้งในพระพุทธศาสนา
๖		๖) การทำเรือพนมพระ	๖) มีภูมิถำเนาอยู่ในพื้นที่

กลุ่ม B๑ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓ คน ได้แก่

๑. คุณศิวกร แจ้งอักษร ช่างทำเรือพนมพระ
๒. คุณชัยณรงค์ พิมพ์ดี ช่างทำเรือพนมพระ
๓. คุณสัมพันธ์ แสงจันทร์ ช่างทำเรือพนมพระ

กลุ่ม B๒ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน ๓ คน ได้แก่

๑. คุณเขวงศักดิ์ ศิริยงค์ ช่างทำเรือพนมพระ สำนักสงฆ์แม่โมกข์
๒. คุณวิรัตน์ วตะภรณ์ ช่างทำเรือพนมพระ วัดท่าไทร
๓. คุณโยธิน เพ็งรัตน์ ช่างทำเรือพนมพระ วัดพุทธเจดีย์

กลุ่ม B๓ อำเภอบ้านนาสาร จำนวน ๓ คน ได้แก่

๑. คุณสุคนธ์ รุ่งแดง ช่างทำเรือพนมพระ
๒. คุณวิรัตน์ วตะภรณ์ ช่างทำเรือพนมพระ
๓. คุณศิวกร แจ้งอักษร ช่างทำเรือพนมพระ

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มช่างที่ทำเรือพนมพระบก ในที่นี้ไม่ได้เป็นผู้ที่มีอาชีพช่าง ประกอบด้วย ๓ กลุ่ม

ตารางที่ ๓.๕ ช่างที่ไม่ได้เป็นผู้มีอาชีพช่าง (ผู้ช่วยช่าง)

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	รู้เข้าใจเกี่ยวกับ	คุณสมบัติ
๑	กลุ่ม C๑	๑) การส่งเสริมวัฒนธรรม	๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำเรือพระ
๒	กลุ่ม C๒	๒) การอนุรักษ์ภูมิปัญญา	๒) มีความรู้เข้าใจพุทธศิลป์
๓	กลุ่ม C๓	๓) การสืบสานภูมิปัญญา	๓) เป็นพุทธมามกะ
๔	กลุ่ม D๑	๔) การทำเรือพนมพระ	๔) เข้าใจเรื่องประเพณี
๕	กลุ่ม D๒	๕) ดิจิทัลออนไลน์	๕) มีความซาบซึ้งในพระพุทธศาสนา
๖	กลุ่ม D๓	๖) ระบบเทคโนโลยี	๖) มีภูมิสำเนาอยู่ในพื้นที่

กลุ่ม C๑ กลุ่มช่างที่เป็นพระสงฆ์ ในการทำเรือพนมพระ จำนวน ๘ รูป ได้แก่

๑. พระครูพิพัฒน์จันโทภาส เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง
๒. พระวรวัชชัย จารุโก เจ้าสำนักสงฆ์แหลมทองทราย
๓. พระปลัดสมนึก อมรมโม เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ
๔. พระปลัดเฉลิม สิริวัฒนโธ เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์
๕. พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสาโร เจ้าอาวาสวัดกตตาก
๖. พระธมมกฤต วิชโย เจ้าอาวาสวัดเขาพระนัม
๗. พระใบฎีกาไพโรจน์ ธรรมวีโร เจ้าอาวาสวัดสนธิ์
๘. พระเสวี พุทธสีโล วัดควนสุบรรณ

กลุ่ม C๒ ตัวแทนกลุ่มผู้ทำเรือพนมพระบก ของวัดแหลมทอง จำนวน ๖ ท่าน ได้แก่

๑. คุณนายไพศาล กระสินธุ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์
๒. คุณนิพนธ์ บุระชาติ รองนายกเทศมนตรีตำบลช้างซ้าย

๓. คุณสุวิทย์ สุทธิราช	กำนันตำบลคลองฉนาก
๔. คุณธนาธิช ชุมวาระ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒ บ้านดอนยา
๕. คุณอมเรศ ทองแสน	ผู้ช่วยทำเรือพนมพระบก
๖. คุณพุ่มวัฒน์ ชุมพรัตน์	ผู้ช่วยทำเรือพนมพระบก

กลุ่ม C๓ ตัวแทนกลุ่มผู้ทำเรือพนมพระบกสำนักสงฆ์แหลมทองทราย จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑. พระวรวิชัย จารุโกล	เจ้าอาวาสวัดแหลมทองทราย
๒. นายไพศาล กระสินธุ์	นายก อบต บางโพธิ์
๓. นายสุจินต์ เหลืองอ่อน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ ตำบลบางโพธิ์
๔. นายสมบัติ ยศเมฆ	รองนายก อบต บางโพธิ์
๕. นายจิราพงศ์ แดงดี	ประธานสภา อบต บางโพธิ์

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Casual Informants) ซึ่งกลุ่มนี้ไม่ใช่ผู้รู้เกี่ยวกับการทำเรือพนมพระโดยตรง แต่สามารถให้ข้อมูลประวัติความเป็นมา ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีชักพระ การจัดงานชักพระในอดีตและปัจจุบัน นโยบายการดำเนินงานประเพณีชักพระ และรูปแบบการให้การสนับสนุนการทำเรือพระบกและทัศนคติเกี่ยวกับการทำเรือพนมพระบกในพื้นที่ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มย่อย ดังนี้

กลุ่ม D๑ ผู้ที่มีความรู้เรื่องความเป็นมาของประเพณีชักพระ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจากวัดในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร จำนวน ๖ รูป ได้แก่

๑. พระครูพิพัฒน์จันโทภาส	เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง
๒. พระวรวิชัย จารุโกล	เจ้าอาวาสวัดแหลมทองทราย
๓. พระปลัดสมนึก กิตติสมปนโน	เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ
๔. พระมหาศุภชัย สุภชโย	เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์
๕. พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสารโ	เจ้าอาวาสวัดกงตาก
๖. พระอธิการย้วน ถาวโร	เจ้าอาวาสวัดเขาพระนัม

กลุ่ม D๒ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการจัดงานประเพณีชักพระทอดผ้าป่าแข่งเรือยาว จำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. คุณประยูรศักดิ์ รัตนะ	ผอ.กองการศึกษา อบจ.จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒. คุณนางญาณินทร วิชัยดิษฐ์	ผอ.สำนักงานการศึกษาเทศบาล นครสุราษฎร์ธานี
๓. คุณยุทธศักดิ์ ชูศักดิ์	นายกเทศมนตรีตำบลกาญจนดิษฐ์

๔. จำเอกพิรพร อุติตผล	วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๕. คุณประเสริฐ บุญประสพ	นายกเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี
๖. คุณสิทธิชัย ไทยเจริญ	นายอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
๗. คุณเบญญาภา สุวรรณมณี	ประชาสัมพันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๘. คุณณัฐกานต์ นาคน้อย	นักวิชาการศึกษา
๙. พ.ต.ท.ธีรยุทธ์ หนูทอง	ผกก.จราจร สภ.เมืองสุราษฎร์ธานี
๑๐. คุณนันทวัน ศิริโกศพัฒน์	ททท. สุราษฎร์ธานี

กลุ่ม D๓ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำเรือพนมพระบกและการขับเคลื่อนงานประเพณีชักพระ จำนวน ๑๒ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูปริยัติคุณาวุธ	รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี,
เจ้าอาวาสวัดกลางใหม่
๒. พระครูธีรธรรมพิมล (ดร.)	เจ้าคณะอำเภอบ้านนาสาร วัดโณลกศีลาราม
๓. พระครูวิสุทธีวิมลกคุณ	เจ้าคณะอำเภอกาญจนดิษฐ์ วัดท่าไทร
๔. คุณพิทักษ์ จิตทรัพย์	ผู้ดูแลเรือพนมพระบก วัดแหลมทอง
๕. คุณเมธามาศ บัวสุวรรณ	ผู้ดูแลเรือพนมพระวัดแหลมทองทราย
๖. คุณปราโมทย์ พุทธศิริ	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดควนสุบรรณ
๗. คุณอภิศักดิ์ สุขเกิด	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดพุทธเจดีย์
๘. คุณวิจิตร คงวุฒิ	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดกงตาก
๙. คุณสมพร ทองแท่น	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดเขาพระนัม
๑๐. คุณสำราญ จันทร์ช่วง	ผู้ดูแลขบวนแห่ของรถพนมพระ
๑๑. คุณประทีป อินทร์ปู	ผู้ดูแลเกี่ยวกับระบบไฟบนรถพนมพระ
๑๒. คุณมณฑา บุญชู	เจ้าของสูตรข้าวต้มลูกโยน วัดท่าไทร

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) แบบสัมภาษณ์

เกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเอกสารหนังสือตำราวิชาการตลอดถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ และ

การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นนำวัตถุประสงค์คำถามการวิจัย นิยามศัพท์ และกรอบแนวคิดที่ได้ไปสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเป็นกรอบแนวการสัมภาษณ์อย่างกว้างๆ และแบบสังเกตการณ์ทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลประวัติผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล ภูมิลำเนาที่อยู่ การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน รางวัล/เกียรติยศ/ผลงาน วันเวลาสถานที่: สัมภาษณ์ เป็นต้น

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”

ประเด็นที่ ๑ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร?

- ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ
- ความสำคัญการทำเรือพนมพระทางน้ำและทางบก
- ประเภทการทำเรือพนมพระทางน้ำและทางบก
- ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระทางน้ำและทางบก
- พัฒนาการในการทำเรือพนมพระทางน้ำและทางบกของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี, อำเภอบ้านนาสาร, อำเภอกาญจนดิษฐ์, จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประเด็นที่ ๒ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?

ด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระเกี่ยวกับพุทธศิลป์

- รูปแบบ
- ลวดลาย
- วัสดุ
- ทักษะเชิงช่าง

ด้านการพัฒนากิจกรรมและการอนุรักษ์การสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

- รูปแบบ
- ลวดลาย

- วัสดุ
- ทักษะเชิงช่าง

ด้านดนตรีและการร้องเพลงประกอบ

- ดนตรี เครื่องประโคมเถิดเทิง (คุมพระ), ดนตรีในขบวนแห่พนมพระ, กลองยาว
- บทเพลงที่ขับร้อง

ด้านความเชื่อในการทำเรือพนมพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน

- ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ-พราหมณ์
- ความเชื่อเกี่ยวกับเกษตร-ดินฟ้าอากาศ
- ความเชื่อเกี่ยวกับคติเรื่องบาป-บุญ (ปรากฏภาพอยู่ที่เรือพนมพระ)
- ความเชื่อเกี่ยวกับความสามัคคีของสังคม

ประเด็นที่ ๓ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?

- ด้านรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำเรือพนมพระ
- ด้านการสืบสานการทำเรือพนมพระ
- ด้านความเปลี่ยนแปลงการสืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ
- ด้านภูมิปัญญาเกี่ยวกับรูปแบบ ลวดลาย วัสดุ ทักษะเชิงช่าง
- ด้านปัญหาและอุปสรรคการสืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระ

๒) แบบสังเกตการณ์

เกี่ยวกับ “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”

คำชี้แจง: ให้ทำเครื่องหมายถูกในช่องหมายเลขวัด เพื่อแสดงว่าได้มีกิจกรรมตามข้อคำถามดังกล่าว เช่น มีช่างภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

หมายเลข ๑ ได้แก่ สำนักสงฆ์วัดแหลมทองทราย หมายเลข ๒ ได้แก่ วัดแหลมทอง

หมายเลข ๓ ได้แก่ วัดวัดควนสุบรรณ หมายเลข ๔ ได้แก่ วัดพุทธเจดีย์

หมายเลข ๕ ได้แก่ วัดกงตาก หมายเลข ๖ ได้แก่ วัดเขาพระนิม

คะแนน: ๓ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่, ๒ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง, ๑ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

ตารางที่ ๓.๖ แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม

ที่	คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”	วัดที่ทำการศึกษา					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร?						
๑	มีช่างภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม						
๒	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำเรือพระ						
๓	คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม						
๔	เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเรือพระ						
๕	องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเรือพระ						
๖	ผู้นำชุมชนท้องถิ่นให้การส่งเสริมการทำเรือพระ						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?						
๗	เผยแพร่กิจกรรมการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๘	สืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๙	คณะสงฆ์ได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๐	เจ้าหน้าที่รัฐได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๑	องค์กรเอกชนได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๒	ผู้นำท้องถิ่นร่วมได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์อย่างไร?						
๑๓	ได้สร้างเครือข่ายการทำเรือพนมพระ						
๑๔	อนุรักษ์ภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๕	สืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๖	คณะสงฆ์ได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๗	ส่วนราชการได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๘	องค์กรเอกชนได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						

๓) แบบการไม่มีส่วนร่วม

เกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”

คำชี้แจง: ให้ทำเครื่องหมายถูกในช่องหมายเลขวัด เพื่อแสดงว่าได้มีกิจกรรมตามข้อคำถามดังกล่าว เช่น มีช่างภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

หมายเลข ๑ ได้แก่ สำนักสงฆ์วัดแหลมท้องทราย หมายเลข ๒ ได้แก่ วัดแหลมทอง

หมายเลข ๓ ได้แก่ วัดควนสุบรรณ

หมายเลข ๔ ได้แก่ วัดพุทธเจดีย์

หมายเลข ๕ ได้แก่ วัดกงตาก

หมายเลข ๖ ได้แก่ วัดเขาพระนัม

คะแนน: ๓ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่, ๒ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง, ๑ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

ตารางที่ ๓.๗ แบบสังเกตการณ์ไม่มีส่วนร่วม

ที่	คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”	วัดที่ทำการศึกษา					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร?						
๑	มีช่างภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม						
๒	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำเรือพระ						
๓	คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม						
๔	เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเรือพระ						
๕	องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเรือพระ						
๖	ผู้นำชุมชนท้องถิ่นให้การส่งเสริมการทำเรือพระ						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?						
๗	เผยแพร่กิจกรรมการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๘	สืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๙	คณะสงฆ์ได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๐	เจ้าหน้าที่รัฐได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๑	องค์กรเอกชนได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๒	ผู้นำท้องถิ่นร่วมได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์อย่างไร?						
๑๓	ได้สร้างเครือข่ายการทำเรือพนมพระ						
๑๔	อนุรักษ์ภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๕	สืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๖	คณะสงฆ์ได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๗	ส่วนราชการได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๘	องค์กรเอกชนได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						

การศึกษาภาคสนามนี้ ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนามใน ๓ พื้นที่ คือ พื้นที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเก็บข้อมูลการทำเรือพนมพระทางบกและทางน้ำ พร้อมทั้งกิจกรรมที่สืบเนื่องในประเพณีชักพระของแต่ละอำเภอ รวมไปถึงสำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นและเก็บบรรยากาศการจัดงานประเพณีชักพระทอดผ้าป่า ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และหาแนวทางการอนุรักษ์ต่อไป

ระยะเวลาในการลงพื้นที่ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ จำนวน ๑๓ เดือน โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามดังนี้

๓.๒.๑ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมนี้ เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ ในการทำเรือพนมพระ และการจัดงานประเพณีชักพระ ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมใน ๓ พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี พื้นที่อำเภอบ้านนาสาร และพื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ ดังต่อไปนี้

(๑) พื้นที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมสำรวจบรรยากาศ การจัดงานประเพณีชักพระทอดผ้าป่าจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในฐานะผู้มีส่วนร่วม โดยสำรวจรูปแบบเรือพนมพระบกพร้อมทั้งขบวนแห่เรือ และภาพรวมบรรยากาศในวันงานตั้งแต่บริเวณจุดจอดเรือพนมพระบก เพื่อเตรียมขบวนแห่ บริเวณถนนดอนนก หน้าศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี จนตลอดเส้นทางเคลื่อนขบวนแห่เรือพนมพระบก บนถนนชนเกษม จนถึงบริเวณจุดจอดรวมเรือพนมพระบก เพื่อให้ประชาชนมาร่วมทำบุญกัน ณ ถนนริมแม่น้ำตาปี บริเวณสะพานนริศ (ตามกำหนดระยะเวลาของงาน)

(๒) พื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์

คณะผู้วิจัยเดินทางไปสำรวจบรรยากาศการจัดงานประเพณีชักพระบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอกาญจนดิษฐ์พบว่า การจัดงานประเพณีชักพระของอำเภอกาญจนดิษฐ์นั้นมีพิธีสมโภชเรือพนมพระ ที่ทางอำเภอกาญจนดิษฐ์จัดขึ้นด้วยตนเอง ตั้งแต่ต้นจนจบพิธีการ รวมไปถึงเข้าพบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานเพื่อทราบถึงนโยบายและปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดงาน แล้วค่อยเคลื่อนขบวนมารวมตัวพร้อมกันที่จุดจอดหน้าศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วเคลื่อนขบวนตามลำดับหมายเลขสู่จุดจอดรวมที่สะพานนริศเช่นกัน

(๓) พื้นที่อำเภอบ้านนาสาร

คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์บรรยากาศ ตั้งแต่เริ่มต้นการทำเรือพนมพระ พุดคุยสนทนากับช่างทำเรือพนมพระไปจนถึงการจัดงานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าจังหวัดสุราษฎร์ธานีในฐานะผู้มีส่วนร่วม โดยสำรวจรูปแบบเรือพนมพระบก ขบวนแห่เรือพนมพระบก และภาพรวมบรรยากาศในวันงาน ตั้งแต่บริเวณจุดจอดเรือพนมพระบกเพื่อเตรียมขบวนแห่มาเตรียมความพร้อมที่บริเวณถนนดอนนก หน้าศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี จนเข้าสู่เส้นทางเคลื่อนขบวนแห่เรือพระบกบนถนนชนเกษม ถึงบริเวณจุดจอดรวมเรือพนมพระ เพื่อให้ประชาชนมาร่วมทำบุญกันถนนริมแม่น้ำตาปีบริเวณสะพานนริศ

๓.๒.๒ การสำรวจการทำเรือพนมพระ

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมนี้ ก็เป็นการสำรวจการทำเรือพนมพระของวัดต่างๆ ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจงซึ่งเป็นวัดที่ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทาน และคำแนะนำจากสำนักวัฒนธรรม สำนักงานเทศบาลต่างๆ ให้สังเกตการณ์การทำเรือพนมพระของคนในชุมชนและเป็นฝีมือของคนในท้องถิ่น โดยได้

สังเกตการณ์การขั้นตอนการทำงาน จำนวน ๖ วัด ใน ๓ อำเภอ ดังกล่าว และเป็นวัดที่ได้รับรางวัลพระราชทาน คือ

อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ๒ วัด คือ

- ๑) วัดแหลมท้องทราย (ชนะเลิศครองถ้วยพระราชทานหลายปี รถพนมพระขนาดใหญ่)
- ๒) วัดแหลมทอง (ชนะเลิศครองถ้วยพระราชทาน รถพนมพระขนาดใหญ่ พร้อมทั้งเรือพนมพระทางน้ำ ก็รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานเช่นกัน)

อำเภอบ้านนาสาร ๑ วัด คือ

- ๑) วัดควนสุบรรณ (ชนะเลิศครองถ้วยพระราชทาน/เป็นเรือพนมพระขนาดเล็ก)

อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน ๓ วัด คือ

- ๑) วัดพุทธเจดีย์ (เป็นเรือพนมพระเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่อดีตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน)
- ๒) วัดกงตาก (มีช่างเป็นปราชญ์พื้นบ้านในชุมชนร่วมกันสร้างสรรค์เรือพนมพระ)
- ๓) วัดเขาพระนimbang (ใช้สกุลช่างสมัยโบราณที่มาสสร้างพระนimbangพระพุทธรูปของวัด)

รวมจำนวน ๖ วัด ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดที่ยังคงดำรงการทำเรือพระบกของช่างท้องถิ่นไว้ตลอดมา และเลือกศึกษาแบบไม่เจาะจง ก็เพื่อเป็นการดูการทำงานทั่วไปของวัดต่างๆ ที่มีการทำเรือพนมพระบก เพื่อศึกษาข้อมูลรูปแบบเรือพนมพระบก พร้อมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ขั้นตอนในการทำลักษณะการทำงานแบบมีส่วนร่วมของช่างกับกลุ่มชาวบ้านผู้ที่มาช่วยกันทำเรือพนมพระบก และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำเรือพระบก เป็นต้น รวมไปถึงสำรวจการเตรียมการด้านต่างๆ ของงานประเพณีชักพระอีกด้วย

คำชี้แจง: การสำรวจการทำเรือพนมพระ

- หมายเลข ๑ ได้แก่ สำนักสงฆ์วัดแหลมท้องทราย หมายเลข ๒ ได้แก่ วัดแหลมทอง
 หมายเลข ๓ ได้แก่ วัดควนสุบรรณ หมายเลข ๔ ได้แก่ วัดพุทธเจดีย์
 หมายเลข ๕ ได้แก่ วัดกงตาก หมายเลข ๖ ได้แก่ วัดเขาพระนimbang

คะแนน: ๓ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่, ๒ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง, ๑ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

ตารางที่ ๓.๘ การสำรวจการทำเรือพนมพระ

ที่	คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษและสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”	วัดที่ทำการศึกษา					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
๑	ศึกษาข้อมูลรูปแบบเรือพนมพระบก						
๒	วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้						
๓	ขั้นตอนในการทำ						

๔	ลักษณะการทำงานแบบมีส่วนร่วมของช่างกับ กลุ่มชาวบ้านผู้ที่มาช่วยกันทำเรือพนมพระบก						
๕	บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำเรือพระบก						
๖	การเตรียมการด้านต่างๆ						
๗	งานประเพณีชักพระอีกด้วย						

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูล ศึกษาในประเด็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของประเพณีชักพระบก พัฒนาการของการทำเรือพระบก รูปแบบของการทำเรือพนมพระ วัสดุอุปกรณ์ทำเรือพระบก ลวดลายบนเรือพระบก เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดประกอบด้วยประเด็นคำถามดังนี้

๓.๓.๑ วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและ พัฒนาการในการทำเรือพนมพระ ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ ความสำคัญ ประเพณี ภูมิปัญญา และ พัฒนาการในการทำเรือพระทางน้ำและเรือพนมพระทางบก ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะผู้วิจัยได้ปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่อง/ประเด็น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้รับผิดชอบหน้าที่ และได้ตกลงร่วมกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๙ การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ ๑

ที่	เรื่อง	เครื่องมือวิจัย	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
๑	ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ ความสำคัญ ประเพณี ภูมิปัญญา และ พัฒนาการในการทำเรือพระทางน้ำและเรือพนมพระทางบก	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๒	ภูมิปัญญาและ พัฒนาการการทำเรือพนมพระในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๓	ภูมิปัญญาและ พัฒนาการการทำเรือพนมพระอำเภอบ้านนาสาร	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๔	ภูมิปัญญาและ พัฒนาการการทำเรือพนมพระอำเภอกาญจนดิษฐ์	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๕	สรุปภูมิปัญญาและ พัฒนาการการทำเรือพนมพระ	คณะผู้วิจัย	สรุปผลแหล่งข้อมูล ทั้งหมด	ระดมสมอง คณะผู้วิจัย

๓.๓.๒ วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเรือพระด้านพุทธศิลป์

(รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ ทักษะเชิงช่าง) การพัฒนากิจกรรมและการอนุรักษ์การสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดนตรีและการร้องเพลงประกอบ ตลอดถึงความเชื่อในการทำเรือพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ตารางที่ ๓.๑๐ การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ ๒

ที่	เรื่อง	เครื่องมือวิจัย	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
๑	องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทำเรือพระด้านพุทธศิลป์ (รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ ทักษะเชิงช่าง)	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๒	การพัฒนากิจกรรมในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๓	การอนุรักษ์การสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๔	ดนตรีและการร้องเพลงประกอบตลอดถึงความเชื่อในการทำเรือพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน	ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต	เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ สังเกต สัมภาษณ์
๕	สรุปพัฒนาการกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	คณะผู้วิจัย	สรุปผลแหล่งข้อมูลทั้งหมด	ระดมสมอง คณะผู้วิจัย

๓.๓.๓ วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อการส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย หน่วยงานคณะสงฆ์ กลุ่มหน่วยงานราชการ และกลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน เกี่ยวกับการส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตารางที่ ๓.๑๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ ๓

ที่	เรื่อง	เครื่องมือวิจัย	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
๑	กลุ่มหน่วยงานภาคคณะสงฆ์ในการส่งเสริม นวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	คณะผู้วิจัย	กลุ่มหน่วยงานภาคคณะสงฆ์	ระดมสมอง คณะผู้วิจัย
๒	กลุ่มหน่วยงานภาคราชการ ในการส่งเสริม นวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	คณะผู้วิจัย	กลุ่มหน่วยงานภาคราชการ	วิเคราะห์ ระดม สมองคณะผู้วิจัย
๓	กลุ่มหน่วยงานภาคเอกชนในการส่งเสริม นวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัล	คณะผู้วิจัย	กลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน	ระดมสมอง คณะผู้วิจัย

	ออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี			
๔	สรุปส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ	คณะผู้วิจัย	สรุปผลแหล่งข้อมูลทั้งหมด	ระดมสมองคณะผู้วิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

รวบรวมข้อมูลที่ได้ศึกษามาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ภาคสนาม การสังเกตการณ์ และการมีส่วนร่วมใน “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑๒ การวิเคราะห์ข้อมูลรายงานการวิจัย

ที่	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ข้อมูล	การนำเสนอ
๑	ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ภาคสนาม สันทนากลุ่ม	เอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ภาพ และ พรรณนาความ
๒	พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ภาคสนาม สันทนากลุ่ม	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	ภาพ และ พรรณนาความ
๓	ส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี	สัมภาษณ์ภาคสนาม สันทนากลุ่ม สังเกตการณ์	แบบสัมภาษณ์ภาคสนาม แบบสันทนากลุ่ม แบบสังเกตการณ์	ภาพ และ พรรณนาความ
๔	องค์ความรู้ที่ได้	ระดมสมอง	คณะผู้วิจัย	โมเดล&อธิบาย

แล้วเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวความคิด เพื่อให้เห็นแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำเรือพระบกและนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความในการเขียนรายงานพร้อมภาพประกอบ เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลที่ศึกษาการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ ๑ ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนาการในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื้อหาประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ ความสำคัญ ประเภท ภูมิปัญญาและพัฒนาการในการทำเรือพระทางน้ำและเรือพนมพระทางบก ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาความ

วัตถุประสงค์ที่ ๒ พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื้อหาประกอบด้วย องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเรือพระด้านพุทธศิลป์ (รูปแบบลวดลาย วัสดุ ทักษะเชิงช่าง) การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์การสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดนตรีและการร้องเพลงประกอบ ตลอดถึงความเชื่อในการทำเรือพนมพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม สังเกตการณ์ การสำรวจการทำเรือพนมพระ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาความ

วัตถุประสงค์ที่ ๓ ส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย หน่วยงานคณะสงฆ์ กลุ่มหน่วยงานราชการ และกลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน เกี่ยวกับการส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สนทนากลุ่ม สังเกตการณ์ การสำรวจ การทำเรือพนมพระ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาความ

๓.๗ การนำเสนอข้อมูลบนฐานดิจิทัลออนไลน์

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลทั้งหมดหลังจากที่ได้ศึกษาวิจัยทั้งภาคเอกสารและสัมภาษณ์ภาคสนามครบถ้วนกระบวนความตามวัตถุประสงค์แล้ว มีดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากาในการทำเรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ และชุดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการทำเรือพนมพระ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของประเพณีชักพระ ความสำคัญ ประเภท ภูมิปัญญา และพัฒนากาในการทำเรือพระทางน้ำและเรือพนมพระทางบก ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ผลผลิตเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ใน ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ประกอบด้วย องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระด้านพุทธศิลป์ (รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ ทักษะเชิงช่าง) การพัฒนากิจกรรมและการอนุรักษ์การสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดนตรีและการร้องเพลงประกอบ ตลอดจนความเชื่อในการทำเรือพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ผลผลิตเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ ประกอบด้วย หน่วยงานคณะสงฆ์ กลุ่มหน่วยงานราชการ และกลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน เกี่ยวกับการส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คณะผู้วิจัยขออนุญาตหน่วยงานทั้ง ๓ หน่วยงานหลัก คือ หน่วยงานกลุ่มเครือข่ายภาคคณะสงฆ์ ได้แก่ คณะสงฆ์ ภาค ๑๖ คณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะสงฆ์อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คณะสงฆ์อำเภอกาญจนดิษฐ์ คณะสงฆ์อำเภอบ้านนาสาร และวัดที่เข้าร่วมงานจำนวน ๑๑๒ วัด หน่วยงานกลุ่มเครือข่ายภาคราชการ ได้แก่ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี ๔) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ๕. สำนักการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) อปท.ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบล เทศบาลนคร เทศบาลเมือง องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน ๓๖ หน่วยงาน จำนวน ๔๑ องค์กร หน่วยงานกลุ่มเครือข่ายภาคเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ กลุ่มองค์กร คือ ๑) บริษัท toyota ๒) โรงแรม ๓) ธุรกิจรายย่อย (ผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหาร) ๔) กลุ่มแม่บ้าน อบต. ๕) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี ๗) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๘) กลุ่มผู้สูงอายุสุราษฎร์ธานี เป็นต้น ได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์เรื่องการส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีดังกล่าวแล้ว เพื่อให้ผู้ที่มีความสนใจได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์กับตนเองและสังคมส่วนรวม ตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปศึกษาต่อยอดปรับปรุงพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีจุดประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากาการการทำเรือพนมพระ ๒) พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ๓) ส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มารายละเอียดที่จะนำเสนอเป็นลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๔.๑.๑ ภูมิปัญญาและพัฒนากาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑) ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

ผลจากการวิจัยพบว่า เรือพระบกได้สะท้อนถึงภูมิปัญญาที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อวิถีชีวิตทักษะภูมิปัญญาในเชิงช่าง ภูมิปัญญาปรากฏในการทำเรือพระบก ได้สะท้อนถึงความเชื่อในการทำเรือพระบก รูปแบบเรือพระบกและวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก ตลอดจนขั้นตอนการทำเรือพระบก รวมไปถึงช่างทำเรือพระบก การสืบสานและการถ่ายทอดความรู้การทำเรือพระบก ซึ่งแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความเชื่อในการทำเรือพระบก

จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาปรากฏในการทำเรือพระที่ได้สะท้อนถึงความเชื่อในการทำเรือพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่น ไม่มีการประกอบพิธีกรรมก่อนการสร้างเรือพระเหมือนกับหลายๆ พื้นที่ในภาคใต้ แต่มีความเชื่อแฝงอยู่ในส่วนต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ เรือพนมพระวัดบุญบันเท็ง

(๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา จากการจำลองพุทธประวัติด้วยความเชื่อว่าการตกบาตรหน้าล้อเปรียบเสมือนการตกบาตรกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยตนเอง หรือความเชื่อเรื่องอานิสงส์ผลบุญในการลากพระ ผู้ที่ร่วมขบวนชักพระจะได้รับอานิสงส์มาก เชื่อว่าผู้ที่ชักพระไปในวันแรก (วันออกพรรษา/เทโวโรหณะ) จะต้องชักพระกลับวัดด้วยถึงจะได้รับอานิสงส์ผลบุญอย่างมาก ความเชื่อเกี่ยวกับการทำดีได้ชั่วได้ชั่ว ดังจะเห็นได้จากภาพวาดตกแต่งเรือพระที่สื่อถึงนรกสวรรค์ เชื่อว่านรกสวรรค์มีจริง หรือการสื่อหลักธรรมคำสอนในรูปกล่อธรรมจักร เป็นการประกาศให้ทราบ ว่าดินแดนที่มีกล่อธรรมเป็นดินแดนพุทธศาสนา และแฝงไปด้วยคติธรรมทางพุทธศาสนาคือมรรคมีองค์แปดเป็นหลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนา^๑

ภาพที่ ๔.๒ เรือพนมพระวัดบ้านใหม่พัฒนา

^๑ สัมภาษณ์ A1๑, A2๑, A3๑, A1๒, A2๒ และ A3๒.

(๒) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ เชื่อเรื่องของพญานาค ตามคตินิยมในเรื่องคตินิยมของชาวล้านนาเป็นปัจจัยที่ช่วยให้พืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์เชื่อกันว่านาคให้น้ำ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าเมื่อเทศกาลชักพระเสร็จสิ้นลงแล้ว จะย่างเข้าฤดูฝนชาวล้านนาได้เชื่อว่า “พอพระหลบหลัง” (คือชักพระกลับวัดแล้ว) ฝนจะตกหนัก พร้อมทั้งจะปักดำกล้าได้จึงถือว่าประเพณีชักพระเป็นการขอฝนไปด้วยเรือพระจึงนิยมทำเป็นพญานาค นอกจากนี้ในอดีตยังมีความเชื่อว่าการชักพระผ่านที่นาของใครถือว่าได้อานิสงส์มาก ทั้งยังเชื่อว่าเส้นทางที่เรือพระผ่านนั้นข้าวกล้าจะงอกงามดีอีกด้วย^๒ เรื่องการนำเรือพระออกจากวัดนั้นบางวัดมีการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคล การสมโภชเรือพระก็เช่นเดียวกันเพื่อความสิริมงคลแก่ชาวบ้านที่มาร่วมงานสมโภชเรือพนมพระ หรือพิธีเปิดตาพญานาคช่วยให้เรือพนมพระเดินทางปลอดภัยอย่างปลอดภัย^๓

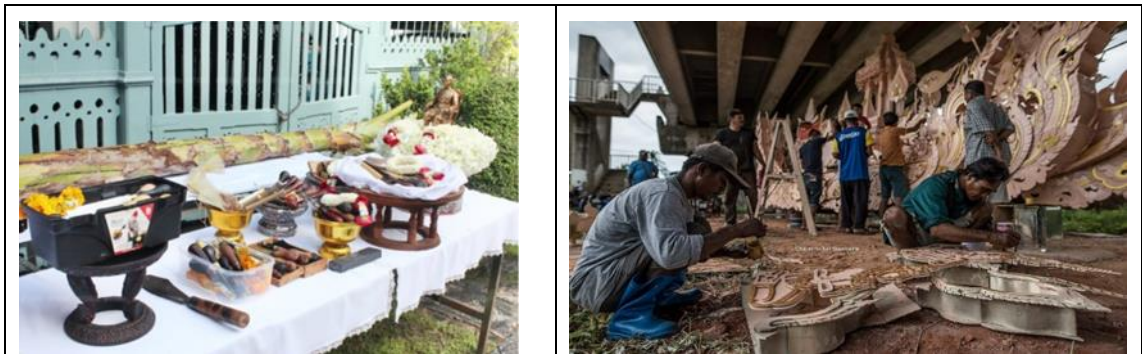
ภาพที่ ๔.๓ เรือพนมพระวัดแหลมทอง

(๓) ความเชื่อเกี่ยวกับครุช่าง จากการสัมภาษณ์พบว่า ไม่มีการทำพิธีไหว้ครุหรือไหว้เรือพระก่อนเริ่มทำเรือพระอย่างเป็นทางการ มีเพียงการบอกกล่าวระลึกถึงพระคุณครุตามแบบช่างแต่ละคน ก่อนลงมือทำเรือพระเท่านั้น โดยเฉพาะในปัจจุบันถือเอาฤกษ์สะดวงในการเริ่มสร้างเรือพระ ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ที่มีการทำเรือพระในจังหวัดใกล้เคียง^๔

^๒ สัมภาษณ์ A1๑, A2๑, A3๑, B1๑, B2๑ และ B3๑.

^๓ สัมภาษณ์ A1๓, A2๓, B1๒, B2๒ และ B3๒.

^๔ สัมภาษณ์ A1๔, A2๔, A3๔, B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

ภาพที่ ๔.๔ ช่างกำลังแกะสลักกลวดลายเรือพนมพระ

๒) รูปแบบวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก

จากการศึกษาวิจัยข้อมูลภาคสนามพบว่า ปัจจุบันเรือพระบกในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร มีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น โดยสามารถแยกได้ตามรูปทรงและลักษณะการตกแต่งได้ดังนี้

(๑) รูปทรงเรือพระบก รูปทรงของเรือพระบกที่สามารถพบเห็นในทั้ง ๓ อำเภอ อดีตจะมีรูปทรงพญานาค แต่ในปัจจุบันกลับพบว่ามียุทธเรือพระหลากหลายยิ่งขึ้น ที่พบเห็นส่วนใหญ่ ได้แก่ รูปทรงพญานาค รูปทรงเรือสุพรรณหงส์ รูปทรงครุฑ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ภาพที่ ๔.๕ รูปทรงเรือพนมพระ

(๒) รูปทรงพญานาค ตามความเชื่อเกี่ยวพญานาคของชาวภาคใต้ นั้น ปรากฏอยู่ในความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีมากมาย ซึ่งจะสื่อถึงสัญลักษณ์เกี่ยวกับน้ำ ซึ่งทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นสิ่งชำระล้างมลทิน นอกจากนี้ยังใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์แทนการนำข้ามมหาสมุทร นำชีวิตข้ามไปสู่ฝั่งแห่งความเจริญ ชาวใต้เชื่อว่านาคหรือพญานาคเป็นผู้ให้น้ำซึ่งเป็นปัจจัยทางเกษตรกรรม ปรากฏเป็นสัญลักษณ์รูปแบบต่างๆ สืบต่อกันมา และมีคติการนำรูปนาคหรือพญานาคมาใช้เป็นยานพาหนะในลักษณะของเครื่องประดับตกแต่งมาตั้งแต่อดีต เช่น ที่นครศรีธรรมราช มีผู้พบเครื่องสำริดรูปนาค ๕ เศียร ยอดแหลมเป็นเปลวไฟ ซึ่งกล่าวไว้ในเรื่อง “ตาม

พริ้งค์กับอาณาจักรขอม” ว่าเป็นชิ้นส่วนที่ใช้ในการประกอบราชรถมีอายุราวปลายปีพุทธศตวรรษที่ ๑๖ หรือ พุทธศตวรรษที่ ๑๗ พบว่าภาพราชรถและเสลี่ยงที่นครวัด (เขมร) ซึ่งเป็นภาพสลักหินและลงความเห็นว่าเป็นส่วนประดับที่ปลายยอดของไม้คาน โดยสวมไว้ที่ปลายไม้เพื่อให้ทอประกายแวววาว เพิ่มความสง่างามแก่ราชรถมากขึ้น คติการนำรูปนาคมาประดับตกแต่งพาหนะนี้ยังนิยมมาถึงปัจจุบัน ประเพณีชักพระของชาวใต้นอกจากจะทำตามความเชื่อและศรัทธาตามพุทธประวัติแล้ว ยังเชื่อว่าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ถือว่าเป็นการขอฝนโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้จึงนิยมทำเรือ พระเป็นรูปพญานาค^๕

ภาพที่ ๔.๖ เรือพนมพระรูปทรงพญานาค

(๓) รูปทรงครุฑ มีการนำรูปแบบครุฑหน้าเรือพนมพระบก สันนิษฐานว่า จะเป็นการประยุกต์แบบจากรูปครุฑที่พระราชพาหนะ ซึ่งมีการนำรูปครุฑมาเป็นโขนเรือ ได้แก่ เรือครุฑเหินเห็จ มีโขนเรือพระเป็นพญาครุฑสีแดงยุดนาค เรือครุฑเต็รจไตรจักร มีโขนเรือเป็นรูปพญาครุฑสีชมพูยุดนาค และเรื่อนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ ๙ มีโขนเรือเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ โดยส่วนใหญ่ครุฑในงานศิลปกรรมจะปรากฏในอิริยาบถและเรื่องราวระหว่างครุฑกับพระนารายณ์ และครุฑกับกับนาค คติความเชื่อเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นอวตารของพระนารายณ์ และครุฑเป็นพาหนะของพระนารายณ์ งานศิลปกรรมจึงนิยมนำครุฑไปใช้กับสถาปัตยกรรมงานเครื่องใช้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เพื่อแสดงความเคารพเทิดทูนเสมือนเป็นองค์สมมติเทพ นอกจากนี้ครุฑยังเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงอำนาจและความรุ่งเรืองอีกด้วย^๖

^๕ สัมภาษณ์ B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

^๖ สัมภาษณ์ B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

ภาพที่ ๔.๗ เรือพนมพระรูปครุฑ

(๔) รูปทรงเรือสุพรรณหงส์ การทำเรือพนมพระบกเป็นรูปเรือสุพรรณหงส์นั้น สันนิษฐานว่า จะมาจากการประยุกต์ใช้กับเรือพระบกคือเรือพระที่นั่ง ซึ่งมีชนเรือเป็นรูปหงส์พบว่า ในปัจจุบันการทำเรือพระบกทรงสุพรรณหงส์นี้มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ในปัจจุบันมีการทำเรือพระเป็นทรงอื่นๆ อีก เช่น ช้างหรือทรงตามแบบไวษยัณต์ราชรถอีกด้วย อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ช่างท้องถิ่นหลายท่าน ก็ยังคงยึดรูปแบบทรงเดิมคือพญานาคตามความเชื่อดั้งเดิม โดยกล่าวว่าเรือพระอย่างไรเสียก็ควรจะเป็นรูปพญานาคแต่อาจจะมีการเพิ่มจำนวนพญานาคให้มีหลายหัวเพื่อให้ดูยิ่งใหญ่มากขึ้น^๗

^๗ สัมภาษณ์ B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

ภาพที่ ๔.๘ เรือพนมพระรูปหงษ์

รูปแบบการตกแต่ง ลักษณะการตกแต่งเรือพนมพระบก โดยทั่วไปมี ๓ แบบ คือ งานเขียนภาพสี งานฉลุลายไม้ และงานแกะสลัก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(๑) **งานเขียนภาพสี** รูปภาพที่นำมาตกแต่งจะมีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น เป็นเรื่องราวทางพุทธประวัติ คติความเชื่อทางพุทธศาสนา พุทธชาดก ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนรก สวรรค์ ภาพสัตว์ในป่าหิมพานต์ เป็นต้น หลักการเขียนภาพโดยทั่วไปสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือเส้นต้องมีความอ่อนช้อยสม่ำเสมอและชัดเจน รวมถึงการตัดเส้นคมชัด การวัดรูปทรงของตัวกระหนกและลวดลายควรให้ได้สัดส่วน และมีขนาดพอเหมาะสัมพันธ์กัน การให้จังหวะลวดลาย ได้แก่ การวางตัวลายหรือช่องไฟ พื้นที่ว่างให้เหมาะสมพอดี การออกแบบลวดลายต้องสอดคล้องเป็นเรื่องราวเดียวกัน สำหรับสีที่เลือกใช้ช่วงส่วนใหญ่ใช้สีที่โดดเด่น มองเห็นแต่ไกลได้อย่างชัดเจน เรือพระน้ำและเรือพระบกจะให้รายละเอียดไม่เหมือนกัน การเขียนภาพในเรือพระบกนั้นต้องอาศัยความละเอียดมากกว่าเรือพระน้ำ เพราะชาวบ้านได้มองเห็นความสวยงามของภาพวาดอย่างใกล้ชิด ส่วนเรือพระน้ำนั้น ลวดลายที่ใช้มีขนาดใหญ่และคมชัดรายละเอียดน้อยเน้นที่การมองเห็นจากระยะไกล^๘ การเขียนภาพบนพื้นไม้หากมีความขรุขระต้องใช้กระดาษทรายก่อนหากมีรอยแตกต้องอุดด้วยขี้เลื่อยผสมกาวอัดลงไปทิ้งไว้ให้แห้งแล้วขัดด้วยกระดาษทรายชนิดขัดไม้แล้วขัดให้ละเอียด ตั้งแต่กระดาษเบอร์หยาบไปจนถึงกระดาษทรายเบอร์ละเอียด แล้วเขียนภาพได้หากไม่ต้องการโชว์ลายไม้ก็ลงสีรองพื้นก่อนได้^๙

^๘ สัมภาษณ์ วิรัตน์ วตะภรณ์, ช่างทำเรือพระบก, ๖ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^๙ สัมภาษณ์ B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

(๒) **งานฉลุลายไม้** เรือพระส่วนใหญ่เป็นงานฉลุไม้ สาเหตุที่มีการเปลี่ยนมาใช้ไม้ฉลุ เพราะไม้แผ่นง่ายต่อการขึ้นลายฉลุวดลายได้ง่ายและสามารถเก็บได้นาน ขนาดของไม้ฉลุที่ใช้มีขนาด ๑๐ มิล ๖ มิล และ ๔ มิล โดยเลือกใช้ไม้ขนาด ๑๐ มิล เพื่อทำลวดลายชั้นล่างสุดและลดหลั่นขนาดไม้ซ้อนเป็นลายต่างๆ บางลงไปเรื่อยๆ เพราะไม้ฉลุที่ยังบางยังมีความอ่อนตัวฉลุวดลายได้ง่าย จากการศึกษาพบว่า ช่างไทยแต่โบราณได้สร้างสรรค์ผลงานที่ใช้เทคนิควิธีการฉลุลายหลากหลายรูปแบบ คาดว่าจะเกิดขึ้นพร้อมกับการแกะสลักไม้ เนื่องด้วยก่อนแกะสลักไม้รายละเอียดต่างๆ ต้องฉลุพื้นหลังออกก่อน โดยแยกระหว่างตัวภาพหรือลวดลายและพื้นหลังออกจากกันอย่างชัดเจน งานศิลปกรรมไทยแบบโบราณที่ใช้วิธีการฉลুর่วมอยู่ด้วย เช่น งานฉลุลวดลายปิดทอง งานหนังใหญ่และหนังตะลุง งานช่างเย็บผ้าลายทองแผ่นลวด เป็นต้น ลวดลายฉลุที่ปรากฏในงานศิลปกรรม สามารถสังเกตลวดลายได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้ ๑) ลักษณะลวดลายแบบลายติดคือตัวลวดลายทั้งหมดจะเชื่อมโยงติดต่อเนื่องกันตลอด ๒) ลักษณะลวดลายแบบลายขาด^{๑๐} จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเพียง ๒ ส่วน คือ ลวดลายและพื้นหลังเท่านั้น หากวัสดุที่ใช้มีความบาง ก็จะมีลักษณะเป็นภาพ ๒ มิติ แต่หากวัสดุมีความหนาหลายๆ ก็จะเกิดเป็นภาพ ๓ มิติ ในการฉลุลายไม้นั้น ช่างทำเรือพระสามารถคัดลอกลวดลายไปใช้งานได้ กรณีที่ต้องการขึ้นงานเพียงขึ้นเดียวสามารถเขียนลายเองได้ แต่หากต้องการคัดลอกลวดลายสามารถนำลวดลายที่ต้องการมาถ่ายเอกสาร ย่อ ขยาย ตามต้องการแล้วนำไปปิดผนึกลงบนชิ้นงาน จากนั้นทำการฉลุตามลายเส้น^{๑๑}

(๓) **งานแกะสลักไม้** ปัจจุบันมีหลายวัดที่ทำเรือพระด้วยเทคนิคการแกะสลักไม้โดยใช้ไม้ชิ้นมาแกะสลักลวดลายออกเป็นชิ้นๆ แล้วยึดประกบกับโครงเรือโดยเลือกไม้เนื้ออ่อนในพื้นที่ เช่น ไม้สักตบธรรมมาตัดเป็นชิ้นๆ วาดลวดลายลงบนไม้แล้วจึงแกะสลักตามแบบมาตรฐานทั่วไป คือ ใช้ส่วซึ่งมีขนาดและหน้าของส่วแบบต่างๆ เป็นเครื่องมือในการแกะสลักทำให้เกิดลวดลาย ซึ่งต้องใช้ค้อนไม้ในการตอกและใช้ส่วทำการขุด การปาดและการแกะลวดลายทำให้เกิดความงามตามรูปแบบที่ต้องการ แล้วจึงนำไปทำสีในขั้นตอนต่อไป^{๑๒}

ภาพที่ ๔.๙ ฉลุแกะสลักลวดลายเรือพนมพระ

^{๑๐} นฤทธิ์ วัฒนภู, **ลวดลายฉลุ**. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์, ๒๕๕๔, หน้า ๙-๒๒.

^{๑๑} สัมภาษณ์ B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์ B1๑, B1๒, B1๓, B2๑, B2๒, B2๓, B3๑, B3๒ และ B3๓.

วัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก แบ่งเป็นส่วนโครงสร้างและงานตกแต่งซึ่งมีดังนี้

๑) โครงสร้างประกอบด้วย โครงรถยนต์ตั้งแต่ ๔ ล้อขึ้นไป ซึ่งมีพวงมาลัยบังคับแล้วอาจนำมาติดเครื่องยนต์ค้ำซี่ภายหลังโดยช่างเฉพาะทาง อุปกรณ์ส่วนนี้โดยมากทางวัดจะเป็นผู้จัดหา บางวัดเมื่อต้องการเปลี่ยนโครงรถคันใหม่จะนำไปบริจาคให้วัดใกล้เคียงหรือที่รู้จักกัน

ภาพที่ ๔.๑๐ ขึ้นโครงสร้างคทซี่เรือพนมพระ

๒) วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบก โดยมากจะใช้ไม้เนื้อแข็งส่วนมากใช้ขนาด ๑" X ๒" ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรออกแบบและขนาดของบุษบกที่ต้องการ วัสดุอุปกรณ์ส่วนนี้ขึ้นอยู่กับกรตกลงระหว่างช่างกับผู้จ้างว่าใครจะเป็นคนจัดหา

ภาพที่ ๔.๑๑ บุษบกเรือพนมพระ

๓) วัสดุอุปกรณ์การตกแต่ง หากเป็นงานฉลุลายไม้หรืองานภาพจะใช้ไม้กระดานอัด ขนาดความหนาตั้งแต่ ๔ มิล ๖ มิล และ ๑๐ มิล โดยเลือกใช้ไม้ขนาด ๑๐ มิล สำหรับงานชิ้นล่างที่ต้องการความแข็งแรง ลดหลั่นความหนาของไม้เพื่อความสะดวกในการฉลุลาย และความสวยงาม โดยมากจะประกอบการฉลุลายไม้ควรหนาเกิน ๓ ชั้น หากเป็นไม้ที่ใช้สำหรับการแกะสลักสำหรับการแกะเป็นชิ้นเพื่องานตกแต่ง จะใช้ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้สัตตบรรณ ไม้หลุมพอ หรือไม้เนื้ออ่อนที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

ภาพที่ ๔.๑๒ ลวดลายโปร่งบนเรือพนมพระ

๔) สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น สำหรับพื้นที่กว้างต้องใช้เทคนิคการพ่น สีแอร์บรัช เพื่อความรวดเร็วและพื้นผิวเรียบ สีที่เลือกใช้โดยส่วนใหญ่จะใช้ สีทอง สีแดง สีขาว สีน้ำเงิน สีเหลือง โดดเด่นแต่ไม่ฉูดฉาดจนเกินไป สื่อถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาได้ดี

ภาพที่ ๔.๑๓ ลงสีอะคริลิกและสีฝุ่น

ภาพที่ ๔.๑๔ วัสดุและอุปกรณ์เครื่องมือช่าง

ศิลปะลวดลายบนเรือพระ

ช่างทำเรือพระจะใช้ลวดลายไทยมาตรฐานโดยใช้แม่แบบจากลายกนก ๓ ตัว ผูกลายใช้ในส่วนต่างๆ ของเรือพระ ลวดลายกนกลายไทยที่นำมาใช้ประดับตกแต่งเรือพระ ได้แก่ ลายประจำยาม ลายกระจังตาอ้อย ลายกระจังพันปลา ลายกระจังปฏิกิริยา ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายกาบพรมศร ลายกระจังรวน ลายก้ามปู ลายดอกจันทน์ ลายน่องสิงห์ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพประนม ลายรวงผึ้ง ลายค้ำควา ลายเครือเถา ลายเปลวเพลิง เป็นต้น ลายส่วนใหญ่เป็นลายที่ช่างท้องถิ่นดูแบบอย่างจากงานศิลปะภายในวัด ชุมประตู่ หน้าต่าง พระอุโบสถ หอระฆัง เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับช่างว่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับส่วนใดของเรือพระ ซึ่งลายไทยเหล่านี้นิยมใช้ประดับส่วนต่างๆ ของเรือพระ บก ดังตารางต่อไปนี้

ลายที่นิยมใช้กับส่วนต่างๆ บนเรือพนมพระ

ลายประจำยาม	ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก ตัวเรือ
ลายกระจังตาอ้อย	ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก
ลายกระจังพันปลา	ใช้กับส่วนหลังคาบุษบก

ลายกระจังปฏิภาณ	ใช้กับส่วนฐานของบุษบก
บัวคว่ำ บัวหงาย	ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก
กาบพรหมศร	ใช้กับเสาบุษบกทั้ง ๔ ด้าน ช่วงต่อระหว่างฐานกับเสาบุษบก
ก้ามปู	ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก และตัวเรือ
ลายดอกจันทน์	ใช้กับบริเวณหลังคา เสา ฐาน หน้ากระดานของบุษบก
กนกน่องสิงห์	ใช้กับส่วนหลังของนาค เสา หลังคาของบุษบก
พุ่มข้าวบิณฑ์	ใช้กับฐานหลังคาบุษบก
รวงผึ้ง	ใช้กับคันทวยระหว่างเสากับหลังคาของบุษบก
ค้ำคว	ใช้กับส่วนมุมของบุษบก ช่วงเสากับช่วงหลังคา
ลายเครือเถาวัล	ใช้กับหน้าซุ้มประตูของเรือพระ และหน้าจั่วของหลังคาบุษบก
ลายเปลวเพลิง	ใช้กับการประดับหางนาค

ภาพที่ ๔.๑๕ ลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏบนเรือพนมพระ

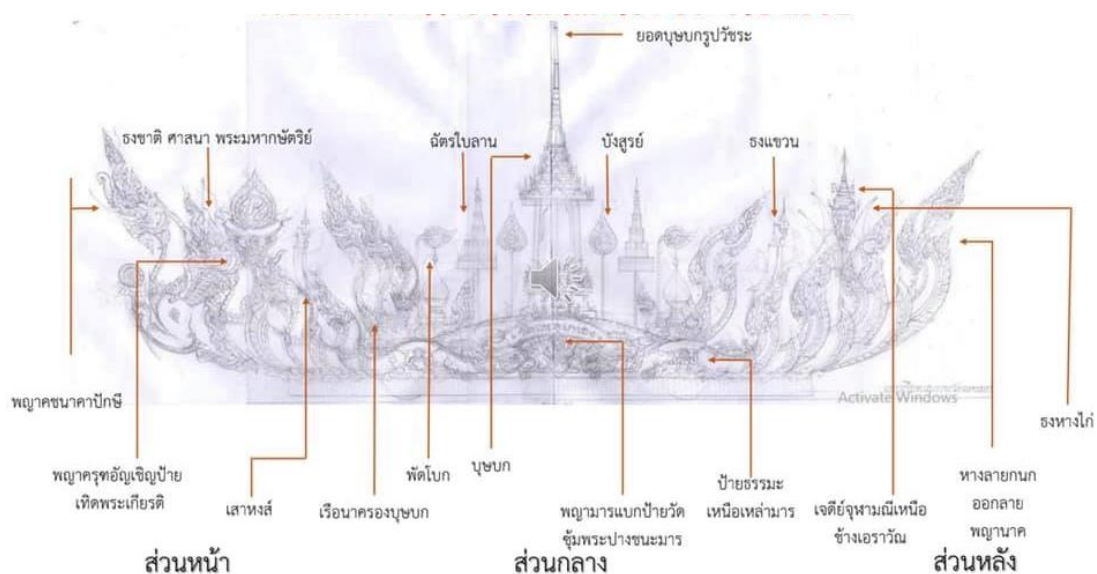
ขั้นตอนการทำเรือพระ จากการศึกษาข้อมูลในการทำเรือพระ พบว่า ปัจจุบันเรือพระที่มาร่วมในประเพณีชักพระ จำนวน ๑๐๐ กว่าลำนั้น เป็นเรือที่สร้างขึ้นใหม่ ประมาณปีละ ๑๐-๒๐ ลำ เรือพระที่ทำใหม่จะใช้งบประมาณไม่ต่ำกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท มีอายุการใช้งาน ๕-๗ ปี หากบางวัดต้องการจะทำเรือพระลำใหม่และเรือพระลำเก่ายังอยู่ในสภาพดี ทางวัดจะบริจาคหรือขายให้วัดหรือสำนักสงฆ์อื่น ในราคาที่ไม่แพง สำหรับขั้นตอนการทำเรือพระ โดยทั่วไปมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑) เมื่อใกล้วันงาน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มเตรียมงานนับแต่วันเช้าพรรษา ทางวัดจะประชุมร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัด และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเรื่องการทำเรือพระว่าปีนี้ จะใช้รูปแบบใดทำเรือพระใหม่หรืออย่างไร โดยมากเจ้าอาวาสจะเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อหาข้อสรุปว่าปีนี้เรือพระของทางวัดจะออกมาเป็นรูปแบบใด พร้อมทั้งเรื่องงบประมาณและความพร้อมของช่าง

ภาพที่ ๔.๑๖ ประชุมวางแผนเตรียมงาน

๒) เมื่อได้ข้อสรุปและได้ขนาดเรือพระที่ต้องการ จึงจัดทำแบบร่าง และปรึกษาหาข้อสรุปอีกครั้ง ว่าเลือกใช้โทนสีแบบใด เลือกใช้วัสดุอะไรบ้างในการโครงสร้างและการตกแต่ง เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๑๗ องค์ประกอบสำคัญบนเรือพระ

๓) **จัดหาอุปกรณ์** ซึ่งได้แก่ จัดหาโครงสร้างที่จะนำมาทำเรือพระ เช่น โครงคัตซีรยนต์ จะเป็น ๖ ล้อ หรือรถกระบะก็ได้ อุปกรณ์เครื่องมือช่าง เช่น ค้อน เลื่อย สว่าน ตะปู หรืออุปกรณ์ทำโครงสร้างของเรือ เช่น เหล็ก ไม้ อุปกรณ์ตกแต่ง เช่น ไม้ สี ผ้า แปรงทาสี กระดาษ ดินสอ กาว เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๑๘ เครื่องมือช่าง คัตซี

๔) **เมื่อได้โครงสร้างจึงเริ่มงานโครงสร้างเรือพระ** ปัจจุบันมักใช้การขึ้นโครงเหล็กเชื่อมให้ได้ตามขนาดรูปแบบที่ต้องการ โครงรถที่ใช้บางวัดซื้อโครงรถเก่ามาเก็บไว้และใช้ได้อีกหลายปี โดยรื้องานตกแต่งเหลือเพียงโครงสร้าง หากต้องการติดตั้งเครื่องยนต์ต้องหาช่างเฉพาะทาง ต้องมีค่าใช้จ่ายประมาณ ๒๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาท เมื่อได้โครงที่ต้องการจึงใช้ไม้ตีปิดโครงสร้าง เตรียมการตกแต่งต่อไป

เรื่องโครงสร้างของเรือพระนั้นเป็นการรวมกันระหว่างองค์ประกอบ ๒ ส่วนหลัก คือ ตัวเรือและบุษบก ช่างแต่ละคนจะมีเทคนิคไม่เหมือนกัน การเลือกรูปแบบของตัวเรือและบุษบกไม่เหมือนกัน สิ่งที่ช่างต้องคำนึงถึงมากที่สุด คือ สัดส่วนที่สมดุลกัน เช่น เรือพระลำแรกหัวเรือหนักคือน้ำหนักมาก เรือพระเลี้ยวไม่ได้ ส่วนหัวเรือแตก จึงค้นพบวิธีใหม่่ว่าทำยังไงก็ได้ให้หัวเรือมีน้ำหนักเบา บุษบกที่จะอยู่ตรงกลางควรถอยมาอีกสักครึ่งเมตรเพื่อไม่ให้หัวเรือมุด หมายถึงไม่ให้หัวเรือหนัก วิธีคำนวณขนาดของบุษบกนั้นขึ้นอยู่กับสายตาและความชำนาญของช่าง เช่น ถ้าลำเรือ ยาว ๑๒ เมตร ความสูงของบุษบกต้องไม่เกิน ๕ เมตร เพื่อความสมดุล ในการทำบุษบกนั้น ช่างจะต้องรู้จักปรับเปลี่ยน ดัดแปลงให้เหมาะสมกับขนาดลำเรือของเรา จากนั้นจึงทำบุษบก ส่วนของบุษบกนั้น ควรกำหนดสัดส่วนให้เหมาะสมกับขนาดของเรือพระ การเลือกใช้แบบยอดบุษบกหรือพนมพระแบบใดนั้น ขึ้นกับความถนัดของช่างแต่ละคนที่จะสร้างสรรค์ผลงานออกมา บางวัดที่มีช่างหลายคนก็แยกกันทำระหว่างโครงเรือพระและบุษบก เทคนิคสำหรับเรือพระยอดบุษบกที่ต้องทำให้พับได้ เนื่องจากต้องหลบกิ่งไม้และสายไฟ ก็ติดบานพับสปริงไว้ตรงกลางยึดด้วยหนังยางตามแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อ

ง่ายต่อการควบคุมหลบหลีกสิ่งกีดขวาง บางครั้งการเดินทางจากวัดไปร่วมงานอาจติดต้นไม้มันจะพบได้แล้วติดกลับเหมือนเดิม^{๑๓}

ภาพที่ ๔.๑๙ โครงสร้างเรือพระ

๕) ตกแต่งเรือพระและบุษบก ตามแต่ทักษะของช่างแต่ละวัดว่าจะเลือกใช้วิธีใด ที่พบเห็นในทั้ง ๓ อำเภอที่ได้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่จะเป็นงานฉลุลายและมีงานแกะสลักไม้บ้างแต่ก็มีน้อยมาก แล้วจึงประกอบลงดลยเข้ากับตัวเรือพระและบุษบก

^{๑๓} สัมภาษณ์ คุณศิวกกร แจ้งอักษร, ช่างทำเรือพนมพระ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๗
คุณชัยณรงค์ พิมพ์ดี, ช่างทำเรือพนมพระ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๗
คุณสัมพันธ์ แสงจันทร์, ช่างทำเรือพนมพระ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๗

ภาพที่ ๔.๒๐ เรือพนมพระทั้ง ๖ วัด

๖) ประกอบส่วนประกอบต่างๆ ของเรือพระเข้าด้วยกันแล้วจึงเก็บสีตามต้องการ บางชิ้นส่วนทำสีมาเรียบร้อยแล้วจึงนำมาประกอบกับตัวเรือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของช่างแต่ละคน

๗) เมื่อเรือพระเสร็จแล้วจึงเป็นงานของช่างไฟที่จะประดับตกแต่งเรือพระ โดยการติดตั้งไฟบนเรือพระบกนั้น ช่างนั้นจะเป็นช่างไฟโดยเฉพาะทาง โดยเลือกไฟมาจากทางร้านเพื่อทดลองไฟดูก่อน แล้วให้ผู้เกี่ยวข้องช่วยกันเลือกสีของไฟ และต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการเลือกสีของแสงไฟ เพื่อสื่อถึงความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา ดูแล้วไม่ฉูดฉาดจนเกินไปเมื่อติดตั้งไฟเสร็จจึงทดลองไฟทั้งคัน (ลำเรือพนมพระ) อีกครั้ง หลอดไฟที่ใช้เสร็จในปีนี้จะนำกลับมาใช้ในงานต่างๆ ของวัดได้อีกด้วย^{๑๔}

^{๑๔} สัมภาษณ์ ชัยณรงค์ พิมพ์ดี และชัยวิชิต ทันทพร, ช่างทำไฟบนเรือพระบก, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๖.

ภาพที่ ๔.๒๑ ประดับตกแต่งไฟ

๘) หลังจากนั้นจะเป็นงานตกแต่งผ้า ส่วนใหญ่จะเป็นงานของแม่บ้านชุมชนหรือผู้นำชุมชนฝ่ายหญิงมาช่วยกันผูกผ้าสีติดผ้าตกแต่งก่อนนำเรือพระออกไป ประมาณ ๑-๒ วัน ผ้าสีที่นำมาใช้ผูกประดับตกแต่งนั้นต้องเข้ากับสีเส้นของเรือพนมพระด้วย เช่น ปีที่พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๐ ทั้งเรือพนมพระและผ้าผูกต้องใช้ผ้าผูกโทนสีชาวดำ เป็นต้น และปีต่อมาหรือก่อนจากนี้ก็ใช้ผ้าสีเส้นได้ตามต้องการ ผ้าที่นำมาผูกนั้นควรคำนึงถึง ๑) ลักษณะของผ้าสี ต้องเป็นผ้าสีที่มีน้ำหนักทั้งตัวได้ดี เพราะเมื่อเรือพนมพระถูกชักลากไปอยู่ในสถานการณ์จริงนั้น ถูกลมพัดไหวพริ้วไปกับสายลมได้จะกระจายได้ง่าย ดังนั้น ผ้าจึงต้องมีน้ำหนักและหนาสักหน่อยให้ความอ่อนไหวสวยงามเป็นธรรมชาติเมื่อต้องสายลมได้ดี ๒) สีเส้นต้องคล้อยไปตามสีเส้นของเรือพนมพระ หรือตัดกันอย่างมีนัยสำคัญกลมกลืนเข้ากันได้ดี อาจแบ่งบอกถึงพุทธธรรมที่สื่อออกมาในรูปของพุทธศิลป์ อย่างเช่น สีขาว-ดำ หมายถึงกรรมดี-กรรมชั่ว หรือสุจริต-ทุจริต หรือว่าความเกิด-ความดับ เป็นต้น ก็ได้ ๓) วิธีประดับผ้า มี ๒ วิธี คือ ศิลปะการผูกผ้าโดยใช้ฝีมือคนผูกล้วนๆ ใช้ลวดมัดทำเป็นดอกก็ได้ ตามความถนัดของคนออกแบบ หรือตามศิลปะการผูกของแต่ละคน ประการที่สอง ออกแบบตัดเย็บไว้เสร็จเป็นชิ้นงานตามขนาดที่ได้กำหนดไว้แล้วในรูปร่างสีเส้นตามที่กำหนดแล้ว มาติดตั้งประกอบกันเข้าโดยใช้ปืนยิงแม็กเซ็ม หรือปืนยิงตะปูและแม็กไฟฟ้าตามแต่หาได้ในพื้นที่ แบบนี้สะดวกดีและง่ายต่อการทำความสะอาดตลอดถึงการถอดเก็บรักษาเมื่อเสร็จงานแล้ว^{๑๕}

^{๑๕} สัมภาษณ์ ประจวบ เจียมสกุล, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๖.

ภาพที่ ๔.๒๒ ผูกผ้าระบายรอบเรือพนมพระ

๙) ในกรณีที่ใช้เรือลำเก่าจากปีก่อน เมื่อถึงวันเข้าพรรษาก็ประชุมหารือเช่นกัน จากนั้นจึงนำเรือพระที่เก็บไว้ออกมาทำความสะอาด จึงปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือเปลี่ยนสี ขึ้นอยู่กับการพูดคุยกันในที่ประชุม หากมีการนำเรือพระเก่าของปีก่อนกลับมาใช้จะมีทั้งการเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างภายนอกแล้วใช้รถคันเดิมหรือเปลี่ยนสีตกแต่งเพิ่มเติมหรือบางวัดได้รับเรือเก่าของวัดอื่นที่นำมาบริจาค ก็ต้องมีการนำมาปรับปรุงตกแต่งดัดแปลงหรือเปลี่ยนสี ทั้งนี้ก็ขึ้นกับช่างเขาจะมีเทคนิคอย่างไร ในกรณีที่มีการเปลี่ยนโครงรถอาจต้องคำนึงองค์ประกอบของเรือพระให้ครบถ้วน และไม่ทำให้เรือพระเสียสมดุล เนื่องจากการทำเรือพระบกในปัจจุบันจะคำนึงถึงการประกวดมากขึ้น เน้นการทำตามเกณฑ์การให้คะแนนจากเอกสารที่ประกาศโดยเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี โดยเน้นไปในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบแปลกใหม่กว่าเดิม รู้จักใช้ศิลปะในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้อย่างเหมาะสม สามารถนำวัสดุเหลือใช้ วัสดุธรรมชาติหรือวัสดุสังเคราะห์มาตกแต่งประกอบให้เหมาะสมสวยงามมีความกลมกลืนเป็นธรรมชาติอย่างชัดเจน การใช้ศิลปะสลักซับซ้อนเหมาะสมมากยิ่งขึ้น มีผลทำให้รูปแบบของเรือพระบกเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต

๔.๑.๒ พัฒนาการกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ

ช่างทำเรือพระ การสืบสานและการถ่ายทอดความรู้การทำเรือพระบก จากการลงพื้นที่พบว่า การเรียนรู้วิธีการทำเรือพระบกส่วนใหญ่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน คนที่มาช่วยทำเรือพระบางคนไม่มีความรู้ทางด้านช่างหรืองานศิลปะ แต่ได้มีส่วนร่วมเพราะอยากร่วมทำบุญทำถวายเป็นพุทธบูชา มาเรียนรู้ที่เรียกกันว่าแบบครูพักลักจำ มีประสบการณ์จากการลงมือทำจริง ช่าง

บางคนกล่าวว่าดูการทำเรือพระบกตั้งแต่เด็ก เริ่มจากมาวิ่งเล่นมาช่วยเป็นลูกมือหยิบจับอะไรได้ก็ช่วยทำส่วนนั้น แล้วค่อยๆ พัฒนามาฝึกเขียนลายเส้นบ้าง ฝึกการแกะสลักบ้าง เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น จึงมาดูเรื่องโครงสร้างและภาพรวมของเรือพระ ช่างที่ทำเรือพระในสมัยก่อนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านศิลปะ เช่น นายหนังตะลุง ช่างก่อสร้าง มาเป็นต้นคิดต้นแบบหรือแกนนำในการทำเรือพระ และช่วยกันสอนระหว่างที่มาช่วยกันทำโดยไม่มีการหวงวิชากันเพราะใจทำด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนาจริงๆ พร้อมทั้งไม่มีค่าจ้างและรางวัลในสมัยเริ่มแรก^{๑๖}

สำหรับการเรียนรู้ในการทำเรือพระของเด็กเยาวชนสมัยใหม่มีให้เห็นน้อยลง แต่ช่างหลายคนกล่าวว่าถ้ามีคนมาช่วยทำเรือพระก็จะสอนให้ตามแต่ความสนใจของผู้นั้น เด็กที่มีความสนใจและตั้งใจทำงานออกมาได้ดี ช่างจะเรียกมาช่วยงานประติมากรรมที่วัดเพราะฝีมือทางช่างนั้นต้องอาศัยการฝึกฝนบ่อยๆ จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานทำเรือพระบกได้ดี แรงบันดาลใจในการทำเรือพระของช่างแต่ละคนแตกต่างกันไป จากการศึกษาพอสรุปได้ว่า ช่างทำเรือพระมีแรงบันดาลใจมาจาก ๓ สิ่งด้วยกัน คือ ความคุ้นเคย (วิสาสะ) เกิดจากความคุ้นเคยและความชอบ (ฉันทะ) ความสนใจส่วนบุคคล ความคุ้นเคยคือการที่เห็นพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่มาช่วยทำเรือพระตั้งแต่เด็ก จึงตามมาช่วยทำบ้าง และเกิดเป็นความคุ้นเคยกับการทำเรือพระและการทำงานเป็นหมู่คณะ เช่น ช่างเขียว ช่างทำเรือพระวัดท่าไทร ให้สัมภาษณ์ว่า การทำเรือพระทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เห็นมาตั้งแต่เด็กมาช่วยคนในครอบครัวทำ พรสวรรค์งานช่างคงติดมาเป็นกรรมพันธุ์ และเรียนรู้เอาจากการดูงานของเรือพระที่อื่นเรื่อยมา เพื่อนำเอามาปรับใช้กับงานของตนเอง ความคุ้นเคยทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ตัวอย่างหนึ่ง เช่น ในกรณีของช่างสัมพันธ์ แสงจันทร์ ถึงแม้ว่าจะเป็นชาวอยุธยาแต่มาครอบครัวอยู่อำเภอกาญจนดิษฐ์เป็นเวลานาน ใช้ความรู้ดั้งเดิมยึดอาชีพเป็นช่างฝีมือทำซุ้มประเวศ ทำโบสถ์ ประจำอยู่วัดท่าไทร และเริ่มทำเรือพระที่วัดท่าไทร เริ่มตั้งแต่เขียนแบบเรือพระ ทำแบบปั้นกับปูนน้ำอ้อย จนมาถึงแบบฉลุลายอาศัยความสามารถในงานศิลปะที่มีอยู่แล้ว ทำลวดลายไทย การทำเริ่มเขียนแบบในกระดาดไซ ให้ทางเจ้าอาวาสและผู้เกี่ยวข้องสรุปแบบซึ่งแบบและลวดลายบนเรือพระส่วนใหญ่ก็อ้างอิงมาจากพุทธประวัติ แล้วจึงจัดหารถ การแบ่งงานกันทำ คนเขียนแบบ ตัดเส้น ช่วยตัดลายด้วยจิ๊กซอร์ อุปกรณ์ต่างๆ ทางวัดเป็นคนจัดหาให้ ช่างสัมพันธ์กับช่างเขียวก็จะคอยประสานงานและคุมการทำเรือพระทั้งหมด การถ่ายทอดความรู้ของช่างสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะการสอนกันภายในครอบครัว เช่น ภรรยาและหลานๆ^{๑๗} คุณราตรี แสงจันทร์ ให้สัมภาษณ์ว่า เป็นแม่บ้านของช่างสัมพันธ์และมาช่วยงานทำเรือพระมาหลายปีแล้ว เริ่มตั้งแต่ฝึกการลอกลายลงไปบนกระดาด และช่วยงานเย็บตัดผ้าที่ประดับตกแต่งเรือพระ ส่วนหลายชายที่มีความรู้ความชอบในงานศิลปะก็มาช่วยงานภายในวัดและช่วยทำเรือพระ เช่น สุพจน์ แสงจันทร์ ช่างทำเรือพระ ให้สัมภาษณ์ว่า โดยปกติมาทำงานหล่อลายปูนปั้นของวัด เมื่อใกล้ถึงวันงานชักพระจึงมาช่วยทำเรือพระ รับผิดชอบในส่วนฉลุลายไม้โดยช่างสัมพันธ์ แสงจันทร์ เป็นคนเขียนลวดลายและตนเป็นคนฉลุลายตาม และชักชวนเพื่อนๆ มาช่วยกันทำ บางคนก็ช่วยลงสีตัดเส้นบ้างแต่ก็ได้ไม่มาก ขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละคน ลักษณะ

^{๑๖} สัมภาษณ์ สุคนธ์ รุ่งแดง, อดีตช่างทำเรือพระบก, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๑๗} สัมภาษณ์ สัมพันธ์ แสงจันทร์, ช่างทำเรือพระบก, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๖.

การเรียนรู้จากผู้ที่เป็นช่างอยู่แล้วจึงทำให้ดู แล้วทำตามฝึกฝนตามจนมีความชำนาญพอสมควร ช่างสัมพันธ์ แสงจันทร์ เป็นช่างที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในการเขียนแบบเรือพระด้วยลวดลายไทยอย่างวิจิตรตระการตา มีหลายวัดที่ได้แบบเรือพระและเรียนรู้งานลวดลายไม้จากช่างสัมพันธ์ ความชอบส่วนบุคคลหมายถึงความชอบในงานศิลปะบนเรือพระ และบรรยากาศการจัดงานประเพณีชักพระที่ดึงดูดคนมาสนใจเรียนรู้การทำเรือพระ เช่น คุณลุงประจวบ เจียมสกุล ให้สัมภาษณ์ว่า ตนมาทำเรือพระด้วยความชอบที่ฝังใจในวัยเด็ก เนื่องจากสมัยเด็กๆ มีขบวนลากเรือพระบอกจากวัดต่างๆ ผ่านมา แม่ของคุณตาไม่อนุญาตให้ออกไปดู ได้ยินเพียงเสียงกลองดังคึกคัก เสียงประโคมเรือพระดังกึกก้อง คนรำกันครั้นเคร่ง คนเมาก็มี คุณตาได้แต่ยืนมองดูเรือพระบอกจากกระยะไกลมองเห็นแค่ธงยอดพนมพระไกลๆ และเก็บมาวาดภาพใช้จินตนาการเพิ่มเติม องค์กรประกอบบนเรือพระประกอบด้วยเครื่องดนตรีประโคมไม่กี่ชิ้น มีกลอง มีฆ้อง คนตีกลองก็อยู่กันบนเรือ มีบุษบกมีม่านแหวก ตกแต่งด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อยข้างๆ เรือพระบกวาดรูปคติสอนใจบ้าง รูปมวยไทยบ้าง การละเล่นพื้นบ้านบ้าง ภาพสวรรค์นรกบ้าง และพัฒนาแบบมาเรื่อยๆ เดิมคุณตาประจวบเป็นครูสอนประเพณีศิลปกรรม สอนมารยาทไทย หากมีเวลาวางช่วงที่มีการทำเรือพระ ก็จะมาช่วยทำเรือพระ คุณตาเริ่มหัดเขียนลายไทยจากหนังสือลายไทยที่หลวงพ่อบจากวัดป่าเลไลยก์อำเภอไชยาส่งซื้อมาให้จากกรุงเทพฯ และซื้อแบบลายไทยมาเรียนด้วยตัวเอง ฝึกเขียนลายไทย ฝึกตัดกระดาษ ฉลุลาย ฝึกทำไปเรื่อย เช่น สมัยสงคราม (๒๔๘๔) ดอกไม้สดไม่มี ลุงก็ไปเขียนลายไทยหน้าโลงแทนดอกไม้ รวมถึงเมื่อบวชเรียนก็พระอาจารย์สอนการต่อลวดลาย การเขียนป้ายบ้าง ก็นำประสบการณ์จากการฝึกฝนการมาใช้กับการทำเรือพระบทุกได้ทั้งสิ้น^{๑๘}

ในกรณีที่พัฒนาจากความคุ้นเคยมาเป็นความชอบจนสามารถต่อยอดไปสู่การเรียนรู้ ด้านงานช่างและงานศิลปะในระบบแล้วนำกลับมาใช้พัฒนารูปแบบเรือพระก็มี เช่น ช่างโยธิน เพ็ชรรัตน์ ที่มาช่วยทำเรือพระของวัดพุทธเจดีย์ตั้งแต่เด็กๆ เกิดชอบในงานศิลปะจึงไปศึกษาต่อด้านศิลปะ ให้สัมภาษณ์ว่า มีโอกาสมาช่วยทำเรือพระสมัยที่พระอาจารย์สุรพล อาภัสสโร เป็นเจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์ และอาจารย์สุรพล ท่านเป็นอาจารย์คนแรกที่สอนทำเรือพระบก สมัยก่อนเจ้าอาวาสจะทำเรือพระใหม่ทุกปี และได้รับรางวัลทุกปี อาจารย์เป็นผู้ริเริ่มทำเองโดยมีชาวบ้านในหมู่บ้านมาช่วยเหลือ เมื่อมีโอกาสมาทำเรือพระก็มีความชอบด้านศิลปะขึ้นไปเรียนต่อวิทยาลัยอาชีวศึกษาเพื่อเรียนด้านศิลปกรรม และไปเรียนต่อที่วิทยาลัยเพาะช่าง ช่างโยธินร่วมกับเพื่อนอีก ๒ คน คือ ช่างชัชวาล แพเพชรทอง ช่างณัฐพงศ์ นิยะกิจ ช่วยกันทำทุกอย่าง ฯลฯ ดูแลตั้งแต่งงานโครงสร้างและงานตกแต่ง ช่างโยธินมาช่วยทำเรือพระของวัดพุทธเจดีย์ เพราะความชอบและความผูกพันกับทางวัด^{๑๙} ส่วนช่างศิวกกร แจ่มอักษร เดิมก็เคยช่วยทำเรือพระบกเมื่อสมัยที่ยังเป็นเด็ก จึงสนใจด้านศิลปะและได้ไปศึกษาด้านศิลปกรรม หลังศึกษาจบจากวิทยาลัยเพาะช่างก็กลับมาทำงานด้านประติกรรมของวัดต่างๆ และกลับมาช่วยทำเรือพระในท้องถิ่น รวมไปถึงรับจ้างทำเรือพระบกทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียง มีทีมงานพร้อมประมาณ ๔-๕ คน ปัจจุบันช่างศิวกกร มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในการทำเรือ

^{๑๘} สัมภาษณ์ ประจวบ เจียมสกุล, ประชาชนชาวบ้าน, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๑๙} สัมภาษณ์ โยธิน เพ็ชรรัตน์, ช่างทำเรือพระ, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๖.

พระ มีหลายวัดที่เรียกใช้ทีมช่างทำเรือพระบกของช่างศิวกกร ถึงแม้จะรับงานทำเรือพระครั้งหนึ่งหลายวัดพร้อมกัน ก็จะต้องจัดสรรบริหารเวลาให้ดี เพราะต้องลงไปดูแลงานด้วยตัวเองทุกวัดทั้งหมด

ความศรัทธา ความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาความต้องการอนุรักษประเพณีชักพระไว้ทำให้ชาวบ้านหลายคนมาช่วยทำเรือพระและกลายเป็นช่างทำเรือพระประจำของวัดในชุมชนไปโดยปริยาย เช่น **ครูเขวงศักดิ์ ศิริยงค์** มีอาชีพคุณครูสอนวิชาการเกษตร โรงเรียนบ้านแม่โมกข์ แต่มีความสนใจเรื่องการทำเรือพระให้สัมภาษณ์ว่า มีความต้องการอนุรักษประเพณีชักพระไว้คู่ชุมชนของตน จึงไปดูการทำเรือพระจากวัดดอนยาว่าทำกันอย่างไร แล้วนำกลับมาทำที่สำนักสงฆ์แม่โมกข์ และได้เป็นผู้นำในการในการทำเรือพระบกของสำนักสงฆ์แม่โมกข์ และในบางปีทำเรือพระบกของวัดกาญจนารามด้วย การเรียนรู้วิธีการทำเรือพระของครูเขวงศักดิ์ ศิริยงค์ เป็นลักษณะที่เรียกว่าครูพักลักจำด้วยการไปช่วยทำเรือพระ และสังเกตการณ์การทำเรือพระบกโดยใช้วิธีลองผิดลองถูก ในการทำเรือพระบกจนเกิดความชำนาญ และทำงานด้วยใจรักงานศิลปะและด้วยเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา แม้มีชาวบ้านมาช่วยกันทำก็จะคงอยู่แต่ตั้งแต่ขั้นตอนการคิดแบบ การทำแบบตลอดจนกระทั่งถึงวันงานก็คุมเรือพระด้วย เนื่องจากหากเกิดข้อขัดข้องจะได้แก้ไขทันควัน (ทันทางที่) เรือรายได้ที่ครูเขวงศักดิ์กล่าวถึงจึงเป็นเรื่องของเงินทำบุญที่จะเข้าวัดในแต่ละปี ไม่ใช่รายได้จากการทำเรือพระ^{๒๐} เช่นเดียวกับกรณีของช่างสมพร ไกลผล เรียกตัวเองว่าผู้นำชาวบ้าน มาช่วยทำเรือพระมากกว่า ลุงสมพร รวบรวมสมัครพรรคพวกมาช่วยทำเรือพระของวัดเขาพระนัมทุกปี วิธีการทำงานคือทางวัดจะจัดหาต้นแบบและหาโครงสร้างเรือพระมาให้ เรือพระของวัดนี้ใช้รถ ๔ ล้อ ซึ่งใช้งานได้ประมาณ ๓ ปี โดยถอดแบบเรือพระบกออกมาจากรูปบ้าง ขยายขนาดจนได้รูปตามที่ต้องการ จากนั้นก็ช่วยกันลอกกลายลงบนไม้อัด ใครมีเครื่องมืออะไรก็นำมาช่วยกัน นำมาช่วยกันตัดแต่งไม้ช่วยกันประกอบโครงสร้าง เมื่อเสร็จงานโครงสร้างก็จะช่วยกันตกแต่งทำสีตามต้องการ ลักษณะการเรียนรู้ของช่างที่นี่ เรียนรู้แบบครูพักลักจำเรียนกันจากการลงมือทำงานจริง ใครถนัดทำอะไรก็ทำแบบนั้น ใครไม่ถนัดก็มาคอยดูคอยฝึกทำบ่อยๆ เป็นลูกมือทักษะก็จะดีขึ้นเอง เรือพระของที่นี่ไม่ได้ส่งเข้าประกวด เมื่อถามว่าทำไมไม่ประกวดบ้าง ลุงสมพรบอกว่าต้องใช้งบประมาณอีกมาก ทางวัดเราแค่ส่งเข้าร่วมประเพณีอย่างเดียวก็พอแล้ว^{๒๑} การช่วยกันทำเรือพระบกของวัดเขาพระนัมนี้แสดงให้เห็นถึงพลังความศรัทธาความสามัคคีอันอบอุ่นกลายเป็นพุทธบูชาธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติไทยในส่วนของประเพณีลากพระทอดผ้าป่าแข่งเรือเพรียวของจังหวัดสุราษฎร์ธานีไว้ให้คงอยู่คู่ประเทศไทยตลอดกาลนาน

๔.๑.๓ กิจกรรมการอนุรักษและสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ

กิจกรรมการอนุรักษและสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ เป็นลำดับขั้นตอนกิจกรรมของการอนุรักษและสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ได้แก่

^{๒๐} สัมภาษณ์ เขวงศักดิ์ ศิริยงค์, ช่างทำเรือพระบก, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๖.

^{๒๑} สัมภาษณ์ สมพร ไกลผล, ช่างทำเรือพระบก, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๖.

ภาพที่ ๔.๒๓ เรือพนมพระทางน้ำ

๑) กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ

กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ เมื่อกล่าวถึงกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีด้านพุทธศิลป์นั้น มีผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นสัมภาษณ์ไว้ ดังต่อไปนี้

พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “พุทธศิลป์หรือศิลปะเชิงพระพุทธศาสนา เป็นศิลปะรูปแบบหนึ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากพระพุทธศาสนาชาวพุทธโดยทั่วไปได้มีศรัทธาสร้างสรรค์งานศิลปะขึ้นมา แน่นนอนที่สุดย่อมมีทั้งความงดงามในแบบชาวโลกและทรงแนวทางอย่างยิ่งในเชิงนามธรรม ซึ่งต้องช่วยกันฟื้นฟูและอนุรักษ์พุทธศิลป์เอาไว้เพื่อเป็นการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น”^{๒๒}

พระครูโอภาสรัตนกร ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “งานพุทธศิลป์นั้น มีความงดงามอย่างยิ่ง มีความอ่อนช้อยสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นงานพุทธศิลป์ของเรือพระ ก็ล้วนแต่มีความงดงามอย่างยิ่ง และนอกจากความงดงามที่มองเห็นด้วยตาเปล่าแล้ว ยังมีความงามที่เป็นนามธรรม ปรีชาธรรม หรือแนวทางอย่างแท้จริงแฝงซ่อนอยู่อย่างมากมาย อันลูกหลานรุ่นหลังต้องช่วยกันอนุรักษ์เอาไว้ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาและเป็นการบ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของพระศาสนาในยุคหนึ่งๆ”^{๒๓}

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส, เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูโอภาสรัตนกร, เจ้าอาวาสวัดพ่วง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

๒) กิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ

กิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ที่เราได้เห็นจากเรือพระของที่ต่างๆ ทำออกมาประชันความงามกัน ตามความสามารถของแต่ละบุคคล หรือแต่ละวัด สอดคล้องกับความเห็นของบุคคลต่างๆ ดังนี้

พระปลัดสมนึก อมรรธโม ได้อธิบายว่า “ความสามัคคีของหมู่คณะ ถือเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่ง เพราะที่ได้มีความสามัคคีแล้ว ที่นั่นก็จะประสบความสำเร็จ ทุกคนในสถานที่นั้นจะอยู่เย็นเป็นสุข ดังพุทธภาษิตที่ว่า สุขา สังฆัสสะ สามัคคี (ความพร้อมเพียง-ความสามัคคีของหมู่คณะ นำความสุขมาให้) ในการจัดทำเรือพระก็ดี กิจกรรมอย่างอื่นของวัดก็ดี จะเห็นถึงความสามัคคีของญาติโยมเสมอ ทำให้กิจกรรมทุกอย่าง ประสบความสำเร็จได้ดีเสมอ”^{๒๔}

พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ทุกปี เมื่อใกล้ถึงประเพณีชักพระ ญาติโยมในชุมชนเล็กภารกิจต่างๆ จากทางบ้านแล้ว ก็จะมาร่วมช่วยเหลือในการจัดทำเรือพระ ช่วยพระภิกษุสามเณร หรือช่างทำเรือพระในด้านต่างๆ ให้ความช่วยเหลือ บางท่านไม่มีเวลา ก็สละเป็นทรัพย์สินเงินทองมาถวายในการจัดทำ เรียกว่า ออกกำลังทรัพย์ บางคนก็ออกกำลังร่างกาย ทุกฝ่ายจะให้ความสามัคคีกันเป็นอย่างดี เพราะทุกคนถือว่าประเพณีชักพระนั้น เป็นกิจกรรมของชุมชนที่ทุกฝ่ายจะต้องมาช่วยเหลือกัน”^{๒๕}

สรุปว่าการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นประเพณีวัฒนธรรมในรูปแบบใด ต่างก็มีคุณค่าและมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น ถึงเวลาแล้วที่ทุกฝ่ายต้องหันหน้ามาร่วมมือกัน ไม่ปล่อยให้เป็นภาระหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่ทุกคนทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์เพื่อให้ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของเราสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป อนึ่งประเพณีชักพระเป็นแบบพื้นบ้านไม่ต้องมีพิธีอะไรมาก เป็นการสื่อถึงการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตของคนในแต่ละพื้นที่ การชักพระหรือลากเรือชักพระนั้น ล้วนมีความสำคัญด้านจิตใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเรือพระจึงมีความสุนทรีย์อย่างเต็มเปี่ยม เพราะไม่ว่าจะมองหรือพิจารณาในแง่มุมมิติใด ก็จะปรากฏให้เห็นถึงความงามทางด้านพุทธศิลป์ จึงสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดประโยชน์สุขอย่างแท้จริงได้

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระปลัดสมนึก อมรรธโม, เจ้าอาวาสวัดควนสุพรรณ, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส, เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ภาพที่ ๔.๒๔ นครสุราษฎร์ธานี จัดแถลงข่าวงานประเพณีชักพระ^{๒๖}

๔.๑.๔ ส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์

แพลตฟอร์มฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

^{๒๖} กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ ฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ, นครสุราษฎร์ธานี จัดแถลงข่าวงานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาวฯ ประจำปี ๒๕๖๖ นับเป็นปีที่ ๙๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.suratcity.go.th/web/index.php/th/content_page/item/14819-2566-99 [๑๔ เมษายน ๒๕๖๓]

ภาพที่ ๔.๒๕ แพลตฟอร์มฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ ได้แก่ กลุ่มสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ จำนวน ๑๑๙ วัด กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ กลุ่มองค์กร ดังต่อไปนี้

๔.๑.๔.๑ เครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะผู้วิจัยได้จัดกลุ่มหลักใหญ่ๆ ไว้ ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๑๒ วัด ซึ่งปรากฏในทำเนียบผลการจับฉลากลำดับเรือพนมพระทางบกและขบวนแห่ ใน “งานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่า และแข่งเรือยาว ชิงถ้วยพระราชทานฯ” ด้วยจังหวัดสุราษฎร์ธานีร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุราษฎร์ธานี (ททท.) และสำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้กำหนดการจัด “งานประเพณีชักพระทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาว ชิงถ้วยพระราชทานฯ” ประจำปี ๒๕๖๖ ระหว่างวันที่ ๒๖ ตุลาคม - ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ รวม ๙ วัน ๙ คืน ณ บริเวณริมเขื่อนแม่น้ำตาปี และสะพานนริศอำเภอมะเอยีร์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่ออนุรักษ์สืบสานไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเพื่อให้การจัด “งานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาว ชิงถ้วยพระราชทานฯ” ประจำปี ๒๕๖๖ ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในฐานะผู้ดำเนินการรับผิดชอบในส่วนของการประกวดเรือพนมพระทางบกและขบวนแห่ จึงได้ร่วมกับที่ว่าการอำเภอกาญจนดิษฐ์ ดำเนินการจัดการแข่งขันเรือพนมพระทางบกและขบวนแห่ ซึ่งได้ลำดับขบวน เรือพนมพระโช้ว เรือพนมพระทางบกและขบวนแห่ที่เข้าร่วมประกวดแข่งขัน และเรือพนมพระทางบกที่เข้าร่วมขบวนแห่โดยไม่มีการประกวดแข่งขันของวัดต่างๆ จำนวน ๙ ลำ ที่เข้าร่วมในปี ๒๕๖๖ นี้ ขบวนเรือพนมพระทางบกรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานฯ ประจำปี ๒๕๖๖ เรือพนมพระทางบกโช้วความสวยงาม และรถดันเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน ๑ ลำดังต่อไปนี้

๑) กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ (ปีงบประมาณ ๒๕๖๖) จำนวน ๑๑๒ วัด

ขบวนเรือพนมพระทางบกที่เข้าร่วมประกวด เคลื่อนจากหน้าศูนย์ราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ถนนดอนนก) สู่ถนนชนเกษม ตามลำดับ ประกอบด้วย

ที่	วัด	อำเภอ	ขนาดเรือ	ขนาดขบวน
๑	วัดคงคาล้อม	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๒	วัดควนทองธรรมาราม	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๓	ที่พักระเบียงบ่อน้ำร้อน	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๔	วัดปากคู	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕	วัดควนสามัคคี	อำเภอเคียนซา	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๖	วัดคลองขนุน	อำเภอบ้านนาสาร	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่

๗	วัดบ้านใหม่พัฒนา	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๘	วัดปราชญ์ศรีธรรมาราม	อำเภอเคียนซา	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๙	สำนักสงฆ์ใสใน	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๐	วัดพุทธาธรรมาราม	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๑	วัดบ่อมะปริง	อำเภอท่าฉาง	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๑๒	วัดมะปริง	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๑๓	วัดพุทธเจดีย์	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๔	วัดถ้ำราราม	อำเภอพนม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๕	ที่พักสงฆ์ถ้ำเพชรราชา	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๖	วัดสถิตคีรีรมย์	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๗	วัดดอนยา	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๘	วัดวังไทร	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๑๙	ที่พักสงฆ์แม่โมกข์	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๒๐	วัดบุญบันเทิง	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๒๑	วัดสมัยสุวรรณ	อำเภอชัยบุรี	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๒๒	วัดถ้ำสิงขร	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๒๓	วัดเขาภูมิแป	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๒๔	วัดศรีสุวรรณ	อำเภอท่าชนะ	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๒๕	วัดสมุหนิมิต	อำเภอไชยา	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๒๖	วัดชัยธาราวาส	อำเภอท่าชนะ	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๒๗	วัดธาราวดี	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๒๘	วัดนิกรประสาท	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๒๙	ที่พักสงฆ์ถ้ำศิลางาม	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๓๐	วัดสำนักไฟ	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๓๑	วัดเขาถ้ำพระ	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๓๒	วัดสุนทรนิवास	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๓๓	วัดบางบุตรศรีวนาราม	อำเภอพนม	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๓๔	วัดเขานางเภา	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๓๕	สำนักสงฆ์คลองโสด	อำเภอท่าชนะ	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๓๖	วัดบางกล้วย	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๓๗	วัดโชติการาม	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๓๘	วัดชลธาร	อำเภอเมืองฯ	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๓๙	วัดกรวด	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๔๐	วัดบ้านใน	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๔๑	วัดหัวหมาก	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๔๒	วัดคีรีไพรสมณ	อำเภอพนม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่

๔๓	พัทสงฆ์ถ้ำคีรีวงศ์	อำเภอดอนสัก	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๔๔	ที่พัทสงฆ์ไทรงาม	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๔๕	วัดสวนหมี่	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๔๖	วัดสวาดวนาราม	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๔๗	วัดควนสุบรรณ	อำเภอบ้านนาสาร	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๔๘	วัดบางน้ำจืด	อำเภอท่าฉาง	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๔๙	วัดควนศรี	อำเภอบ้านนาสาร	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๐	วัดโฉลกศีลาราม	อำเภอบ้านนาสาร	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๑	วัดเสมามือง	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๒	ที่พัทสงฆ์สะพานมอส	อำเภอพุนพิน	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๓	วัดยางหมู่	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๔	วัดบางปลา	อำเภอพุนพิน	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๕	ที่พัทสงฆ์หนองแจ้	อำเภอท่าฉาง	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๕๖	ที่พัทสงฆ์วังมัจฉา	อำเภอท่าฉาง	เรือใหญ่	ไม่ประกวดขบวน
๕๗	วัดเกษมบำรุง	อำเภอพุนพิน	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๘	วัดกงตาก	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๕๙	วัดมูลเหล็ก	อำเภอพุนพิน	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๖๐	วัดแสงอรุณศรีธาราม	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๖๑	วัดบางใบไม้	อำเภอเมือง	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๖๒	วัดคูหา	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๖๓	วัดที่ฆาราม (ปากยัน)	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือใหญ่	ขบวนเล็ก
๖๔	วัดท่าไทร	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือใหญ่	ขบวนใหญ่
๖๕	วัดท่าอู่	อำเภอเมือง	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๖๖	วัดซอยสิบ	อำเภอเมือง	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๖๗	วัดนาตาดี	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๖๘	วัดปากเตลิด	อำเภอพนม	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๖๙	สำนักสงฆ์สวนเวฬุวัน	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๐	วัดคีรีวงศ์	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๑	สำนักสงฆ์เขาสามหน้า	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๗๒	วัดดอนยาง	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๓	วัดทุ่งรังพิพัฒน์ประชาราม	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๔	วัดบางสาว	อำเภอตาขุน	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๕	วัดควนนิยมราษฎร์รังสฤษดิ์	อำเภอพระแสง	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๖	วัดอุทยาราม (วัดโต)	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๗	วัดบางอน	อำเภอพุนพิน	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๗๘	สำนักสงฆ์นิคมธรรมาวาส	อำเภอเมือง	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน

๗๙	สำนักสงฆ์บ้านแหลมทราย	อำเภอไชยา	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๘๐	สำนักสงฆ์ธารโศกธรรม	อำเภอบ้านนาเดิม	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๘๑	วัดป่าธรรมาราม	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๘๒	สำนักสงฆ์ดอนยวน	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๘๓	วัดวิโรจนาราม	อำเภอไชยา	เรือเล็ก	ขบวนใหญ่
๘๔	วัดศรีพนมพลาราม	อำเภอท่าชนะ	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๘๕	สำนักสงฆ์จันทาราม	อำเภอเคียนซา	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๘๖	วัดพ่วง	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๘๗	วัดสันติธรรมาราม	อำเภอท่าฉาง	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๘๘	ที่พักสงฆ์บ้านนา	อำเภอไชยา	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๘๙	วัดเขาพระอินทร์	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๐	วัดบางใหญ่	อำเภอพุนพิน	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๑	วัดกลางวนราม	อำเภอท่าฉาง	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๒	วัดวิภาวดีวนาราม	อำเภอวิภาวดี	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๙๓	สำนักสงฆ์คีรีรอบสัมพันธ์	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๔	สำนักสงฆ์คลองควน	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๕	วัดเขาถ้ำธรรมอุทัย	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๖	วัดคลองครามประชาสรรค์	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๗	วัดพระมหาธาตุคีรีอินทรวินัย	อำเภอคีรีรัฐนิคม	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๘	วัดประสพ	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๙๙	วัดเกาะกลาง	อำเภอพุนพิน	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๑๐๐	สำนักสงฆ์บางปริง	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๑๐๑	วัดวิเวการาม	อำเภอบ้านนาสาร	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก
๑๐๒	ที่พักสงฆ์ห้วยไศก	อำเภอกาญจนดิษฐ์	เรือเล็ก	ไม่ประกวดขบวน
๑๐๓	วัดปากแพรกรัตนาราม	อำเภอดอนสัก	เรือเล็ก	ขบวนเล็ก

ขบวนเรือพนมพระที่ไม่เข้าร่วมประกวด

๑๐๔	วัดกัมปาราม(ควนร้อน)	อำเภอเวียงสระ	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๐๕	วัดศักดิ์คุณาราม	อำเภอไชยา	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๐๖	วัดอุดมศรัทธาราม	อำเภอพุนพิน	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๐๗	วัดน้ำพุ	อำเภอท่าฉาง	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๐๘	สำนักสงฆ์เขาอำไพ	อำเภอกาญจนดิษฐ์	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๐๙	วัดบางปอธรรมาราม	อำเภอท่าฉาง	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๑๐	วัดนิคมธรรมาราม	อำเภอเมือง	ไม่เข้าร่วมประกวด
๑๑๑	วัดจันทร์ประดิษฐาราม	อำเภอพุนพิน	ไม่เข้าร่วมประกวด

๑๑๒ วัดเขาศรีวิชัย

อำเภอพนม

ไม่เข้าร่วมประกวด^{๒๗}

๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร ได้แก่ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี^{๒๘} ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี^{๒๙} ๓) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี^{๓๐} ๔) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี^{๓๑} ๕) สำนักการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี^{๓๒} ๖) อบท.ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบล เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน ๓๖ หน่วยงาน ได้แก่ ๑) อบต.คลองฉนาก อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) อบต.บางโพธิ์ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) อบต.บางไทร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๔) อบต.คลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๕) อบต.บางชนะ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) อบต.บางไผ่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๗) เทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘) อบจ.สุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๙) เทศบาลตำบลวัดประดู่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๐) อบต.มะขามเตี้ย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๑) เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๒) อบต.คลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๓) อบต.ทุ่งรัง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๔) อบต.ท่าอุแท อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๕) เทศบาลตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๖) อบต.ตะเคียนทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๗) อบต.ปาร์ออน อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๘) อบต.พลายวาส อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๙) เทศบาลตำบลช้างซ้าย อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๐) เทศบาลตำบลกรูด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๑) อบต.ทุ่งกง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๒) เทศบาลตำบลกาญจนดิษฐ์ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๓) อบต.ท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๔) อบต.ท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๕) เทศบาลตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๖)

^{๒๗} องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ผลการจัดลำดับเรือพนมพระทางบกและขบวนแห่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.suratpao.go.th/frontpage> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

^{๒๘} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://suratthani.m-culture.go.th/th> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

^{๒๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sni.onab.go.th/th/page/item/index/id/18> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

^{๓๐} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/สุราษฎร์ธานี/354> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

^{๓๑} สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://culture.sru.ac.th/> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

^{๓๒} สำนักการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.suratpao.go.th/content/structure> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

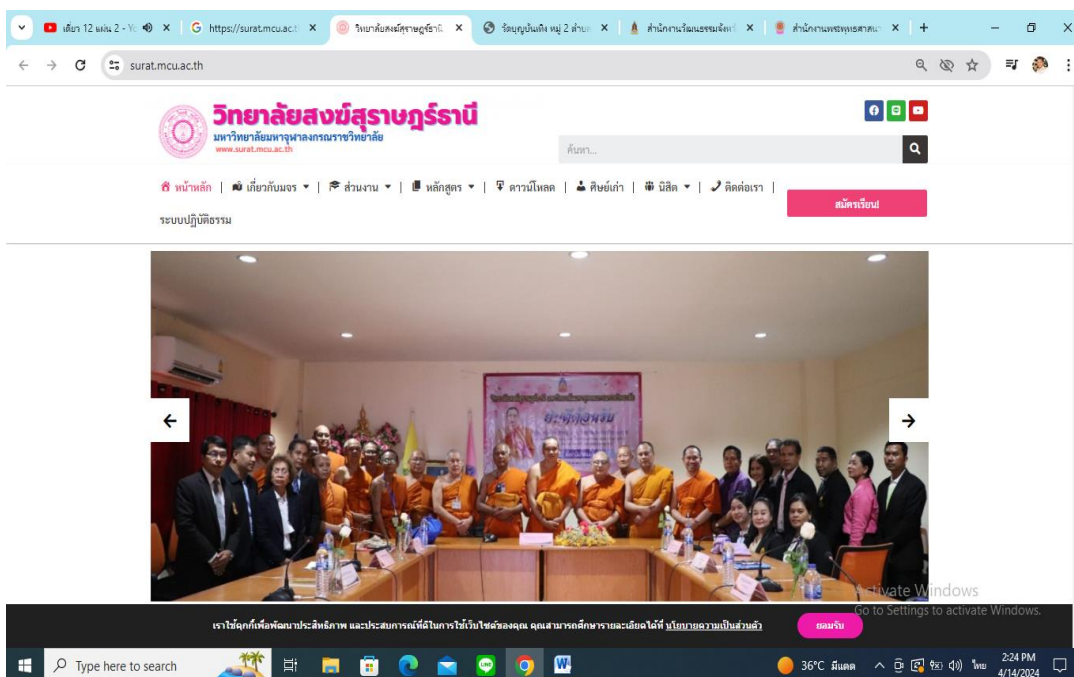
อบต.เพิ่มพูนทรัพย์ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๗) อบต.ทุ่งเตาใหม่ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๘) อบต.น้ำพุ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๙) เทศบาลตำบล คลองปราบ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓๐) อบต.ควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓๑) เทศบาลตำบลควนศรี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓๒) เทศบาลตำบลท่าชี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓๓) อบต.ลำพูน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓๔) อบต.ทุ่งเตา อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓๕) เทศบาลตำบลพรุฬ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ ๓๖) เทศบาลเมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี^{๓๓}

๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๘ กลุ่มองค์กร คือ ๑) บริษัท TOYOTA ๒) โรงแรม ๓) ธุรกิจรายย่อย (ผู้ประกอบการร้านค้า-อาหาร) ๔) กลุ่มแม่บ้าน อบต. ๕) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี ๗) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๘) กลุ่มผู้สูงอายุสุราษฎร์ธานี

๔.๑.๔.๒ กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระ

๑) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มจร:

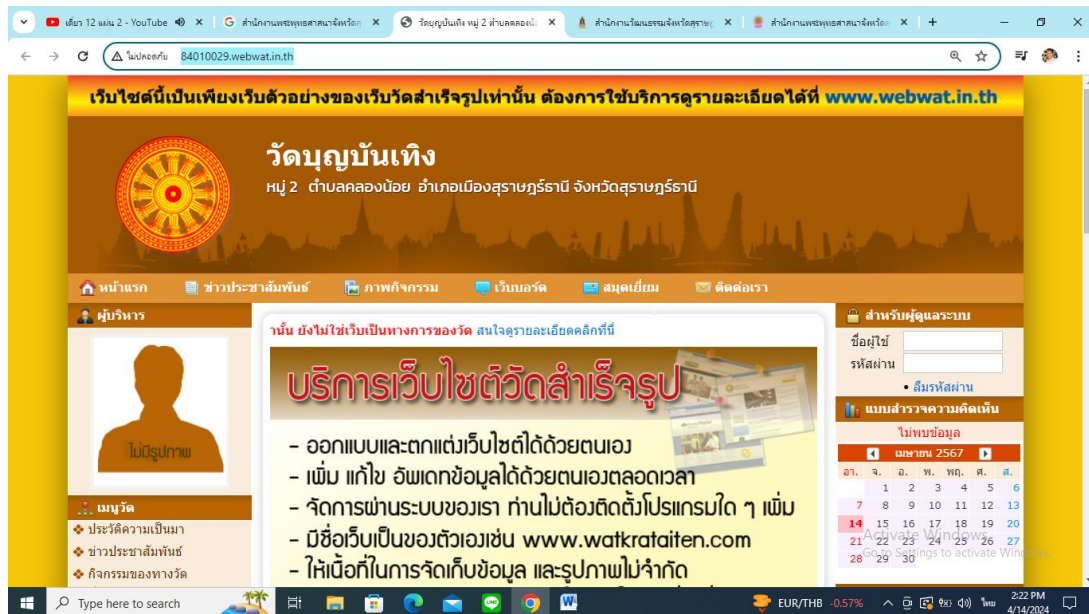
<https://surat.mcu.ac.th/>

ภาพที่ ๔.๒๖ แพลตฟอร์มเครือข่ายฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์

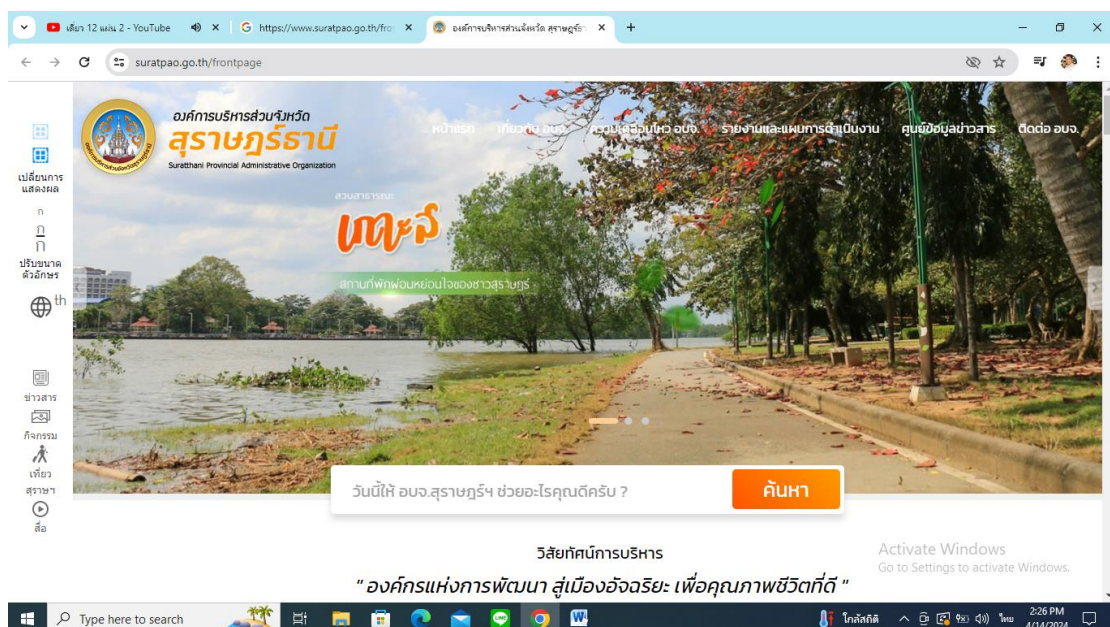
^{๓๓} กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, อบท. ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.dla.go.th/servlet/ShowLinkServlet?_mode=map&provincelid=84 [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

๒) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายวัดบุญบันเทิง: <http://๘๔๐๑๐๐๒๙.webwat.in.th/>

ภาพที่ ๔.๒๗ แพลตฟอร์มเครือข่ายวัดบุญบันเทิง

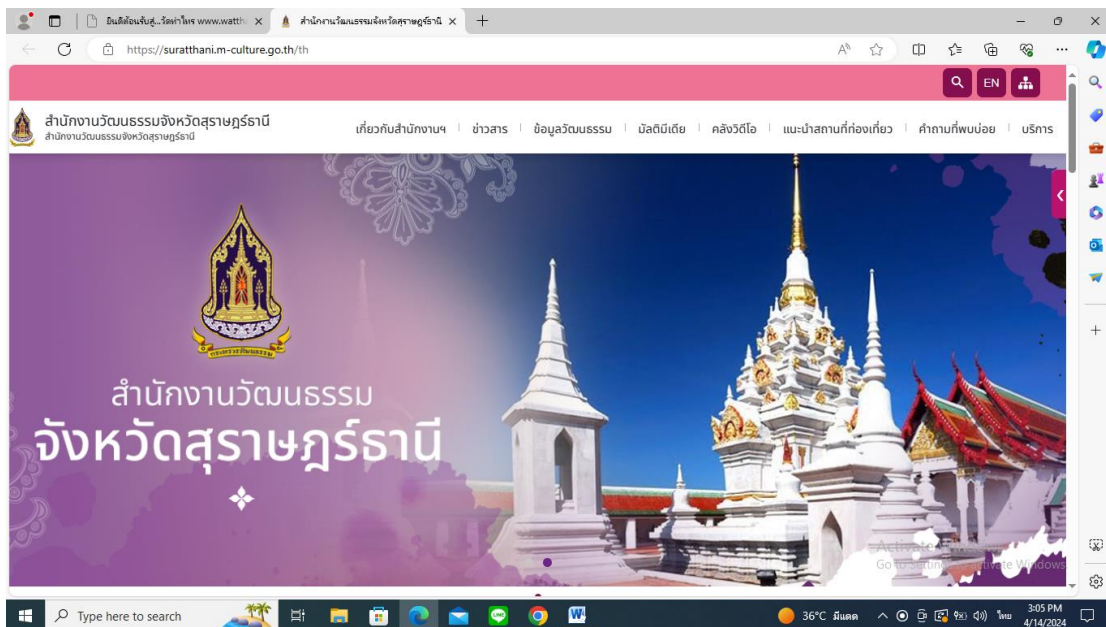
๓) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายสำนักการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี: <https://www.suratpao.go.th/frontpage>

ภาพที่ ๔.๒๘ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี:

<https://suratthani.m-culture.go.th/th>

ภาพที่ ๔.๒๙ เว็บไซต์เครือข่ายสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี

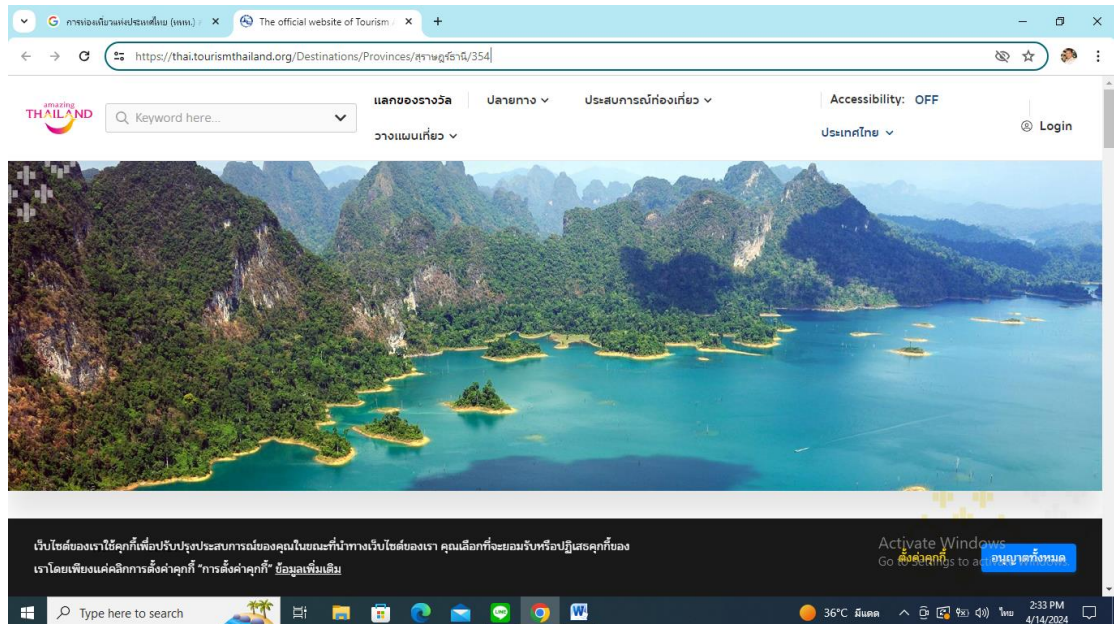
๕) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี:

<https://sni.onab.go.th/>

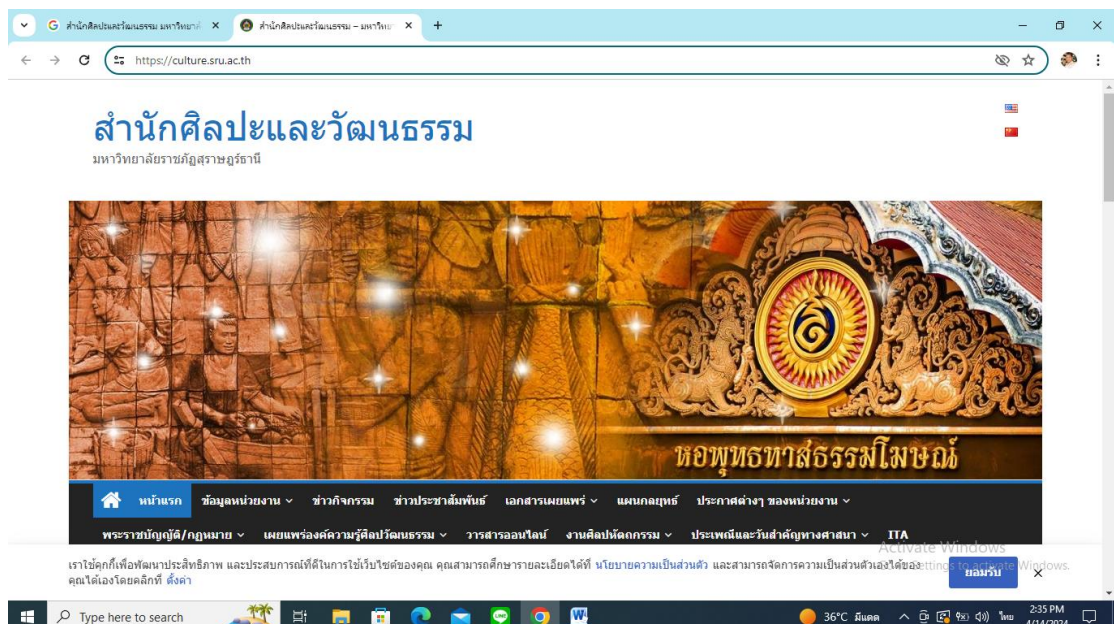
ภาพที่ ๔.๓๐ เว็บไซต์เครือข่ายสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๖) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี: <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/สุราษฎร์ธานี/๓๕๔>

ภาพที่ ๔.๓๑ เว็บไซต์เครือข่ายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสุราษฎร์ธานี

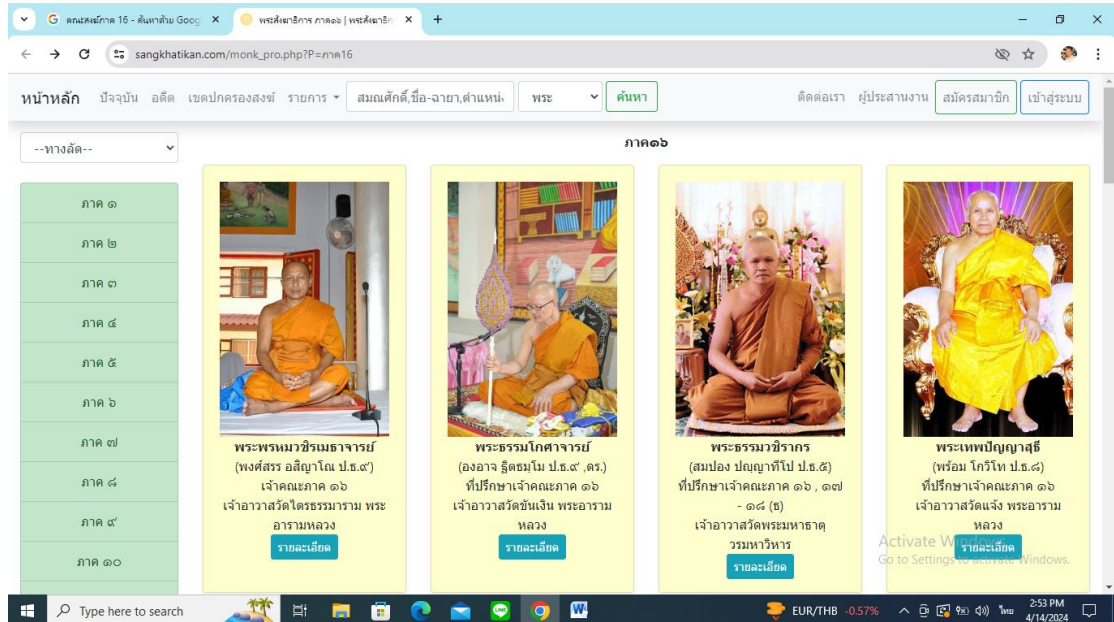
๗) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี: <https://culture.sru.ac.th/>

ภาพที่ ๔.๓๒ เว็บไซต์เครือข่ายสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

๘) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายพระสังฆาธิการ ภาค ๑๖

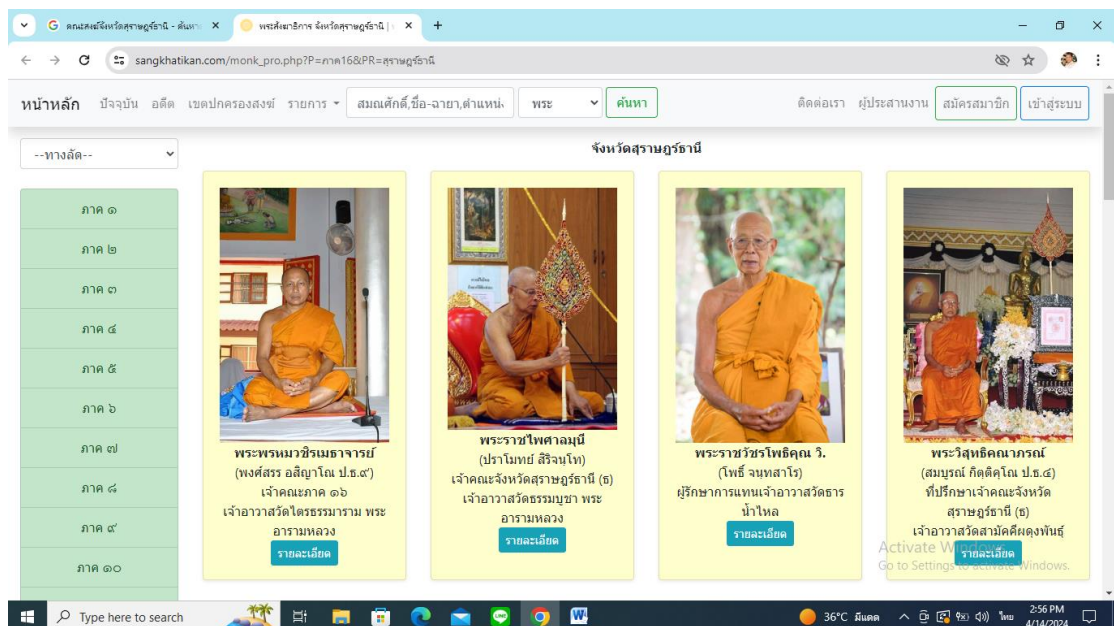
https://sanghatikan.com/monk_pro.php?P=ภาค๑๖#google_vignette

ภาพที่ ๔.๓๓ เว็บไซต์เครือข่ายพระสังฆาธิการ ภาค ๑๖

๙) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายพระสังฆาธิการ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

https://sanghatikan.com/monk_pro.php?P=ภาค๑๖&PR=สุราษฎร์ธานี

ภาพที่ ๔.๓๔ เว็บไซต์เครือข่ายพระสังฆาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๐) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายวัดท่าไทร ท่าทองใหม่ กาญจนดิษฐ์ สฎ.

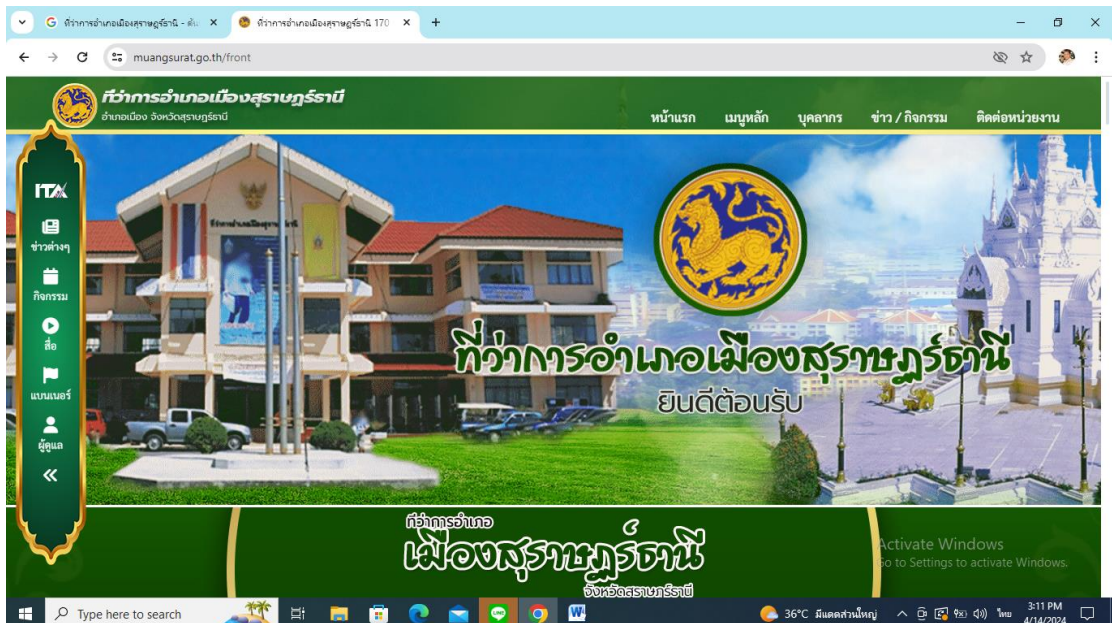
<https://www.watthasai.com/>

ภาพที่ ๔.๓๕ เว็บไซต์เครือข่ายวัดท่าไทร

๑๑) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายที่ว่าการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

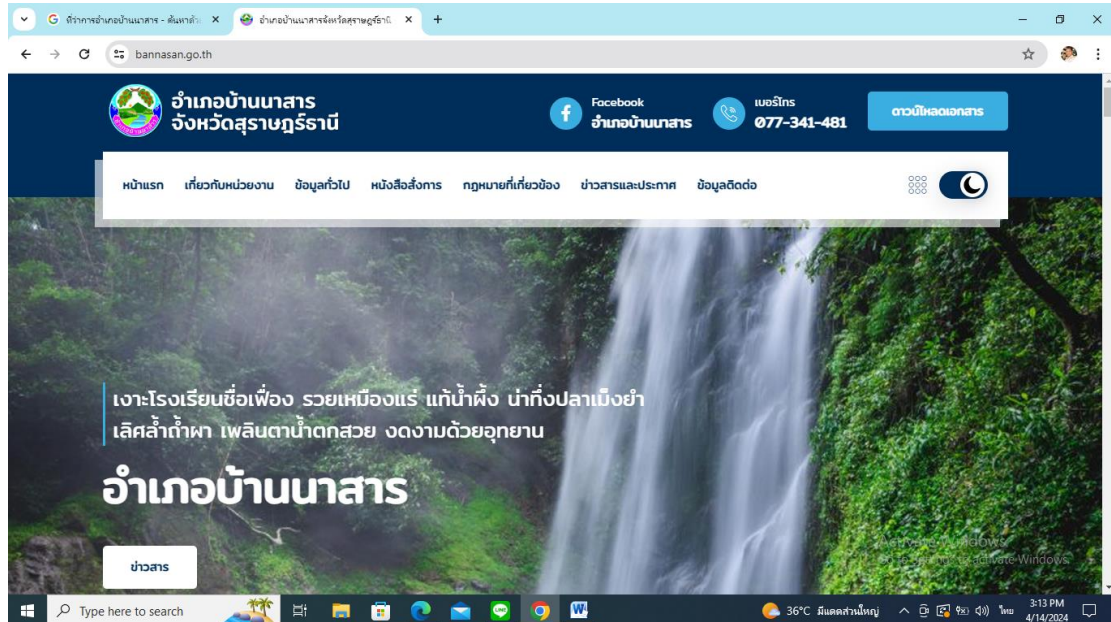
<https://www.muangsurat.go.th/>

ภาพที่ ๔.๓๖ เว็บไซต์เครือข่ายที่ว่าการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

๑๒) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายที่ทำการปกครองอำเภอบ้านนาสาร

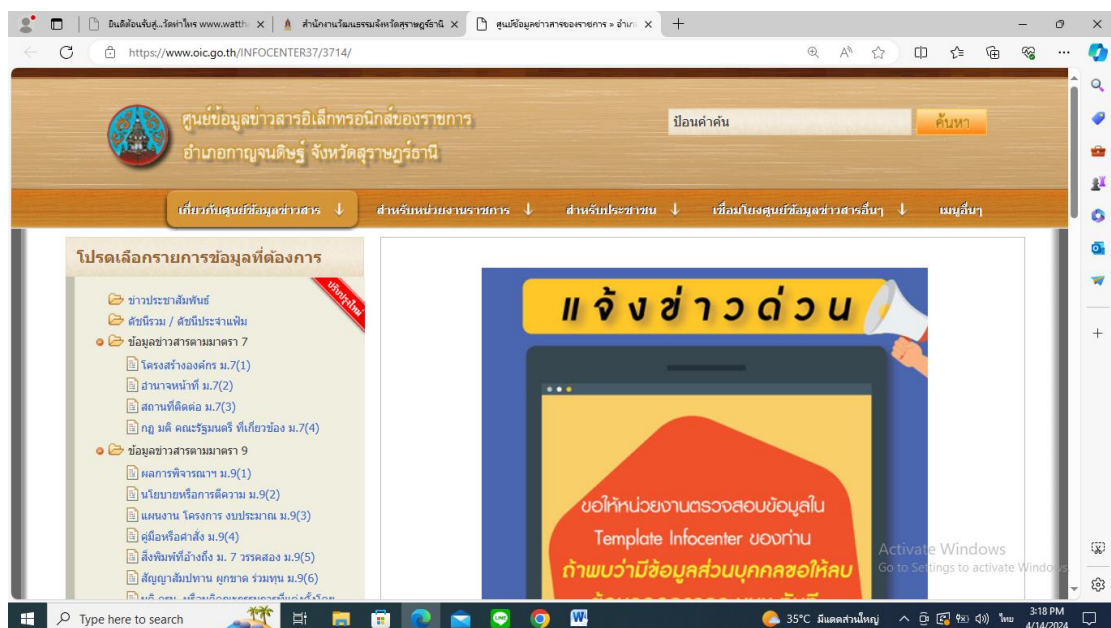
<https://bannasan.go.th/>

ภาพที่ ๔.๓๗ เว็บไซต์เครือข่ายที่ทำการปกครองอำเภอบ้านนาสาร

๑๓) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายที่ว่าการอำเภอกาญจนดิษฐ์

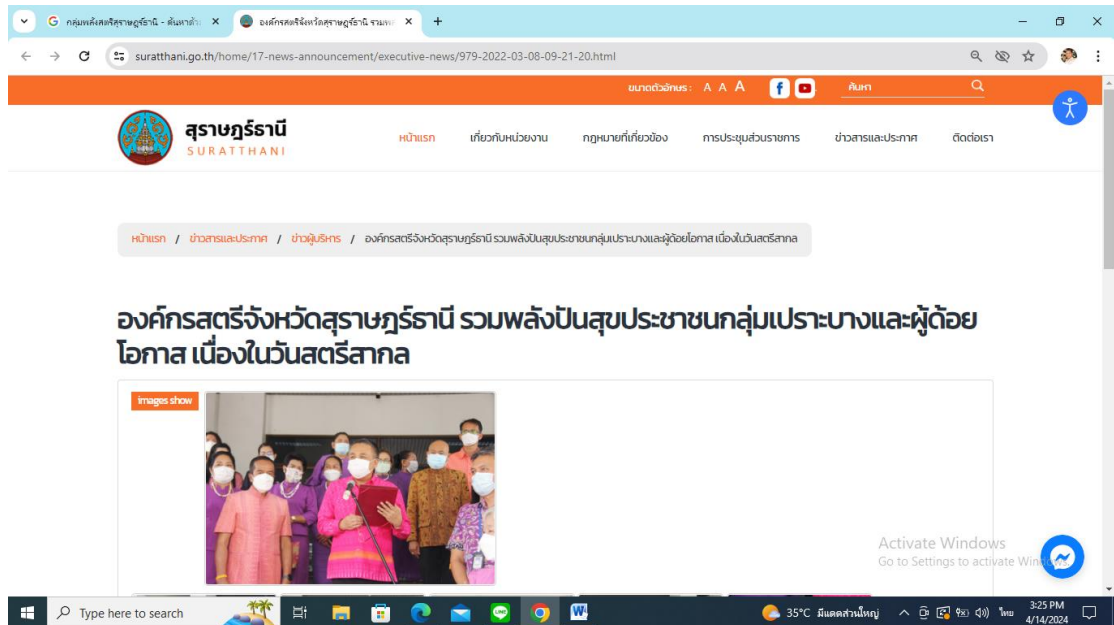
<https://www.oic.go.th/INFOCENTER๓๗/๓๗๑๔/#>

ภาพที่ ๔.๓๘ เว็บไซต์เครือข่ายที่ว่าการ อำเภอกาญจนดิษฐ์

๑๔) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายองค์กรสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

<https://www.suratthani.go.th/home/๑๗-news-announcement/executive-news/๙๗๙-๒๐๒๒-๐๓-๐๘-๐๙-๒๑-๒๐.html>

ภาพที่ ๔.๓๙ เว็บไซต์เครือข่ายองค์กรสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๕) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

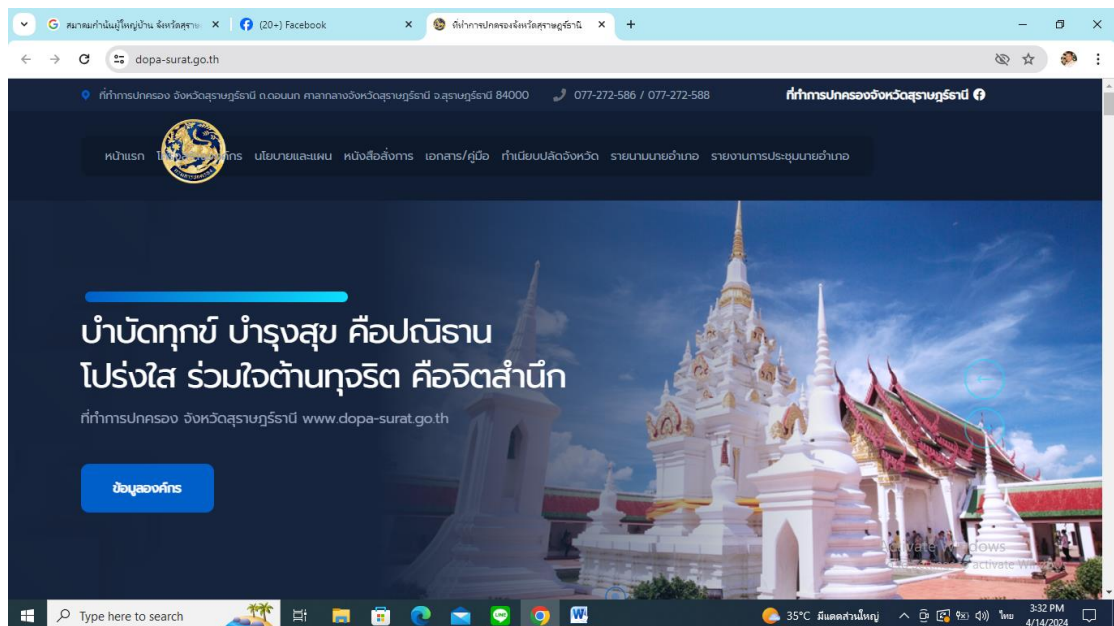
<https://www.suratcity.go.th/web/index.php/th/>

ภาพที่ ๔.๔๐ เว็บไซต์เครือข่ายเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

<https://www.suratcity.go.th/web/>

๑๖) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี

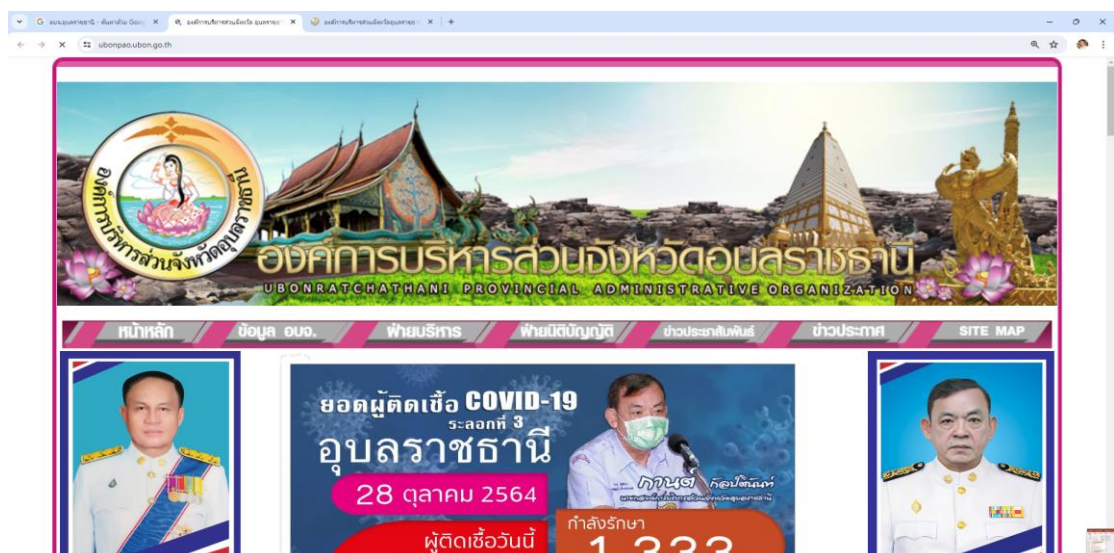

ภาพที่ ๔.๔๑ เว็บไซต์เครือข่ายสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี

<https://dopa-surat.go.th/>

๑๗) กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ทำ MOU กับจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างภาค (ทูตวัฒนธรรม) ในเทศกาลชักพระ เดือน ๑๑ กับเทศกาลแห่เทียนเข้าพรรษา เดือน ๘

ภาพที่ ๔.๔๒ เว็บไซต์เครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี

๔.๑.๔.๓ แพลตฟอร์มการส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (วัดบุญบันเทิง)

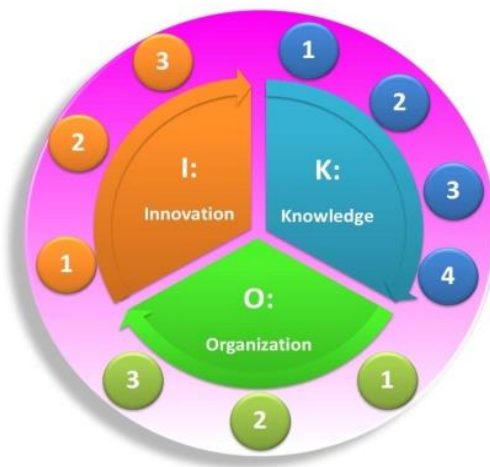

ภาพที่ ๔.๔๓ แฉลงข่าวงานชักพระ

<https://www.suratcity.go.th/web/>

๔.๒ องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระ กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ และการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พร้อมทั้งการลงไปในพื้นที่สัมภาษณ์ ตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์และตีความได้องค์ความรู้ออกมาเป็น “ก้อยโมเดล- KOI: MODEL” ดังภาพและรายละเอียดที่ปรากฏ

ภาพที่ ๔.๔๔ ก้อยโมเดล- KOI: MODEL

KOI: MODEL หมายถึง K: Knowledge องค์ความรู้ ๔ องค์ O: Organization องค์การ ๓ องค์ และ I: Innovation นวัตกรรม ๓ อย่าง มีอธิบายดังต่อไปนี้

K: Knowledge องค์ความรู้ ๔ องค์ คือ ๑) ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ๒) พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ ๓) กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ ๔) เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ อธิบายได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาและศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ หมายถึง ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ได้แก่ ๑) ความเชื่อในการทำเรือพระ คือ ๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ๒) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ๓) ความเชื่อเกี่ยวกับครุช่าง ๒) รูปแบบวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก ๑) รูปทรงเรือพระบก ๒) รูปทรงพญานาค ๓) รูปทรงครุฑ ๔) รูปทรงเรือสุพรรณหงส์ ๓) รูปแบบการตกแต่ง คือ ๑) งานเขียนภาพสี ๒) งานฉลุลายไม้ ๓) งานแกะสลักไม้ ๔) วัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระ คือ ๑) โครงสร้างประกอบด้วยโครงรถยนต์ ๒) วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบกโดยมากจะใช้ไม้เนื้อแข็ง ๓) วัสดุอุปกรณ์การตกแต่งเป็นงานฉลุลายไม้หรืองานภาพจะใช้ไม้กระดานอัด ๔) สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น ๕) อุปกรณ์เครื่องมือช่าง (ค้อน แม็กยิง ตะปู เลื่อย เลื่อยจิ๊กซอร์ เป็นต้น)

ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ หมายถึง ศิลปะลวดลายบนเรือพระที่นิยมใช้กัน ได้แก่ ลายประจำยาม ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก ตัวเรือ ลายกระจังตาอ้อย ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกระจังพันปลา ใช้กับส่วนหลังคาบุษบก ลายกระจังปฏิภาณ ใช้กับส่วนฐานของบุษบก บัวคว่ำ บัวหงาย ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก กาบพรหมศร ใช้กับเสาบุษบกทั้ง ๔ ด้าน ช่วงต่อระหว่างฐานกับเสาบุษบก ก้ามปู ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก และตัวเรือ ลายดอกจันทน์ ใช้กับบริเวณหลังคา เสา ฐาน หน้ากระดานของบุษบก กนกน่องสิงห์ ใช้กับส่วนหลังของนาค เสา หลังคาของบุษบก พุ่มข้าวบิณฑ์ ใช้กับฐานหลังคาบุษบก รวงผึ้ง ใช้กับคันทวยระหว่างเสากับหลังคาของบุษบก ค้างคาว ใช้กับส่วนมุมของบุษบก ช่วงเสากับช่วงหลังคา

ลายเครือเถาว์ ใช้กับหน้าซุ้มประตูของเรือพระ และหน้าจั่วของหลังคาบุษบก ลายเปลวเพลิง ใช้กับการประดับหางนก

๒. พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ หมายถึง ขั้นตอนการทำเรือพระ คือ ๑) เมื่อใกล้วันงาน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มเตรียมงานนับแต่วันเช้าพรรษาทางวัดจะประชุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ๒) เมื่อได้ข้อสรุปและได้ขนาดเรือพระที่ต้องการจึงจัดทำแบบร่างและปรึกษาหาข้อสรุปอีกครั้ง ๓) จัดหาอุปกรณ์โครงสร้างที่จะนำมาทำเรือพระ ๔) เมื่อได้โครงสร้างจึงเริ่มงานโครงสร้างเรือพระ ปัจจุบันมักใช้การขึ้นโครงเหล็กเชื่อมให้ได้ตามขนาดรูปแบบที่ต้องการ ๕) ตกแต่งเรือพระและบุษบก ตามแต่ทักษะของช่างแต่ละวัดว่าจะเลือกใช้ ๖) ประกอบส่วนประกอบต่างๆ ของเรือพระเข้าด้วยกัน แล้วจึงเก็บสัตามต้องการ ๗) เมื่อเรือพระเสร็จแล้วจึงเป็นงานของช่างไฟที่จะประดับไปตกแต่งเรือพระ ๘) หลังจากนั้นจะเป็นงานตกแต่งผ้า ส่วนใหญ่จะเป็นงานของแม่บ้านชุมชนหรือผู้นำชุมชนฝ่ายหญิง มาช่วยกันผูกผ้าสัติดผ้าตกแต่ง ๙) ในกรณีที่ใช้เรือลำเก่าจากปีก่อน เมื่อถึงวันเช้าพรรษาก็ประชุมหารือเช่นกัน

๓. กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ หมายถึง แนวการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง (๒) ควรมีการพัฒนากระบวนการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระ (๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการประกาศยกย่องเกียรติคุณแก่ผู้ที่มีผลงานการอนุรักษ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบงเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ (๕) ประชาชนในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบงเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการ (๖) ควรจัดเวทีภูมิปัญญาพื้นบ้านประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระและสร้างโอกาสในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย (๗) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบงเพื่อการท่องเที่ยว (๘) ควรประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ (๙) การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงประเพณีชักแห่เรือพระบงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต (๑๐) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระกับชุมชนอื่นๆ

๔. เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ หมายถึง กลุ่มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดกลุ่มหลักใหญ่ๆ ไว้ ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ ๑) กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๑๒ วัด ๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร และ ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๗ กลุ่ม เช่น กลุ่มธุรกิจรายย่อย (ผู้ประกอบการร้านค้า-อาหาร) กลุ่มแม่บ้าน อบต. กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

O: Organization องค์การ ๓ องค์ คือ ๑) องค์การคณะสงฆ์สุราษฎร์ธานี ๒) องค์การราชการ ๓) องค์การเอกชน อธิบายได้ดังนี้

๑. องค์การคณะสงฆ์สุราษฎร์ธานี หมายถึง คณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๑๒ วัด เช่น คณะสงฆ์ภาค ๑๖ คณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะสงฆ์อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คณะสงฆ์อำเภอกาญจนดิษฐ์ และคณะสงฆ์อำเภอนาसान ตลอดถึงเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ดังกล่าว เป็นต้น

๒. องค์การราชการ หมายถึง ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี ๔) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ๕) สำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) อบท.ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบล เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน ๓๖ หน่วยงาน

๓. องค์การเอกชน หมายถึง ๑) บริษัท TOYOTA ๒) โรงแรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยว ๓) ผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อย-ร้านค้า-อาหาร ๔) กลุ่มแม่บ้าน อบต. ๕) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี ๗) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๘) กลุ่มผู้สูงอายุสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

I: Innovation นวัตกรรม คือ ๑) Process innovation นวัตกรรมกระบวนการ ๒) Product innovation นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ๓) Service innovation นวัตกรรมระบบบริการ อธิบายได้ดังนี้

๑. Process innovation นวัตกรรมกระบวนการ หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดงานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาว กระบวนการวางแผนจัดสร้างชิ้นงาน อุปกรณ์เรือพนมพระของแต่ละวัด กระบวนการงานวางแผนริ้วขบวนแห่ กระบวนการประดิษฐ์คิดค้นทำร้ายรำโดยครูผู้ฝึกสอนที่มีความเชี่ยวชาญ กระบวนการวางแผนในการเคลื่อนขบวนรถพนมพระไปจอดยังสถานที่ตามที่ได้หมายเลขจัดลากไว้ เป็นต้น

๒. Product innovation นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ หมายถึง เรือพนมพระ ชิ้นงานของเรือพนมพระ เช่น บุษบกพระปางเทโวโรหณะ ลายต่างๆ ที่นายช่างและทีมงานช่วยกันแกะช่วยกันฉลุออกมา เช่น ลายประจายาม ลายกระจิงตาอ้อย ลายกระจิงพันปลา ลายกระจิงปฏิภาณ ลายบัวคว่ำ-บัวหงาย ลายกาบพรหมศร ลายก้ามปู ลายดอกจันทน์ ลายกนกน่องสิงห์ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายรวงผึ้ง ลายคางคาว ลายเครือเถาวัลย์ ลายเปลวเพลิง ชุดเครื่องแต่งกายพื้นถิ่นนักฟ้อนนางรำและนางลาก ชุดผู้ถือป้ายนำขบวน ชุดเครื่องฆ้องและกลองบนเรือพนมพระดนตรีกลองยาวแห่แห่นในขบวนสร้างจังหวะให้นางรำและเพื่อความสนุกสนาน

๓. Service innovation นวัตกรรมระบบบริการ หมายถึง ระบบการบริการ สนับสนุนอาหารและน้ำดื่มในขบวนแห่ ระบบบริการประชาสัมพันธ์ติดต่อและประสานงานของแต่ละวัด ระบบบริการอำนวยความสะดวกในการรับบริจาคปัจจัยของสาธุชน ระบบการ

ให้บริการประพรมน้ำพระพุทธรณ์และสายมงคล กระบวนการประชุมวางแผนส่งเรือพนมพระ
เข้าประกวด กระบวนการวางแผนลำดับขั้นตอนการจัดขบวนแห่เรือพนมพระ กระบวนการ
ฝึกซ้อมนางรำพร้อมทั้งเตรียมเสื้อผ้าหน้าผม กระบวนการจัดวางแผนดูแลให้บริการเฉพาะเรือ
พระวัดของตนตลอด ๑๐ วัน ๑๐ คืน เป็นต้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) พัฒนากิจการกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) เพื่อส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ลงพื้นที่ภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อยที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคณะผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติไว้โดยชัดเจนในบทที่ ๓ แล้วเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทุกประการ โดยสอดคล้องตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่ทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์กำหนด แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ พร้อมนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาความ มีลำดับขั้นตอนรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ภูมิปัญญาและพัฒนากิจการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ พบว่า ๑) ความเชื่อในการทำเรือพระบก คือ (๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากเสด็จไปโปรดพระพุทธรูป ๓ เดือนในช่วงเข้าพรรษา เสด็จมาสู่โลกมนุษย์ ณ สังกัสสนคร ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (๒) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามคตินิยมของชาวไทยได้เป็นปัจจัยที่ช่วยให้พืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์เชื่อว่านาข้าวให้ น้ำ เมื่อเทศกาลชักพระเสร็จสิ้นลงแล้ว จะย่างเข้าฤดูฝนชาวใต้เชื่อว่า “พอพระหลบหลัง” ฝนจะตกหนัก พร้อมทั้งจะปัดน้ำฝนได้จึงถือว่าประเพณีชักพระเป็นการขอฝนไปด้วย (๓) ความเชื่อเกี่ยวกับครุฑ ระลึกถึงพระคุณครุฑตามแบบช่างแต่ละคน ก่อนลงมือทำเรือพระเท่านั้น โดยเฉพาะในปัจจุบันถือเอาฤกษ์สะดวงเป็นฤกษ์ดีในการเริ่มสร้างเรือพระ ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ที่มีการทำเรือพระในจังหวัดใกล้เคียง ๒) รูปแบบวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระ ประกอบด้วย (๑) รูปทรงพญานาค (๒) รูปทรงครุฑ (๓) รูปทรงสุพรรณหงส์ (๓) รูปแบบการตกแต่ง โดยทั่วไปมี ๓ แบบ คือ งานเขียนภาพสี งานฉลุลายไม้ และงานแกะสลัก คือ (๑) งานเขียนภาพสี รูปภาพที่นำมาตกแต่งจะมีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพุทธศาสนา เช่น เป็นเรื่องราวทางพุทธประวัติ คติความเชื่อทางพุทธศาสนา พุทธชดก ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนรก สวรรค์ ภาพสัตว์ในป่าหิมพานต์ เป็นต้น (๒) งานฉลุลายไม้ เรือพระส่วนใหญ่เป็นงานฉลุไม้ เพื่อทำลวดลายชั้นล่างสุดและลดหลั่นขนาดไม้ซ้อนเป็นลายต่างๆ บางลงไปเรื่อยๆ เพราะไม้ยังมีความอ่อนตัวลวดลายได้ง่าย (๓) งานแกะสลักไม้

เทคนิคการแกะสลักไม้โดยใช้ไม้ชิ้นมาแกะสลักลวดลายออกเป็นชั้นๆ แล้วยึดประกบกับโครงเรือโดยเลือกไม้เนื้ออ่อนในพื้นที่ ๔) วัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก แบ่งเป็นส่วนโครงสร้างและงานตกแต่ง คือ (๑) โครงสร้างประกอบด้วยโครงรถยนต์ตั้งแต่ ๔ ล้อขึ้นไป (๒) วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบก โดยมากจะใช้ไม้เนื้อแข็ง (๓) วัสดุอุปกรณ์การตกแต่ง หากเป็นงานฉลุลายไม้หรืองานภาพจะใช้ไม้กระดานอัด ชั้นล่างที่ต้องการความแข็งแรง ลดหลั่นความหนาของไม้เพื่อความสะดวกในการฉลุลาย และความสวยงามโดยมากจะประกบการฉลุลายไม้ควรหนาเกิน ๓ ชั้น (๔) สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น สำหรับพื้นที่กว้างต้องใช้เทคนิคการพ่น สีแอร์บรัช สีที่เลือกใช้คือสีทอง สีแดง สีขาว สีน้ำเงิน สีเหลือง โดดเด่นแต่ไม่ฉูดฉาดจนเกินไป สื่อถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาได้ดี (๕) อุปกรณ์เครื่องมือช่าง ประกอบด้วยค้อน แม็กยิ๊ง ตะปู เลื่อย เลื่อยจิ๊กซอร์ สว่าน สว่านแบบต่างๆ สว่านหน้าตรง เป็นต้น ๒) ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ประกอบด้วย (๑) ศิลปะลวดลายบนเรือพระ มีลายประจำยาม-ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เส้า เพดาน บุษบก ตัวเรือ ลายกระจังตาอ้อย-ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกระจังพันปลา-ใช้กับส่วนหลังคาบุษบก ลายกระจังปฏิภาณ-ใช้กับส่วนฐานของบุษบก ลายบัวคว่ำ บัวหงาย-ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกาบพรหมศร-ใช้กับเส้าบุษบกทั้ง ๔ ด้าน ช่วงต่อระหว่างฐานกับเส้าบุษบก ลายกำมปู-ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เส้า เพดาน บุษบก และตัวเรือ ลายดอกจันทน์-ใช้กับบริเวณหลังคา เส้า ฐาน หน้ากระดานของบุษบก ลายกนกน่องสิงห์-ใช้กับส่วนหลังของนาค เส้า หลังคาของบุษบก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์-ใช้กับฐานหลังคาบุษบก ลายรวงผึ้ง-ใช้กับคันทวยระหว่างเส้ากับหลังคาของบุษบก ลายค้ำคาว-ใช้กับส่วนมุมของบุษบก ช่วงเส้ากับช่วงหลังคา ลายเครือเถา-ใช้กับหน้าซุ้มประตูของเรือพระ และหน้าจั่วของหลังคาบุษบก ลายเปลวเพลิง-ใช้กับการประดับหางนาค ๒) ขั้นตอนการทำเรือพระ ประกอบด้วย (๑) เตรียมงานนับแต่วันเข้าพรรษา ประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (๒) ได้ข้อสรุปจัดทำแบบร่าง (๓) จัดหาอุปกรณ์ (๔) เริ่มงานโครงสร้างเรือพระ (๕) ตกแต่งเรือพระและบุษบก ประกอบลวดลายเข้ากับตัวเรือพระและบุษบก (๖) ขึ้นโครงร่างประกอบส่วนประกอบต่างๆ (๗) งานช่างไฟที่จะประดับไปตกแต่งเรือพระ (๘) งานตกแต่งผ้า เป็นงานของแม่บ้านชุมชนหรือผู้นำชุมชนฝ่ายหญิงมาช่วยกันผูกผ้าสีติดผ้าตกแต่งก่อนนำเรือพระออกไป ประมาณ ๑-๒ วัน ผ้าสีที่นำมาใช้ผูกประดับตกแต่งนั้นต้องเข้ากับสีสนของเรือพนมพระด้วย (๙) ใช้เรือลำเก่าปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือเปลี่ยนสีเรือพระเก่าเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างภายนอกแล้วใช้รถคันเดิมหรือเปลี่ยนสีตกแต่งเพิ่มเติมหรือบางวัดได้รับเรือเก่าของวัดอื่นที่นำมาบริจาค ก็ต้องมีการนำมาปรับปรุงตกแต่งดัดแปลงหรือเปลี่ยนสี

๕.๑.๒ พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑) กิจกรรมการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งออกเป็น ๓ ลำดับขั้นตอน คือ (๑) ขั้นตอน (เตรียมการ) ได้แก่ ๑) เจ้าอาวาสจัดประชุมชาวบ้าน ๒) ที่ประชุมสรุปว่าทำหรือไม่ทำ ๓) ที่ประชุมสรุปว่าทำแบบใด ๔) ที่ประชุมสรุปว่าทำกันเองหรือจ้าง ๕) ที่ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่าย กำหนดขั้นตอนวิธีการพร้อมผู้รับผิดชอบ ๖) ที่ประชุมสรุปงบประมาณได้มาอย่างไร ๗) สิ่งที่ต้องเตรียมมีอะไรบ้าง ๘) ประสานงานกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนอย่างไร? ๙) วางแผนส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างไร? ๑๐) จะสืบทอดกิจกรรมอย่างไร? (๒) ขั้นตอนกลาง (ดำเนินการ)

ได้แก่ ๑) เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ทำ ๒) ติดต่อประสานงานตามที่ได้รับมอบหมาย ๓) แต่ละฝ่ายลงมือดำเนินการไปตามแผนที่ได้วางไว้ ๔) ทันเวลาเป็นไปตามแผนที่กำหนด ๕) ขนาดขนาดใหญ่-เล็ก เรือพระบก-เรือพระน้ำ ๖) ประเภทสวยงาม-ความคิด-สร้างสรรค์ ๗) เตรียมคนสำหรับขบวนแห่ ๘) การแต่งกาย-เสื้อผ้า-หน้า-ผม ๙) ป้ายอัตลักษณ์ที่กำหนดตามเกณฑ์มาตรฐาน ๑๐) ติดต่อกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนทุกระยะ ๙) กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ไปพร้อมกัน ๑๐) สืบทอดกิจกรรมไปพร้อมกันทุกขั้นตอนทุกกลุ่มวัยไปตามปกติทุกวันอย่างกลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ (๓) ขึ้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ๑) ได้เข้าร่วม ๒) มีเรือพนมพระ ๓) มีนางรำ ๔) มีดนตรี ๕) มีการเข้าร่วมริ้วขบวน ๖) ร่วมสมโภช ณ ถนนริมน้ำสะพานนริศ ๗) บริการใส่บาตรพระ ๑๐๐ วัด ๘) บริการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ๙) บริการสายมงคล ๑๐) นำเรือพระส่งกลับวัดโดยสวัสดิภาพ

๒) พัฒนากิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มีลำดับขั้นตอน ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) กำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง (๒) พัฒนาระบบการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (๓) จัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระ (๔) จัดให้มีการประกาศยกย่องเกียรติคุณแก่ผู้ที่มีผลงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ (๕) ควรมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการ (๖) จัดเวทีสร้างโอกาสการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย (๗) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว (๘) ประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ (๙) พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงประเพณีชักแห่เรือพระให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต (๑๐) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระกับชุมชนอื่นๆ

๕.๑.๓ ส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์ พบว่า เครือข่ายการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ๑) กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ จำนวน ๑๑๒ วัด ๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร และ ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวน ๘ องค์กร

๑) เครือข่ายการอนุรักษ์

กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ คณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นความโชคดีที่มีคณะสงฆ์ระดับภาคอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี รองลงมาคณะสงฆ์ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับวัด ดังนั้น คณะสงฆ์ที่เป็นเครือข่ายแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) เครือข่ายคณะสงฆ์ระดับวัดที่ส่งเรือพนมพระเข้าร่วมงาน จำนวน ๑๑๒ วัดทั่วทั้งจังหวัด และ ๒) เครือข่ายวัดที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน ๖ วัด ใน ๓ อำเภอ ที่ได้รับรางวัลถ้วยพระราชทาน จากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี ๒๕๖๗ อีกทั้งเป็นเรือที่ได้นำไปจังหวัดอุบลราชธานี ใน

เทศกาลเข้าพรรษาในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนระหว่างภาค (ทูตวัฒนธรรม) ที่ได้ทำ MOU กันไว้ ประจำปี

กลุ่มเครือข่ายราชการ จำนวน ๔๑ องค์กร ได้แก่ ๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี ๔) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ๕) สำนักการศึกษาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) อปท.ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบล เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน ๓๖ หน่วยงาน

กลุ่มเครือข่ายเอกชน จำนวน ๘ องค์กร คือ ๑) บริษัท TOYOTA ๒) โรงแรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยว ๓) ผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อย-ร้านค้า-อาหาร ๔) กลุ่มแม่บ้าน อบต. ๕) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๖) กลุ่มพลังสตรีสุราษฎร์ธานี ๗) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๘) กลุ่มผู้สูงอายุสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

๒) แพลตฟอร์มเครือข่าย

แพลตฟอร์มเครือข่ายการส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและเครือข่ายสัมพันธ์

ที่	กลุ่มแพลตฟอร์มเครือข่าย	WWW. / https: / ลิงก์
๑	วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มจร:	https://surat.mcu.ac.th/
๒	วัดบุญบันเทิง:	http://๘๔๐๑๐๒๙.webwat.in.th/
๓	สำนักการศึกษาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี:	https://www.suratpao.go.th/frontpage
๔	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี:	https://suratthani.m-culture.go.th/th
๕	สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี:	https://sni.onab.go.th/
๖	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี:	https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/สุราษฎร์ธานี/๓๕๔
๗	สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี:	https://culture.sru.ac.th/
๘	พระสังฆาธิการ ภาค ๑๖	https://sanghatikan.com/monk_pro.php?P=ภาค๑๖#google_vignette

๙	พระสังฆาธิการ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	https://sangkhatakan.com/monk_pro.php?P=ภาค๑๖&PR=สุราษฎร์ธานี
๑๐	วัดท่าไทร ท่าทองใหม่ กาญจนดิษฐ์ สฎ.	https://www.watthasai.com/
๑๑	ที่ว่าการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี	https://www.muangsurat.go.th/
๑๒	ที่ทำการปกครองอำเภอบ้านนาสาร	https://bannasan.go.th/
๑๓	ที่ว่าการ อำเภอกาญจนดิษฐ์	https://www.oic.go.th/INFOCENTER๓๗/๓๗๑๔/#
๑๔	องค์กรสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี	https://www.suratthani.go.th/home/๓๗-news-announcement/executive-news/๔๗๑๔-๒๐๒๒-๐๓-๐๔-๐๔-๒๑-๒๐.html
๑๕	เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี	https://www.suratcity.go.th/web/index.php/th/
๑๖	สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี	https://dopa-surat.go.th/
๑๗	จังหวัดอุบลราชธานีร่วมกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี (MOU):	https://ubon.go.th/๒๕๖๕/

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ ภูมิปัญญาและพัฒนาการการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑) **ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ** ผลการศึกษาพบว่ามียุ ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) ความเชื่อในการทำเรือพระบก ประกอบด้วย (๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา (๒) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (๓) ความเชื่อเกี่ยวกับครุช่าง ๒) รูปแบบวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระ ประกอบด้วย (๑) รูปทรงพญานาค (๒) รูปทรงครุฑ (๓) รูปทรงสุพรรณหงส์ ๓) รูปแบบการตกแต่ง ประกอบด้วย (๑) งานเขียนภาพสี (๒) งานฉลุลายไม้ (๓) งานแกะสลักไม้ ๔) วัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก ประกอบด้วย (๑) โครงรถยนต์ (๒) วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบก (๓) วัสดุอุปกรณ์การตกแต่ง (๔) สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น (๕) อุปกรณ์เครื่องมือช่าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บรรพชนของชาวใต้โดยเฉพาะชาวสุราษฎร์ธานียอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จึงได้นำคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาเป็นแบบแผนในการสร้างสรรค์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามเกี่ยวกับการทำเรือพนมพระอันวิจิตรสวยงามตระการตาตั้งปรากฏในบุญพิธีประเพณีชักพระทอดผ้าป่าแข่งเรือยาว มีความประติษฐานประดอยด้วยรูปทรงต่างๆ มีรูปทรงพญานาคบ้าง รูปทรงครุฑบ้าง รูปทรงสุพรรณหงส์บ้าง เป็นต้น มีการตกแต่งด้วยฝีมือของช่างอันวิจิตรการตาด้วยงานเขียนภาพสีบ้าง งานฉลุลายไม้บ้าง งานแกะสลักไม้บ้าง เป็นต้น ด้วยวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่หาง่ายราคาไม่แพงใช้ความคิดของช่างอย่างสร้างสรรค์ในการทำเรือพระบก มีโครงรถยนต์ วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบก วัสดุอุปกรณ์การตกแต่ง สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น อุปกรณ์เครื่องมือช่าง เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ไปพบเห็นและจากการสัมภาษณ์ ซึ่งสอดคล้อง รายงานการวิจัยของ พยงค์ พรหมชาติ เรื่อง “ทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพนมพระเมืองนครศรีธรรมราช” ที่กล่าวว่า “งานทัศนศิลป์ที่ปรากฏในเรือพระคืองานจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม จิตรกรรมไทยแบบประยุกต์เกี่ยวกับศาสนาเป็นลักษณะการเขียนรูปพระพุทธรูป รูปเทวดา รูปสัตว์หิมพานต์ ประติมากรรมพระลากซึ่งเป็นฝีมือสกุลช่างนครศรีธรรมราช ประติมากรรมประดับตกแต่งคือรูปทรงพญานาค พญาหงส์ และพญาครุฑ ประดับตกแต่งและปกปิดด้วยรูปทรงลวดลายกนกสามตัว ลายกระจังตาอ้อย ลายกระจังใบเทศ สถาปัตยกรรมแบบบุษบกคือเรือนยอด ชุ่มเรือนแก้ว ฐานปัทม์ บันไดทิพย์ เรือนม้า เรือ คาน เสา กำแพงแก้ว รอด และदानปู วัสดุที่ใช้หาได้ท้องถิ่น เช่น ไม้ ผลไม้ ทราย ปูนขาว ปูนน้ำอ้อย เถ้าวัลย์ และวัสดุที่หาได้จากท้องตลาดทั่วไป เช่น กาวหนัองควาย กาวลา

เท็กซ์ ไฟเบอร์กลาส กระดาษ เป็นต้น”^๑ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์ เรื่อง “ศึกษาการทำเรือพนมพระในจังหวัดสงขลา” ที่กล่าวว่า “การทำเรือพนมพระขึ้นเพื่อรักษาประเพณี รูปทรง ลวดลาย สีสนและวัสดุที่หาได้ง่ายไม่พินิจกัน ช่วงล่างของเรือพนมพระ ใช้ไม้ ๒ ท่อนเป็นที่รองรับบุษบก และได้พัฒนามาเป็นใช้ล้อยไม้ และปัจจุบันเป็นโครงรถยนต์ ส่วนรูปทรงของลำเรือ “แม่เรือ” ทำเป็นสี่เหลี่ยมใช้ไม้ไผ่สานเป็นลวดลายทำเป็นแผงปิดทั้ง ๔ ด้าน ส่วนบุษบก วางตรงกลางลำเรือ ตกแต่งด้วยกระดาษสีเงินสีทองตกแต่งลายประดับด้วยผ้าไหมและลูกปัด”^๒

๒) ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ประกอบด้วยศิลปะลวดลายบนเรือพระ มีลายประจำยาม-ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก ตัวเรือ ลายกระจังตาอ้อย-ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกระจังพันปลา-ใช้กับส่วนหลังคาบุษบก ลายกระจังปฏิภาณ-ใช้กับส่วนฐานของบุษบก ลายบัวคว่ำ บัวหงาย-ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกาบพรหมศร-ใช้กับเสาบุษบกทั้ง ๔ ด้าน ช่วงต่อระหว่างฐานกับเสาบุษบก ลายก้ามปู-ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เสา เพดาน บุษบก และตัวเรือ ลายดอกจันทน์-ใช้กับบริเวณหลังคา เสา ฐาน หน้ากระดานของบุษบก ลายกนกน่องสิงห์-ใช้กับส่วนหลังของนาค เสา หลังคาของบุษบก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์-ใช้กับฐานหลังคาบุษบก ลายรวงผึ้ง-ใช้กับคันทวยระหว่างเสากับหลังคาของบุษบก ลายค้ำคาว-ใช้กับส่วนมุมของบุษบก ช่วงเสากับช่วงหลังคา ลายเครือเถา-ใช้กับหน้าซุ้มประตูของเรือพระ และหน้าจั่วของหลังคาบุษบก ลายเปลวเพลิง-ใช้กับการประดับหางนาค ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการทำเรือพนมพระต้องประกอบด้วยศิลปะลวดลายบนเรือพระดังกล่าวแล้วเพื่อความสวยงามเด่นสง่าของเรือตามแนวความคิดของนายช่างซึ่งมีคติความเชื่อตามแนวพระพุทธศาสนา เช่น ลายประจำยาม ที่เสา เพดาน บุษบก ตัวเรือ ลายกระจังตาอ้อยที่ส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกระจังพันปลาที่หลังคาบุษบก ลายกระจังปฏิภาณที่ฐานของบุษบก ลายบัวคว่ำ บัวหงายที่ฐานของบุษบก หลังคาบุษบก ลายกาบพรหมศรที่เสาบุษบก ลายก้ามปู ลายดอกจันทน์ ลายกนกน่องสิงห์ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายรวงผึ้ง ลายค้ำคาว ลายเครือเถา ลายเปลวเพลิง เป็นต้น สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของช่างทำเรือพนมพระ (๖ วัด) เรื่อง “ศิลปะลวดลายบนเรือพระ” ที่กล่าวว่า “ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ ช่างทำเรือพระจะใช้ลวดลายไทยมาตรฐานโดยใช้แม่แบบจากลายกนก ๓ ตัว ผูกลายใช้ในส่วนต่างๆ ของเรือพระ ลวดลายกนกไทยที่นำมาใช้ประดับตกแต่งเรือพระ ได้แก่ ลายประจำยาม ลายกระจังตาอ้อย ลายกระจังพันปลา ลายกระจังปฏิภาณ ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายกาบพรหมศร ลายกระจังรวน ลายก้ามปู ลายดอกจันทน์ ลายน่องสิงห์ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพประนม ลายรวงผึ้ง ลายค้ำคาว ลายเครือเถา ลายเปลวเพลิง เป็นต้น ลายส่วนใหญ่เป็นลายที่ช่างท้องถิ่นดูแบบอย่างจากงานศิลปะภายในวัด ซุ้มประตู หน้าต่าง พระอุโบสถ หอระฆัง เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับช่าง

^๑ พยงค์ พรหมชาติ, “ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรือพระเมืองนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๓๑.

^๒ สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์, “ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๑), หน้า ๕๔.

ว่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับส่วนใดของเรือพระ ซึ่งลายไทยเหล่านี้นิยมใช้ประดับส่วนต่างๆ ของเรือพระบก”^๓ สอดคล้องกับแนวคิด ของ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เรื่อง “นาค: ในวัฒนธรรมภาคใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙.เล่ม ๕” ที่กล่าวว่า “นมพระหรือบุษบก นับเป็นส่วนสำคัญที่สุดของเรือพระ จะมีการประดิษฐ์ประดอยกันอย่างสุดฝีมือ หลังคาบุษบกนิยมทำเป็นรูป จตุรมุข หรือทำเป็นจตุรมุขซ้อน รูปทรงชะลูด งามสง่าสะดุดตาตกแต่งด้วยหางหงส์ ซ่อฟ้า ใบระกา ลายกระจง ฐานพระ บัวปลายเสา คันทวย เป็นต้น เสาบุษบก มีลายแทงหยวก หรือใช้กระดาดสาและ ลวดลายปิดอย่างประณีตงดงามทุกส่วน ยอดของบุษบกจะลักษณะเรียวยาวชะลูดสมส่วน ปลายสุดมักใช้ ลูกแก้วฝังไว้เมื่อต้องแสงแดดจะทอแสงงามระยับ จากปลายยอดบุษบกจะมีธงราวทำด้วยผ้าหลากสี ผูกห้อยโยงไปยังส่วนต่างๆ ของประทุนหัวและท้ายเรือ นอกจากเพื่อความสวยงามแล้วยังช่วยพยุงให้ บุษบกทรงตัวอยู่ได้อย่างมั่นคง”^๔

๕.๒.๒ พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในจังหวัด สุราษฎร์ธานี จากการศึกษาพบว่า ประกอบด้วยการเตรียมงาน ประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จนได้ ข้อสรุปจัดทำแบบร่าง แล้ว จัดหาอุปกรณ์ จากนั้นก็เริ่มงานโครงสร้างเรือพระ ตกแต่งเรือพระและ บุษบกให้มีลวดลายเข้ากับตัวเรือพระและบุษบก แล้วขึ้นโครงร่างประกอบส่วนประกอบต่างๆ จนแล้ว เสร็จ หลังจากนั้นก็เป็นงานช่างไฟที่จะประดับไปตกแต่งเรือพระ ตกแต่งผูกผ้าเป็นงานของแม่บ้าน ชุมชนหรือผู้นำชุมชนฝ่ายหญิงมาช่วยกันผูกผ้าสีติดผ้าตกแต่งก่อนนำเรือพระออกไป ผ้าสีที่นำมาใช้ผูก ประดับตกแต่งนั้นต้องเข้ากับสีสนของเรือพนมพระด้วย ถ้าใช้เรือลำเก่าปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือ เปลี่ยนสีเรือพระเก่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การทำเรือพนมพระเป็นกิจกรรมขนาดใหญ่ต้องใช้ความ ร่วมมือจากพระสงฆ์ภายในวัดชาวบ้านพ่อค้าข้าราชการในท้องถิ่นร่วมกันคิดร่วมกันทำสร้างสรรค์ เริ่ม ตั้งแต่จัดประชุมระดมความคิดเห็นแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบช่วยกันประสานความร่วมมือจากสมาชิก ทุกฝ่าย สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าอาวาส เรื่อง “ขั้นตอนการดำเนินการทำเรือพระ” ที่ กล่าวว่า “พัฒนาการทำเรือพนมพระ มีลำดับขั้นตอนวิวัฒนาการของการสร้างเรือพนมพระของ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่ขั้นต้น (เตรียมการ) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) และขั้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ขั้นต้น (เตรียมการ) ขั้นกลาง (ดำเนินการ) ขั้นปลาย (สรุปผล) กล่าวคือ ๑) ขั้นต้น (เตรียมการ) ได้แก่ ๑) เจ้าอาวาสจัดประชุมชาวบ้าน ๒) ที่ประชุมสรุปว่าทำหรือไม่ทำ ๓) ที่ประชุมสรุปว่าทำแบบใด ๔)

^๓ สัมภาษณ์ คุณศิวก ร.แจ้งอักษร, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณชัยณรงค์ พิมพ์ดี, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณสัมพันธ์ แสงจันทร์, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณเขงศักดิ์ ศิริยงค์, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณวิรัตน์ วตะภรณ์, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณโยธิน เพ็งรัตน์, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณสุคนธ์ รุ่งแดง, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ คุณวิรัตน์ วตะภรณ์, ช่างทำเรือพนมพระ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^๔ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “นาค: ในวัฒนธรรมภาคใต้,” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙. เล่ม ๕. (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙), หน้า ๓๓-๓๖.

ที่ประชุมสรุปว่าทำกันเองหรือจ้าง ๕) ที่ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานแต่ละฝ่าย กำหนดขั้นตอนวิธีการพร้อมผู้รับผิดชอบ ๖) ที่ประชุมสรุปงบประมาณได้มาอย่างไร ๗) สิ่งที่ต้องเตรียมมีอะไรบ้าง ๘) ประสานงานกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชนอย่างไร? ๙) วางแผนส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างไร? ๑๐) จะสืบทอดกิจกรรมอย่างไร? ๒) ชั้นกลาง (ดำเนินการ) ได้แก่ ๑) เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ทำ ๒) ติดต่อประสานงานตามที่ได้รับมอบหมาย ๓) แต่ละฝ่ายลงมือดำเนินการไปตามแผนที่ได้วางไว้ ๔) ทุ่มเวลาเป็นไปตามแผนที่กำหนด ๕) ขนาดขนาดใหญ่/เล็ก เรือพระบก/เรือพระน้ำ ๖) ประเภทสวยงาม/ความคิด/สร้างสรรค์ ๗) เตรียมคนสำหรับขบวนแห่ ๘) การแต่งกาย/เสื้อผ้า/หน้า/ผม ๙) ป้ายอัตลักษณ์ที่กำหนดตามเกณฑ์มาตรฐาน ๑๐) ติดต่อกับเครือข่ายคณะสงฆ์บ้านเมืองและเอกชน ทุกระยะ ๙) กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ไปพร้อมกัน ๑๐) สืบทอดกิจกรรมไปพร้อมกันทุกขั้นตอนทุกกลุ่มวัยไปตามปกติทุกวันอย่างกลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ ๓) ชั้นปลาย (สรุปผล) ได้แก่ ๑) ได้เข้าร่วม ๒) มีเรือพนมพระ ๓) มีนางรำ ๔) มีดนตรี ๕) มีการเข้าร่วมริ้วขบวน ๖) ร่วมสมโภช ณ ถนนริมน้ำสะพานนริศ ๗) บริการใส่บาตรพระ ๑๐๐ วัด ๘) บริการประพรมน้ำพระพุทธรณ์ ๙) บริการสายมงคล ๑๐) นำเรือพระส่งกลับวัดโดยสวัสดิภาพ”^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์ควรนำผลการศึกษาวิจัยไปดำเนินการโดยนำไปใส่ไว้ในแผนส่งเสริมสนับสนุน ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะ ประเพณีวัฒนธรรมการลากพระ อันเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒) ภาครัฐควรนำไปใส่ไว้ในประเด็นสำคัญของชาติในรอบ ๑๒ เดือนเพื่อจัดงบประมาณสนับสนุนในแผนงานการท่องเที่ยวไทยเผยแพร่ออกไปทั่วโลก ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมกิจกรรมตลอดชมความสวยงามของเรือพระลาก

๓) เอกชนควรให้การสนับสนุนและเข้าร่วมการออกร้านตั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มาร่วมลงทุนและเข้าร่วมงาน โดยยกระดับการท่องเที่ยวแบบเสรีในภูมิภาคอาเซียนและนอกอาเซียน ไปพร้อมๆ กัน

^๕ สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส, เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๖;
 สัมภาษณ์ พระวรญาณชัย จารุโก, เจ้าสำนักสงฆ์แหลมทองทราย, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๖;
 สัมภาษณ์ พระปลัดสมนึก อมรรธโม, เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๖;
 สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิม สิริวงโณ, เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๖;
 สัมภาษณ์ พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสโร, เจ้าอาวาสวัดกตาค, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๖;
 พระครูฤๅษ วิชาโย, เจ้าอาวาสวัดเขาพระนัม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖;
 สัมภาษณ์ พระใบฎีกาไพโรจน์ ธรรมวิโร, เจ้าอาวาสวัดสนธิ์, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๖;
 สัมภาษณ์ พระเสวี พุทธิสีโล, วัดควนสุบรรณ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๖.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑) คณะสงฆ์ควรนำผลการวิจัยไปใช้กับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) กับพันธกิจ ๘ ด้าน โดยเฉพาะด้านที่ ๑ และ ๘ (ศีลธรรมและวัฒนธรรม+สามัคคี) ใส่ไว้ในแผนพัฒนานั้น ภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดถึงส่งเสริมให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวของประชาชนในท้องถิ่น

๒) ภาครัฐเป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต้องส่งเสริมประเพณีลากพระปักใต้ด้วยการใส่ไว้ในแผนพัฒนาประจำปีงบประมาณ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่หรือพันธกิจตามพระราชบัญญัติของแต่ละสถาบัน ซึ่งในภาพรวมทุกมหาวิทยาลัยจะมีพันธกิจคล้ายๆ กัน ๔ ด้าน ประกอบด้วย การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ต้องบรรจุไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรตนเอง

๓) ภาคเอกชนก็ต้องมีการหน้าที่รับผิดชอบตามไปด้วยช่วยสนับสนุนส่งเสริมศิลปะประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ทั้งของภาครัฐและภาคคณะสงฆ์ เพื่อให้ทั้งสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์อยู่รอดด้วยการเป็นผู้มีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การสืบสานต่อยอดองค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาเรือพนมพระท้องถิ่นภาคใต้โดยผ่านโรงเรียนประถมมัธยมและอุดมศึกษา

๒) คุณค่าและภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับประเพณีลากพระภาคใต้ผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา

๓) การยกระดับภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมการชักพระทอดผ้าป่าหนึ่งเดียวของจังหวัดสุราษฎร์ธานีขึ้นสู่ความเป็นมรดกโลก

๔) คุณค่าและสีสันแห่งสายน้ำ: ประเพณีชักพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร, การอนุรักษ์ศิลปะไทย: ในโอกาสวันคล้ายวันสถาปนากรมศิลปากรครบ ๘๙ ปี, กรุงเทพฯ: หอสมุดส่วนกลาง, ๒๕๓๗.

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดยะลา, การเชื่อมโยงเครือข่ายผลไม้ของสหกรณ์ในจังหวัดยะลา, ยะลา: สำนักงานสหกรณ์จังหวัดยะลา, ๒๕๖๓.

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร, ประเพณีชักพระหรือลากพระ, กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๓๖.

กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย งานส่งเสริมเครือข่าย, องค์ประกอบของเครือข่าย: การพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน, กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์, ๒๕๖๖.

กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนวพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

ฉวีงาม มาเจริญ, ไม้มงคล, กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๓๘.

ชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ, การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

ถิต พรหมมาณพ, ภูมิศาสตร์พลัง เมืองในพลังรัก หนังสือรำลึกงานปีใหม่ จังหวัดพัทลุง ๒๕๓๙, พระนครศรีอยุธยา: ธรรมพิทยาคาร, ๒๕๒๔.

เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔.

ธนิช เลิศชาญฤทธ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔.

นฤทธิ์ วัฒนภู, ลวดลายฉลุ, กรุงเทพฯ: วาดศิลป์, ๒๕๕๔.

บุญมาก ศิริเนาวกุล, “พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์”, เติลนิวส์, ๑๑ มกราคม ๒๕๔๓, หน้า ๑๑.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ และสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, กาญจนดิษฐ์: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์, ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้: ว่าด้วยภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน ครบเครื่องเรื่องเมืองใต้, กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๘.

- ประเวศ วะสี, การศึกษาของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖.
- พรทิพย์ กาญจนวนิช และคณะ, การจัดการความรู้สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน, กรุงเทพฯ: สำนักงาน ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว, **ชุดหลักสูตร: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๕**, กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฤตมโ (จำปาทอง), **พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**, กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- พระยาอนุমানราชธน, **ศิลปสงเคราะห์**, กรุงเทพฯ: บรรณาการ, ๒๕๑๕.
- พระราชรัตนกวี (เกตุ แสงหิรัญ), **ประโยชน์ของการแห่: หนังสือที่ระลึกงานแห่พระและทอดผ้าป่า, สุราษฎร์ธานี: สหิทธิประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๐๖.**
- พระวิจิตรวรสาสน์, **เอกสารเสด็จตรวจราชการเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย**, กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๖๔.
- พิทยา บุชวรรัตน์, **ชุดตำรา: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๕**, กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๕.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม, **ขนบธรรมเนียมประเพณีในคหิชาบ้าน อันดับ ๑๒**, สงขลา: มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒.
- ยศ สันตสมบัติ, **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๖.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, **การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- วิทย์ พินคณเงิน, **ศิลปกรรมและการช่างของไทยและโบราณสถานบางแห่งของไทย**, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๓.
- วิบูลย์ ลิ้มวรรณ, **ศิลปะไทยน่ารู้**, กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๙.
- วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง, **แสงใต้ในมรสุม**, กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๔๗.
- สนิท พลเดช สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และจริน ศิริ, **โพเน: สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๘**, กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์, ๒๕๔๒.
- สัญญา วัชรพันธ์, **วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน ๑๑ ของชาวสงขลา**, สงขลา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๕.
- สามารถ จันทรสุรีย์, **ภูมิปัญญาชาวบ้าน**, กรุงเทพฯ: พรินท์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖.
- สายันต์ ไพเราะญจิตร, **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๕๐.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, **ลากพระ: ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๔๒ เล่มที่ ๑๔**,
กรุงเทพฯ: สยามเพรสแมเนจเม้นท์, ๒๕๔๒.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, **“นาค: ในวัฒนธรรมภาคใต้” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙**
เล่ม ๕. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙.

สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, **น้ำ: บ่อเกิดวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, **รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
หมู่บ้าน, ๒๕๔๗.

เสรี พงศ์พิศ, **คืนสู่รากเหง้า: ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน**, กรุงเทพฯ:
เทียนวรรณ, ๒๕๒๙.

เสรี พงศ์พิศ, **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: รากฐานการพัฒนาในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**,
กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖.

อคิน รพีพัฒน์, **“การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ”**, **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ**
เพื่อการพัฒนา, ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๗.

อารี สุทธิพันธุ์, **ศิลปะกับมนุษย์**, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙.

อารีลักษณ์ อุดมแก้ว, **ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย**, นนทบุรี: ชมิงท์บุ๊คส์จำกัด, ๒๕๕๘.

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, **ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย**, กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘.

เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**,
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

จุลดิษฐ์ อุปฮาด, **“ยุทธศาสตร์การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชน**
อำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา**
การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์,
๒๕๕๓.

เจษฎ์ พรหมวังชา, **“การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวน บ้านฝายมูล อำเภอน้ำขุ่น**
จังหวัดน่าน”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ**
ศิลปะและวัฒนธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

ฉลาด จักรพิมพ์, **“ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง: การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการ**
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคอีสานตอนบน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา**
วัฒนธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.

ชนากิตติ์ ราชพิบูลย์, **“การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์และผลกระทบต่อนักเรียน**
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์**
มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์และเทคโนโลยี, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๓.

- ชัยวิชิต ทันทพร, “กระบวนการเรียนรู้การเข้าสู่อาชีพช่างทำบั้งไฟจังหวัดยโสธร”, **สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.
- ฉานภาณุ มงคลฤทธิ์, “ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อการตลาดและการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลบนเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ณัฐมน พุ่มงาม, “แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนตลาดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **สารนิพนธ์ปริญญาผังเมืองบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมือง**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘.
- ธวัชชัย กลุณรา, “การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.
- ธีรศักดิ์ ทองนุ้ยพราหมณ์, “การศึกษาลวดลายประดับที่ปรากฏบนเรือพนมพระในเทศกาลชักพระ สุราษฎร์ธานี ปี ๒๕๔๙”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมท้องถิ่น**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๔๙.
- นฤดล จิตสกุล, “แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเรือพนมพระ”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- บรรเจิด ตะกุดเต็ม, “เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยเบิ้ง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.
- บุษบา กิตติจันทโรภาส, “เทียนพรรษา: รูปแบบการจัดการเพื่อสร้างความร่วมมือในการสืบสานประเพณีแห่เทียนพรรษาของชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔.
- ประจักษ์ ไผ่เจริญ, “การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).
- ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, “เครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.
- พงศพร พินิจวัฒน์, “ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย”, **สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

พยงค์ พรหมชาติ, “ศึกษาทัศนศิลป์และความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องพระเมืองนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙.

พระไชยยา พิณบรรเลง, “การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

พระปรมินทร์ มาลคณโธ (พรมการ), “แนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีชักพระในเขตเทศบาลนครสงขลา”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

พระมหาฐิติพงศ์ ชูจิตต์, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษาประเพณีชักพระจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑.

ภาพิมล สีไหม, “การส่งเสริมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลวัดประดู่อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น**, บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕.

มาริน ทองเจือ, “รูปแบบและกลยุทธ์การสร้างเนื้อหาของนักรีวิวอาหารบนแพลตฟอร์ม TikTok”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม)**, บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๕.

ยุพา เรืองพุ่ม, “การสืบทอดช่างฝีมือ: ไร่กล้วยมังกรของจังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต (ไทยศึกษา)**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์, “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่องประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านบางตาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต ๕”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐.

วราลี นิลนนท์, “การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓.

วิภารัตน์ อ่อนแก้ว, “ขนบธรรมเนียมประเพณีชักพระของเทศบาลตำบลโคกโพธิ์ อำเภอโคกโพธิ์จังหวัดปัตตานี”, **การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น**, บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

สนอง อุปลา, “พัฒนาการประเพณีผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา**, บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๖.

สมเกียรติ ภูมิศิริไพบูลย์, “ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๑.

สากล สุขสวัสดิ์, “ศึกษาประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิ, ๒๕๓๗.

อรรถรัตน์ ตาเมืองมูล, “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างประกอบร่มผ้าในจังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีพศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

อ่อนตา ยวนเกิด, “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการทำเรือพระบกในอำเภอกาญจนดิษฐ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

อังกูล สมคะเนย์, “รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

อุษณีย์ เสือดี, “การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

เอกรัฐ อินตะวงศา, “การถ่ายทอดความรู้อาชีพช่างปั้นสิ่งในจังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีพศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

(๓) รายงานวิจัย:

กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, “ภูมิปัญญาท้องถิ่น: นวัตกรรมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”, **รายงานการวิจัย**, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน): กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘.

กานดา เต๊ะขันหมาก, “เรื่องกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านปึกหิน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี”, **รายงานวิจัย**, ศูนย์ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๓๓.

ชวน เพชรแก้ว และคณะ, “การสำรวจเบื้องต้นทรัพยากรทางวัฒนธรรม อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **รายงานการวิจัย**, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, ๒๕๒๘.

ฐาศุภร์ จันประเสริฐ และคณะ, “กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่การพัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนไทยพวนจังหวัดนครนายก”, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปี งบประมาณ ๒๕๕๘**, สถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘.

ธนวัฒน์ เลขาพันธ์ และรอฮานา แวดอเลาะ, “การนำเอกลักษณ์เรือพระในประเพณีวันสารทเดือนสิบสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”, **รายงานการวิจัย**

ทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๖๓.

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และคณะ, “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในงานช่างฝีมือ”, **รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙.**

รัตน์ ยืนนาน, “ประเพณีชักพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, ๒๕๒๖.**

รัศมี ชูทรงเดช และคณะ, “โครงการโบราณคดีบนพื้นที่ราบสูงในอำเภอปางมะผ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, **รายงานการวิจัย, ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๒.**

วีระศักดิ์ จุลดาลัย และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยโส้อำเภอโพนสวรรค์จังหวัดนครพนม”, **รายงานการวิจัย, ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๙.**

ศุภกร มณีภาค และคณะ, “โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่าอำเภอดอยเต่าจังหวัดเชียงใหม่”, **รายงานการวิจัย, ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘.**

อดุยเดช ตันแก้ว และคณะ, “การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานศิลปวัฒนธรรมการทำเทียนพรรษาอย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษาชุมชนวัดศรีประดู่ วัดพระธาตุหนองบัว และวัดทุ่งศรีเมือง”, **รายงานการวิจัย, คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.**

เอกรินทร์ พึ่งประชา, “เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดระบบและความมั่นคงอาหารของชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย”, **รายงานวิจัย, ทุนอุดหนุนการวิจัย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๕.**

(๔) บทความ:

วิจิตรา อุตมะมุณี และคณะ, “กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาขบวนแห่เรือพระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา”, **วารสารศิลปศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๕๔-๖๑.**

สมปอง มุกดาร์ตัน, “สีสันของความศรัทธา: เรือพระโคกโพธิ์ในปัจจุบัน”, **วารสารภูมิแล, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔): ๕๗-๖๔.**

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, “ภูมิปัญญาไทย”, **วารสารพัฒนาชุมชน, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๓๕): ๗๗-๗๘.**

สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ, “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกของตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่”, **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๖๑): ๒๗๗-๒๘๘.**

สุรริรักษ์ วงษ์ทิพย์, “เครือข่ายสังคมออนไลน์: กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์เพื่อดึงดูดผู้บริโภคในยุคดิจิทัล”, วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑-๓๖.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, **อปท. ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.dla.go.th/servlet/ShowLinkServlet?_mode=map&provinceId=๘๔ [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

กระทรวงอุตสาหกรรม, **โครงการสืบสานวิถีวัฒนธรรมไทยไปสู่การปฏิบัติ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลพบุรี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://jitiwat1234.blogspot.com/p/๓.html> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ ฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ, **นครสุราษฎร์ธานี จัดแถลงข่าวงานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าและแข่งเรือยาวฯ ประจำปี ๒๕๖๖ นับเป็นปีที่ ๙๙**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.suratcity.go.th/web/index.php/th/content_page/item/๑๔๘๑๙-๒๕๖๖-๙๙ [๑๔ เมษายน ๒๕๖๗].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุราษฎร์ธานี, **กลุ่มเครือข่ายราชการ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/สุราษฎร์ธานี/354> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

จิตติวัฒน์, **ชีวิตและวัฒนธรรมไทย: การสืบทอดวัฒนธรรมไทยกับความสำคัญในการพัฒนาสังคม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://jitiwat1234.blogspot.com/p/3.html> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, **การสืบทอดทางวัฒนธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://nattawats.blogspot.com/2013/04/cultural-inheritance.html> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

ทีมช่างเรือพระวัดแหลมทอง, **เรือพนมพระวัดแหลมทอง ๒๕๖๒**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/100079452311547/posts/2459999847621213/> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๗].

ไทม์คอนซัลต์ติ้งจำกัด, **อิทธิพลของแพลตฟอร์มดิจิทัล สื่อกลางที่จำเป็นต้องมีการกำกับดูแล**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.timeconsulting.co.th/what-is-digital-platforms> [๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗].

ประเพณีไทยดอทคอม, **ประเพณีท้องถิ่นใต้-ลากพระหรือชักพระ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.openbase.in.th/node/7373> [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].

ไพฑูรย์ ทองสม, **แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาชุมชน: เอกสารประกอบการสอนรายวิชาทักษิณศึกษา, ๒๕๕๖**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tsu.ac.th/clw/main/files_sec2.pptx [๒๔ เมษายน ๒๕๖๗].

- ไพฑูรย์ ทองสม, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาทัศนศึกษา: แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tsu.ac.th/clw/main/files_sec2.pptx [๒๕ เมษายน ๒๕๖๗].
- วชิรา ทองสุข, แพลตฟอร์ม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://talkataka.com/blog/what-is-a-platform/> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๗].
- วัดท่าไทร, ประเพณีห่อข้าวต้มลูกโยน (แหงต้ม) กว่า ๓๒ ปีแห่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพุทธ ภูมิปัญญาไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.watthasai.com/pn_horkaotom.htm [๕ เมษายน ๒๕๖๗].
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอบ้านนาสาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอบ้านนาสาร> [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี> [๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๖].
- วิมล คำศรี, คู่มือบ้านควนเมือง: ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/431/1/ประเพณีลากพระเมืองปากพนัง.pdf> [๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖].
- วีระศักดิ์ จันทรสงแสง, ชักพระโคกโพธิ์: พุทธประเพณีกลางถิ่นอิสลาม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sarakadee.com/2004/01/09/chakpra/> [๖ ธันวาคม ๒๕๖๖].
- ศิลป์ พีระศรี (ศาสตราจารย์), ความหมายของช่างฝีมือ: ศิลปะสงเคราะห์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.finearts.go.th/chantaburilibrary/view/19895-ศาสตราจารย์ศิลป์-พีระศรี-บิดาแห่งวงการศิลปะ> [๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๖].
- สำนักงานศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.suratpao.go.th/content/structure> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช, การสร้างเครือข่าย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.khorat.doae.go.th/web/attachments/article/๔๕๓/การสร้างเครือข่าย.doc> [๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗].
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sni.onab.go.th/th/page/item/index/id/18> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://suratthani.m-culture.go.th/th> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA), เชียงใหม่วิถีเมืองสร้างสรรค์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.cea.or.th/th/single-research/Creative-City-Chiangmai> [๘ สิงหาคม ๖๖].
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, กลุ่มเครือข่ายราชการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://culture.sru.ac.th/> [๑๒ เมษายน ๒๕๖๗].

สำนักสงฆ์แหลมทองทราย, ประวัติความเป็นมาสำนักสงฆ์แหลมทองทรายและสภาพทาง
ภูมิศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://g.co/gemini/share/6f25e43c53b6> [๒๗
เมษายน ๒๕๖๗].

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ผลการจับฉลากลำดับเรือพนมพระทางบกและขบวนแห่,
[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.suratpao.go.th/frontpage> [๑๒ เมษายน
๒๕๖๗].

อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ข้อมูลทั่วไปของอำเภอกาญจนดิษฐ์, [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/maps/place/@9.0811449,99.5544066,11z/data> [๑๑ มกราคม ๒๕๖๗].

อิสริยะ ไพรีพายฤทธิ, การใช้เทคโนโลยี Open Source ในการพัฒนาซอฟต์แวร์, [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: <http://www.isriya.com/files/oss-development-slide.pdf> [๓๐ ตุลาคม
๒๕๖๗].

(๖) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สนทนากลุ่ม คุณศิวกกร แฉ่งอักษร, คุณชัยณรงค์ พิมพ์ดี, คุณสัมพันธ์ แสงจันทร์, คุณเชวงศักดิ์ ศิริ
ยงค์, คุณวิรัตน์ วตะภรณ์, คุณโยธิน เพ็งรัตน์, คุณสุคนธ์ รุ่งแดง, คุณวิรัตน์ วตะภรณ์, คุณ
ศิวกกร แฉ่งอักษร, นายช่างผู้ทำเรือพนมพระ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สนทนากลุ่ม พระครูพิพัฒน์จันโทภาส, เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง, พระวรญาณชัย จารุโภ, เจ้าสำนักสงฆ์
แหลมทองทราย, พระปลัดสมนึก อมรธมโม, เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ; พระปลัดเฉลิม
สิริวงโณ, เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์, พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสาร, เจ้าอาวาสวัดกตาค,
พระฐกฤต วิชโย, เจ้าอาวาสวัดเขาพระนัม, พระใบฎีกาไพโรจน์ ธมมวีโร, เจ้าอาวาสวัด
สนธิ์, พระเสวี พุทธสีโล, วัดควนสุบรรณ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนองานวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๒๗/๒๕๖๗

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ
บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
(Promotion of Innovation for Conservation and Continuation of the
Wisdom of Making Phnom Phra on and Online Digital Database in
Surat Thani Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800767047

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

ผู้วิจัยหลัก: พระครูปริยัติธำรงคุณ, ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิวิโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๒๗/๒๕๖๗

วันที่ให้การรับรอง: ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑๐ เมษายน ๒๕๖๘

ภาคผนวก ข.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

๑) กลุ่มที่ ๑ ผู้ที่เคยทำเรือพนมพระบกในอดีตของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร

อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ๔ ท่าน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	พระครูพิพัฒน์จันทโทภาส,	เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง,	๑๒ กันยายน ๒๕๖๗
๒	คุณสมชาย ปลอดมุสิก,	อดีตช่างเรือพนมพระ,	๑๗ กันยายน ๒๕๖๗
๓	คุณศิวกกร แจ้งอักษร,	อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๗
๔	คุณสมพร ไกรผล,	อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

อำเภอกาญจนดิษฐ์ ๔ ท่าน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	พระครูโสภาสรตนากร,	เจ้าอาวาสวัดพวง เจ้าคณะตำบลช้างขวา,	๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๗
๒	คุณประจวบ เจียมสกุล,	ปราชญ์ชาวบ้าน อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๗
๓	คุณสุคนธ์ รุ่งแดง,	ครูสอนดนตรีไทย อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๕ ตุลาคม ๒๕๖๗
๔	คุณศุภเศรษฐ พุฒตา,	อดีตช่างทำเรือพนมพระวัดกงตาก,	๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

อำเภอบ้านนาสาร ๔ ท่าน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	พระปลัดสมนึก อมรธมโม,	เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ,	๒๕ กันยายน ๒๕๖๗
๒	คุณวิรัตน์ วตะภรณ์,	อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๖ ตุลาคม ๒๕๖๗
๓	คุณสุคนธ์ รุ่งแดง,	อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๕ ตุลาคม ๒๕๖๗
๔	คุณโยธิน เพ็งรัตน์,	อดีตช่างทำเรือพนมพระ,	๒๙ กันยายน ๒๕๖๗

๒) กลุ่มที่ ๒ ผู้ที่เป็นช่างทำเรือพนมพระ ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน อำเภอละ ๓ คน

อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ๓ คน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	คุณศิวกกร แจ้งอักษร,	ช่างทำเรือพนมพระ,	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๗
๒	คุณชัยณรงค์ พิมพ์ดี,	ช่างทำเรือพนมพระ,	๑ ตุลาคม ๒๕๖๗
๓	คุณสัมพันธ์ แสงจันทร์,	ช่างทำเรือพนมพระ,	๙ ตุลาคม ๒๕๖๗

อำเภอกาญจนดิษฐ์ ๓ คน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
-----	----------	---------	-------------

๑	คุณเชวงศักดิ์ ศิริยงค์,	ช่างทำเรือพนมพระ สำนักสงฆ์แม่โมกข์,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๒	คุณวิรัตน์ วตะภรณ์,	ช่างทำเรือพนมพระ วัดท่าไทร,	๖ ตุลาคม ๒๕๖๗
๓	คุณโยธิน เพ็ญรัตน์,	ช่างทำเรือพนมพระ วัดพุทธเจดีย์,	๒๙ กันยายน ๒๕๖๗

อำเภอบ้านนาสาร ๓ คน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	คุณสุคนธ์ รุ่งแดง,	ช่างทำเรือพนมพระ,	๕ ตุลาคม ๒๕๖๗
๒	คุณวิรัตน์ วตะภรณ์,	ช่างทำเรือพนมพระ,	๖ ตุลาคม ๒๕๖๗
๓	คุณศิวกร แจ่มอักษร,	ช่างทำเรือพนมพระ,	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๗

๓) กลุ่มที่ ๓ กลุ่มผู้สนับสนุนช่างที่ทำเรือพนมพระบก ในพื้นที่ไม่ได้เป็นผู้ที่มีอาชีพช่าง แต่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและสนับสนุนด้านต่างๆ

๓.๑ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่ทำเรือพนมพระ ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	พระครูพิพัฒน์จันโทภาส,	เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง,	๑๒ กันยายน ๒๕๖๗
๒	พระวรัญชัย จารุโก,	เจ้าสำนักสงฆ์แหลมทองทราย,	๑๕ กันยายน ๒๕๖๗
๓	พระปลัดสมนึก อมรรธโม,	เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๖	พระปลัดเฉลิม สิริวณโณ,	เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์,	๒๓ กันยายน ๒๕๖๗
๗	พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสาร,	เจ้าอาวาสวัดกงตาก,	๒๓ กันยายน ๒๕๖๗
๘	พระฐกฤต วิชโย,	เจ้าอาวาสวัดเขาพระนัม,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๗	พระใบฎีกาไพโรจน์ ธมมวีโร,	เจ้าอาวาสวัดสนธิ,	๑๖ กันยายน ๒๕๖๗
๘	พระเสวี พุทฺธสีโล,	วัดควนสุบรรณ,	๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

๓.๒ ตัวแทนกลุ่ม (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ผู้ทำเรือพนมพระบกของวัดต่างๆ ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	คุณนายไพศาล กระสินธุ์,	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์,	๘ ตุลาคม ๒๕๖๗
๒	คุณนิพนธ์ บุระชาติ,	รองนายกเทศมนตรีตำบลช้างซ้าย,	๗ ตุลาคม ๒๕๖๗
๓	คุณสุวิทย์ สุทธิราช,	กำนันตำบลคลองฉนาก,	๗ ตุลาคม ๒๕๖๗
๔	คุณธนาธิช ชุมวาระ,	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒ บ้านดอนยา,	๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๗
๕	คุณอมเรศ ทองแสน,	ผู้ช่วยทำเรือพนมพระบก,	๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๗
๖	คุณพุ่มวัฒน์ ชุมพรัตน์,	ผู้ช่วยทำเรือพนมพระบก,	๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๗

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Casual Informants) ซึ่งกลุ่มนี้ไม่ใช่ผู้รู้เกี่ยวกับการทำเรือพนมพระโดยตรง แต่มีประสบการณ์และองค์ความรู้สามารถให้ข้อมูลประวัติความเป็นมา ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีชักพระ การจัดงานชักพระในอดีตและปัจจุบัน นโยบายการดำเนินงานประเพณี

ชักพระ และรูปแบบการให้การสนับสนุนการทำเรือพระบกและทัศนคติเกี่ยวกับการทำเรือพนมพระบกในพื้นที่ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้ที่มีความรู้เรื่องความเป็นมาของประเพณีชักพระ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจากวัด ในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร จำนวน ๖ รูป ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	พระครูพิพัฒน์จันทโภาส,	เจ้าอาวาสวัดแหลมทอง,	๑๒ กันยายน ๒๕๖๗
๒	พระวรวิชัย จารุโก,	เจ้าอาวาสวัดแหลมทองทราย,	๑๒ กันยายน ๒๕๖๗
๓	พระปลัดสมนึก กิตติสมปนโน,	เจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๔	พระปลัดเฉลิม สิริวงโณ,	เจ้าอาวาสวัดพุทธเจดีย์,	๒๓ กันยายน ๒๕๖๗
๕	พระธรรมรัตน์ วิสุทธิสาร,	เจ้าอาวาสวัดกตตาก,	๒๓ กันยายน ๒๕๖๗
๖	พระอธิการย้วน ถาวโร,	เจ้าอาวาสวัดเขาพระนัม,	๒๓ กันยายน ๒๕๖๗

กลุ่มที่ ๒ (สนทนากลุ่ม ๒๑ กันยายน ๒๕๖๗) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานประเพณีชักพระ จำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	คุณประยูรศักดิ์ รัตนะ,	ผอ.กองการศึกษา อบจ.จังหวัดสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๒	คุณนางญาณินทร วิชัยดิษฐ์,	ผอ.สำนักงานการศึกษาเทศบาล นครสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๓	คุณยุทธศักดิ์ ชูศักดิ์,	นายกเทศมนตรีตำบลกาญจนดิษฐ์,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๔	จำเริญพร อุติผล,	วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๕	คุณประเสริฐ บุญประสพ,	นายกเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๖	คุณสิทธิชัย ไทยเจริญ,	นายกอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๗	คุณเบญญาภา สุวรรณมณี,	ประชาสัมพันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๘	คุณณัฐกานต์ นาคน้อย,	นักวิชาการศึกษา,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๙	พ.ต.ท.ธีรยุทธ์ หนูทอง,	ผกก.จรจร สภ.เมืองสุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗
๑๐	คุณนันทวัน ศิริโชคพัฒน์,	ททท. สุราษฎร์ธานี,	๒๑ กันยายน ๒๕๖๗

กลุ่มที่ ๓ (สนทนากลุ่ม ๓๐ กันยายน ๒๕๖๗) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำเรือพนมพระบก และการเตรียมการเข้าร่วมงานประเพณีชักพระทั่วไป จำนวน ๑๒ ท่าน ได้แก่

ที่	สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
๑	พระครูปริยัติคุณาวุธ,	ร.จจ.สุราษฎร์ธานี, จร.วัดกลางใหม่,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๒	พระครูธีรธรรมพิมล (ดร.),	เจ้าคณะอำเภอบ้านนาสาร วัดโสมนัสาราม	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๓	พระครูวิสุทธิวิมลคุณ,	เจ้าคณะอำเภอกาญจนดิษฐ์ วัดท่าไทร,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๔	คุณพิทักษ์ จิตทรัพย์,	ผู้ดูแลเรือพนมพระบก วัดแหลมทอง,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๕	คุณเมธามาศ บัวสุวรรณ,	ผู้ดูแลเรือพนมพระวัดแหลมทองทราย,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๖	คุณปราโมทย์ พุทธิศิริ,	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดควนสุบรรณ,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗

๗	คุณอภิศักดิ์ สุขเกิด,	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดพุทธเจดีย์,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๘	คุณวิจิตร คงวุฒิ,	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดกงตาก,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๙	คุณสมพร ทองแท่น,	ผู้ดูแลเรือพนมพระ วัดเขาพระนัม,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๑๐	คุณสำราญ จันทร์ช่วง,	ผู้ดูแลขบวนแห่ของรถพนมพระ,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๑๑	คุณประทีป อินทร์ปุ,	ผู้ดูแลเกี่ยวกับระบบไฟบนรถพนมพระ,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๑๒	คุณมณฑา บุญชู,	เจ้าของสูตรข้าวต้มลูกโยน วัดท่าไทร,	๓๐ กันยายน ๒๕๖๗

ภาคผนวก ค.

กิจกรรมสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

กลุ่มที่ ๑ ผู้ที่มีความรู้เรื่องความเป็นมาของประเพณีชักพระ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ
ระดับเจ้าอาวาสจากวัด ในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร

กลุ่มที่ ๒ (สนทนากลุ่ม ๒๑ กันยายน ๒๕๖๖) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงาน
ประเพณีชักพระ

กลุ่มที่ ๓ (สนทนากลุ่ม ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำเรือพนมพระบก และการเตรียมการเข้าร่วมงานประเพณีชักพระทั่วไป

ภาคผนวก ง.

แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

งานวิจัยเรื่อง

“การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน
ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Promotion of innovation for conservation and continuation of the
wisdom of making Ruaphanomphra on online digital database in Surat
Thani Province”

คำชี้แจง: ให้ทำเครื่องหมายถูกในช่องหมายเลขวัด เพื่อแสดงว่าได้มีกิจกรรมตามข้อคำถามดังกล่าว เช่น มีช่าง
ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

หมายเลข ๑ ได้แก่ สำนักสงฆ์วัดแหลมทองทราย

หมายเลข ๒ ได้แก่ วัดแหลมทอง

หมายเลข ๓ ได้แก่ วัดวัดควนสุพรรณ

หมายเลข ๔ ได้แก่ วัดพุทธเจดีย์

หมายเลข ๕ ได้แก่ วัดกงตาก

หมายเลข ๖ ได้แก่ วัดเขาพระนัม

คะแนน: ๓ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่, ๒ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง, ๑ คะแนน หมายถึง
มีส่วนร่วมน้อย

ที่	คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”	วัดที่ทำการศึกษา					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร?						
๑	มีช่างภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม						
๒	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำเรือพระ						
๓	คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม						
๔	เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเรือพระ						
๕	องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเรือพระ						
๖	ผู้นำชุมชนท้องถิ่นให้การส่งเสริมการทำเรือพระ						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?						

๗	เผยแพร่กิจกรรมการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๘	สืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๙	คณะสงฆ์ได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๐	เจ้าหน้าที่รัฐได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๑	องค์กรเอกชนได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๒	ผู้นำท้องถิ่นร่วมได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์อย่างไร?						
๑๓	ได้สร้างเครือข่ายการทำเรือพนมพระ						
๑๔	อนุรักษ์ภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๕	สืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๖	คณะสงฆ์ได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๗	ส่วนราชการได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๘	องค์กรเอกชนได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						

ภาคผนวก จ.

แบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

แบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

งานวิจัยเรื่อง

“การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน
ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Promotion of innovation for conservation and continuation of the
wisdom of making Ruaphanomphra on online digital database in Surat
Thani Province”

คำชี้แจง: ให้ทำเครื่องหมายถูกในช่องหมายเลขวัด เพื่อแสดงว่าได้มีกิจกรรมตามข้อคำถามดังกล่าว เช่น มีช่าง
ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

หมายเลข ๑ ได้แก่ สำนักสงฆ์วัดแหลมทองทราย

หมายเลข ๒ ได้แก่ วัดแหลมทอง

หมายเลข ๓ ได้แก่ วัดวัดควนสุพรรณ

หมายเลข ๔ ได้แก่ วัดพุทธเจดีย์

หมายเลข ๕ ได้แก่ วัดกงตาก

หมายเลข ๖ ได้แก่ วัดเขาพระนัม

คะแนน: ๓ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่, ๒ คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง, ๑ คะแนน หมายถึง
มีส่วนร่วมน้อย

ที่	คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”	วัดที่ทำการศึกษา					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร?						
๑	มีช่างภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม						
๒	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำเรือพระ						
๓	คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม						
๔	เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเรือพระ						
๕	องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเรือพระ						
๖	ผู้นำชุมชนท้องถิ่นให้การส่งเสริมการทำเรือพระ						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?						

๗	เผยแพร่กิจกรรมการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๘	สืบสานภูมิปัญญาการทำเรือพนมพระแก่เยาวชน						
๙	คณะสงฆ์ได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๐	เจ้าหน้าที่รัฐได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๑	องค์กรเอกชนได้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๒	ผู้นำท้องถิ่นร่วมได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
	การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์อย่างไร?						
๑๓	ได้สร้างเครือข่ายการทำเรือพนมพระ						
๑๔	อนุรักษ์ภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๕	สืบสานภูมิปัญญาบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์						
๑๖	คณะสงฆ์ได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๗	ส่วนราชการได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						
๑๘	องค์กรเอกชนได้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา						

ภาคผนวก ฉ.

แบบสัมภาษณ์

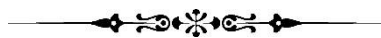

แบบสัมภาษณ์

งานวิจัยเรื่อง

“การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบน
ฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Promotion of innovation for conservation and continuation of the
wisdom of making Ruaphanomphra on online digital database in Surat
Thani Province”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว จึงได้คัดเลือกท่านเป็นอาสาสมัครผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยและสร้างองค์ความรู้ที่มีคุณค่ายิ่งต่อการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คณะผู้วิจัยสัญญาว่าจะเก็บคำให้สัมภาษณ์ของท่านไว้เป็นความลับที่สุดไม่ให้เกิดผลกระทบในด้านลบกับท่านในการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้

สำหรับคำถามการวิจัยประกอบด้วย ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลประวัติผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” วัตถุประสงค์ที่ ๑ ท่านคิดว่าการทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร? วัตถุประสงค์ที่ ๒ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบ

สถานภูมิปัญญาอย่างไร? วัตถุประสงค์ที่ ๓ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริม
นวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ/ขอบคุณ ทุกรูป/ท่านที่ได้เมตตาอนุเคราะห์เวลาในการ
ให้คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

พระครูปริยัติดำรงคุณ (ดร.) และคณะ

คณาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มจร

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

ตอนที่ ๑ ข้อมูลประวัติผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล.....

ภูมิลำเนาที่อยู่.....

การศึกษา.....

อาชีพ.....

ตำแหน่งหน้าที่การงาน.....

รางวัล/เกียรติยศ/ผลงาน.....

วันเวลาสถานที่: สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับ “การส่งเสริมนวัตกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาใน การทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”

ประเด็นที่ ๑ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภูมิปัญญาและพัฒนาการความเป็นมา
อย่างไร?

๑. ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

๑) ความเชื่อในการทำเรือพระ คือ (๑) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา (๒) ความเชื่อ
เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (๓) ความเชื่อเกี่ยวกับครูช่าง

๒) รูปแบบวัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระบก คือ (๑) รูปทรงเรือพระบก (๒) รูปทรง
พญานาค (๓) รูปทรงครุฑ (๔) รูปทรงเรือสุพรรณหงส์

๓) รูปแบบการตกแต่ง คือ (๑) งานเขียนภาพสี (๒) งานฉลุลายไม้ (๓) งานแกะสลัก
ไม้ ๔) วัสดุอุปกรณ์ในการทำเรือพระ คือ

- (๑) โครงสร้างประกอบด้วยโครงรถยนต์
- (๒) วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำบุษบกโดยมากจะใช้ไม้เนื้อแข็ง
- (๓) วัสดุอุปกรณ์การตกแต่งเป็นงานฉลุลายไม้หรืองานภาพจะใช้ไม้กระดานอัด
- (๔) สีที่ใช้มีการใช้สีอะคริลิกและสีฝุ่น
- (๕) อุปกรณ์เครื่องมือช่าง (ค้อน แม็กยิง ตะปู เลื่อย เลื่อยจิ๊กซอร์ เป็นต้น)

๒. ศิลปะที่ปรากฏในการทำเรือพนมพระ

- ๑) ลายประจำยาม ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เส้า เพดาน บุษบก ตัวเรือ
- ๒) ลายกระจังตาอ้อย ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก
- ๓) ลายกระจังพันปลา ใช้กับส่วนหลังคาบุษบก
- ๔) ลายกระจังปฏิกานต์ ใช้กับส่วนฐานของบุษบก
- ๕) บัวคว่ำ บัวหงาย ใช้กับส่วนฐานของบุษบก หลังคาบุษบก
- ๖) กาบพรหมศร ใช้กับเส้าบุษบกทั้ง ๔ ด้าน ช่วงต่อระหว่างฐานกับเส้าบุษบก
- ๗) ก้ามปู ใช้กับส่วนหน้ากระดาน เช่น เส้า เพดาน บุษบก และตัวเรือ
- ๘) ลายดอกจันทน์ ใช้กับบริเวณหลังคา เส้า ฐาน หน้ากระดานของบุษบก
- ๙) กนกน่องสิงห์ ใช้กับส่วนหลังของนาค เส้า หลังคาของบุษบก
- ๑๐) พุ่มข้าวบิณฑ์ ใช้กับฐานหลังคาบุษบก
- ๑๑) รวงผึ้ง ใช้กับคันทวยระหว่างเส้ากับหลังคาของบุษบก
- ๑๒) ค้างคาว ใช้กับส่วนมุมของบุษบก ช่วงเส้ากับช่วงหลังคา
- ๑๓) ลายเครือเถาว์ ใช้กับหน้าซุ้มประตูของเรือพระ และหน้าจั่วของหลังคาบุษบก
- ๑๔) ลายเปลวเพลิง ใช้กับการประดับหางนาค

๓. พัฒนาการของการทำเรือพนมพระ ขั้นตอนการทำเรือพระ คือ

- ๑) เมื่อใกล้วันงาน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มเตรียมงานนับแต่วันเข้าพรรษาทางวัดจะประชุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- ๒) เมื่อได้ข้อสรุปและได้ขนาดเรือพระที่ต้องการจึงจัดทำแบบร่างและปรึกษาหาข้อสรุปอีกครั้ง
- ๓) จัดหาอุปกรณ์โครงสร้างที่จะนำมาทำเรือพระ
- ๔) เมื่อได้โครงสร้างจึงเริ่มงานโครงสร้างเรือพระ ปัจจุบันมักใช้การขึ้นโครงเหล็กเชื่อมให้ได้ตามขนาดรูปแบบที่ต้องการ

- ๕) ตกแต่งเรือพระและบุษบก ตามแต่ทักษะของช่างแต่ละวัดว่าจะเลือกใช้
- ๖) ประกอบส่วนประกอบต่างๆ ของเรือพระเข้าด้วยกันแล้วจึงเก็บสีตามต้องการ
- ๗) เมื่อเรือพระเสร็จแล้วจึงเป็นงานของช่างไฟที่จะประดับไปตกแต่งเรือพระ
- ๘) หลังจากนั้นจะเป็นงานตกแต่งผ้า ส่วนใหญ่จะเป็นงานของแม่บ้านชุมชนหรือผู้นำชุมชนฝ่ายหญิงมาช่วยกันผูกผ้าสติดผ้าตกแต่ง
- ๙) ในกรณีที่ใช้เรือลำเก่าจากปีก่อน เมื่อถึงวันเข้าพรรษาก็ประชุมหารือเช่นกัน

ประเด็นที่ ๒ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้พัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?

แนวการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอบ้านนาสาร ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างไร?

- (๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่องอย่างไร?
- (๒) ควรมีการพัฒนากระบวนการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระอย่างกว้างขวางและทั่วถึงได้อย่างไร?
- (๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระอย่างไร?
- (๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการประกายกย่องเกียรติคุณแก่ผู้ที่มีผลงานการอนุรักษ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบทเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจได้อย่างไร?
- (๕) ประชาชนในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบทเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ในทุกกระบวนการได้อย่างไร?
- (๖) ควรจัดเวทีภูมิปัญญาพื้นบ้านประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระและสร้างโอกาสในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายอย่างไร?
- (๗) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบทเพื่อการท่องเที่ยวอย่างไร?
- (๘) ควรประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างไร?
- (๙) การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงประเพณีชักแห่เรือพระบทให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างไร?
- (๑๐) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระกับชุมชนอื่นๆ อย่างไร?

ประเด็นที่ ๓ การทำเรือพนมพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างไร?

เครือข่ายการอนุรักษ์และแพลตฟอร์มเครือข่ายการอนุรักษ์เรือพนมพระจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างไร?

- ๑) กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ๒) กลุ่มเครือข่ายราชการ
- ๓) กลุ่มเครือข่ายเอกชน

คณะผู้วิจัย

พระครูปริยัติธำรงคุณ (ดร.) และคณะ

คณาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มจร

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

เรื่องหลักเกณฑ์การประกวดเรือพนมพระทางบก และขบวนแห่เรือพนมพระทางบก

[illegible]

[illegible][illegible]

คณะสงฆ์ตำบลคลองน้อยได้นำผลงานวิจัยไปใช้
ประโยชน์

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ
KARNATAKA GOVT

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪಂಚಾಯತ್ ರಾಜ್ ಅಧಿನಿಯಮ ೧೯೯೩

ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

A. ೧. ೨. ೩. ೪. ೫. ೬. ೭. ೮. ೯. ೧೦. ೧೧. ೧೨. ೧೩. ೧೪. ೧೫. ೧೬. ೧೭. ೧೮. ೧೯. ೨೦. ೨೧. ೨೨. ೨೩. ೨೪. ೨೫. ೨೬. ೨೭. ೨೮. ೨೯. ೩೦. ೩೧. ೩೨. ೩೩. ೩೪. ೩೫. ೩೬. ೩೭. ೩೮. ೩೯. ೪೦. ೪೧. ೪೨. ೪೩. ೪೪. ೪೫. ೪೬. ೪೭. ೪೮. ೪೯. ೫೦. ೫೧. ೫೨. ೫೩. ೫೪. ೫೫. ೫೬. ೫೭. ೫೮. ೫೯. ೬೦. ೬೧. ೬೨. ೬೩. ೬೪. ೬೫. ೬೬. ೬೭. ೬೮. ೬೯. ೭೦. ೭೧. ೭೨. ೭೩. ೭೪. ೭೫. ೭೬. ೭೭. ೭೮. ೭೯. ೮೦. ೮೧. ೮೨. ೮೩. ೮೪. ೮೫. ೮೬. ೮೭. ೮೮. ೮೯. ೯೦. ೯೧. ೯೨. ೯೩. ೯೪. ೯೫. ೯೬. ೯೭. ೯೮. ೯೯. ೧೦೦. ೧೦೧. ೧೦೨. ೧೦೩. ೧೦೪. ೧೦೫. ೧೦೬. ೧೦೭. ೧೦೮. ೧೦೯. ೧೧೦. ೧೧೧. ೧೧೨. ೧೧೩. ೧೧೪. ೧೧೫. ೧೧೬. ೧೧೭. ೧೧೮. ೧೧೯. ೧೨೦. ೧೨೧. ೧೨೨. ೧೨೩. ೧೨೪. ೧೨೫. ೧೨೬. ೧೨೭. ೧೨೮. ೧೨೯. ೧೩೦. ೧೩೧. ೧೩೨. ೧೩೩. ೧೩೪. ೧೩೫. ೧೩೬. ೧೩೭. ೧೩೮. ೧೩೯. ೧೪೦. ೧೪೧. ೧೪೨. ೧೪೩. ೧೪೪. ೧೪೫. ೧೪೬. ೧೪೭. ೧೪೮. ೧೪೯. ೧೫೦. ೧೫೧. ೧೫೨. ೧೫೩. ೧೫೪. ೧೫೫. ೧೫೬. ೧೫೭. ೧೫೮. ೧೫೯. ೧೬೦. ೧೬೧. ೧೬೨. ೧೬೩. ೧೬೪. ೧೬೫. ೧೬೬. ೧೬೭. ೧೬೮. ೧೬೯. ೧೭೦. ೧೭೧. ೧೭೨. ೧೭೩. ೧೭೪. ೧೭೫. ೧೭೬. ೧೭೭. ೧೭೮. ೧೭೯. ೧೮೦. ೧೮೧. ೧೮೨. ೧೮೩. ೧೮೪. ೧೮೫. ೧೮೬. ೧೮೭. ೧೮೮. ೧೮೯. ೧೯೦. ೧೯೧. ೧೯೨. ೧೯೩. ೧೯೪. ೧೯೫. ೧೯೬. ೧೯೭. ೧೯೮. ೧೯೯. ೨೦೦. ೨೦೧. ೨೦೨. ೨೦೩. ೨೦೪. ೨೦೫. ೨೦೬. ೨೦೭. ೨೦೮. ೨೦೯. ೨೧೦. ೨೧೧. ೨೧೨. ೨೧೩. ೨೧೪. ೨೧೫. ೨೧೬. ೨೧೭. ೨೧೮. ೨೧೯. ೨೨೦. ೨೨೧. ೨೨೨. ೨೨೩. ೨೨೪. ೨೨೫. ೨೨೬. ೨೨೭. ೨೨೮. ೨೨೯. ೨೩೦. ೨೩೧. ೨೩೨. ೨೩೩. ೨೩೪. ೨೩೫. ೨೩೬. ೨೩೭. ೨೩೮. ೨೩೯. ೨೪೦. ೨೪೧. ೨೪೨. ೨೪೩. ೨೪೪. ೨೪೫. ೨೪೬. ೨೪೭. ೨೪೮. ೨೪೯. ೨೫೦. ೨೫೧. ೨೫೨. ೨೫೩. ೨೫೪. ೨೫೫. ೨೫೬. ೨೫೭. ೨೫೮. ೨೫೯. ೨೬೦. ೨೬೧. ೨೬೨. ೨೬೩. ೨೬೪. ೨೬೫. ೨೬೬. ೨೬೭. ೨೬೮. ೨೬೯. ೨೭೦. ೨೭೧. ೨೭೨. ೨೭೩. ೨೭೪. ೨೭೫. ೨೭೬. ೨೭೭. ೨೭೮. ೨೭೯. ೨೮೦. ೨೮೧. ೨೮೨. ೨೮೩. ೨೮೪. ೨೮೫. ೨೮೬. ೨೮೭. ೨೮೮. ೨೮೯. ೨೯೦. ೨೯೧. ೨೯೨. ೨೯೩. ೨೯೪. ೨೯೫. ೨೯೬. ೨೯೭. ೨೯೮. ೨೯೯. ೩೦೦. ೩೦೧. ೩೦೨. ೩೦೩. ೩೦೪. ೩೦೫. ೩೦೬. ೩೦೭. ೩೦೮. ೩೦೯. ೩೧೦. ೩೧೧. ೩೧೨. ೩೧೩. ೩೧೪. ೩೧೫. ೩೧೬. ೩೧೭. ೩೧೮. ೩೧೯. ೩೨೦. ೩೨೧. ೩೨೨. ೩೨೩. ೩೨೪. ೩೨೫. ೩೨೬. ೩೨೭. ೩೨೮. ೩೨೯. ೩೩೦. ೩೩೧. ೩೩೨. ೩೩೩. ೩೩೪. ೩೩೫. ೩೩೬. ೩೩೭. ೩೩೮. ೩೩೯. ೩೪೦. ೩೪೧. ೩೪೨. ೩೪೩. ೩೪೪. ೩೪೫. ೩೪೬. ೩೪೭. ೩೪೮. ೩೪೯. ೩೫೦. ೩೫೧. ೩೫೨. ೩೫೩. ೩೫೪. ೩೫೫. ೩೫೬. ೩೫೭. ೩೫೮. ೩೫೯. ೩೬೦. ೩೬೧. ೩೬೨. ೩೬೩. ೩೬೪. ೩೬೫. ೩೬೬. ೩೬೭. ೩೬೮. ೩೬೯. ೩೭೦. ೩೭೧. ೩೭೨. ೩೭೩. ೩೭೪. ೩೭೫. ೩೭೬. ೩೭೭. ೩೭೮. ೩೭೯. ೩೮೦. ೩೮೧. ೩೮೨. ೩೮೩. ೩೮೪. ೩೮೫. ೩೮೬. ೩೮೭. ೩೮೮. ೩೮೯. ೩೯೦. ೩೯೧. ೩೯೨. ೩೯೩. ೩೯೪. ೩೯೫. ೩೯೬. ೩೯೭. ೩೯೮. ೩೯೯. ೪೦೦. ೪೦೧. ೪೦೨. ೪೦೩. ೪೦೪. ೪೦೫. ೪೦೬. ೪೦೭. ೪೦೮. ೪೦೯. ೪೧೦. ೪೧೧. ೪೧೨. ೪೧೩. ೪೧೪. ೪೧೫. ೪೧೬. ೪೧೭. ೪೧೮. ೪೧೯. ೪೨೦. ೪೨೧. ೪೨೨. ೪೨೩. ೪೨೪. ೪೨೫. ೪೨೬. ೪೨೭. ೪೨೮. ೪೨೯. ೪೩೦. ೪೩೧. ೪೩೨. ೪೩೩. ೪೩೪. ೪೩೫. ೪೩೬. ೪೩೭. ೪೩೮. ೪೩೯. ೪೪೦. ೪೪೧. ೪೪೨. ೪೪೩. ೪೪೪. ೪೪೫. ೪೪೬. ೪೪೭. ೪೪೮. ೪೪೯. ೪೫೦. ೪೫೧. ೪೫೨. ೪೫೩. ೪೫೪. ೪೫೫. ೪೫೬. ೪೫೭. ೪೫೮. ೪೫೯. ೪೬೦. ೪೬೧. ೪೬೨. ೪೬೩. ೪೬೪. ೪೬೫. ೪೬೬. ೪೬೭. ೪೬೮. ೪೬೯. ೪೭೦. ೪೭೧. ೪೭೨. ೪೭೩. ೪೭೪. ೪೭೫. ೪೭೬. ೪೭೭. ೪೭೮. ೪೭೯. ೪೮೦. ೪೮೧. ೪೮೨. ೪೮೩. ೪೮೪. ೪೮೫. ೪೮೬. ೪೮೭. ೪೮೮. ೪೮೯. ೪೯೦. ೪೯೧. ೪೯೨. ೪೯೩. ೪೯೪. ೪೯೫. ೪೯೬. ೪೯೭. ೪೯೮. ೪೯೯. ೫೦೦. ೫೦೧. ೫೦೨. ೫೦೩. ೫೦೪. ೫೦೫. ೫೦೬. ೫೦೭. ೫೦೮. ೫೦೯. ೫೧೦. ೫೧೧. ೫೧೨. ೫೧೩. ೫೧೪. ೫೧೫. ೫೧

[illegible]

คณะสงฆ์อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีได้นำผลงานวิจัยไปใช้
ประโยชน์

[illegible][illegible]

บ้านแหลมท้องทรายได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ญ.

องค์ความรู้เรื่อง “การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระ
บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”

องค์ความรู้
เรื่อง

การส่งเสริมวัดกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในการทำ
เรือพนมพระ
บนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระครูปริยัติธำรงคุณ, ดร.
พระครูปริยัติคุณาวุธ
นายนิคม ปิกะ
ดร.โสภณ ปิ๋วจันทร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี
รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
พุทธศักราช ๒๕๖๗

ภาคผนวก ก.

ภาพหลักฐานบุคคลผู้รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดบุญบันเทิง

วัดโชติการาม

สำนักสงฆ์แหลมทองทราย

วัดแหลมทอง

วัดบางขยาราม

วัดบางไผ่

ภาคผนวก ก.
หนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความวิจัย

วสพ. 2568/002

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์

วัดสนธิ์(นาสน)

89 หมู่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง

จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042

17 มกราคม 2568

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัย**เรียน** พระครูปริยัติธำรงคุณ, ดร.

ตามที่ พระครูปริยัติธำรงคุณ, ดร. และ พระครูปริยัติคุณาวุธ, นายนิคม บักขี้, ดร.โสภณ บัวจันทร์ ได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวัฒนธรรมการอนุรักษ์และสืบสาน ภูมิปัญญาในการทำเรือพนมพระบนฐานข้อมูลดิจิทัลออนไลน์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (PROMOTION OF INNOVATION FOR CONSERVATION AND CONTINUATION OF THE WISDOM OF MAKING RUAPHANOMPHRA ON ONLINE DIGITAL DATABASE IN SURAT THANI PROVINCE)” เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารสังคมพัฒนศาสตร์ วัดสนธิ์(นาสน) จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้รับการคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (ศูนย์ TCI) ได้ถูกจัดกลุ่มคุณภาพวารสารประจำปี พ.ศ.2565 ให้เป็น วารสารที่มีคุณภาพกลุ่มที่ 2 (TCI ฐาน 2) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI จนถึง 31 ธันวาคม 2567 โดยจะดำเนินการจัดพิมพ์ในฉบับต่อไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ และวารสาร ได้รับบทความวิจัยของท่านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ วัดสนธิ์(นาสน) จังหวัดนครศรีธรรมราช ขอรับรองว่าบทความได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการ โดยกองบรรณาธิการวารสารฯ และผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในสาขาที่เกี่ยวข้อง โดยบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบันและไม่ได้มาจากสถาบันเดียวกันกับผู้ประพันธ์บทความ เสร็จเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งมีมติเห็นควรรับตีพิมพ์บทความวิจัยเรื่องดังกล่าว ซึ่งจะนำบทความของท่านตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสังคมพัฒนศาสตร์ วัดสนธิ์(นาสน) จังหวัดนครศรีธรรมราช ในปีนี้ 8 ฉบับที่ (มกราคม-มิถุนายน 2568) นี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(นายอนุชิต ปราบพาล)

บรรณาธิการวารสารสังคมพัฒนศาสตร์

ประวัติผู้วิจัย (๑)

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระครูปริยัติธำรงคุณ (กำธร ทองประดู่/สณฺญโต), ดร.
- วัน เดือน ปีเกิด : ๕ ธันวาคม ๒๕๐๑
- ภูมิลำเนาที่เกิด : ๒๔ หมู่ที่ ๒ ตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- การศึกษา : - ศน.ด. (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- ศศ.ม. (ภาษาสันสกฤต) มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
- พธ.บ. (ภาษาสันสกฤต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร
- ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดราษฎร์บูรณะ (ข้างใต้) คณะจังหวัดปัตตานี
- น.ธ. เอก สำนักเรียนคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ : - ภาษาสันสกฤต
- ศาสนา/ปรัชญา
- ภาษาบาลี
- ประสบการณ์การทำงาน
- พ.ศ. ๒๕๕๐-ปัจจุบัน : อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาสุราษฎร์ธานี วัดธรรมบูชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. ๒๕๕๙ -ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผลงานทางวิชาการ : **งานวิจัย**
๑. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ. “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๐
๒. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) ดร.โสภณ บัวจันทร์ และพระปลัดนิคม ปญฺญาวชิโร (ปักซี่) “การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในบุญพิธีประเพณีชักพระของชาวสุราษฎร์ธานี” บทความวิจัย. การประชุมวิชาการระดับชาติ ๒๕๖๓ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓

๓. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ. “การศึกษาประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี” ปังบประมาณ ๒๕๖๑ การตีพิมพ์ TCI ฐาน ๑ วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

บทความวิชาการ

๑. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ “กายเคลื่อนไหวใจสงบ: พุทธศาสตร์กับการออกกำลังกาย” บทความวิชาการ. สัมมนาวิชาการระดับชาติ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑

๒. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่). และคณะ. “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติ” บทความวิชาการ. สัมมนาวิชาการระดับชาติ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๑ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๑

๓. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่). และคณะ “ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มน้ำตาปี” บทความวิจัยวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, มจร. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒) TCI ฐาน ๑

๔. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ. “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, มหาจุฬานาครทรรศน์, ๒๕๖๒

๕. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ. “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี” วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น มรภ.สฎ., ๒๕๖๒

๖. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ. “ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว”. การประชุมวิชาการ ระดับชาติ ๒๕๖๒: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒

๗. พระครูปริยัติธำรงคุณ (ทองประดู่) และคณะ “ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการบริหารงานตามหลักสัปปุริสธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลกรูด” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ MCU Nan Congress IIII. พุทธเกษตรและการพัฒนาที่ยั่งยืน ๙ กันยายน ๒๕๖๓ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๒๕๖๓

ตำแหน่งทางวิชาการ

: -อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

-รักษาผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

-รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

- อุปสมบท** : ๒๘ มีนาคม ๒๕๒๙
- สังกัด** : วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี เลขที่ ๗๘/๑ ถนนวัดพัฒนาราม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐ โทร. ๐๘๙ ๕๓๒ ๑ ๐๒๓ E-mail-kamthon.tho@mcu.ac.th
- ตำแหน่ง** : - เจ้าอาวาสวัดบุญบันเทิง ตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ที่ทำงานที่ติดต่อดี** : - เจ้าคณะตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
: สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี เลขที่ ๗๘/๑ ถนนวัดพัฒนาราม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐ โทร. ๐๘๙ ๕๓๒ ๑ ๐๒๓ E-mail-kamthon.tho@mcu.ac.th
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : - วัดบุญบันเทิง เลขที่ ๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐ โทร. ๐๘๙ ๕๓๒ ๑ ๐๒๓ E-mail-kamthon.tho@mcu.ac.th

ประวัติผู้วิจัย (๒)

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล** : พระครูปริยัติคุณารุ (เสรี ฐิริปญโญ)
- วัน เดือน ปีเกิด** : วันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๐๕
- ภูมิลำเนาที่เกิด** : จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- การศึกษา** : - ศศ.ม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา) มหาวิทยาลัย มหามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
: - ศศ.บ. (การบริหารกิจการพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย
: - ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดชั้นเงิน คณะจังหวัดชุมพร
: - น.ธ. เอก สำนักเรียนคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ** : - ศาสนา/ปรัชญา
: - ภาษาบาลี
- ประสบการณ์การทำงาน**
- พ.ศ. ๒๕๖๐-ปัจจุบัน : -ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานทางวิชาการ	:	- รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑. พระครูปริยัติคุณาวุธ และคณะ. “ภาวะผู้นำแนวพุทธ: ในยุค การเปลี่ยนแปลง” วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๕) ๒. พระครูปริยัติคุณาวุธ และคณะ. “การประยุกต์ใช้หลักสังคห วัตถุ ๔ ในงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ ธานี” วารสารมหาจุฬานาครินทร์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๖)
ตำแหน่งทางวิชาการ	:	- ผู้อำนวยการวิทยาลัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี
สังกัด	:	- วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี เลขที่ ๗๘/๑ ถนนวัดพัฒนาราม ตำบล ตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐ โทร. ๐๘๑ ๔๗๖๔๒๒๕
ตำแหน่ง	:	- เจ้าอาวาสวัดกลางใหม่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี - รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่ทำงานที่ติดต่oได้	:	วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี เลขที่ ๗๘/๑ ถนนวัดพัฒนาราม ตำบล ตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐ โทร.
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	- วัดกลางใหม่ เลขที่ ๑๓๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองสุ ราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐

ประวัติผู้วิจัย (๓)

ชื่อ-สกุล	:	อาจารย์ นิคม ปักซี่
วัน/เดือน/ปี เกิด	:	๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๙
สถานที่เกิด	:	๑๕๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ประวัติการศึกษา	:	๒๕๖๕-ปัจจุบัน : พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (กำลังศึกษา) ๒๕๕๙ : พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕ : พธ.บ. (ศาสนา) ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา ๒๕๖๐-ปัจจุบัน : วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ผลงานวิชาการ	:	๒๕๖๔ : งานวิจัย การบริหารจัดการทรัพย์สินของพระสังฆาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒๕๖๓	งานวิจัย การสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒๕๖๑	: เรื่อง : กายเคลื่อนไหวใจสงบ: พุทธศาสตร์กับการออกกำลังกาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕๖๑	: การสื่อสารเชิงสันติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
สังกัด	: สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
หน้าที่	: อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและ ปรัชญา
ที่อยู่ปัจจุบัน	: เลขที่๑๒๕ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ : ๘๐๑๖๐
สถานที่ทำงาน	: วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เลขที่ ๘๗/๑ ถนนวัดพัฒนาราม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย์ ๘๔๐๐๐, โทร ๐๘๒-๖๙๕๑๓๑๕, Email-Punyavachiro@gmail.com

ประวัติผู้วิจัย (๔)

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: อาจารย์ ดร.โสภณ บัวจันทร์-ชูช่วย
ว/ด/ป เกิด	: ๑๓ เมษายน ๒๕๑๐
ภูมิลำเนาที่เกิด	: ๔๕ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัด นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

การศึกษา	:
๒๕๕๗	ศน.ด. (พุทธศาสนศึกษา) ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๕๕๐	ศน.ม. (สังคมวิทยา) ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๕๔๐	พธ.บ. (ศาสนา/ปรัชญา) ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕๔๕	ป.วค. (ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู) ม.มจร.
๒๕๓๕	ป.ธ. ๕ สำนักเรียนจังหวัดพัทลุง วัดคูหาสวรรค์
๒๕๒๗	น.ธ. เอก สำนักเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช วัดวัดใหญ่ชัยมงคล

ประสบการณ์การทำงาน	:
๒๕๕๓	อาจารย์พิเศษ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนครราชสีมา
๒๕๕๓	อาจารย์พิเศษ มมร. วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช
๒๕๕๔	อาจารย์พิเศษ มมร. วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช ศูนย์การศึกษาสุราษฎร์ธานี
๒๕๕๔	อาจารย์พิเศษ มจร. วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี
๒๕๕๔	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

- ๒๕๕๙ อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
 ๒๕๖๑ อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๒๕๖๓ อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มจร เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพ
 รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๓๔๗/๕ หมู่บ้านแสงแก้วพัฒนา (ราชพฤกษ์) ถนนพุทธบูชา ซอยโรงแรม
 เวียงแก้ว ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

ผลงานทางวิชาการ (งานวิจัย/บทความทางวิชาการ/หนังสือ/ตำรา)

๑. งานวิจัย

- ๑) โสภณ บัวจันทร์. “ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มน้ำตาปี”. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัย
 พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒. (๑๔๕ หน้า).
- ๒) โสภณ บัวจันทร์. “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขใน
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒. (๒๔๕ หน้า).
- ๓) โสภณ บัวจันทร์. “การบริหารจัดการทรัพย์สินของพระสังฆาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **รายงาน
 การวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๐.
 (๒๐๘ หน้า).
- ๔) โสภณ บัวจันทร์. “แนวทางการแก้ไขผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาโรคโควิด-๑๙ ที่มีต่อการกิจ
 เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัย
 พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๓. (๕๐๓ หน้า).

๒. บทความทางวิชาการ/บทความวิจัย

๑. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “กายเคลื่อนไหวใจสงบ: พุทธศาสตร์กับการออกกำลังกาย”. **บทความ
 วิชาการ**. สัมมนาวิชาการระดับชาติ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๑, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
๒. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติ”. **บทความวิชาการ**. สัมมนาวิชาการ
 ระดับชาติ. ๒๑ กันยายน ๒๕๖๑. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๑.
๓. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคม
 สันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **บทความวิชาการ**. **วารสารนาครทรรณ นครศรีธรรม
 ราช**, ๒๕๖๒.
๔. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิต
 วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี”. **วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุ
 ราษฎร์ธานี**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๑-๕๒.
๕. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ “ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการบริหารงานตาม
 หลักสัปปริสธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลภูต”. **บทความวิจัย**. **การประชุม
 วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ MCU Nan Congress IIII**. พุทธเกษตรและการพัฒนาที่
 ยั่งยืน ๙ กันยายน ๒๕๖๓ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๒๕๖๓.

๖. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว”. บทความวิชาการ, การประชุมวิชาการระดับชาติ ๒๕๖๒: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.
๗. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี”. บทความวิจัย. **วารสารนาครทรรณ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (มิถุนายน ๒๕๖๒): ๒๐๙๘-๒๑๒๑.
๘. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนาต่อภารกิจเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์สุราษฎร์ธานี: The impact of the coronavirus disease epidemic situation on the abbot's duties in the Surat Thani Sangha Administration Area”. บทความวิจัย. **รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ๒๕๖๕** ในหัวข้อ “พุทธศาสนา : บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่สู่การพัฒนาจิตใจและสังคม”. ครั้งที่ ๑. วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, น่าน. (๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๒๖๔-๑๒๗๖.
๙. โสภณ บัวจันทร์ และคณะ. “แนวทางแก้ไขผลกระทบภารกิจของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: Guidelines for resolving the impact of the abbot's mission in the Sangha Administration Area of Surat Thani Province according to the concept of sufficiency economic”. **บทความวิจัย**. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมออนไลน์นานาชาติเกี่ยวกับมุมมองและนวัตกรรมอาเซียน (ICAPI_๒๐๒๒, ครั้งที่ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตบาสีพุทธโฆษณ์, นครปฐม. (๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕).